

MARIE PROVAZNÍKOVA

TO BYL SOKOL

PŘEDMLUVA

Vzpomínky jsou to nejcennější, co jsme mohli vzít s sebou přes hranice, a rovněž to nejcennější co zůstalo sestřám a bratřím, uvězněným v žaláři domova. Byli to hlavně oni, kteří žádali, abych napsala své paměti. Žádali o ně též ti mladší, narození ve třicátých letech, kteří měli možnost prožít jen krátký záblesk svobodného života Sokola v letech 1945-48. Žádali o ně a potřebovali je též ti, kteří nastoupili cestu exilu jednotlivě a později i ti, přicházející houfně po roce 68. Potřebovali je, aby se pokusili vytvořit si nový Sokol, podobný tomu starému, o kterém jim vyprávěli rodiče a prarodiče.

Když pohasly všechny naděje na nápravu křivd a brzký návrat domů, ti, kteří se pokoušeli zakládat sokolské jednoty ve svých nových bydlištích, často potřebovali radu a odpověď na otázky, proč došlo k různým nezdarům. Ptali se, proč se nedaří opakovat překvapivé výsledky malého, desetimilionového národa, který byl v celém světě uznáván za tělocvičnou velmoc.

Odpovídala jsem na tyto otázky přednáškami, vyučováním ve cvičitelských školách a články v sokolském tisku; na soustavnou práci však nebylo možné najít čas pro naléhavé úkoly všedního i sokolského života, nebylo možné odpovídat na všechny otázky a vyhovovat všem žádostem.

Uvědomovala jsem si rozsah a odpovědnost takového záměru a neodvažovala jsem se jej uskutečnit. Co mě tedy donutilo, abych sebrala všechny své síly a pustila se do práce? Událost v roce 1977 v Napersville. Tam mě totiž požádal náčelník Linhart, abych v cvičitelské škole Americké obce sokolské pověděla učitelskému sboru něco o československém Sokole. Překvapena touto žádostí a nutností rychlé odpovědi, rozhodla jsem se jim vyprávět o 28. říjnu 1918, kdy se Česká obec sokolská na žádost Národního výboru ujala řešení naléhavých problémů v nové republice a kdy Sokolstvo ji převedlo přes nebezpečné a těžké dny, než se vláda upevnila a než se vytvořila nová armáda, policie a úřednický aparát.

Bratři a sestry poslouchali celou hodinu takřka bez dechu. Z toho jsem poznala, že všechno, co jim povídám, je pro ně naprostá novinka, a že Sokolstvo americké a patrně i Sokolstvo na celém světě, které tyto dny nepřežilo, se o nich nikdy nic nedovědělo. To mně tedy dodalo odvahu a sílu pustit se do práce.

Úkol se však ukázal ještě těžší, než jsem si představovala, především proto, že nebylo pramenů. Ani Americká obec sokolská, ani Svaz Slovenského Sokola neměly ústřední knihovnu. To byl důvod, proč bedny knihy které přicházely z Československa - Česká obec sokolská posílala vše, co vydala - se patrně rozdaly činovníkům té doby a po jejich smrti pak buď přišly nazmar anebo byly roztroušeny po jednotách a rodinách, takže k nim není přístup. Ještě víc se situace ztížila, když mě poměry a přibývajících léta přiměly přestěhovat se na americký západ. Nebylo lehké najít pomocníka se schopnostmi a možnostmi déletrvajících pravidelných pomoci. Našli se sice obětaví jednotlivci, ochotní věnovat čas i práci, ba i hradit si svá vydání; to však bylo jen občas a vždy jen na krátko.

Každý má svou rodinu a zaměstnání. Profesionálům zase chyběla znalost češtiny. A jak pomáhat na dálku? Dálka, rozptyl a nedostatečný styk dělají práci nesmírně těžkou.

Největší pomoc přišla z domova. Tam sestry a bratři našli přece jen cesty, jak posílat knihy a zásobili mě opravdu bohatě. Na mých poličkách se shromáždily všechny tištěné zápisy cvičitelských sborů a výboru ČOS od roku 1919 až do roku 1940, čili téměř do samého konce! Avšak čím přibývalo let, tím postupovala práce pomaleji. K tomu se přidaly zrakové problémy, které se časem vystupňovaly v téměř naprostou neschopnost samostatné práce. Proto tedy paměti vycházejí tak pozdě a jsou neúplné.

Omezila jsem se na období sokolského růstu a rozkvětu. Založením Sokola v zahraničí v roce 1951 začíná nová epocha v nových poměrech. Dá-li Bůh, pokusím se shrnout, co bylo napsáno už dříve v drobných člancích a poznámkách a vydat to pak jako nedokončený druhý díl. Takto aspoň něco z období exilového bude zachyceno pro dějiny. Jsem si plně vědoma těžké odpovědnosti, kterou jsem tímto úkolem na sebe vzala.

Není snadné vybírat z nedokončeného množství vzpomínek ty, které, majíce souvislost s vývojem, jej přímo či nepřímo ovlivnily. Ty, které vysvětlují ovzduší, způsob myšlení a života tehdejší doby a podmínky, za nichž k určitému rozhodování docházelo. Je nutné spravedlivě vybírat události jak radostné, tak zarmucující, vítězství a úspěchy stejně jako neúspěchy a zklamání. Neboť život je plný jen s obojím. Život je stálý zápas dobra se zlem a máme-li rozumět vývoji, musíme dobře rozlišovat a správně uvádět úspěchy i neúspěchy, chyby i omyly, které jsou lidské. Chyby a omyly jednotlivců, jak se k nim zachoval a jak se jim ubránil sokolský celek - členstvo, zastoupené výborem.

Nejde o to hledat a soudit viníky toho, co se stalo. K tomu nemáme ani právo, ani možnosti. Jde o to, jak působila sokolská myšlenka a jak se vyrovnala s překážkami, stavícími se jí do cesty. Zjistit, jaký vliv měla na národ a jeho dějiny, co se z ní musí zachovat do budoucna a co lze přizpůsobit změněným podmínkám, ve kterých se dnes rozvíjí to, co se dnes ještě chce nazývat Sokol.

KONEC XIX. STOLETÍ

KARLÍN

Tak vypadal Sokol, když jsem do něj vstoupila

Dva nebo tři roky chyběly do konce století, když jsem se prvně dostala do styku se Sokolem. Bylo mi asi sedm či osm let, nevím to přesně. Jak se to stalo? Docela obyčejně. Ve školní přestávce mi sousedka pošeptala: „Já chodím do Sokola, je to tam hezký, chodila tam taky“.

K mému překvapení maminka reagovala na můj referát velmi souhlasně. „Už jsem na to taky myslela, že musíš do Sokola. Chodila jsem tam taky a ráda na to vzpomínám. Musíme se zeptat, kdy žákyně cvičí a podívat se, jak jsou oblečeny“.

I když tenkrát, na přelomu století, byla životní úroveň neporovnatelně nižší než dnes, přesto nikomu ani na mysl nepřišlo, že by mohl přijít do Sokola v něčem jiném, než v předepsaném úboru. V takové vážnosti byl Sokol! Šly jsme se tedy podívat večer na cvičení. Maminka se poradila s vedoucí cvičitelkou a za týden jsem si pyšně vykračovala v předepsaném cvičebním úboru do Sokola. Byla jsem sokolská žákyně. Od té doby věřím na propagaci kvalitou. Mohu dosvědčit, co jsem viděla a slyšela, co se dělo kolem mne a čemu jsem se v Sokole naučila. Od té doby — bude to pomalu přes 80 let — byl celý můj život spojen se sokolským životem, s vývojem Sokola, s jeho slávou i s jeho koncem. Mohu tedy dosvědčit z vlastní zkušenosti, jak došlo k tomu či onomu.

V sokolovnách byly už v tu dobu prolomeny hráze, které „chránily“ Sokol před přílivem ženství. Bratři považovali Sokol za ryze mužskou záležitost, za výchovu sokolského vojska, i když se o tom nemluvilo a naprosto se o tom nemohlo psát. Měli na mysli jen konečný cíl Sokola: osvobození národa z habsburského područí, třeba i zbraněmi.

Tělocvičný spolek paní a dívek pražských, založený z iniciativy a za účinné podpory Dr. Miroslava Tyrše, měl sice několik následovníků, ty však všechny po krátkém snažení zastavily činnost. Z toho lze vidět, jaký to byl velký krok, spíše skok, ve vývoji společenského postavení Ženy: chtít na ní, aby se sama spolkově organizovala a své spolky dokonce řídila, aby se oblékala jinak, než kázal zvyk a mrav, to vše bylo více, než se mohlo uskutečnit. Pražský spolek se udržel jen proto, že v jeho čele stály nejváženější spisovatelky a jiné vynikající ženy národa. V menších městech, kde asi takových žen nebylo, se spolky neudržely. Ale ženy nepřestaly usilovat, aby se mohly aktivně účastnit národního sokolského hnutí. Na Moravě byly odvážnější a snad průbojnější, proto se jim tam dařilo trochu lépe. V Praze byl nejúspěšnější a nejprůbojnější Sokol Vyšehrad, vedený rodinami Hegerových a Fučíků. Těm se podařilo prosadit přijímání žen za členky Sokola, díky pochopení a součinnosti mužů, pod podmínkou, že ženy budou platit stejně příspěvky a budou mít právo cvičit jen dvakrát týdně. V tělocvičnách byl pokrok patrný

jen v tom, že družstva vedly ženy. Společná cvičení, celkově vedení a výcvik cvičitelského sboru zůstával i nadále v rukou mužů; družstva si však vedly ženy samy a proto se také účastnily cvičitelského výcviku.

Karlín byl tenkrát samostatně město, stísněně mezi horou Vítkovem a Vltavou, Invalidovnou a potravní Čarou města Prahy. Bylo to předměstí poněkud ospalé a konzervativní, kulturně si mnoho nemohlo dovolit, protože nemělo kam růst. Tehdy se ještě nestavělo do výšky a Karlíňáci si pro kulturu chodili do Prahy, což znamenalo jen přeběhnout Poříč. Divadla, koncerty, přednášky, to všechno se konalo v Praze; ba i šantány, na které chodily naše služtičky a vojáci z karlínských kasáren a dělníci z Daňkovy továrny, se nacházely na Poříčí, čili už v Praze. Přes svou zdánlivou ospalost byl však Karlín pokrokovější, než samo hlavní město. Měli jsme první linku elektrické dráhy a ulice byly osvětleny Křížikovými obloukovými lampami: továrna vynálezce ing. Křížika byla totiž v Karlíne.

Sokolstvo bylo stále ještě vedeno přímými odchovanci Tyršovými - Scheinerem, oběma Vaníčky, Klenkem, Kožíškem a jinými - kteří teď už vychovávali třetí generaci v pravidelných cvičitelských hodinách po skončení cvičebních večerů. Plnili tak věrně Tyršův příkaz odborného vzdělání cvičitelů. Tyrš tento požadavek podepřel svým příkladem: dal totiž podnět k založení Tělocvičného spolku paní a dívek pražských teprve tehdy, když měl pro něj vycvovený cvičitelský sbor. Tato věrnost Tyršovu příkladu a Tyršovým požadavkům vedla pak Sokolstvo k úspěchům, projevivším se teprve v příštím století. Tělocvičný program mužů byl rozšířen o šerm krátkou i dlouhou holí, přivezený Jindrou Vaníčkem z francouzská tělocvičně školy v Joinville. Tyršova touha sjednotit sokolské jednoty v jedné organizaci pomalu získávala půdu. Po smrti zakladatelově bylo povoleno zřizování žup, které pak v roce 1889 splynuly v Českou obec sokolskou.

V té době se začínal v Čechách ujímat sport a Sokol se velmi živě účastnil jeho začátků. První atletický závod v Čechách vůbec byl uspořádán v roce 1890 Sokolem v Kolíně nad Labem. První pravidla košíkové napsal a vydal Josef Klenka a ČOS také vydala pravidla pro vedení a pořádání cyklistiky v Sokole. V té době už se také Sokol zúčastnil mezinárodního tělocvičného života a měl za sebou první zájezd do Francie v roce 1889; ten byl sice původně rakouským místodržitelem zakázán, starosta ČOS Dr. Podlipný však na jeho zákaz odpověděl: „Excelence, my přece pojedeme“.

Jeli a vyhráli první tři místa družstev v tělocviku. Sokol byl také už koncem devatenáctého století členem Evropské unie tělocvičných spolků. Pro vlastní organizaci vydával Sokol a zajišťoval dobrou úroveň cvičitelských sborů stanovením povinných příruček pro jednoty a cvičitele. Také přijímání nových členů bylo velmi přísné. Byla zavedena čekací lhůta, bez níž nebyl nikdo přijat za plnoprávného člena. Ženská otázka byla na konci století středem zájmu. Úsilí o přijímání žen za členky Sokola neustávalo. Po překonání počátečního odporu a zejména po úspěšném průlomů na Vyšehradě, ve Frenštátě pod Radhoštěm a jinde, vznikaly na všech stranách ženské odbory. Ještě před koncem století vydala Česká obec sokolská pokyn jednotám, aby všechny, které tak dosud nečinily, zřizovaly oddíly dorostu a odbory žen. Byly to ovšem odbory se samosprávou

více méně jen na papíře. Ženy si sice mohly volit své Činovnice a scházet se, ale všechna jejich usnesení podléhala schválení výboru jednoty, ve kterém neměly přímého zastoupení. Za ženy referoval bratr, vysílaný výborem na jejich schůze.

Na Slovensku Sokol nebyl, neboť všechny pokusy o jeho založení byly zmařeny Maďary hned v počátku.

Na začátku dvacátého století měl Sokol celkem 47.418 členů, z nichž 9.808 aktivně cvičilo; mládeže, t.j. dorostu a obojího žactva bylo 7.350 a ženských odborů bylo 91. Byla jsem tenkrát žákyně Karlínského Sokola, který společně se školou a rodinami v nás probouzel národní a sokolské uvědomění. Rozhlas ovšem ještě neexistoval a tudíž jediným prostředkem masové informace a komunikace byly denní noviny, jejichž obsah muži zpravidla přetřásali večer v místních hospodách nad sklenicí piva. Doma potom referovali manželkám. My děti jsme se snažily společně s rodiči pomáhat Čechům ve zněmčeném území a ve Vídni, kde jim úřady odpíraly právo na české školy. O zřizování těchto škol usilovala především Ústřední Matice školská a ovšem také krajanské spolky, činné v těchto územích, jako ku příkladu spolek Komenský ve Vídni. V každé hospůdce stály na stolech pokladničky, do kterých se házely drobné příspěvky na zřizování českých škol. My děti jsme napodobily dospělé a snažily se všemožným způsobem pomáhat, aby se české děti mohly Česky vzdělávat. K tomu účelu jsme sbíraly poštovní známky a staniol, z kterého jsme dělaly koule a předháněly se, kdo bude mít tu největší. Tak tedy vypadal Sokol na přelomu století.

POČÁTEK DVACÁTĚHO STOLETÍ

1900.1918

TĚLOCVIČNÝ SPOLEK PANÍ A DÍVEK PRAŽSKÝCH

V karlínském Sokole jsem nepobyla dlouho. V jedenácti letech, po absolvování obecné školy, jsem se přihlásila do Minervy, prvního dívčího gymnasia v Rakousku. Přesto, že jsem bezvadně obstála u přijímací zkoušky, nebyla jsem přijata, poněvadž stejně úspěšných žadatelek bylo mnohem více, než bylo možno přijmout a já byla navíc ze všech nejmladší. Musela jsem proto chodit rok do měšťanské školy a teprve ve dvanácti letech jsem byla přijata do Minervy. Tělocvik jsme tam sice neměly, ale naše školní lékařka Dr. Anna Hozáková, jedna z prvních českých lékařek, nám po povinné prohlídce důrazně radila, abychom chodily do Sokola. Všechny vyšší třídy Minervy už měly svá družstva v „Tělocvičném spolku paní a dívek pražských“ a proto se celá naše třída domluvila, že se tam hromadně přihlásíme.

Spolek byl umístěn v daleko rozsáhlejší a lépe vybavené budově, než sokolovny, které jsme znaly. Nejvíce nás zajímala tělocvična s dvoupatrovým šplhadlem majícím nahoře koš, kde se mohlo odpočívat a nebo se i schovávat; k vyzkoušení lákaly také šermířské kožíšky a helmy, pověšené na stojanech na přilehlé galerii. Neslýchanou v té době novinkou byly rozsáhlé šatny mužů se sprchami a hlavně ovšem „křižák“, krásné schodiště, spojující šatny mužů přímo s tělocvičnou, takže nebylo potřeba procházet ve cvičebních střešních chodbách, znečištěnými botami z ulice. To svědčí o tom, jak daleko před svou dobou byli Tyrš a Fügner i v hygienických požadavcích už při stavbě první tělocvičny.

Do tělocvičny „Paní a dívek“ jsme tedy přišly jako děti, prožily tam svá první studentská léta - ta nezbedná - a pomalu jsme tam uzrávaly do věku, kdy člověk začíná myslet, hledat a ptát se. V tělocvičném spolku se s námi také mluvilo! Byly tam dámy, ke kterým jsme vzhlížely s nesmírnou úctou - spisovatelky, lékařky a i některé naše profesorky - a ty s námi tu a tam promluvily, zeptaly se nás, co se nám líbí či nelíbí, máme-li nějaká přání, ba dokonce s námi hovořily o spolkových záležitostech!

Vzpomínám si, jak došlo k volbě náčelnice. Postavily jsme se tenkrát za kandidátku Toničku Pelikánovou, mladou, jemnou cvičitelku, která se nám studentkám jevila jako ztělesnění sokolského ideálu. My, čtrnáctileté žáby jsme se za ni postavily do bojového šiku a snažily se přesvědčit dámy nejméně třikrát tak staré, že jedině ona může být dobrou náčelnicí. Protikandidátkou byla starší, všední žena, nevalná cvičitelka, nosící navíc ke všemu příčně pruhovaně punčochy divokých barev! To bylo více, než jsme

mohly unést. Přes naši statečnou agitaci jsme však prohrály. Tonička pak odjela do Ruska jako učitelka tělocviku a vdala se tam za sokolského kolegu bratra Steinera. Vrátila se po první světové válce. Když se nyní s odstupem let dívám zpět na ten náš zápas, jsem přesvědčena, že jsme my studentky měly pravdu.

Později se moje osobní zájmy začaly obracet ke sportům, především plavání a bruslení. Kulturní program se rozšířil o návštěvy koncertů a divadel. Rozmanitě soukromě hodiny jako piano, němčina a šití mi též zabíraly hodně času, a proto bylo nutně udělat nějaké rozhodnutí ohledně docházky do Sokola. Spočítala jsem si, že cesty do pražského Sokola mně trvají skoro dvě hodiny, zatím co v Karlíně jsem měla sokolovnu skoro za rohem. Přešla jsem tedy zpátky do karlínského Sokola, kde se mezi tím hodně změnilo od dob, kdy jsem tam začala jako dítě chodit.

ZPĚT DO KARLÍNA - V. SLET

Když jsem se vrátila do karlínského Sokola, nebylo mi ještě šestnáct let. Ženský dorost tenkrát ještě nebyl. Cvičily jsme tedy se žákyněmi tak dlouho, dokud se to snášelo s naším sebevědomím dospívajících žen. V Tělocvičném spolku jsme měly družstva Minervistek a proto nás ten titul žákyně moc netrápil. Kdo se přihlásil a byl více než čtrnáctiletý, byl přijat za člena, nebo za členku. Náčelník Kovařík se mě zeptal, jestli už jsem někde cvičila, a po kladné odpovědi mě zařadil na zkoušku do třetího družstva s podotknutím, že mě přeřadí, až mě uvidí cvičit. Po cvičení byla pravidelně cvičební hodina cvičitelského sboru. To bylo ve všech jednotách, i v Tělocvičném spolku, ale jako žákyním nám nebylo dovoleno přihlížet, jak cvičitelky cvičí a snad i dělají chyby. My jsme to ovšem dělaly tajně, a tím víc jsme své cvičitelky obdivovaly, když jsme viděly, jaká kouzla dovedou na nářadí, o kterých se nám ani nesnilo.

V Karlíně i všude jinde byly ty hodiny v tělocvičně přístupně divákům z galerie i z tělocvičny. Já jsem se po starém zvyku schoulila do koutka, kde mě nebylo moc vidět a nemohla jsem spustit oči z bradel, na kterých právě cvičily. Musely mně oči asi moc svítit, poněvadž za chvíli jedna cvičitelka pošeptala cosi náčelníkovi a ten přišel ke mně s otázkou, jestli bych si nechtěla s nimi zacvičit. Mně se roztřásla kolena. Taková cvičení jsem nikdy ani neviděla, ani nezkoušela, ale bratr náčelník nedal jinak, ať prý to zkusím, že to jistě půjde. Zkusila jsem to a vydržela jsem to až do konce cvičitelské hodiny. Jako dnes se na to pamatuji, bylo to v úterý. Druhá cvičební hodina byla ve čtvrtek. Hrnula jsem se ke svému třetímu družstvu, ale náčelník mě zastavil: „Ve včerejší schůzi cvičitelského sboru jste byla zvolena jeho členkou a bylo vám přiděleno poslední družstvo. Dnes začínáte na hrazdě: osnova: výmyky, vzepření, toče." Tak to začlo, tak jednoduše - výmyky, vzepření, toče. Dnes asi by se každý podivil, že jsem věděla, co to znamená, ale to jsme věděly už jako děti. Tenkrát totiž panoval chvalitebný zvyk, každý cvik nejdříve pojmenovat a pak ukázat. Když jsme to slyšely znovu a znovu, znaly jsme názvosloví od poslouchání. V posledním družstvu byly nejslabší cvičenky, většinou obtloustlé, dosti těžké a já je měla učit výmyky, vzepření a toče! Moc jsem toho neznala.

Znala jsem vlastně jenom výmyk předem a tak jsem se namáhala jim na to náradí pomoci a spíše je vynášela, než se na ně dostaly samy vlastní silou. Po cvičební hodině mi bylo, jako bych byla dobývala pařezy.

Za nedostatku cvičitelských škol a 20 let po smrti zakladatelově, se do mnoha jednot vloudily špatné příklady německého tělocviku, kde tenkrát zuřil prudký boj mezi zastánci postupu metodického a postupu podle soustavy. (Tyrš to nazýval zápasem mezi výchovou a vyučováním). Tenkrát se některé jednoty přidržovaly německého výkladu vyučování. Mimo to poslední družstvo jsem také hned dostala přiděleno družstvo žákyň. Lovila jsem v paměti, co jsme kdy cvičily v Tělocvičném spolku a v karlínském Sokole. Moc jsem si toho nepamatovala a také bych se byla sama ráda naučila víc, než co jsme probíraly ve cvičitelských hodinách. Začala jsem proto pátrat po literatuře, která by mě dala víc poučení. Náhodou se mi dostal do rukou ročník časopisu Sokol, ve kterém vycházely Tyršovy „Základové tělocviku“, což byl pramen nad prameny. Mezi druhými vedoucími družstev žákyň jsem našla zpřízněnou duši, která také toužila se více naučit a poznat něco nového. Spolu jsme se tedy vrhly na ty „Základy tělocviku“. Mezi cvičením žákyň a dospělých jsme měly hodinu volnou, ve které nebylo co dělat. Okupovaly jsme tedy tělocvičnu a s časopisem Sokol v ruce jsme probíraly jeden cvik za druhým, tak jak tam byly uvedeny. Něco se nám povedlo, něco ne, ale zkoušely jsme všechno. Do velkých rozpaků jsme přišly, když jsme se dočetly, že se také může houpat stranou. Jak můžeme houpat stranou, když vedle kruhů byl sloup? Že by bylo možno při houpání také dělat obraty, to nás nenapadlo. Později nám byla velkou pomocí škola, kterou uspořádala župa po nedělích - dnes bychom ji nazvali školou pomahatelskou. Byly jsme tam samá děvčata, muži patrně byli všichni na vojně anebo se nechtěli moc ukazovat jako cvičenci. Učili tam bratři, ke kterým jsme tenkrát vzhlížely s velkou úctou jako k sokolským stařešinům: Bohumil Havel a pan otec Štěpánek, bývalý mlynář na Moravě, který se na penzi přestěhoval do Prahy a věnoval se jenom Sokolu. Vzpomínám si, že jsme se tam také učily skládat prostná cvičení. Tenkrát totiž na závěr cvičební hodiny - v uklidňovací části - jsme mívaly kratičkou skladbu prostných, kterou si musela cvičitelka sama složit. A tak jsem si cestou do pomahatelské školy v duchu skládala cvičení na národní písničky. To byla dobrá metoda, které později používaly slavné skladatelky jako Burgerová, Matějovcová, Stáza Levá a jiné.

Sotva škola skončila, začaly přípravy na V. všesokolský slet. Jako společné cvičení pro ženy bylo zvoleno cvičení s kuželi. Kužele k nám uvedli američtí Sokolové jako cvičení mužů. Svým plynulým kružným pohybem a snadným spojováním s hudbou se velmi zalíbilo, takže se stalo také oblíbeným náčiním žen. Jenže náčiní tenkrát užívané, to nebyly dnešní krásné, lehké a štíhlé kužele, to byly spíše klacky, krátké, bachraté a těžké. Jak ty byly těžké! Za chvíli cvičení už jsme necítily ramena, ale muselo se cvičit dál. Ke všemu jsem byla potrestána za to, že jsem nejlíp kroužila: bylo mi totiž dáno za úkol naučit všechny opozdilé to, co zameškaly pozdní přihláškou. To znamenalo, že jsem opozdilce učila celé hodiny. I cvičení bylo tenkrát jiné. Ted' chceme, aby na pohybu kužele bylo zúčastněno celé tělo. Tenkrát to bylo právě naopak. Nesměly jsme se při tom

ani hnout jinde nežli v kloubech ramenních, po případě loketních. Jinak celé tělo muselo být nehybné, ba ani mrknout jsme nesměly.

To bylo v roce 1907, nebylo mi ještě 17 let. Byla jsem ustanovena vedoucí všech karlínských žen, asi proto, že jsem měla v družstvu nejlepší kázeň. Jak jsem to sama dokázala dobře nevím, vždyť jsem byla teprve cvičitelské embryo. Myslím, že to bylo tím, že jsem brala všechno v Sokole smrtelně vážně; všechny předpisy, požadavky, všechny rady byly pro mě příkázání nepřekročitelná a patrně ta moje opravdovost se přenášela na cvičenky.

Hlavní práci, celou přípravu na slet a celý jeho obsah udělali muži. Vybrali a nacvičili všechna cvičení. U nás to byl Franta Erben, proslulý jako přísný cvičitel. Sletovým cvičením velel náčelník Jindra Vaníček. Náš úkol byl pouze cvičenky seřadit, přivést je na cvičiště a starat se o kázeň. Protože byla kázeň všeobecně dobrá, nebyl to velký problém, dokud nezasáhla příroda.

Nastoupily jsme ve spořádaném útvaru, když se rozzuřila prudká elektrická bouře a průtrž mračen, někde blízko šaten dokonce udeřil blesk. Náčelník viděl, že rozhodně nemůžeme cvičit, protože jsme pro stálé údery hromu a blesku ani hudbu neslyšely. Velel nám k rozchodu, my jsme však nerozuměly, nic jsme neslyšely a stály jsme jako skála. Musel tedy poslat cvičitele, aby nás přiměli k rozchodu.

Zatím obecnstvo na tribunách reagovalo méně statečně. Při prvních úderech hromu a proudech vody začali lidé vstávat a hrnout se k východům. Hrozila panika, v takovém množství velmi nebezpečná. Zabránil jí však příklad cvičenek, které stály bez hnutí. Velmi pěkně to vylíčil francouzský žurnalista v reportáži, která se objevila později také v pražských novinách. Přiznal se, že měl také tisíc chutí utíkat, ale při pohledu na ta mladá, promočená děvčátka stojící bez hnutí, se zastyděl a zůstal. A s ním rovněž zůstalo mnoho diváků, kteří teprve po rozchodu cvičenek v klidu a pořádku hlediště vyprázdnil. V šatnách nás čekalo další překvapení. Šatny byly umístěny pod tribunami, pro potřebu pouhých dvou dnů jen na lehko sbitými z prken. Spárami mezi prkny splachoval liják špínu a prach, které se tam dříve nahromadily. Když jsme se chtěly převlékat, našly jsme své šaty stejně promočené jako cvičební úbory. Cvičky se mohly zbavit obalu bláta jen opláchnutím v korytkách, připravených u šaten k umývání. Pak jsme je mokré zabalily do cvičebních úborů a odnesly domů k maminkám. Těžko jsme se odhodlávaly objevit se v pražských ulicích, neboť jsme vypadaly opravdu nepěkně, ale pražské obecnstvo, zejména na Letné, vědělo, co se stalo. Všichni nás zdravili s úsměvem a s pochvalou. Jak viděli promoklou a špinavou cvičenku, už jí mávali na pozdrav. A tak jsme se nakonec vrátily domů jako hrdinky dne. Ne však pro naše maminky. Když jsem mamince podala mokrý balíček, který jsem přinesla, div neomdlela. Cvičební úbory byly totiž vlněné, tmavomodré s bílými límečky a s bílými ozdobami, ale teď už nebylo vidět, co bylo kdysi bílé. Maminka se ale hned pustila do praní, sušení a žehlení, takže ráno bylo zase vše v pořádku. Při tom jsme ale vzpomínaly na mimopražské cvičenky, ubytované v okolních

školách, které tam neměly ani maminky, ani žehličky, měly tam zato sousedky. Pražské ženy, bydlící v okolí ubytoven hned reagovaly jako mámy. Vtrhly do ubytoven, sebraly tam všechno špinavé a mokré a ráno to přinesly v bezvadném stavu, takže všechny cvičenky byly zase jako kvítka. Bouřlivý potlesk, kterým druhý den obecnost přivítalo nástup 2.000 cvičenek s kuželi, byl projevem uznání za jejich kázeň. To už všechny pražské noviny přinášely zprávy, že vytrvalost a ukázněnost těchto mladých cvičenek zabránila panice.

Pátý slet byl první, kterého jsem se zúčastnila. Poprvé jsem si tehdy uvědomila velikost sokolské organizace. Byla jsem ohromena zjištěním, kolik tisíc tenkrát cvičilo, vždyť jen žen cvičících s kuželi bylo 2.000! Všechny jsme ovšem byly velmi mladé, neboť nebylo tehdy ani pomyšlení, aby vdaná paní cvičila veřejně v kalhotách. Poprvé jsem tenkrát viděla moravské kroje. Byla jsem uchválena jak jejich nádherou, tak i krásou tanců. Také jsme se tenkrát na sletu dověděli, - rozhlas ovšem ještě nebyl - že družstvo mužů ČOS, které tam poprvé závodilo jako člen evropské tělocvičné unie o mistrovství Evropy, získalo první cenu družstev. Tento velký úspěch a vítězství bylo velkým povzbuzením a všichni jsme byli neobyčejně hrdí, že jsme členy tohoto krásného spolku.

SŇATEK - STUDIUM

Během dalšího roku se všechno změnilo. Na konci sexty, krátce před koncem školního roku jsem onemocněla prudkým zánětem středního ucha, který se brzy rozšířil na okostici. Rodiče se neodvážili svolit k operaci, na kterou krátce před tím zemřel známý průmyslník. Musela jsem se tedy podrobit zdoluhavému a nesmírně bolestnému léčení neoperativnímu, které zabralo víc než celé prázdniny. Ležela jsem nehybně, protože každý pohyb, každé slovo, každé polknutí vyvolalo bolest těžko snesitelnou. Když jsem byla konečně propuštěna z léčení, byla jsem tak vyhublá a zesláblá, že se karlínské veřejné mínění usneslo, že mám tuberkulosu.

Domácí lékař Dr. Krejčí zakázal jak studium, tak tělocvik. Zejména to druhé znělo výstražně z úst bývalého člena cvičitelského sboru Tyršova, který jistě měl pro tělocvik velké pochopení. A ještě se k tomu připlétl „Amor“. Snoubenec naléhal na brzký sňatek, na který však v těchto okolnostech nebylo ani pomyšlení. Došlo k němu asi o půl druhého roku později a ještě s podmínkou, že se místo svatební cesty usadíme někde na venkově na dobrém vzduchu, kde se silnou stravou a v klidu budu odpočívat a pokračovat v léčení.

Jezdili jsme tenkrát s rodinou na letní byt do Hluboše u Příbrami v Jinecké dolině, blízko Lázní Jince; později se tam léčila Klemeňa Hanušová. Byla to krajina nesmírně chudá, bída mezi obyvatelstvem byla taková, že jsem ji nikde jinde neviděla. Statistiky však označovaly tuto krajinu jako nejméně zatíženou tuberkulosou v českých zemích. Zůstala jsem tam celé čtyři měsíce, napřed s manželem a potom s rodinou a vrátila jsem se opravdu vyléčena. Jinecká dolina tedy účinkovala. Pak se ale přihlásila Alenka, o něco předčasně, slabounká a od prvního roku trpící občasnými bronchitidami, které ji pronásledovaly skoro do deseti let. Dva roky jsem se od ní nehnula s výjimkou nutných

cest k zubnímu lékaři. Ty dva roky však také stačily, abych poznala, že sňatek byl omylem a předčasné ukončení studia velkou chybou. I když jsem tenkrát ještě nepomýšlela na rozvod kvůli dítěti, přece jen jsem cítila potřebu se finančně zabezpečit a stát se nezávislou.

K univerzitnímu studiu mi chyběly dva ročníky klasického gymnasia a maturita. Obávala jsem se, že bych nevydržela čtyři roky studovat s malým dítětem v době, kdy vyžaduje nejvíce mateřská pozornost. Znamý přítel studentů profesor Karel Weigner měl pochopení pro mou situaci; poradil mi, abych dokončení gymnasijského studia absolvovala soukromě.

„Poradte se s ředitelem svého bývalého gymnasia, považujete-li to za únosné. Hlavní a nejtěžší podmínkou bude maturita.“ Ředitel Minervy Dr. Hofmeister místo dlouhého vysvětlování mi dal nějakého řeckého historika s pobídkou: „Čtěte!“

Přečetla jsem stránku a začla překládat, ale ředitel mě zastavil: „To stačí. Když jste za pět let nezapomněla číst a troufáte si překládat, je vidět, že jste moc nezapomněla a že můžete chybějící třídy za dva roky probrat.“ Neřekla jsem mu, že to chci udělat za rok.

„Podmínkou přípuštění k maturitě bude zkouška z učiva septimy a oktávy a potvrzení, že jste měla učitele matematiky, řečtiny a náboženství.“

Pro matematiku a řečtinu jsem tuto podmínku chápala, kdežto náboženství se přece dalo naučit z knih! Ale vlídný a ochotný katecheta Minervy chtěl opravdu vyučovat. Četl mi hodinu z knížky, rozvážně, jako když přednáší třídě a pak prohlásil: „Toto se naučte do příští hodiny a budeme pokračovat každý týden.“ To ovšem znamenalo velikou ztrátu času a čas byl tenkrát právě můj největší problém. Jediné řešení bylo naučit se z paměti nejen daný úkol, ale ještě jednou tolik. Vše jsem pak panu katechetovi „vysypala“ a on to s uspokojením přijal. Tímto způsobem by! počet hodin podstatně snížen.

Mně to ale nestačilo a ptala jsem se, není-li možno současně s přípravkou k maturitě navštěvovat aspoň přednášky a cvičení v „Ústavu pro vzdělání učitelů tělocviku na školách středních a ústavech učitelských“. Profesor Weigner namítl, že ústav, který je součástí university, mě nemůže přijmout za řádnou studentku před maturitou. Musela bych získat souhlas všech profesorů k hospitaci a ještě nebude jisto, že mi to bude počítáno do absolutoria. „Ale zkusit se to může“, svolil. Souhlas k hospitaci jsem dostala a tak nastal rok divokého zápasu o zdolání učiva tří roků v jednom.

Když 26. července 1914 vypukla první světová válka, byla jsem před maturitou, odloženou pro zranění pravé ruky, které mi na čas znemožnilo psát. V září jsem ji udělala a tím získala právo zápisu za řádnou posluchačku Univerzitního ústavu, kde tenkrát trvalo studium dva roky. Měla jsem za sebou rok hospitací v prvním ročníku, ale ty nemohly být do studijního roku započítány, protože byly absolvovány před maturitou. Válkou se stala potřeba zkrátit studijní dobu ještě naléhavější. Profesor Weigner, kterému imponovala má zatvrzelá snaha napravit dřívější chybu, mi poradil zažádat o uznání hospitovaného ročníku za řádně absolvovaný.

„Musíte ale k tomu získat některého poslance, aby za vás zakročil v ministerstvu školství ve Vídni. Znáte někoho?“ Váhavě jsem přikývla. Zнала jsem profesora Masaryka,

který čekával na dceru Olgu po vyučování u kostela sv. Štěpána. Nemohla jsem vědět, že měl tenkrát trochu jiné starosti než mou žádost. Napsala jsem Olze a otec slíbil přímluvu, je-li má žádost spravedlivá. Žádala jsem o výjimku z předpisu a ta byla zamítnuta. Profesor Weigner byl zklamán.

„Přece jsem vám řekl, abyste požádala některého poslance o zákrok“. „To jsem udělala.“ „Koho?“ „Masaryka.“ Profesor Weigner se chytil za hlavu. „Pak se ovšem nevidím. Nikoho horšího jste si nemohla vymyslet.“

Ale nevzdal se. Vida mou politickou nevinnost, poradil tentokrát podrobněji. „Kdo je poslancem za váš volební kraj?“ „Lokaj.“ „Znáte ho?“ „Osobně ne, ale je starostou naší sokolské jednoty.“ „Dojděte za ním, vysvětlete mu, oč jde a požádejte, aby našel vlivného přímluvce. Podáte novou žádost, tentokrát o přijetí do druhého ročníku s odůvodněním, že jste absolvovala první ročník jako hospitantka.“

Dr. Lokaj mě spojil tentokrát s tím pravým, jehož jméno jsem nevděčně zapoměla a jednoho dne na mě volal profesor Weigner už ode dveří přednáškové síně: „Milostivá paní, dostali jsme sice s panem ředitelem Janošíkem tááákový nos za vás, ale vaši žádosti se vyhovuje. “Měla jsem tedy absolvovány tři roky v jednom - dva gymnasiijní a jeden universitní. Byl také nejvyšší čas, protože můj muž byl už povolán „do zbraně“.

Ale dlouho jsem se ze svého úspěchu neradovala. Brzy přišlo ministerstvo školství na to, že mladí muži schopní studovat tělocvik jsou také schopni sloužit císaři pánu ve válce a tudíž není pro ně třeba „Ústavu pro vzdělání profesorů tělesné výchovy“ a ústav zavřeli. Že na něm studovaly také ženy, o které armáda tenkrát ještě nemela zájem, zřejmě úřadům nevadilo. Smutně jsme uložily tělocvičně přednášky a literaturu stranou a věnovaly se každá druhému předmětu. Pro mě to byla francouzština a z pilnosti ještě navíc ruština (Rusové byli už v Karpatech), studium jazyků však trvalo Čtyři roky - smutná to tedy vyhlídka. A zase se kolo Štěstěny pohnulo, když už nikdo nedoufal. O velikonocích 1915 bylo už několik našich kolegů propuštěno z vojenské služby pro zranění a ti si podali žádost, aby se mohli podrobit státní zkoušce, i když bez své viny nemohli dokončit studium. My ženy jsme se ovšem k nim přidaly.

Když přišlo příznivě vyřízení, zbývalo do data zkoušek velmi málo času, bylo tedy co dělat. Učitelství ústav v Panské ulici nám propůjčil tělocvičnu na dohánění výcviku. Mně toho ale nebylo třeba. Měla jsem už z dívčích let vyšší výcvik, než byly požadavky státní zkoušky; ale v nepřítomnosti profesora - byl to náš soukromý podnik - potřebovaly kolegyně radu a záchranu. Chodila jsem tedy do těchto cvičení pilně. Přednášky pečlivě přepsaná jsem půjčila kolegyni, která bydlela blízko mě, a s kterou jsem se občas učila. Ta se ale neměla k vrácení. Když mi bylo zcela jasně, že je nechce vrátit, uhodila jsem na ni ostře a ona se přiznala, že slíbila je nevrátit. Měly jsme totiž mezi sebou kolegyni naprosto neschopnou v nářadově tělocviku a ta si vymyslela plán, jak projít při státní zkoušce. Chtěla podat zkušební komisi protest proti výkonům, požadovaným při státních zkouškách jako nevhodným pro ženy. Poněvadž já jsem všechny hravě zacvičila, věděla, že protest by byl marný a viděla tedy pro sebe jedinou záchranu v tom, když propadnu v

teoretických předmětech. Doufala, že zkušební komise nenechá propadnout nejlepší cvičenku a odpustí jí proto neznalost teorie; z důvodů spravedlivosti bude pak nucena jiným odpustit neznalost výcviku. Jakkoliv byla tato argumentace naivní, působila na mou kolegyni, která měla moje přednášky. To mi stačilo. Donutila jsem ji k vrácení mých přednášek a knih, opatřila jsem si, co jsem potřebovala výměnou od kolegů a řekla jsem si, že to té vychytralé kolegyni tedy ukážu. Nikdy jsem neměla zájem o vyniknutí ve školním prospěchu, jen jsem měla hrůzu z představy, že stojím u tabule a nevím odpověď. Tentokrát mi opravdu nezáleželo na ničem jiném, než mít zkoušky za sebou a vydělávat. A ten úklad mě vyprovokoval k učení přímo zběsilému. Nikdy v životě jsem se tak neučila. Velmi mi to usnadnila nabídka rodičů, abych se s dcerou k nim přestěhovala, když můj muž musel nastoupit vojenskou službu.

Protože nejtěžší předmět byla anatomie, chodila jsem ji studovat do anatomického ústavu na preparátech a tam jsem potkávala profesora Weignera. Jednou mě zastavil a říkal mi, že se těší na mou státnici a že čeká, že bude jedna z nejlepších za dlouhá léta. To mi ještě scházelo! Dříve mě hnal zákeřný podkop kolegyně a teď ještě důvěra profesora, který ke mně byl vždy tak dobrý a proto jsem ho nemohla zklamat. Při jídle jsem měla vedle talíře otevřenou knihu, cestou na přednášky jsem si odříkávala popis kostry. Válka - neválka, mě nic jiného nezajímalo, než státnice.

Byli jsem shromážděni v přednáškově síni anatomického ústavu. Vedle ní, ve své pracovně, zkoušel profesor Weigner. Několik kolegů se vrátilo uspokojeno, ale pak jeden „vypadl“ nápadně brzy. Všichni jsme se k němu sběhli. „Co se stalo?“ „Krevní oběh.“ Poplach. Kdo zná krevní oběh? Někdo se zmínil, že by ho mohla znát Provazníková a hned byl kolem mě hlouček posluchačů. V klidu, bez napětí zkoušky, se mi pěkně vybavil v paměti. V tom už ale vypadl druhý student na tutéž otázku. Ted přišli poslouchat i ti, kdo poprvé nedbali a za chvíli, když vypadl třetí, poslouchali už všichni. Když jsem si tak třikrát v klidu krevní oběh zopakovala, volal pedel moje jméno a profesor Weigner mě přivítal. „Marně se ptám na krevní oběh. Doufám, že vy mi o něm něco povíte.“

Co mám dodat? Výborná nestačila, bylo k ní ještě připojeno několik řádek zvláštní pochvaly! K tomu mi dopomohla zlá vůle jedné kolegyně...

Týž rok jsem si na Minervě odsloužila povinný bezplatný zkušební semester - vyučování pod dohledem starší profesorky. Tou mi byla Markéta Wachtlová a z tohoto semestru vyrostlo naše hluboké přátelství.

O rok později, v roce 1916, jsem byla ustanovena na dvou školách současně, na Minervě a na smíchovském dívčím gymnasiu, v každé na polovinu úvazku: to bylo potřebné k započítání roku do výslužby. Studentky už nebyly nadšené průkopnice jako ještě před deseti lety. Z dívčího studia se pomalu stával status symbol. V kvintě se sešlo několik děvčat ze zámožných rodin, které rády dávaly najevo profesorům —začátečnickům svou společenskou nadřazenost. Říkalo se jim stříbrná kvinta podle jejich vůdkyně v neplechách. Mně také připravily na několik týdnů tvrdý úvod do profesorského života. Na požadavek cvičebního úboru odpověděly nastrojené slečny: „Je válka, látka a boty

nejsou." Stačilo předcvičit přešvih skrčmo ve visu na hrazdě a s notesem v ruce vyvolávat. „To se nedá cvičit s podpatky." — „Nenutím vás cvičit s podpatky." Po první nedostatečné byly střevíce zuty. Roznožka na koni se ovšem nedala cvičit v dlouhé, úzké sukni. „Nenutím nikoho cvičit v sukni." V příští hodině nebyla ani jedna sukně. Nakonec jsme se dorozuměly a dvě z nich jsou dodnes mými přítelkyněmi. Ale neučila jsem tam ráda, byla jsem šťastná, když jsem za rok dostala na Smíchově plný úvazek.

Škola neměla tělocvičnu. Používaly jsme tělocvičny v jiné ulici. K povinnostem profesora tělocviku patřilo převzít studentky pro každou hodinu v jejich třídě, ve spořádaném útvaru je převést do tělocvičny a po hodině zase zpět. To znamenalo osmkrát až dvanáctkrát za den se převlékat! Přecházení a převlékání ovšem hodinu značně zkrátilo a proto bylo výhodně, míti asistentku.

Jak jsem k ní přišla? Otázka by spíš měla znít obráceně - jak ona k tomu přišla. Odpověď je následující: když rakousko-uherské školy začínaly zavádět tělovýchovu, nebylo pro ni dost učitelů a vyučování tělocviku bylo namnoze svěřováno sokolským cvičitelům bez akademického vzdělání. Na Smíchově ustanovili slečnu Františku Šprdlíkovou, dceru známě smíchovské rodiny a váženou i velice oblíbenou náčelnici smíchovského Sokola. Fanyнка tehdy zrušila svůj krejčovský závod, aby se mohla plně věnovat učení. V roce 1916 však už byl dostatek kandidátek se zkouškou. Najít rovnocennou náhradu za Fanyнку, vynikající cvičitelku a rozeného pedagoga, nebylo lehké. Měla ve škole znamenité výsledky, oceňované jak úředními inspektory, tak studentkami a jejich rodiči. Mimo to by byla nemohla snadno po tolika letech obnovit svůj závod. V této nesnadné situaci našli otcové města moudré východisko: přijali úředně kvalifikovanou profesorku a slečnu Šprdlíkovou ustanovili její asistentkou. Pro nás obě to bylo radostné shledání, které oživilo staré sympatie. Pro nás nebylo rozdílu mezi profesorkou a asistentkou - učily a dělaly jsme všechno společně.

VNITŘNÍ VÝVOJ SOKOLA

Podobně jako v jiných zemích, i v Čechách a na Moravě se o tělocvik nejdříve zajímali jen muži, ale Miroslav Tyrš dal nově založenému Sokolu vysoký úkol: vychovávat národ k vůli a schopnosti obnovit někdejší samostatný a nezávislý stát. Není pochyby, že pod slovem národ viděl Tyrš i ženy a připravoval jejich účast v Sokole. Budil zájem čelných spisovatelek, které jej projevíly věnováním praporu. Tyrš vycvičil sbor mladých cvičitelek, takže už za šest let po založení pražského Sokola mohl vzniknout „Tělocvičný spolek paní a dívek pražských". Od samého začátku si Tyrš uvědomoval, že tělocvik žen musí být v něčem odlišný od tělocviku mužů a proto musí být veden ženami. Brzy byly založeny další ženské tělocvičné spolky v několika českých městech, ale ze všech se udržel jen spolek pražský. Dokazuje to, že požadavek, aby si ženy samy vedly nejen cvičení, ale i celou administrativu spolkového života, byl na tehdejší dobu příliš velký požadavek.

V. všesokolský sjezd ukázal, že vedení ženských odborů přinášelo náčelnictvu mužů

neúnosné přetížení. Přes ponižující a bezprávné postavení, ženských odborů stále přibývalo. Do značné míry to bylo zásluhou a pomocí Tělocvičného spolku a v něm zejména obdivuhodné a neúnavné slečny Anny Ptákové. Již v roce 1898 byl uspořádán sjezd Tělocvičného spolku s veřejným cvičením a na IV. sletu v roce 1901 už ženy cvičily. Tyto snahy se vyvíjely souběžně se zkušenostmi a snahami předsednictva ČOS, ve kterém zájmy žen zastupovala Eliška Roudná, učitelka tělocviku. Vlastní iniciativa žen se uplatňovala v jednotách, kde se sešly průbojné ženy s pokrokovými a demokraticky cítícími muži. V Čechách v tom směru vedla jednota Vyšehrad, kde sestra Barbora Šourková našla porozumění zejména u Rudolfa Bílka a rodin Hellerovy a Fučíkovy. Ještě větší úspěchy měly sestry na Moravě, a sice v Moravské Ostravě Dubinová, později Dvořáková, ve Frenštátu pod Radhoštěm Pavla Kostelníková, v Brně Míla Koutníková, v Tišnově Anna Drbalová. Nebyly to žádné sufražetky ani bojovnice, úctu a pomoc bratří získávaly houževnatou a vytrvalou prací. Nejdále pokročila Anička Vodová, jemná, usměvavá a tichá první župní náčelnice.

Úsilí o plně členství žen v Sokole prostupovalo všechna jednání sboru a výbory ČOS až do první světové války. Skončilo usnesením výboru, že ženy mají být přijímány za řádné členy Sokola. Prováděcí pokyny tohoto usnesení byly uloženy předsednictvu ČOS, avšak první světová válka zabránila praktickému provedení tohoto usnesení. Po vypuknutí války si poměry totiž vynutily často více než rovnoprávnost a ženy často zastupovaly muže i ve funkcích společných. Ale i tam, kde usnesení žen musela být schválena výborem jednoty, byla práce v samosprávných výborech ženských oddílů velice užitečnou přípravou pro skutečnou práci, když nastala její potřeba po odchodu mužů do vojenské služby. Výsledkem tohoto snažení byl VI. slet pro sokolské ženy zkouškou státníkovou. Poprvé tu byly měkké pohyby paží a nesmělý, ale přece jen pohyb z místa. VI. slet zřejmě přesvědčil výbor a přivodil usnesení z 10. května 1914, které přiznalo ženám plnoprávné členství v Sokole a postavilo je na roveň s muži.

Tělocvičný vývoj plně sledoval Tyršův příkaz, všimnout si a studovat nové směry v tělocvičném světě v cizině a přijímat to, co je ve shodě se sokolským programem a cílem. Největší tělocvičnou událostí byla účast bratří Scheinera a Augustina Očenáška na Mezinárodním kongresu tělesně výchovy v roce 1913 v Paříži. V mnoha ženských jednotách navazovalo cvičení žen na tradici zahájenou Klemeňou Hanušovou a věrně udržovanou Tělocvičným spolkem paní a dívek pražských. Tam, kde zakládali ženské odbory muži, členky a cvičitelky často cvičily stejná cvičení jako muži, pokud na to jejich síly stačily. Tyrš upozorňoval už mnohem dříve, že cvičební program žen a dětí musí být odlišný od programu dospělých mužů a to se postupně ukazovalo správným. Na kongresu tělovýchovy v Paříži upoutali pozornost zejména vynikající reformátoři, kteří studovali pohyby, užívané v tělocviku; měli proti některým určité námitky a navrhovali změny. Byl to především Emil Jaques-Dalcroze, učitel hudby, který hledal prostředek, jak vypěstovat u hudebníků smysl pro rytmus. Druhý byl fyziolog Georges Demeny, který měl námitky proti úsečným pohybům a výdržím napjatého svalstva a doporučoval pohyby kružné, obloukem a hlavně plynulé a nepřerušované. Další byl Hebert, který se

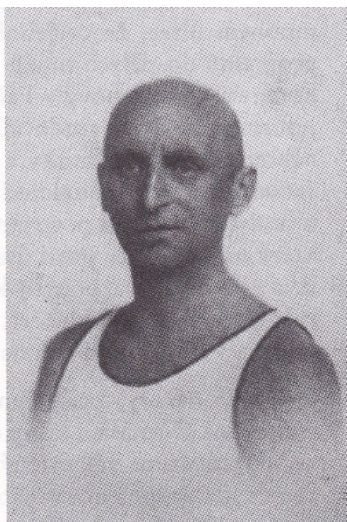
zabýval tělesnou výchovou dorostenců a varoval před jednostranností sportu v době dospívání.

Nové názory, podepřené vědeckým výzkumem, zaujaly zejména Augustina Očenáška, který dal podnět k Dalcrozeově přednášce v Praze, doprovázené tělocvičnými ukázkami. V žižkovské jednotě našel znamenitého spojence v učiteli a hudebním skladateli Karlu Pospíšilovi. S ním a s náčelníci Hanou Dubovou, později Burgerovou, převedli Dalcrozeovy zásady - vyjádření pohybu hudbou a naopak - do nových cvičení, které nazvali sokolskou rytmikou. Ta pak dále pokračovala, obohacena dalšími skladateli hudby a společných cvičení a stala se výrazným znakem sokolské praxe i sletu.

Tyrš sám už znal švédský tělocvik a oceňoval jeho přednosti, všiml si však také jeho nedostatků. Jeden z jeho prvních žáků, vedoucí druhého sokolského sletu Josef Klenka, šel ještě dále a přijímal ze švédského tělocviku hodně prvků do sokolské praxe. Švédské žebřiny se staly trvalou součástí sokolských tělocvičen a v mnohých se též objevily švédské bedny. Jindra Vaníček studoval ve Francii a přinesl k nám šerm krátkou i dlouhou holí. Američtí Sokolově nám zas ukázali cvičení s kuželi, která byla v Sokole hned přijata; na IV. sletu je cvičily sokolské ženy. Sokolští cvičitelé, vedeni zásadami Tyršovy soustavy, vytvořili pak na novém nářadí a s novým náčiním bohatství nových cvičebních tvarů. Toto nářadí a náčiní prošlo výhnní tvořivostí sokolského cvičitelstva, opřené o vědecké propracování Tyršovy soustavy. Sokolská i světová metoda tělesné výchovy byla tím obohacena o množství účelných prvků. Výběrem a přijímáním nových myšlenek pokračovalo tak vytváření všestrannosti a poutavosti sokolské tělesné výchovy.



Augustin Očenášek



Václav Pergl

VI. SLET

VI. slet všesokolský, konaný v Praze r. 1912, byl zároveň prvním sletem Svazu slovanského sokolstva. Ten však zdaleka nebyl jednotnou skupinou. Jednotícím jádrem v něm byli sokolové slovanští, poddaní rakousko-uherské říše, kteří toužili po osvobození. K nim se řadili Bulhaři, tehdy pod vládou Turecka, Lužičtí Srbové v Německu a Rusové. Ale byli tu i Ukrajinci, kteří se nikdy nesmířili s nadvládou Rusů a do Svazu slovanského sokolstva vstoupili jako zvláštní svaz. Nejhorší napětí bylo mezi Poláky a Rusy. Polsko bylo před I. světovou válkou po trojím neúspěchu válečném i povstaleckém rozděleno mezi tři mocné sousedy: Německo, Rakousko, a Rusko. Polští sokolové vytýkali ruským bratřím, že dostatečně neusilují o povolení polských sokolských jednot v území zabraném Ruskem. Ruští sokolové se bránili tím, že jejich vliv v carském samoděržaví není dost silný, aby přemohl nedůvěru carských úřadů v nepolitichnost polských jednot na území bývalého království polského. Rakouští Slované kladli největší naděje právě v Rusko, které bylo odhodláno zastavit německo-rakouský „Drang nach Osten“. Měl tedy Svaz slovanského sokolstva těžký úkol mírnit napětí mezi členy, spojit je nejen příbuzenstvím jazykovým a rodovým, ale hlavně výchovou k demokracii a úsilím o její vítězství. Poláci se nezúčastnili VI. sletu právě pro přítomnost Rusů.

Rakouští Němci byli znepokojeni šikanováním Slovanů. Obávali se, že jejich početní převaha by je mohla zbavit výsad získaných ve slovanských zemích, kde byli v menšině. Vyzývali rakouské úřady k opatrnosti a označovali slet Slovanů za velezrádný podnik. Úřady také kde mohly se snažily slet potlačit nebo omezit. V Lublani byl sokolský slet zakázán. Sokolské vedení odpovídalo na to hrdým vzdorem. Když císař František Josef projevil přání vidět slet, předsednictvo ČOS prohlásilo, že by nemohlo převzít odpovědnost za bezpečnost panovníkovy osoby. Přes výslovná nařízení nebyl na sletu vyvěšen ani rakouský prapor, ani se nehrála rakouská hymna. Školní rada v Praze nedovolila vystoupení středních škol na předsletových slavnostech, přestože v těžké době povolila podobné vystoupení německým školám v blízkosti sletišť.

Sbratřování slovanských sokolů se projevilo okázale při všech příležitostech a neušlo pozornosti zahraničních tiskových zpravodajů, kteří referovali o Sokole jako o národním vojsku, které vbrzku změní mapu Evropy.

Na VI. Sokolském sletu cvičilo: 18.000 mužů, 5.600 žen, 1.050 dorostenců, 2.097 žáků, 1.980 žaček. Ve vnitřním vývoji organizace znamenal VI. slet nástup žen k samostatnému vedení. Organizoval se cvičitelský sbor župních náčelnic a Hana Dubová složila pro ženy vlastní prostná. Hana Dubová a Milada Malá - vlastní nástupy. Ženy si také samy všechno nacvičily a připravily, jenom konečné vedení na sletu měl Jindra Vaniček.

Za čtvrt roku po VI. sletu vypukla první balkánská válka, ve které se bratrství, projevované tak nadšeně na sletu projevilo skutkem, jednak finanční podporou a hlavně v lékařské a ošetřovatelské službě.

Největší význam VI. sletu však byl ve vyvrcholení výchovy národa k očekávanému válečnému střetnutí. Tím byla sletová scéna nazvána „V Athénách po bitvě u Marathónu“, která připomínala vítězství malého, ale uvědomělého a zdatného národa proti mnohonásobně přesile.

Současně básník Ruch-Domorázek nezastřeně volal do boje a mluvil o sokolském moři, které se již valí a neopadne, dokud se sokolstvo nevrátí z boje za svobodu s vítězstvím. Sokolovny zněly písněmi Karla Pospíšila na slova Jaroslava Naumana, z nichž jedna začínala: „Až přijde pomsty den“... a končila: „buď ať náš slavný je, jak zákon kázal, skon, anebo dobudeme náš český Marathón!“ Na podzim 1913 uspořádal žižkovský Sokol tělocvičnou akademii nazvanou „Zdraví, Síla, Krása“ pro jejíž závěr složili bratři Domorázek, Pospíšit, Očenášek a Pergt skladbu nazvanou „Pád tyrana“, která slovy, hudbou i pohyby líčila vítěznou vzpouru zotročených. Povel „Sraz ho“ působil přímo zápalně. Sokolstvo bylo připraveno.

PŘÍPRAVA K BOJI

28. říjen 1918 nám nespádl do klína s nebe. Byl záměrně a plánovitě připravován po více než půl století Sokolem, založeným Tyršem k tomu cíli. Tyrš prožíval dětství a dospívání ve vzrušeném ovzduší obrozeneckého hnutí. To mělo v době jeho universitního studia za sebou již pozoruhodně úspěchy na poli jazykovém, uměleckém, vědeckém i hospodářském. Tyršovi to však nestačilo. Jeho horoucí vlastenectví žádalo víc. Chtěl pro svůj národ plný národní život, chtěl jej zase vidět v popředí vzdělanosti, kde kdysi býval. Věděl, že je to cíl vysoký a cesta k němu daleká. Byl si vědom všech nevýhod malého národa v nepříznivě geopolitické poloze. Ale byl přesvědčen, že „osud národů se nerozhoduje na bojišti, že je rozhodnut již před bojem. Ni jeden národ, co jich na světě bylo, nezhyne ve své jarosti a hodnotě. Každý klesl sešlý, netečný a povrhlý. Zde, jako všude, vykonává příroda, dlouho shovívavá, na konec soud přísný a také spravedlivý a pro celek blahodějný, odstraňující z lidstva Členy, zdravému rozvoji a pokroku nepřístupné a tedy zbytečné a škodlivé. Zakládá proto Sokol, s úkolem před jinými zachovávatí národ při té všestranné jarosti, která národům nedá odumřít, při té síle stálé a svěží, při té zdravoti tělesné a mravní, která nedá vzniknout nižádné zkáze...“

Zpočátku věřil, ve shodě s poetickými vůdci národa, že je možno dosáhnout vytčeného cíle v rámci rakousko-uherské říše. Dokonce nabídl Rakousku pomoc sokolských dobrovolníků ve válce rakousko-pruské roku 1866. Ale vytvoření dualistické monarchie krátce po ní ho přesvědčilo, že to byla marná, klamná naděje, že dříve nebo později bude nutno za svobodný vývoj národa bojovat se zbraní v ruce. V roce 1871 otvírá časopis Sokol úvodním článkem „Náš úkol, směr a cíl“, v jehož závěru volá: „Zbroj v každé

pěsti! Zřízení válečné! Stokrát, tisíckrát to bud řečeno!" A hned dodává, že „k tomu je potřeba především též mládež a mužstvo zdatně a bezúhonně. Kdo hodlá ubránit svůj národ v době válečné, ten musí i po čas míru na stráž stát proti vši vloudivé zkáze."

Od té doby zesiluje Tyrš důraz na branný význam tělocviku a ukládá sokolstvu také duševní a mravní výchovu k brannosti. Píše do Sokola článek „Pokud tělocvik a jednoty tělocvičné k brannosti národní přispívají" a svou řeč při veřejném cvičení Sokola Pražského 2. května 1869 uzavírá: „...my pod ním (praporem sokolským) umři ti dovedeme pro čest, pro svobodu a slávu národa svého." Tedy „především mládež a mužstvo zdatně a bezúhonně."

Takovou mládež, takové mužstvo a později i ženstvo měl vychovávat Sokol, měl dokončit obrodu národa, jeho převýchovu k vlastnostem, které by jej opravňovaly k samostatnému životu a uschopňovaly k jeho dobytí a uhájení. K těm patřila vedle fyzické zdatnosti i mravní ušlechtilost a síla, národní uvědomění a vůle ve prospěch národa pracovat i přinášet oběti. Tyrš sám celým svým životem ukazoval cestu takové výchovy. Je to „každodenní, ustavičná a přece neokázalá činnost." Dal také příklad hrdého a neoblomného postoje vůči nespravedlivému vládci. Když císař František Josef I. „poctil" Prahu svou návštěvou, ochoten přijímat hold Pražanů, sokolové odjeli do Kolína k rozvinutí praporu jednoty.

Nástupci Tyršovi pochopili jeho odkaz a pokračovali na cestě jím zahájené. Pravidelným cvičením sílili nejen těla, ale i vůli a zároveň učili spolupráci a nezištnou pomoc slabším. Ve společných cvičeních se učili ohledu na druhé a přizpůsobení se celku. Ve velkých závodech postoupila jednota svého nejlepšího závodníka župě na úkor vlastního družstva. Tak se učili podřizovat zájem jednotlivce zájmu celku, zájem nižšího celku zájmu celku vyššího a všechny pak zájmu národa. Bratrství vedlo ke vzájemné úctě a tvořilo z celé sokolské organizace jednotný celek, stmelený společnou ideou a cílem. Připomínáním tvořivých příkladů z dějin a společnou účastí na velkých národních projevech se jasně ukazovalo, co je tím cílem: svoboda národa a vlastní nezávislý stát.

Nástupci Tyršovi také šli za jeho příkladem hrdého vzdoru. Když r. 1887 úřady zakázaly průvod a veřejné vítání hostů chystaného druhého všesokolského sletu, pořadatel (výbor Sokola Pražského) odvolal celý slet a jeho tělocvičnou část přenesl do Českého Brodu. Stejně r. 1889 jeli sokolové na závody do Paříže přes výslovný zákaz místodržitele Taafa. Protože nemohli vézt na zakázaný zájezd prapor, nesli v Paříži v průvodu v čele své skupiny na vztyčené žerdi kytici, kterou výpravě věnoval prezident francouzské republiky Carnot. Preislerův plakát k III. sletu představoval borce, trhajícího pouta před zraky symbolické postavy vlasti. Myšlenka plakátu neušla pozornosti místodržitele hraběte Thuna, který ji glossoval: „Ei, ei, gesprengte Fesseln!"

Sokolští spisovatelé znovu a znovu připomínali bratrstvu obroditelské a osvoboditelské poslání Sokola. Nade všechno však dr. Josef Scheiner vytrvale živil základní Tyršovu myšlenku fyzické a mravní obrody národa a usiloval o sjednocení souhlasících v přísně nadstranickém Sokole. Hlásal, že „svoboda nechodí sama k národům

slabým a sešlým, k svobodě se musí každý národ vypracovat svou vlastní hodnotou. "Připomínal staletý boj práva s křivdou, slabých se silnými, v němž zvítězí jen ten, kdo ponese v srdci ideály volnosti a svobody a dovede je také uskutečnit.

K nejsilnějším prostředkům výchovy sokolského uvědomění a činorodého vlastenectví byly slety, které strhovaly k drobným obětem, jimiž si jednotlivci vykupovali právo tvůrčí účasti na gigantickém díle celku. Slety byly zároveň měřítkem úspěchů této výchovy nejen počtem účastníků, rostoucím od jednoho sletu k druhému, ale hlavně vahou práce, odříkání, oběti a lásky, které byly do nich vloženy a z nich vyzařovaly. Sílu sletu netvořily jen dokonalé tělocvičné výkony, ale také poznávání a sbližování s těmi, koho přivedla na závodiště stejná myšlenka jako nás. Vedení Sokola pak si nedalo ujít žádnou příležitost k připomínce, jaký je té síly směr a cíl. Od roku 1907 byla při každém sletu provedena divadelní scéna. První scéna při pátém sletu představovala Žižkovo vítězství nad králem Zikmundem, druhá, při šestém, scénu „V Athénách po bitvě u Marathónu“.

Tak rozumět sletům celý národ. Krásně to vyjádřil Jan Neruda v novinovém referátu: „Národ na chodnicích zdravil národ v průvodu a národ v průvodu zdravil národ na chodnicích.“ I vedoucí čeští politikové chápali osvobozené poslání Sokola. Masaryk cvičil pravidelně v Pražském, později v malostranském Sokole, v době zasedání říšského sněmu cvičil v Sokole Vídeň I. Tam s ním cvičili i jiní poslanci. V knize „Česká otázka“ vytýčil TGM svému národu cestu shodnou s cestou Tyršovou: vytvořit jednotu národa překlenutím stranických, náboženských a jiných rozdílů a uvědoměnou drobnou prací. Celá básnická obec té doby se shodla ve chvále Sokola. K ní se připojili i slovenští básníci. Svetozár Hurban Vajanský očekávat od Sokola mnoho i pro Slovensko, Peter Kompis ml. a Miloš Liptovský volali Sokol na pomoc ujařmeným Slováckům.

Přesvědčen o marnosti snah o sebeurčení národa v rámci Rakousko-Uherska, hledal Sokol oporu v zahraničí. Byl to hlavně zase Tyršův nejlepší žák a pokračovatel (bratranec paní Renaty Tyršové) dr. Josef Scheiner, který se státnickou předvídavostí získával Sokolem našemu národu přátele a spojence ve světě. Především pokračoval na cestě zahájené již Tyršem, šířením sokolské myšlenky ve slovanských národech. Přenesl ji na Černou Horu a do Bulharska a sítí sokolských učitelů tělocviku ji šířil v Rusku, takže spojil Sokolem všechno Slovanstvo. Toto spojení dovršil utvořením Svazu slovanského sokolstva.

Záhy také pochopil význam krajanské Ameriky jako seřadiště pomocných sil v budoucím zápasu a upevňoval svazky s ní zájezdy a osobními styky. Odpovědí bylo prohlášení Milana Gettinga za slovenské a Ludvíka Fišera za české sokoly americké, že oba budou součinní při všem, co podnikne stará vlast za větší čest a slávu svého jména. Z neslovanských národů nejsrdečnější byly styky s Francií, opřené o vědomí společného nepřítel.

Řeč sletů, které se za Scheinerova starostenství staly událostí světového významu, slyšeli a pochopili i cizinci. Francouzi, kteří nám nejlépe rozuměli, viděli již na IV. sletu r.

1901 v sokolech bojovníky za lidská práva. Oddaný náš přítel Sansboeuf pod dojmem IV. sletu prohlásil, že tato organizovaná česká síla musí vyhrát budoucnost. Po V. a ještě více po VI. sletu psal již všecken světový tisk o Sokole jako o národní armádě, lépe vycvičeně a pohotovější, než většina armád považovaných vládci za chloubu a o to cennější, že ji vytvořila dobrá vůle a bratrství.



Karel Domorázek



Jan Pelikán

PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

Válka námi všemi zamíchala. Muž byl povolán k vojenské službě hned v prvních měsících, a protože byl samostatný podnikatel, znamenalo to konec příjmu pro rodinu. Pomohla nabídka rodičů, abych se s tříletou dcerkou nastěhovala k nim. To mi také umožnilo návrat do Sokola.

Válka ovšem zasáhla rázem do celého způsobu života. Nejdříve jsme to pocítili v železniční dopravě. Jezdili jsme tenkrát na letní byt do Vestce u Staré Boleslavi tak zvanou Severozápadní drahou, která byla jednou z hlavních tepen pro dopravu vojska na

východní bojiště. Proto byla doprava civilistů omezena na dva vlaky týdně. V sobotu večer z Prahy a v neděli večer do ní. Muselo se dlouho čekat, aby byla naděje, že se na nás dostane místo, a že nepůjdeme ke své rodině pěšky. To byla jen jedna z menších nepříjemností války. Horší na sebe nenechaly dlouho čekat. Rakouská vláda totiž ještě před vypovězením války zabavila pro armádu celou polní úrodu a panika spotřebitelů vyprázdnila skladiště ostatního zboží. Současně s přidělovým hospodářstvím se zrodil černý trh. Dobře bylo jen těm, kdo měli co dělat s výrobou nebo prodejem spotřebního zboží. V úřednických rodinách se nedostatek oddaloval výměnou prádla, přístrojů, obrazů i pian, a když bylo vše toto vyčerpáno - přitažením pásku. Brzy se ohlásila podvýživa a hlad. Bránili jsme se, jak kdo dovedl.

Poněvadž cigarety byly dobré výměnné platidlo, přestal tatínek kouřit. Naučili jsme se pít bylinkově Čaje, aby se mohla vyměnit i cikorka a chudé kávové náhražky. Když se v okolí Prahy nedalo koupit ani vajíčko, našla mi kolegyně na prázdniny v 17. a 18. roce byt u Červeného Kostelce. To už jsem díky zrychlenému studiu vyučovala a měla vlastní příjem. Tam se při celodenním a každodenním putování přece jen dalo něco vyměnit nebo dokonce koupit - dokud nenastaly žně. Výpomocné síly musely dostat náležitou stravu a na prodej nebo výměnu nezbylo nic. V 18. roce bylo už opravdu zle. Měla jsem najatou krásnou roubenou chalupu, pozvala jsem tedy na léto jednu sestru z karlínského Sokola. Několik dní před odjezdem do Kostelce se mi vrátil z vojny manžel. Byl tak vyhladovělý, že nebylo možné ho dokrmit. Jakž takž jsme sehnali živobytí přede žněmi, ale pak jednoho dne nebylo do čeho kousnout. Vydali jsme se všichni čtyři na dalekou pouť, která vynesla několik mrkví. Zbývala mi poslední naděje - starý mlynář pod Žernovem, velký vlastenec a písmák. Měl uchovány Národní listy od prvního čísla a úctyhodnou knihovnu. Byly jsme u něho před rokem s kolegyní Žofkou, krásně jsme si pohovořili a něco nám prodal, ale víckrát jsem se k němu nevydala, až teď v nejvyšší nouzi. Otevřela mi hospodyně a ve zřejmých rozpacích zašeptala, abych zůstala venku a zavřela dveře. Za chvíli přinesla pod zástěrou Čtvrt bochníku chleba a prosila, abych se co nejrychleji ztratila, že mají ve mlýně četnickou prohlídku. Byli jsme pro ten den zachráněni chlebem doslova vyžebraným. Trochu pomoci přinesly houby. To se za tmy vstávalo, za tmy se přišlo k lesu, kde se ještě trochu dospalo, než se rozednilo, načež se zjistilo, že v lese je houbařů víc, než hub. Měla jsem výhodu ve znalosti muchomůrek narůžovělých a jiných dobrých hub, které domácí lidé nesbírali.

Těžce jsme ta léta přežili. Nemohla pomoci ani sestřenice, která hospodařila na tatínkově rodném statku ve Veltěžích u Loun. Četníci zastavovali na silnicích a nádražích každého, kdo nesl zavazadlo a zabavovali i nepatrné nákupy. Zhubla jsem na 50 kg. Když tak těžce přežívala naše Šestičlenná rodina se dvěma úřednickými platy, jak muselo být v rodinách, odkázaných jen na příspěvek za živitele na vojně!

Rodiny doma zatím napjatě čekaly na lístek polní pošty, a když nepřicházel, na lístek Červeného kříže se zprávou, že voják je v zajetí. Dostala jsem lístek z Kyjeva v Rusku. Růžena Syrová (jejíž bratr, pozdější generál, byl před válkou učitelem tělocviku v Rusku), která se mnou cvičila v karlínském družstvu, na tom lístku hlásila: „Byl u nás profesor

M.". Učitel franštiny, rodilý Francouz Rosenin, který se v Praze usadil a stal se členem Pražského Sokola, dostával občas z domova balíčky, ve kterých jednotlivé dárky byly zabaleny ve starých novinách. To byly jediné zprávy, které jsme my dostávali přímo. Rozhlas ještě nebyl, noviny byly cenzurovány, ale přece jen proskakovaly pověsti. Zato v cizině letěla světem sláva Čs. legií. Ty byly postupně zřízeny na všech třech frontách, ruské, francouzské a italské. Ženy a vyreklamovaní vojáci nechtěli jen trpně čekat na válečné výsledky. Chtěli jsme k němu přispívat udržováním ducha odboje a výchovou pro příchod demokracie. Rozmnožovaly se letáky a informace. Tenkrát ovšem nebyly dnešní rozmnožovací metody, i psací stroje v soukromém vlastnictví byly vzácností. Rozmnožovalo se opisováním a formou řetězových dopisů. Kdo dostal leták, byl povinen opsat jej nejméně dvakrát a dát spolehlivým známým se stejným úkolem. Dostala jsem jednu k opisu brožurku našeho francouzského přítele E. Denise „Rakousko dodělalo, odklidte tu mrchu." Ta byla tak dlouhá a tak pěkná, že se mi zdálo málo opsat ji jen dvakrát, ale při jejím rozsahu bych se byla na víc nezmohla. Přinesla jsem ji do sborovny smíchovského gymnasia. Celý profesorský sbor bez výjimky slíbil pomoc a sešel se k tomu zvláště jednoho odpoledne. Sesedli jsme se kolem konferenčního stolu, rozdala jsem každému jednu stranu a každý ji opsal desetkrát. Když jsme byli v nejlepší, vstoupil ředitel. Překvapen projevil úžas nad naší služební horlivostí, ale když nedostal odpověď, pochopil, že se v jeho škole děje cosi nebezpečného a zmizel. Taková byla důvěra i mezi učiteli a studentkami, že jsem dala jedné oktávance jeden opis k dalšímu rozšíření a ta později sdělila: „Nevěděla jsem, že je pan profesor P. zbabělec." - Opáčila jsem: „Jak jste k tomu přišla?" - „On to ode mě nevezal". „A vy jste myslela, že čeká na vás?" Studentka pochopila a honem se omluvila. Studentky byly žhavé do protirakouské činnosti. Když nemohly dělat víc, aspoň projevovaly své city účastí na politických schůzích a projevech. Poslanec Klofáč měl po propuštění z vězení projev na Žofíně právě, když naše studentky měly být na školní mši. Katecheta jako obvykle zapisoval v oktávě absenci na nedělních bohoslužbách a na otázku, kdo na nich nebyl, se zvedly všechny paže. Překvapen opakoval otázku a paže zase letěly nahoru. Co mohl dělat? Chránil sebe před mladickým vychloubáním a absence zapsal i s hrdě prohlášenou omluvou - „účast na politické schůzi". Bylo vyšetřování a třídní profesor měl co dělat, aby vykouzli protokol s vysvětlením, že všechny studentky, i ty, které bydlely na Smíchově, byly proudem účastníků strženy přes most na Žofín. Podruhé se chystaly na průvod prvního máje - slavného prvního máje osmnáctého roku, kdy byl v průvodu celý národ. Sešly se v Kinského zahradě, ale Čert tomu chtěl, že ředitel chtěl užít krásného rána a zašel si do školy parkem: přivedl zklamaný hlouček do školy. Mně se podařilo ve dvouhodinovém okénku stihnout průvod na Václavském náměstí a přiřadit se k přítelkyni Lidce, dceři velkostatkáře. V druhé ruce jsem cítila mozoly dělnice vyhublé na kost - všichni jsme tam byli. Hladoví, ale šťastní nadějí, která už visela ve vzduchu. Studentkám jsem pak musela referovat, co říkali řečníci z balkónu Národního divadla.

To už byl celý národ jedno srdce. Na jaře 18. roku už byl velký hlad a zoufalé matky, které neměly co dát dětem jíst, se začínaly bouřit. Byly případy, že četnictvo do

hladových střílelo. Tenkrát se spojily ženské spolky všech politických vyznání ve snaze přemlouvat hladové ženy, aby ještě vydržely a neriskovaly životy v poslední chvíli. Děly se přednášky o nouzové výživě, učily jsme ženy znát jedlé houby a zdroje vitamínů v bylinkách a divokých zelinách. Sotva by to bylo pomohlo, nebýt víry hrstky zanícených vlastenců v česká srdce. Vdova po zakladateli Sokola paní Renata Tyršová se ujala myšlenky spisovatelky Růženy Svobodové a společně se obě obrátily na celý národ, aby nenechal hynout děti podvýživou. Žádaly především zemědělce, aby přijali městské děti na prázdniny jako své hosty, zámožně občany, aby penězi přispěli na jejich dopravu k hostitelům, továrníky a výrobce, aby je oblékli. K organizaci této velkorysé pomocné akce se utvořil spolek „České srdce“, v jehož čele stáli vedle obou zakladatelek starosta Sokola dr. Scheiner a městský fyzik dr. Procházka, profesor Groh a za nimi tisíce sokolů i nesokolů - celý národ. Sokolské jednoty vzaly na sebe úkol vyšetřovat potřebu často skromně nebo hrdě skrývanou. Víra v České srdce nezklamala. Když jsem se na IX. sletu dívala na opáleně dorostence v režných kalhotách - to bratr Očenášek chtěl ukázat světu jejich urostlá těla - uvědomila jsem si, že jsou to přesně čtyři ročníky narozené ve čtyřech letech války, tedy ohrožené válečnou bídou - ročníky zachráněné českým srdcem.

SOKOL ZA PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Než se rozhovořím o činnosti Sokola za války, je nutno připomenout, že to už byl Sokol poněkud odlišný od Sokola roku 1862 i od Sokola dnešního. 52 roky změnily mnoho ve společnosti, v národě a ovšem i v Sokole. Co se nezměnilo, byla sokolská idea - jeho úkol vychovávat tělocvikem národ tělesně, duševně i mravně a cíl - obnovit samostatný a nezávislý český stát. V celém světě i v našich zemích se probouzelo uvědomění žen a jejich snaha zúčastnit se plně národního života, a to nemohlo minout Sokol, založený původně jako čistě mužský spolek, podobně jako všude jinde. Tyrš první pochopil, že k dosažení svobody nestačí zbraně a síla, že je k tomu třeba oduševnělé vůle a mravní síly celého národa, včetně jeho žen. V tělocviku objevil znamenitý prostředek takové výchovy. Prvním krokem bylo založení ženského tělocvičného spolku, obdobného Sokolu.

Zmínila jsem se už o průběhu tohoto snažení; v roce 1913 se už desetitisíce žen účastnily sokolského života, ale jednání o plnoprávném členství bylo přerušeno začátkem války. Většina mužů viděla stále ještě hlavní poslání Sokola v úloze národního vojska a jeho vyvrcholení ve vojenském střetnutí s Rakouskem, ve kterém ovšem nebylo pro ženy místa. Ženy naproti tomu stály na stanovisku dr. Tyrše, který viděl hlavní úkol Sokola ve výchově národa, nejen branně, ale i tělesné, duševní a mravní, která musí zaujmout i ženy. Svou Činností tělocvičnou dokazovaly, že jsou schopny i k vedení této výchovy. Postupně se k ženám přidávali i mnozí muži. Čistě mužský valný sjezd však už přijal tento

návrh jen 318 hlasy proti 261, a uložil předsednictvu, aby při vypracování směrnic přihlédl i k přání menšiny. Byl nejvyšší čas, neboť dva měsíce na to jsme byli ve válce.

Vývoj České obce sokolské byl tedy ukončen vřazením žen. Ve 38 župách s 1180 jednotami bylo 97 samosprávných ženských odborů, 106.158 mužů a 21.939 žen. Se starostou Josefem Scheinerem a náčelníkem Jindrou Vaníčkem sokolstvo rostlo a sílilo v něm odhodlání k očekávanému zápasu o svobodu. V poslední výborové schůzi provedlo několik významných usnesení organizačních, udržovalo rozsáhlé styky mezinárodní a bylo zastoupeno v olympijském výboru. Po této schůzi 29. až 31. května na sjezdu přírodozpytců a lékařů ukázala ČOS výsledky sokolské výchovy. Pres zákaz veřejné slavnosti při odhalení Husova pomníku zasypaly jej pražské sestry květinami. Po cele zemi se sázely Husovy lípy a kladly Husovy balvany k uctění hrdinného bojovníka za pravdu a národní práva. K blížícímu se 30. výročí Tyršovy smrti objednalo předsednictvo u sochaře Kafky bronzovou desku s nadživotním reliefem Tyršovým, která měla být upevněna na skále proti místu, na němž bylo nalezeno mrtvě jeho tělo. Toto dílo, nejkrásnější umělecké zpodobnění zakladatelovo, nebylo však nikdy umístěno na místě, pro které bylo určeno. Úřady zakázaly z bezpečnostních důvodů jeho upevnění na drobně skále nad hojně užívanou turistickou stezkou. Po letech byla deska velmi vhodně umístěna na jednom z nádvoří Tyršova domu, ale za protektorátu byla úřady roztavena na nacistická zbraně.

Z chystaného programu k 30. výročí Tyršovy smrti byl po zákazu sletu v Lublani uskutečněn jen slet v Brně - Králově Poli 28. června 1914, přerušovaný po vystoupení žen zprávou o atentátu v Sarajevě.

Mobilizace zasáhla těžce do pravidelného života v tělocvičnách, vždyť hned v prvním roce narukovalo 50 tisíc Sokolů, téměř polovina všeho mužského členstva. Předsednictvo vydalo ihned výzvu k členstvu, aby bratrsky pomáhalo všude, kde se objeví potřeba a utvořilo zvláštní komisi pro pomocnou akci, aby se samo mohlo věnovat plné práci sokolské. Schůze předsednictva byly denně, protože úkolů bylo mnoho. Protože nebylo jistoty, bude-li možno svolávat schůze výboru, vyžádalo si předsednictvo plnou moc k nakládání se jměním a k hospodaření v mezích předešlého rozpočtu. Jeho první starostí bylo zabezpečit sokolský majetek pro případ rozpuštění Sokola úřady. Kuratorium sokolského musea bylo přetvořeno ve Spolek musea tělocvičného, kterému byly svěřeny cenné památky a odevzdáno jmění musejního fondu. Ze jmění, přesahujícího 1 milion korun, bylo 816.580.23 převedeno na městskou pojišťovnu pražskou smlouvou o pojištění všeho členstva zařazeného v katastru ČOS pro případ úrazu. Částkou 49.139.08 korun byl založen fond na zakoupení umělých údů a výcvik bratří, zraněných ve válce. Zbytek byl po menších částkách dán do úschovy jednotlivým členům předsednictva s disposičním právem. Tím bylo umožněno do konce války platit nájemné z místností ČOS, platit zaměstnance, přispět na zahraniční činnost prof. Masaryka, podporovat rodiny některých uvězněných členů a hned po převratu zahájit plnou činnost. Díky tomuto prozíravému opatření padlo do rukou úřadů při rozpuštění ČOS jen 44.787.55 korun, které byly po skončeném vyšetřování odevzdány kurátorovi bratru Urbanovi. V první schůzi výboru

ČOS bylo předloženo přesné vyúčtování veškerého jmění takto zajištěného. Předsednictvo se usneslo v první schůzi po válce věnovat půl milionu korun sirotkům po padlých bratřích legionářích. Částka uložená u Pražské městské pojišťovny se po uplynutí smlouvy stala základem vlastního úrazového pojištění ČOS.

Jednotám doporučila ČOS proměnit sokolovny v lazarety ve vlastní správě a tím je zabezpečit před konfiskací. Tím sice ztratila tělocvičny, nahrazené ochotně propůjčovanými školními tělocvičnami, ale zasedací síně, knihovny a pod. mohly být po celou válku používány. Vedlejší prospěch tohoto opatření byl v tom, že zranění, přicházející přímo z bojiště, přinášeli jiné zprávy, než úřední o posledních bojích a tím přispívali k udržení víry v konečné vítězství a síly k překonání válečných strádání. Obec sokolská sama zřídila 5 lazaretů, jednoty přeměnily 23 tělocvičny na lazarety s 10.000 lůžky a vybavily je dokonale jak místnostmi a lékařskými nástroji, tak personálem lékařským i ošetřovatelským; tento byl většinou dobrovolný, převážně sokolské sestry vyškolené ve zvláštních kursech.

Finančními transakcemi a přenesením péče o pomocnou Činnost na zvláštní komisi uvolnilo předsednictvo ČOS svůj čas a síly pro vlastní činnost sokolskou, která teď nabyla nové důležitosti. Svaz slovanského sokolstva nemohl za války nic dělat, proto jej předsednictvo zrušilo již v srpnu 1914 a tím vzalo vítr s plachet policii, která stále hledala záminku k zákrokům. Šlo o to, udržet pravidelnou činnost sokolských jednot pro pomoc trpícím, jednak pro udržení ducha a odhodlání pracovat v Tyršových intencích a vést je až do vítězného konce.

Hned v prvních dnech předsednictvo ČOS vydalo výzvy k jednotám, aby za všech okolností udržely pomocnou a tělocvičnou činnost a aby působily povzbudivě na své okolí. Kde odešli činovníci na vojenskou službu, starší bratři vzali jejich povinnosti na sebe v mimořádných volbách. Ženy byly žádány, aby se ujaly vedení mladších žáků. Výzva zapůsobila mocně jak v jednotách, tak v celém národě, který se přimknul k Sokolu jako ke zdroji čínorodé síly.

Ženy dělaly daleko více, než bylo od nich žádáno. V mnoha jednotách cvičily nejen všechny žáky a dorost, ale dokonce i muže. Když bylo státním úředníkům zakázáno přijímat sokolské funkce, figurovaly za ně na volebních výsledcích a na úředních spisech jejich manželky. Župní náčelnici Anně Drbalové v Tišnově to vyneslo vězení. Sestra Kolomazníková, mírná, žádná sufražetka, vedla po nějaký čas celou župu Ještědskou. Ženy musely vzít na sebe skoro všechnu práci vzdělávací a péči o potřebné rodiny vojáků.

V Karlině, kde jsem prožila celou válku, byla dost velká jednota, aby i za mobilizace jí zůstalo dost mužů. Ve výboru měla několik městských zaměstnanců osvobozených od vojenské povinnosti. Ačkoliv rovnoprávnost žen s muži v Sokole byla už předsednictvem uznána, nebyla pro mimořádné úkoly vyvolané válkou „uzákoněna“. Měly jsme ještě dlouho samosprávu a důvěrníka, který se účastnil našich schůzí a referoval ve výboru, který vítal naši spolupráci a my jsme uznávaly, že za války jde o víc než o naše práva. Důležitější byl soulad mezi oběma cvičitelskými sbory. Stále ještě vedl cvičitelský sbor žen bratr Nešpor, inteligentní kovodělník, který uznával mou převahu v odborném

vzdělání a jednou si mi postěžoval: „Čím to je, že vás ženy nemohu naučit metat na koni. Ve všem jste šikovné, jen ty mety nevedou nikam“. Vysvětlila jsem mu, že máme trochu jiné postavy než muži a jaký to má vliv na mety odbočmo a on přestal s mety trápit nás i sebe. A když bratr Nešpor odešel na vojnu, musel Pražský Sokol poslat jednotě náčelníka a nám vedoucího cvičitelského sboru. Válečné starosti, společné všem, nás srazily dohromady jako rodinu. Každá jsme měla někoho na vojně, sledovaly jsme jejich osudy společně, vyměňovaly zásobovací informace, společně jsme chodily do divadla a navštěvovaly jiné jednoty. Nikdy jsme si nebyly se sestrami tak blízko jako za války. Založily jsme pěvecký kroužek žen, který někdy vypomáhal profesoru Widermanovi na kůru. Výlety jsme dělali na místa historicky nebo i literárně zajímavá, připravily jsme je předcházející četbou nebo výkladem a zpravidla spojily s návštěvou některé jednoty. Později, když policie věnovala Sokolu zvýšenou pozornost, jsme se scházely v přírodě. Ale náčelnice jednoty v Červeném Kostelci nepochopila, proč to děláme, a ke společnému táboráku přišla polovina města. To už vypadalo na veřejné shromáždění neohlášené úřadům a nebylo jisto, že mezi hosty není ucho horlivého úředníka. Neodvážila jsem se proto pronést připravený proslov. Aby ale naše schůzka nebyla marná, navrhla jsem zpěv a vybrala jsem písně národní, buditelské a Pospíšilovy, které řekly totéž. Zpěv se stal naším druhým dorozumívacím prostředkem.

Válka a naše odvážné sny vyzdvihly potřebu vzájemného spojení a důležitosti župního a okrskového zřízení jako pojítka vertikálně i horizontálně. Zejména v prvních letech války, kdy velmi mnohé politické veličiny přešlapovaly na místě a dlouho se nemohly rozhodnout, kam patří, bylo to sokolské vedení, které šířilo uvědomění, že nastala doba zúčtování s Rakouskem a odhodlání k činu. Činnost sokolských jednot pak prostřednictvím rodin, v zaměstnání i společenským stykem jej vyzařovala do celého národa. Ukázala se promyšlenost a účinnost organizačních řádů a důležitost jejich důsledného plnění. Politicky bylo nutno zabránit prohlášení žup a jednot proti zahraniční Činnosti profesora Masaryka, vyžadované rakouskými úřady. Jiné nebezpečí bylo v možnosti, že by nástupce Františka Josefa císař Karel, po úspěchu své korunovace na krátké maďarského, se chtěl dát korunovat na krátké českého a jednoty by byty nuceny se zúčastnit. Pro ten případ bylo jednotám a župám uloženo, aby se rozešly. Proto členové předsednictva, pokud sami nebyli ve vojenské službě, pilně zajížděti do žup, aby činovníky osobně informovali a zavázali k součinnosti. Jako ve veškeré sokolské činnosti byty tělocvičny hlavním působištěm. Proto po úředním rozpuštění ČOS 29.XI. 1915, župy prohloubily a zesílily svou tělocvičnou činnost jednak školením cvičitelů, jednak v přímém vedení jednot. Styk žup s jednotami byt živější a srdečnější než kdykoliv dříve nebo později, kdy se župy rozrostly do velkých rozměrů. Název „dozorčí činnost“ byt nahrazen přílehavějším jménem župních a okrskových důvěrníků. Jejich úkolem bylo seznámit se intimně s poměry v jednotě a vytvořit v ní ovzduší vzájemné důvěry. Když byla svolána schůze okrsku do Kostelce nad Labem, smluvila jsem se s bratrem-důvěrníkem mužů, že se sejdem na nádraží pro jistotu dvě hodiny před odjezdem jediného vlaku v týdnu. Se mnou přišlo několik sester, které se nabídly k doprovodu ani

ne tak z obětavosti, jako spíše z omluvitelné ziskuchtivosti; v Polabí se totiž pěstovala zelenina, cibule a Česnek - samé vzácnosti. Když už jsme byly blízko okénka, zavřelo se a na něm se objevila tabulka, že je vlak vyprodán. Já a náčelník jsme se museli do Kostelce dostat a sestry, vy zbrojené koši a kabelami, se nechtěly vzdát svých nadějí. Vzali jsme útokem električku do Hloubětína, kde tenkrát končila a odtud jsme statečně pochodovali. A málem bychom byli s bratrem Mrázkem pochodovali zase zpět. Zdrželi jsme se u sestry okrskové náčelnice Tůmové (později provdané Zacharové) a když jsme se dostali k dohledu vlaku, viděli jsme jej už plný, se sestrami mávajícími nám z oken. Smutně jsme konstatovali, že už vlak nechytíme a zvolnili jsme krok. Vlak stál a stál, až konečně to vlakvedoucího rozzlobilo a zavolal na nás: „Tak si aspoň pospěšte, když na vás čekám.“ Taková byla tenkrát národní solidarita.

Návštěvy podniků jednot byly nepsaným sokolským zákonem, bylo třeba ukázat jim zájem, pochválit je a přispět malým obolem. Někdy to bylo také dobrodružstvím. Po tělocvičné besídce v Přívorech nebylo už vlakové spojení do Prahy a soukromé ubytování jsme odmítly, abychom ráno nebudily hostitele příliš časně. Zůstaly jsme v hostinci, kde byla besídka, sesedly se na lavicích kolem stolu, předloktí na stůl, hlavy na ně a spaly - byly jsme mladé. Ještě za tmy jsme se vydaly na cestu domů. První vystoupila ze dveří a cosi žuchlo, za ní druhá a zas to žuchlo a tak dále až se sešly všechny na zledovatělé silnici pod zledovatělými schody. Jakžtakž jsme dotančily po ledu k rybníku, přes který vedla uzoučká lávka s lačkami místo zábradlí, po které se dalo jen klouzat ve visu v podpaží stojmo. Když jsme se na nádraží viděly, přerušila jedna sestra smích otázkou: „To půjdeš tak do školy? “ Musela mě zachránit drožka do bytu a v čistém kabátě teprve do školy. Ale na příští besídku se šlo zase.

Ovšem takové hromadné výpravy nebyly časté. Jednoty okrsku, jehož jsem byla důvěrníci, jsem musela navštěvovat sama z Prahy vlakem, o prázdninách často pěšky. Z letního bytu ve Věštci vedla cesta do Brandýsa na nádraží z části lesem. Nebála jsem se - kdo chodí v noci do lesa? Až jednou jsem viděla proti sobě ohníčky cigaret a pozdě jsem si uvědomila, že byla sobota a v sobotu chodili do Vestce tancovat husaři z Brandýsa. Stačila jsem ustoupit stranou do houští, ale za chvíli jsem viděla další ohníčky a po nich zase další. Zjistila jsem, že nemusím utíkat daleko, že stačí uchýlit se za nejbližší silný strom, ale podruhé jsem chodila jinou cestou, málo užívanou. V 15. nebo 16. roce jsem byla zvolena náčelnicí v Karlině, což mi vyneslo o prázdninách pochodová cvičení: v úterý a ve Čtvrtek odpoledne z Vestce do Karlína a ve středu a v pátek dopoledne opačně. V 17. a 18. roce jsem jezdila s dcerkou na prázdniny do Horního Kostelce u Červeného Kostelce, kraje Němcové a Jiráska. Četla jsem Aleně Babičku a kroniku „U nás“ a chodily jsme navštěvovat místa, o kterých jsme četly. Tamní jednota necvičila, muži byli všichni na vojně a sestry měly při plném zaměstnání na starosti rodiny, domy a některé i menší hospodářství. Seznámila jsem se s nimi, chodily jsme společně na houby a na výlety, až jsme se domluvily, že se jim už stýská po cvičení.

Ohlásily jsme cvičení zákyň a přišla nejen děvčátka, ale i hoši. Ti se přišly dívat a po cvičení se zeptali, jestli by nemohli také cvičit. Ovšemže jsem souhlasila a do příští

hodiny se přišli podívat i dorostenky i dorostenci. Dorostenky jsem hned zařadila, ale když také dorostenci žádali o cvičení, bylo to už příliš i malou tělocvičnu. Rozděli jsme cvičící do dvou hodin, v jedné cvičilo oboje žactvo, v druhé ženy a obojí dorost. Zároveň jsem požádala sestry, aby se pozeptaly po bratrech, kteří se už po zranění vrátili z války. Našli se dokonce dva, takže jsme pak mohli mít jeden cvičecí večer pro mužské složky a jeden pro ženské. Když jsem po prázdninách djížděla, byla jednota zase v normálních kolejích. Dlouho jsem na ně vzpomínala, ráda jsem se tam vracela. S náčelnicí K vzjarovou jsem se naposledy sešla po 54 letech ve Vídni na sletu Sokola v zahraničí, kam přijela navštívit syna exulanta.

Župa Barákova měla štěstí, že její sloupy - „pan otec“ Štěpánek, Havel a Pechlát nebyli na vojně, takže jsme s jejich pomocí mohli uspořádat po nedělích pomahatelskou školu pro ženy, z pražských jednot byla pěkná účast, z venkovských přišel, kdo mohl, kdy mohl. Školy byly potřebné pro sestry, přicházející z dorostu, ale i pro starší cvičitelky, aby se seznámily s novými směry, které nám tenkrát bušily na dveře. Zejména v prostných: přechod z tvrdých statických prostných do měkkých kružných pohybů s tanečními kroky, které k nám přinesl americký bratr Čermák, nebyl snadný. Trvalo to celou dobu války a ještě nějaký rok po ní, než nové směry pronikly do všech jednot. Ohniskem, z kterého se nové směry šířily, byla žižkovská jednota v čele s trojicí Augustin Očenášek, Karel Pospíšil a Hana Dubová (později provdaná Burgerová). V celé oblasti ČOS se usnesená, ale pro válku dosud neuzákoněná, spolková rovnoprávnost žen postupně uskutečňovala via facti. V nedostatku mužů ji vynucovala potřeba dalších pracovních sil. Po rozpuštění ČOS nově zřízené náčelnictvo nemohlo být schváleno ve schůzích župních náčelnic, ale pracovalo. Scházelo se pravidelně, pracovalo na cvičebních osnovách, studovalo nové směry. Ježto názory na nový způsob cvičení prostných nebyly jednotné a na mnoha místech byla interpretace nesprávná, jevila se potřeba svolat vedoucí tělesné výchovy žen k pracovní schůzi, která by jasně vysvětlila „pro a proti“ nových směrů, uvážila klady i záporny jejich včlenění do sokolského programu a dala jednotám jednotné směrnice. Schůzi 19. června 1918 formálně svolal Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Zúčastnila se jí většina župních náčelnic a řada mladších odbornic v tělesné výchově, které pro válku ještě nemohly být zařazeny mezi sokolské vedoucí. Mimo sokolské pracovnice byly pozvány také odbornice nových směrů, mezi nimi slečna Dubská za školu Dalcrozeovu a Dr. Vojáčková, která propagovala učení Američanky dr. Mensendiekrové. Jednání mělo vysokou úroveň, vyvrátilo mnohé námitky proti a doporučilo částečné přijetí některých nových zásadních směrů pro sokolská cvičení prostná. Mimo vlastní program zvolilo shromáždění 9 nových členek předsednictva cvičitelského sboru žen ČOS, zřejmě už se zřetelem k očekávaným zvýšeným úkolům ČOS v blízké budoucnosti. Tak jsem se i já dostala do tohoto embrya náčelnictva žen ČOS. Tímto shromážděním byl ukončen tělocvičný a organizační vývoj obce sokolské za války. Vedle něho probíhal od samého začátku daleko významnější vývoj politický. Připomněli

jsme si v předcházejících kapitolách, že Tyrš založil Sokol jako nástroj výchovy národa pro osvobození z rakouské poroby. 52 roky trvala tato výchova. Vyhlášení války Rakouskem bratrskému národu srbskému našlo sokolstvo připraveno nejen v hlavě, ale také v širokých vrstvách členstva, které hned postřehlo, že přišla chvíle činu. Předsednictvo ČOS svým svoláním se postavilo v čelo národa, jehož politické vedení se ukázalo bezradným. Muži, povolání k vojenské službě nenáviděnému Rakousku věděli, že jejich místo je na druhé straně a nastoupili s členskými odznaky a průkazkami a s odhodláním nestřílet, ale při nejbližší příležitosti přejít ke svým skutečným přátelům a spojencům. Když vedení ČOS dostalo zprávu o tajných přípravách k osobním prohlídkám českých branců, mohlo včas varovat. Rakouská vláda, která od samého začátku sledovala sokolskou činnost s nedůvěrou, zostřila za války svou pozornost. Moravský místodržitel Bleyleben upozornil ministra vnitra Hohenloheho dopisem, jehož kopie byla zachycena, že vidí v sokolstvu nejnebezpečnější ničivý živel monarchie, který pracuje k její porážce a zkáze. Ve zprávách, které opatřoval básník Josef S. Machar profesoru Masarykovi, bylo upozornění na chystanou persekuci sokolstva, jež byla skutečně zahájena již v říjnu 1914 zatčením sokolských pracovníků v Jičíně. O rozsahu persekuce svědčí zpráva s. Lasovské pro jarní zasedání výboru ČOS r. 1928 „O činnosti sokolstva za války“. Jako příklad uvádím II. župu v Brně, kde bylo ve 25 jednotách 43 prohlídek. Celkem bylo policejních prohlídek daleko přes tisíc. O důkladnosti persekuce - v tomto případě národní - připojuji vlastní paměť, že jí neušel ani malý bubeníček v národní písničce, protože si zpíval: „ Já na vojnu nepojedu... “ Bratr Drbal v Tišnově byl degradován ze záložního důstojníka na prostého pěšáka a přidělen s krumpáčem do Arbeiterabteilung, protože se odvážil zatřást existencí rakouské armády slůvkem „zde“ při kontrolním nástupu. Jeho žena, župní náčelnice Anna Drbalová, byla internována, nejstarší syn sloužil na ruské frontě a 2 nedospělé děti zůstaly doma bez rodičů a bez prostředků. Uvězněna byla i Dr. Alice Masaryková a manželka dr. Beneše. To nebyly ovšem případy ojedinělé. Čím tužší byla persekuce, tím horlivější byla podzemní protirakouská propaganda. Už v říjnu 1914 bylo zatčeno několik sokolských pracovníků v Jičíně, protože dávali bratřím, nastupujícím vojenskou službu, ruský psaný osvědčení o sokolské příslušnosti. 23. října byl popraven sokolský pracovník Slavomír Kratochvíl pro šíření protirakouských letáků. Takový byl domácí odboj sokolský, jak jsme jej prožívali my, řadoví členové Sokola. Byly to droboučké příspěvky nepatrných, které dohromady vytvářely to nejvzácnější jednotnou vůli všech být činně účasten boje národa za svobodu, za uchování své národní identity. Když má sedmiletá dcerka při výpravě na borůvky na Hronovsku bojovala dřeváky s německými kluky z vesnic za kopcem, to už nebylo dětské přání, to v ní rostlo vědomí příslušnosti a vůle ji bránit.

Teprve po válce jsme se dovídali o skutečném hrdinství v domácím odboji, o policejních šikanách a výsleších, o hrdém vrácení čestného úřadu říšské inspektorky ženských prací Renatou Tyršovou, o hrdinství policejního ředitele Bienerta, který zachraňoval životy včasným varováním. To všechno však bylo ničím v porovnání se sokolskou účastí v odboji zahraničním.

Když se Masaryk rozhodoval o zahájení zahraničního odboje, počítal s účastí Sokola. Sám starý člen malostranského Sokola, znal se s Tyršem a hovořil s ním o sokolské myšlence. Chování sokolů a jednání ČOS v prvních měsících války jej utvrdilo v přesvědčení, že sokolstvo bude jádrem odboje. Uvědomoval si, jakou hodnotou je pro nastávající odboj sokolská brannost a sokolské zahraniční styky. Proto jeho první cesta po rozhodnutí byla k starostovi ČOS Josefu Scheinerovi. Zaslal mu jej podrobně do všech svých plánů a příprav a spojil ho s Dr. Benešem jako svým zástupcem, po odchodu do ciziny. Projednali všechny eventuality i možnost ruské okupace našich zemí, úlohu sokolstva za ní, i přípravu sokolských činovníků a širokých vrstev členských pro případnou revoluci. Ještě před odjezdem do ciziny hovořil Masaryk se Scheinerem dlouho do noci v jeho bytě na Václavském náměstí. Prohlásil: „Počítám především se sokolstvem a spoléhám na ně.“ Uložil Benešovi, aby všechna další činnost byla vedena v dohodě se Scheinerem, který s Benešem a Šámalem tvořil základní trojici Mafie. Scheiner dal Masarykovi i první peníze na odboj z vlastních i sokolských prostředků.

Už tehdy pomýšlel Scheiner na odchod do Ameriky, aby tam podnítil součinnost krajanů. Pod záminkou nákupu bavlny pro banku Bohemii žádal o pas, ten však mu byl odmítnut. Později už z ciziny naléhal Masaryk, aby Scheiner jel do Ruska a tam svou autoritou sokolského předáka se ujal vedení našich vojenských akcí. Plán byl s Benešem podrobně propracován, ale opět zmařen odmítnutím pasu. Všechny další plány pak byly zmařeny Scheinerovým zatčením 20. května 1915; u dr. Šámala byla právě schůzka Mafie, když Scheinerovi přátelé telefonovali, že v Scheinerově bytě je vojenská prohlídka. Rychle bylo dohodnuto, že Scheiner uteče. Beneš se vydal na Václavské náměstí a do jedné hodiny v noci pozoroval s protějšího chodníku mihání osob v oknech Scheinerova bytu. Když se k ránu Scheiner vrátil pro některé věci, byl zatčen policisty, kteří zůstali v bytě po odchodu vojáků a odvezen do Vídně. Za důvod zatčení byly uvedeny jeho styky s Amerikou.

Zatčení Scheinerovo nejen nezastrašilo, nýbrž ještě posílilo odbojného ducha, kterým bylo proniknuto celé bratrstvo. Nebyla také opominuta žádná příležitost k vyzařování tohoto ducha do celého národa. 15. listopad 1915, den padesátého výročí smrti Fügnerovy, byl prohlášen za sokolský obětní den na jeho paměť. Byly pořádány sbírky, z jejichž výtěžku byl založen fond pomoci trpícím bratřím. To byl poslední čin ČOS. 29. listopadu byla rozpuštěna s odůvodněním, že před válkou „podporovala pěstováním intenzivních styků s cizinou bratrské smýšlení k Rusku a k Srbsku, čehož následky lze jasně vidět teprve za války s těmito státy. Z těchto důvodů se jeví další trvání ČOS státu nebezpečným“.

Ani tím však nebyl zlomen sokolský duch. Zrušením obce byl zastaven její úřední list „Věstník sokolský“. Bratr Jan Pelikán začal ihned vydávat soukromě nový list „Tělocvičný obzor“ stejného formátu i obsahu a rozesílal jej na adresy předplatitelů Věstníku. Vedení sokolstva převzal po Scheinerovi dr. Jaroslav Urban, starosta Sokola Pražského. Členové předsednictva rozpuštěné obce, nedbajíce velkého osobního nebezpečí, dojížděli na krajské schůzky župních činovníků, kteří šířili jejich pokyny sítí

sokolské organizace do jednot. Tak vedla ČOS i po rozpuštění. Kam nemohla dosáhnout, vedla členstvo sokolská myšlenka, která demokratickým zřízením vštěpovala celé síti vedoucích smysl pro iniciativní součinnost.

ODBOJ. LEGIE.

V neděli 28. června roku 1914 byl v Brně sokolský slet. Příprava k němu byla bouřlivá, dramatická. Německá menšina, která tenkrát vládla v Brně, se snažila všemožně slet znemožnit, nebo aspoň hodně poškodit. Když se jim ani jedno ani druhé nepodařilo, vyhlásili bojkot hromadným odchodem všeho německého obyvatelstva z Brna v den sletu. Sletu ovšem německý bojkot nikterak neublížil. Cvičiště i hlediště byly plné. Náměstek zemského hejtmána Pluhař ve svém projevu prohlásil, že český národ pochopil hlubší poslání Sokola v řešení našeho staletého boje. Národ je rozhodnut zaujmout opět postavení, jaké měl dříve, má zase již pevnou paži, která dovede zlomit násilí a má pevnou vůli, která tu paži povede. Je to Sokolstvo. Řeč zakončil: „Jsme tu zase a chceme být volni, mocni, svobodni.“

Uprostřed sletu přišla zpráva, že v bosenském Sarajevu byl zavražděn následník rakouského trůnu Ferdinand d'Este s manželkou a úřady zařídily okamžitě zastavení všech slavností a všech veřejných podniků v celé říši na důkaz smutku. Pamatuji se jako dnes na svůj dojem, když jsem tu zprávu slyšela, byl to dojem radostného ulehčení, že konečně přišel pomsty den, na který jsme tak dlouho čekali a o kterém jsme zpívali v Pospíšilových pochodových písních. Konečně se otevřela možnost skutečného odporu, skutečné vzpoury proti Habsburkům a práce pro, nebo zápas o osvobození ze jha rakouské říše. Myslím, jsem jista, že podobný pocit měli všichni sokolové. Slet byl ovšem přerušen.

Téhož dne byl ve Francii, ve městě Bonneville, pořádán výroční sjezd francouzských gymnastů. Když přišla zpráva o sarajevském atentátu, přítomný prefekt se obrátil k svému sousedu na tribuně, kterým byl starosta pařížského Sokola, s otázkou: „Co bude s vámi, dojde-li k válce a bude do ní Francie zapletena? Jste přece rakouští občané.“ Starosta Smutný bez váhání odpověděl: „Půjdeme s vámi.“ Starosta znal své bratry, věděl, co za ně může slibovat. Pařížští sokolové bonnevillský slib čestně splnili; v den vstupu Francie do první světové války, která byla důsledkem sarajevského atentátu, všichni muži pařížského Sokola šli v průvodu za sokolským praporem do odvodní kanceláře, aby se přihlásili za dobrovolníky do francouzské armády. Mezi nimi náčelník Pultr, praporečník Bezdíček a dorostenec, který si na křestním listu přidal rok věku, aby mohl být přijat. Proslavili se v bojích u Arrasu, jako rota „Nazdar“, jak ji pojmenovali jejich francouzští spolubojovníci podle jejich pozdravu. Polovina z nich se nevrátila. Dali životy za svobodu své staré i nové vlasti.

Asi v téže době se v Kyjevě na Ukrajině shromáždili Češi i Slováci z Kyjeva a blízkých měst a utvořili Družinu, která se přihlásila k dobrovolné službě v carské armádě. Jádrem Družiny byli sokolští cvičitelé, kteří v té době působili na ruských středních školách jako učitelé tělesné výchovy. Tyto dvě jednotky, pařížská rota „Nazdar“ a též ti Starodružijníci, byli prvními zárodky pozdějších československých legií, které se v první světové válce

proslavily neústupným zápasem. Byla to první armáda, která bojovala s komunisty.

Mezitím doma i sokolové oblékali rakouské uniformy a brali sebou sokolské odznaky a členské průkazky, rozhodnutí při nejbližší příležitosti přeběhnout ke svým skutečným přátelům na opačnou frontu. Půl stolení sokolské výchovy účinkovalo a strhlo i mnohé nesokoly, kteří by jinak asi byli váhali.

Tyto legie byly potom doplňovány dalšími zajatci a přeběhlíky rakouské armády na všech třech frontách. Na frontě italské dokonce byl postup takový: v zajateckých táborech se z dobrovolně přihlášených zajatců tvořily sokolské jednoty a teprve po nějakém čase sokolské výchovy se celá jednota přihlásila do dobrovolných sborů. V Rusku carská vláda dlouho váhala zařadit legie do bojových jednotek, poprvé je nasadila v červnu roku 1917 k velké bitvě u Zborova. Českoslovenští bojovníci udělali tak hluboký průlom, že bez podpory sousedních ruských pluků se ocitli v nebezpečí úplného obklíčení a odříznutí od carské armády, a museli se částečně stáhnout zpět. Brzy na to vypukla revoluce umírněných socialistů, kterým říkali „Menševici“ pod vedením Kerenského. Ta sesadila carskou vládu a carskou rodinu uvěznila. Byla ale brzy vypuzena další vzpourou „Bolševiků“, kteří uzavřeli separátní mír s Rakouskem a s Německem. Tím byly československé legie odříznuty od spojení s vlastní a se západními bojišti. Na dosud bojující rakouské fronty se mohli dostat jenom cestou kolem světa. Chtěli se ovšem vrátit a svůj boj dobojovat. Obě strany, které teď byly v občanské válce, se snažily je zdržet a využít je pro sebe jako jediného řádně vedeného, řádně vycvičeného a morálně silného vojska na celém ruském území a použít jich v občanské válce proti druhé straně. Po dlouhém jednání a nedodržených slibech se československé legie vzepřely a vybojovaly si návrat po celé sibiřské magistrále až do Vladivostoku. Tato hrdinná cesta byla sledována s obdivem cizinou, pod názvem sibiřská anabase. Tak ji také zvěčnili ve svých románech spisovatelé Medek, Langer a jiní. Na všech frontách a ve všech dobách měli v legiích iniciativu ve vedení a číselnou převahu sokolové, ve kterých se projevil výsledek skoro půlstoletí sokolské výchovy. Dosvědčil to několikrát i prezident Masaryk a zvláště významně ve své odpovědi na uvítání v Plzni r. 1919: „Když jsme na Rusku tvořili legie, jejichž zásluhy vy všichni znáte, byla pro nás sokolská myšlenka jednou z těch složek, ze kterých jsme vybudovali svou první Československou armádu. Vedle tradic husitských a tábořských, byla to idea sokolská, která nás vedla a disciplína i řád sokolský, který jednotlivci znali a jimž se podrobovali, a které se jim staly druhou přirozeností. Toto sokolství se vlilo v naši vítěznou armádu.“

V poslední době, když ruské legie vzrostly asi na 70 tisíc mužů, se už k nim přidávali i lhotejní lidé, protože to byla jediná cesta k návratu. Přidávali se také i komunisté, kteří se snažili legie vnitřně rozložit a převést je na svoji stranu. Z těch, kteří položili životy v tomto hrdinném zápasu, budiž pamatováno především na jméno plukovníka Josefa Švece, sokola a bývalého učitele v Třebíči na Moravě. Zastřelil se, aby dal výstrahu ostatním legionářům, když se komunistům začala dařit jejich rozkladná činnost v legiích. Tento výstražný příklad účinkoval.

V odboji proti Rakousku byly oporou sokolské jednoty, které jsme už tehdy měli v zahraničí, v Evropě hlavně v Paříži. Daleko více však vážily sokolské jednoty ve Spojených státech amerických, tenkrát sdružené v České americké obci sokolské a ve svazu Slovenský Sokol. S těmito počítal starosta ČOS dr. Josef Scheiner již dávno předem,

proto také mohl dát Masarykovi před jeho odjezdem do ciziny doporučující dopisy pro česko-americké bankéře. Když se Scheinerův odchod nepodařil, byl za něho vyslán Vojta Beneš, kterého také Scheiner spojil se svými sokolskými přáteli. Sokolské jednoty v Americe byly nosnými sloupy zahraničního odboje svým působením na americké veřejné mínění a svým podílem na financování Masarykovy akce.

Jako byl Sokol ohniskem a živatelem domácího odboje, tak byl i páteří odboje zahraničního. Když odešel profesor Masaryk do ciziny, aby odtamtud vedl zápas za osvobození našich zemí ze svazku rakousko-uherské říše, odcházel do skutečné a naprosté ciziny. Co věděl svět o českých zemích, o Slovensku, co věděl o úsilí našich národů uhájit národní svébytnost proti germanizující a maďarizující vládě? Jediné, co se v západní Evropě a Americe o nás vědělo, bylo, že tam někde na Balkáně nebo v Rakousku je obdivuhodné hnutí zvané Sokol. Přátelé gymnasté a návštěvníci sokolských sletů byly jediné zahraniční styky našeho národa, o které se mohl Masaryk opřít. President Beneš dosvědčil, že „...těch málo zahraničních styků, které jsme měli do roku 1918, faktum je, že to byly styky sokolské. My všichni, kteří jsme začali odboj provádět, museli jsme se o ně opírat. Vědomě jsme na tyto sokolské styky navazovali“. Vzpomínal na předsedu Unie francouzských gymnastů Sansboeufa, Alasana rodem, který vydatně pomáhal navazovat politické styky. V dopisu Scheinerovi Sansboeuf vzpomínal: „Pokládám vždy za jeden z nejšťastnějších popudů v mém životě, že jsem se stal podněcovatelem styků česko-francouzských. Cesty, jež jsem podnikal do Čech a názory, které jsem měl příležitost vyměňovat s bratry Sokoly, mně umožnily, abych si vytvořil vysoké ponětí o vašich národních tužbách a mohl je sdílet s řadou svých krajanů ve Francii dávno před tím, než se stal signál k vašemu osvobození skutkem Sansboeuf a francouzští gymnasté byli Masarykovi a Benešovi vydatnou pomocí při navazování politických styků ve Francii.

Z POROBY DO SVOBODY

28. ŘÍJEN 1918

Boj na frontách byl dobojován, rakouská armáda se zhroutila. Nastal slavný den 28. říjen 1918. Národní rada v Praze prohlásila, že národ Český a slovenský ruší svůj svazek s rakousko-uherskou říší a ujímá se vlády ve svém samostatném státě.

Slovo však bylo třeba převést v čin. Vojensky byla Praha dosud v rukou rakouských generálů Kestranka a Zanantonioho s věrnými rumunskými pluky. Bylo třeba vzít vojenské velení z jejich rukou. Kdo jiný to mohl udělat, než sokolstvo? Pověřen Národní radou, starosta ČOS Scheiner se odebral v sokolském kroji s dr. Soukupem na zemské vojenské velitelství k vyjednávání. Generálové se zdráhali vydat moc, ale když viděli, že sokolové mocí vnikli do budovy a zaplavili svými červenými košilemi nádvoří i schodiště, uznali nezbytí a podvolili se. Mezitím sokolové, svoláni již v dopoledních hodinách plakáty do sokoloven, obsadili všechny pražské kasárny a odzbrojili rumunské a německé vojáky. Tečí teprve byla Praha skutečně v rukou národa. Stejně tomu bylo ve všech posádkových městech venkovských. Všude sokolové odzbrojovali celé nepřátelské pluky a nešlo to všude hladce a bez odporu.

To všechno jsem se dověděla teprve později z vyprávění účastníků. Sama jsem zahájila slavný den organizováním bytu na smíchovské Nikolajce, kam jsme se nedávno přistěhovali po dlouhém hledání. Byly jakési školní prázdniny, asi pro nedostatek uhlí na vytápění škol. Poslala jsem dítě k babičce do Karlína, abych se mohla věnovat práci. Skončila jsem práci před polednem a vydala se pro dcerku. Srdce se mi zastavilo, když jsem spatřila výkladní skříň papírníka plnou červenobílých kokard a stužek. Električka

nebyla k spatření; spěchala jsem tedy k Andělu, ale zastavil mě proud dělníků, valící se z brány Ringhofferovy továrny. Jeden se pozastavil nad tím, že si jeho soused zapaloval doutník. „Kde jsi to vzal?“ - „Schoval jsem to čtyři roky na oslavu, až budeme svobodni.“ Zřejmě už ten poklad nosil v posledních dnech v kapse, aby mohl slavit od prvního okamžiku. Tak jsem se to dověděla. Také jsem se už nemusela ptát, proč nejezdí električky. Ulice byly tak plné lidí, že by byly neprojely. Teď už jsem nemohla pospíchat. Jediná možnost byla nechat se nést davem, který šel do středu města. Na Národní třídě už padaly rakouské orlíčky z vývěsních štítů a lidé se o ně dělili na památku. Dav zastavil důstojníka, který mu s úsměvem nabídl svou čapku k odříznutí orlíčka, kterého ihned nějaká dívka nahradila červenobílou kokardou. Podařilo se mi několik koupit a zacházkou postranními ulicemi jsem se dostala do Karlína, abych mohla Aleně ukázat tu slávu. S ní jsem se pak snažila dostat do středu města. Viděla jsem, že se proud lidu valí Prašnou bránou z Celetné ulice. Chtěla jsem se dostat na Staroměstské náměstí, zvolila jsem proto cestu úzkými uličkami. V Týnské ulici mi jedna žena vyčinila, jak se mohu opovážit vést dítě do takového nebezpečí. Porozuměla jsem jí teprve při vstupu na náměstí. Bylo prázdné a na obvodu klečeli vojáci s puškami na kolenou, namířenými do středu. Zatajil se mi dech. Že by nám ještě bylo vítězství uniklo? Že by bylo ještě třeba dalších životů? U radnice stála skupina mužů, ve kterých jsem poznávala některé politické osobnosti. Zůstala jsem tedy stát pod podloubím. Za chvíli se ze skupiny oddělilo několik osob a s bílým praporkem se blížili ke skupině rakouských důstojníků, shromážděných u Husova pomníku. Krátké vyjednávání, pak třeskl povel, vojáci se seřadili a odcházeli dnešní Pařížskou třídou. V několika vteřinách bylo náměstí zaplněno jásajícím a zpívajícím lidem. Patrně jsem byla svědkem kapitulace poslední pražské skupiny rakouské armády.

SVOBODNI, ALE....

Když pohasla záře vítězství, všední den obnažoval rány utrpěné v boji a volal do práce, které bylo velmi zapotřebí.

Po válce se začaly ozývat hlasy, že Sokol svou účastí na osvobození splnil svůj úkol a stal se zbytečným. Sokolstvo však trvalo na tom, že jeho úkol není a nikdy nebude skončen. Sokolské výchovy a vlastností, které dává, je třeba malému národu v míru jako ve válce. Po dosažení svobody nastává potřeba převychovat národ odbojný v národ státotvorný, neboť svobodu nestačí vybojovat, je třeba ji udržet a moudře ji užívat. Vývoj událostí brzy potvrdil správnost tohoto názoru.

Národ projevil svůj souhlas s tímto názorem lavinovitým přívalem členských přihlášek. Ve vedoucích orgánech Sokola nastal smutek z nadbytku. Pro takové množství nestačily ani cvičitelské sbory, ani prostory sokoloven, které se mezitím vrátily ke svému původnímu poslání.

Po vynucené přestávce v tvůrčí a organizační práci sokolské, dožadovala se

nahromaděná energie uplatnění. Ještě než se mohla obnovená obec sokolská řádně ustavit - 8. - 22. ledna 1919 - sešla se anketa předních sokolských odborníků, aby vypracovala příslušným ministerstvům obsáhlé podání, shrnující požadavky úpravy tělesné výchovy v republice. Bylo žádáno postavit školní a vojenskou tělesnou výchovu na základ Tyršovy sokolské soustavy a metody; povinnost tělesné výchovy v letech 18-24; prohloubení vzdělání učitelů tělesné výchovy na všech druzích škol; zřízení ústavu pro tělesnou výchovu; stálá cvičitelská škola a jiné.

Po čtyři a půl roku nebylo voleb do ústředních výborů, po tři roky Česká obec sokolská úředně neexistovala a její poslední činovníci mohli působit tajně, nezákonně. Poslední předválečné schůze výboru 10. května 1914 provedla ještě organizaci cvičitelských sborů ČOS a zjistila, že má v 38 župách 1180 jednot a 97 ženských odborů, sdružujících 106.158 mužů, 21.939 žen, celkem 128,097 členstva.

Ačkoliv Česká obec sokolská obnovila svou činnost již v ranních hodinách 28. října 1918 svoláním bratří v krojích do tělocvičen, musela na sebe vzít v prvních měsících tolik revolučních úkolů, že by bylo nutno vlastní sokolskou činnost odsunout.

Měli jsme vlastní stát, ale jaký? Úřady, které do včerejška vykonávaly příkazy Vídně, neměly ústředního vedení, ani důvěry občanstva. Policie a četnictvo, kteří ještě nedávno stříleli do bouřících se matek, byly nenáviděny jako nástroje nepřátelské vlády; vracející se trosky armády byly demoralizovány. Přestálé utrpení Čtyř válečných let otřásl také morálkou lidu a bylo tu nemálo těch, kteří těžili ze situace, vytvořené převratem. Přihlásili se i ti politikové, kteří dlouho seděli na plotě a ti novináři, kteří ještě nedávno ukazovali prstem na nedostatek loyality u Sokolů. Všichni chtěli mít podíl na vládě v novém státě, o který se nepříčinili. Ale nebyl čas na výčitky. Bylo třeba všech hlav a rukou novorozenému státu, a tak se zrodil také neblaze proslulý politický klíč, podle kterého byla Národní rada přeměněna na Národní výbor. Kdož ví, jak by to bylo dopadlo, kdyby byl převrat neproběhl tak hladce, kdyby nebylo bývalo důvěry velké většiny občanstva v „...pevnou paži národa“, o které mluvil dr. Pilař na brněnském sletu 1914.

Sokol se zase ujal činu. Pověřena Národním výborem, obnovená Česká obec sokolská spolu s dělnickými tělocvičnými jednotami, studenstvem a hasičstvem utvořila strážní oddíly, které bděly nad pořádkem v zemi a nad bezpečím národního majetku. Zachraňovaly na zněmčeném území milionová skladiště oděvů, zbraní, střeliva, odhalovaly skladiště zatajeného zboží a zabráňovaly jeho rozvlečení. Střežily umělecké sbírky, hlídaly kasárna, nádraží, tratě, bděly ve dne v noci nad pořádkem a klidem v zemi. Pro bezpečí republiky stáli staří, mladí Sokolové ve dne v noci na strážích, někdy až 12 i 16 hodin. Za tři, čtyři dny po převratu byl v rukou Sokolstva všechn národní majetek. Sokolští vůdcové v mnohých sídlech byli namnoze jmenováni veliteli posádek a správci bezpečnostního oddělení. Prakticky všechna výkonná moc národního výboru přešla do sokolských rukou, červeň sokolských košil dávala lidu pocit bezpečí a jistoty, potvrzovala mu, že skutečně „...vláda věcí jeho přešla do jeho rukou“ a strhovala spoluobčany ke spolupráci. Až do 15. prosince trvala tato dobrovolná a nezištná sokolská služba republice.

Národní výbor začal hned v prvních dnech převratových organizovat vojenské útvary. Pověřil tímto úkolem starostu ČOS dr. Scheinera, jehož jmenoval prvním inspektorem československé branné moci. Brzy se však ukázalo, že na tyto útvary přešla demoralizace poražené rakouské armády. Byly nespolehlivé a prakticky neupotřebitelné. *Dr. Scheiner o*

tom zaznamenal: Jednoho dne jsem potřeboval 26 mužů k vlaku s vojenským materiálem. K menáži jich chodilo denně 2.000, ale těch 26 jsem nemohl sehnat. Konečně v poledne jsem vypravil k vlaku 13 mužů, ale z těch došel do Vršovíc jen jeden, ostatní se cestou rozběhli. A ten jeden nešel k vlaku, ale ke své ženě, která tam bydlela.

Stráže svobody a dobrovolnické pluky na Slovensku zůstaly v činnosti do prosince a pak se vrátili i jejich příslušníci do svých zaměstnání, k rodinám a do tělocvičen. Vrátili se skromně, nenáročně s jedinou odměnou - vědomím splnění povinnosti. Nebylo řádů, ani vyznamenání. I dr. Scheiner, který byl generálním inspektorem čs. branné moci v nejtěžší době, se vrátil do své advokátní kanceláře. Jediný JUDr. Jindra Vaniček zůstal v ministerstvu národní obrany s úkolem organizovat tělesnou výchovu v armádě. To ovšem také nebyla odměna, ale další služba, pro kterou nebylo možno najít muže schopnějšího. I Sokolstvo jako celek, přestože mělo lví podíl na osvobozovacím boji, se vrátilo mezi ostatní občanské organizace jako rovný mezi rovné. Bez jakýchkoliv předností, nebo výhod. A tak to bylo dobře. Neboť služba národu, jak jí učil Tyrš a jak jí rozuměla generace jím vychovaná, znamená „nic nechtít a všechno dát.“

SLOVENSKO

Republika byla vyhlášena Národní radou v Praze 28. října 1918. Slováci se přihlásili k tomuto prohlášení 30. října ve schůzi v Turčanském Sv. Martině. Na Slovensku nebyl přechod do vlastního státu tak hladký, jako v Čechách a na Moravě, kde byl připraven sokolskou výchovou a pohotovostí. Tam nebylo Sokola. Slovensko bylo plných tisíc let pod tvrdou vládou Maďarů, která nepovolila ani slovenské školy vyšší než obecné a někde ani ty ne. Vzdělání Slováci znali Sokol ze studií v Praze, ve Vídni a v Budapešti, kde byly sokolské jednoty, a z návštěv americkoslovenských spolků na Slovensku po V. a VI. sletu. Právě američtí Slováci to byli, kdo podněcovali zakládání sokolských jednot, ale každý pokus byl zmařen maďarskými úřady. Je tedy pochopitelné, že první sokolská jednota na Slovensku byla založena již v listopadu 1918 v Uherské Skalici, v čele se starostou Pavlem Blaho. Do konce listopadu téhož roku byly založeny jednoty v Rovnom, v Holiči a v Predmieri. Další šíření Sokola bylo pomalejší, protože mu bránily maďarské úřady podporované maďarskými posádkami, které se nechtěly podvolit vůli slovenského národa. Slováci se chopili zbraní k nerovnému zápasu, a když viděli, že sami nestačí proti organizovanému vojsku, volali do Čech o pomoc. První sbory sokolských dobrovolníků přišly ze župy Podkrkonošské, z Kladna, Nymburka, Poděbrad, z Moravského Slovácká, z Prahy, Železného Brodu a z Jaroměře. Přišel i oddíl námořníků, převážně sokolů. Ti byli hned zařazeni do pravidelného vojska, které organizovali v dorozumění s Dr. Scheinerem, generálním inspektorem československé armády, slovenští vůdcové Vávro Šrobár, Pavel Blaho, Samuel Zoch a jiní. Další dobrovolníci už byli cvičeni v Uherském Hradišti na Moravě a po výcviku utvořili I. pluk slovenskej slobody. Instruktorem pluku byl Jarka Jelínek z Poděbrad. Důstojnický sbor byl slovenský. Mezi instruktory tohoto pluku

zvláště vynikal bratr Bohumil Tesař, profesor tělesné výchovy, nedávno zproštěný vojenské povinnosti po zranění. Nejtvrdějším oříškem při obsazování Slovenska byla Bratislava, sídlo mnoha maďarských úřadů a silné vojenské posádky, v jejímž obyvatelstvu převládali Maďaři a Němci. Tito měli také zájem na udržení Slovenska v rukou Maďarů. Když konečně v noci na 1. ledna 1919 obsadila čs. armáda hlavní město Bratislavu, chystala se tam Slovenská vláda přesídlit. Maďaři a Němci vyhrožovali, že tomu zabrání. U vědomí, že slovenská posádka není dost silná na udržení města proti vnitřnímu nepříteli, žádal župan Samuel Zoch telegraficky ČOS o pomoc vysláním 500 vyzbrojených mužů do Bratislavy v den vstupu vlády 4. ledna. Telegram přišel do Prahy za hodinu po skončení schůze výboru ČOS, která se usnesla uspořádat na Slovensko velkou sokolskou výpravu. Starosta Scheiner odpověděl, že není možné v necelých dvou dnech takovou výpravu opatřit, ale když druhý a třetí telegram mluvil o nebezpečné situaci, požádal redakci Pondělníku Českého slova, aby uveřejnil výzvu. Na tuto jedinou výzvu v jediných novinách přijelo 4. ledna do Bratislavy 2.480 bratří v kroji. Slovenská vláda prohlásila, že o stravu a ubytování bude postaráno, ale sabotáž a pasivní resistance maďarských a německých zaměstnanců všechny přípravy zmařila. Sokolští dobrovolníci byli po noční jízdě odkázáni na to, co jim daly manželky a matky na cestu; když to snědli, mrzli a hladověli. Jeden z účastníků, dr. Jaroslav Drábek, nám po letech ve Washingtoně vyprávěl, jak pracovala už jen pověst o příchodu mužů v černých pláštěnkách, s perem na čepici. Maďaři nevěděli, že těm mužům kručí žaludky. O důkladnosti příprav odporu svědčí, že bratislavští Němci skoupili všechny vstupenky na slavnostní pohostinské představení Národního divadla z Prahy, aby hlediště zůstalo prázdné. Ale klid byl zachován trvale. Ne však dlouho. V březnu převzali státní moc v Maďarsku společně socialisti a komunisti. Jejich první starostí bylo obnovit bývalý rozsah maďarského panství. Bez vypovězení války vtrhli na nepřipravené Slovensko a obsadili několik měst. V republice sotva 7 měsíců staré nebyla ještě armáda plně vybudována, proto se slovenská vláda znovu obrátila na ČOS. 3. června přišel telegram žádající o pomoc, den potom přinesl denní tisk výzvu předsednictva ČOS k přihláškám dobrovolníků a 5. června byl na cestě první prapor. Tajemník ČOS br. Jan Pelikán zapsal, že účinek výzvy se nedá popsat. Telefonické a telegrafické přihlášky pršely ze všech stran a kancelář nestačila dobrovolníky zapisovat.

Slováci ovšem nečekali na pomoc nečinně. Rada jednot ihned zastavila pravidelnou činnost a poslala bratry i dorostence přímo na frontu. Nejmladší obětí byl 15ti letý dorostenec z Ružomberka, zastřelený na stráži. Obec sokolská se neomezila na výzvu. Odvolala všechny připravované podniky, včetně zájezdů na slet francouzských gymnastů v Nancy a vyspala v dohodě s ministerstvem národní obrany vlastní odvody pro všechny muže, kteří nebyli zařazeni v branné moci republiky, ať pravidelně nebo dobrovolně. Po čtyřech letech války a po 16ti oficiálních odvodech se k sokolským odvodům dostavilo 86 tisíc bratří, z nichž 35 tisíc bylo určeno k službám na frontě, ostatní k službě v zázemí nebo pomocné službě. Kdo se k odvodu nedostavil bez řádné omluvy, byl ze Sokola vyloučen. Přineslo to i očistu Sokola od těch, kdo se přihlásili za členy, aby těžili ze sokolské popularity.

Ačkoli sokolští dobrovolníci měli podle dohody ČOS s vládou nahradit v pořádkové a strážní službě posádky odsunuté ze slovenských měst na frontu, museli být nasazeny 7.

června do boje u Nových Zámků, kde se skvěle osvědčili.

Generál Mittelhauser jako vrchní velitel zhodnotil sokolský zásah dne 7. června 1919 takto: „Výkon oddílu majora Bonneau tohoto dne přesahoval očekávání velitelstva. Postup 30 km žhavým sluncem, přerušovaný dvěma bitvami, byl válečným Činem, který se může očekávat jen od bojechtivého a vycvičeného vojska. V hlavním stanu v Bratislavě byla veliká radost, když došla v noci zpráva o znovudobytí Nových Zámků, kam Sokolové vtáhli první tak díky sokolské pomoci se skončily radostně tři dny a noci plné úzkosti ve štábech. Postup maďarských komunistů byl zastaven. Bratislava byla zachráněna.“

Cesta do Turčanského Svatého Martina.

Zájem o členství v Sokole se na Slovensku šířil lavinovitě. V uvědomělé části národa se splnila stará touha mít Sokol, ale i v zapadlých vesnicích si prostí lidé uvědomovali rozdíl mezi režimem maďarským a československým. Vyprávěl mi o tom bývalý náčelník Slovenského Sokola br. Loypesberger, který se vystěhoval do Ameriky před 1. světovou válkou. Byl z malé vesnice, ve které nikdo z obyvatel neznal slova maďarsky. Do jednotřídní obecné školy ustanovily maďarské úřady učitele, který neznal ani slovo slovenský. Mluvil k dětem maďarsky, děti mu nerozuměly, ale to mu zřejmě nevadilo. Učitel měl svůj plat a děti splnily zákonem stanovenou povinnost chodit do školy. Ta končila, když jim bylo 14 let. Děti neuměly číst a psát ani slovensky ani maďarsky. Teprve v Americe, když večer sousedi sedávali před domy a některý z nich četl ostatním noviny, sbíral malý chlapec odložené noviny a ptal se jich, jak se čtou jednotlivá písmena a později jednotlivá slova. Protože byl inteligentní, osvojil si základní všeobecné vzdělání a stal se váženým občanem.

Z počátku byly všechny slovenské župy organizovány v jedné župě nazvané Masarykovou, se sídlem v Bratislavě. Ale už v prvních měsících roku 1919 bylo tolik jednot, že je nebylo možno řídit z jednoho střediska. Rozlehlost Slovenska ještě situaci ztěžovala. Bylo proto dohodnuto rozdělit sokolské jednoty na Slovensku do 6ti žup, nazvaných podle oblastí, které měly spojoval.

Závěrečná schůze zástupců všech slovenských žup ke schválení této dohody byla svolána na den 12.X.1919. Tady nám však udělala čáru přes rozpočet mírová konference: protože nebylo možno dosáhnout dohody mezi československými a polskými delegáty o hraniční čáře mezi oběma republikami, zejména na Hlučínsku, kde obyvatelstvo bylo velice smíšené, svěřila mírová konference rozhodnutí obyvatelstvu této oblasti plebiscitem. Plebiscit byl svolán na týž den, jako schůze slovenských žup. V důsledku tohoto rozhodnutí byla uzavřena veškerá doprava v den plebiscitu mezi oběma zeměmi, což postihlo i železniční trať Praha - Moravská Ostrava - Žilina. To bylo nepříjemné pro zástupkyně náčelnictva žen: náčelnici Miladu Malou a mne. Musely jsme jet z Prahy přes Brno a Bratislavu a odtud osobními vlaky s dalším přeseďáním v Žilině a ve Vrútkách. Vozový park státních železnic byl po válce tak zubožen, že počet vlaků i jejich délka musely být zmenšeny. Vagony nebylo možno vytápět, protože okna byla vybita a

nemohla být nahrazena pro nedostatek skla. Cesty do Vrútek vlaky přeplněnými cestujícími a zavazadly nám trvala 24 hodiny. Ve Vrútkách bylo další čekání na lokálku do Martina. Chodby a čekárny nádraží byly zaplněny zavazadly čekajících, která byla také pro ně jediným možným sedadlem. Z jedné takové hromady houní, kožichů a pokrývek se ozvalo volání: „Provaznice, kde se tady bereš?“ A hned nato: „Pavlo, je tady Provaznice!“ Toto jsem hned doplnila sdělením, že je tady také náčelnice Milada Malá. Tak se sešla delegace náčelnictva žen se zástupkyněmi moravských žup Annou Drbalovou z Tišnova a Pavlou Kostelníkovou z Frenštátu. Delegaci doplňoval Pavlín bratranec, protože rodina Kostelníková nemohla připustit, aby v tak nejistých dobách cestovala Pavla bez mužského doprovodu. V Martině nás čekalo další nepříjemné překvapení: v celém městě se našel jediný pokojíček s jednou postelí a nás bylo pět! Sestersky a bratrsky jsme se rozdělili o skromné možnosti odpočinku. Jediná postel byla přidělena Miladě Malé a mně, protože jsme byly na cestě už druhou noc. Pohovka přidělena Pavle Kostelníkové, na Drbalovou zbyla jen jediná židle mezi stolem a pelestí postele, o které se mohla opřít. Pro mladého muže zbýval jedině šatník, ve kterém mohl sedět s nohama na zemi. Ale byli jsme pod střechou a nebylo nám zima, protože jsme byli oblečeni tak, jako na cestě. Před svítáním ohlásila pokojská, že za chvíli se uvolní další pokoj. Přidělily jsme jej bratranci, který ráno referoval, že peřiny byly ještě teplé, takže zimou netrpěl. Sotva jsme se trochu prospali, probudilo nás volání: „Tuná sú! Predsa sme ich našli“. První slovenské uvítání a po něm srdečné seznámení s náčelníci tvořících se žup: Bratislavská, která si ponechala jméno Masarykova, Povážská, Nitranská, Podtatranská, Pohronecká a Východoslovenská. Později se k nim připojila další župa Podkarpatoruská. To bylo naše první setkání se Slováky a z něho láska na první pohled. Ze všech nejvíce mi utkvěla v paměti mohutná postava bratra Kozy, Američana, který se vrátil do vlasti dožít.

President Masaryk měl přátele ve vesničce Bystřičce, blízko Turč. Sv. Martina. Jezdával k nim už před válkou, ale od té doby, co byl zvolen prezidentem, měla presidentova kancelář problém. President republiky musel mít neustále osobní stráž. TGM snášel všechny nepříjemnosti presidentského úřadu trpělivě a bez reptání, ale tu osobní stráž snášel velmi těžce. Snášet ji musel, ale návštěvy Bystřičky považoval za svou dovolenou z úřadu [třebaže i při ní pracoval a měl s sebou některé úředníky] a osobní stráž odmítal. Pro vládu ovšem nemohla být výjimka z povinnosti pečovat o jeho osobní bezpečnost. Po dlouhých úvahách bylo rozhodnuto, svěřit ji nikoliv placeným silám, nýbrž těm, kteří ji ochotně budou dělat z lásky - sokolům. Zodpovědnost za bezpečnost presidentovy osoby byla svěřena náčelníku místní župy profesoru Bohumilu Tesařovi, který byl profesorem v Turč. Sv. Martině. Později si president zakoupil v Bystřičce vlastní domek z výtěžku knihy „Světová revoluce“ tedy nikoliv z presidentského platu.

Krátce na to se mi naskytla možnost vidět výsledky maďarského působení na Slovensku. Při zájezdu na valnou hromadu župy Nitranské jsem si vyšla na krátkou procházku do okolí města. Na přímé silnici v rovině šel proti mne jediný muž v lidovém kroji. Když se přiblížil, přeskočil příkop a ze sousedního pole se mi hluboce klaněl. Na mou otázku, proč tak učinil, odpověděl: „Abych nebyl velkomožné paní v cestě“. Tak byl tedy vychováván prostý slovenský lid maďarskou vládou. V Martině ovšem jsme poznali inteligentní a uvědomělou část národa. Sokol se stal nejpevnějším tmelem mezi oběma

bratrskými národy.

PRVNÍ SCHŮZE VÝBORU ČOS 2. ÚNORA 1919

Konec roku 1918 znamenal pro předsednictvo a náčelnictvo mužů velké zatížení, způsobené jednak organizací bezpečnostní a vojenské služby v republice, jednak budováním tajemnického úřadu, který byl po celou válku zavřen. Ukázalo se, jak prozíravé bylo opatření bývalého předsednictva, které umožnilo placení nájemného po celou dobu trvání války. Tenkrát se úřadovalo v zadním traktu paláce Sylva-Taroucca na Příkopech. Bylo to dost těsné pro úřednictvo, tím spíše pak pro schůze. Schůzi výboru Obce sokolské musely v lednu předcházet schůze župních náčelníků, náčelnic a vzdělavatelů. Pro ženy, které se měly poprvé zúčastnit výborové schůze, bylo zapotřebí se velmi důkladně připravit. Neměly totiž do té doby ani náčelnictvo, které by ohodnotilo a sjednotilo různící se názory na ženský tělocvik, přicházející z mezinárodního kongresu tělesné výchovy v Paříži v roce 1913. Proto svolal Tělocvičný spolek paní a dívek pražských mimořádnou schůzi pracovníků v srpnu 1918 do budovy spolku Merkur. Účelem schůze byla rozprava o ohodnocení nových směrů v tělesné výchově žen. Protože na schůzi byly přítomny skoro všechny župní náčelnice, bylo na ní rozhodnuto rozšířit technickou komisi žen. Takto zvolená skupina se stala částí kandidátní listiny pro volbu prvního náčelnictva. Tato komise nebyla však vůbec připravena na úkoly, které toto nové náčelnictvo čekaly. Byla jsem mezi nově zvolenými a pamatuji se, jak jsem se cítila nepřipravena. Neměla jsem tušení, co a jak budu dělat a podobné pocity měla většina z nás. Výhodou nové kandidátní listiny bylo, že plná třetina - šest z osmnácti - měla vyšší odborné vzdělání. Tři jsme měly státní zkoušku z tělocviku a tři učily na učitelských ústavech nebo jiných odborných školách. Ale i mezi staršími sestrami, které neměly vyšší vzdělání, byly odbornice, které buď učily nebo vypomáhaly učit tělocvik na obecných školách. Pro obě náčelnictva ČOS byla totiž tehdy příznačná snaha po odborném vzdělání. Proto se při výběru nových kandidátů do náčelnictev přihlíželo nejen k jejich praktické znalosti tělocviku, ale hlavně k jejich odbornému a pedagogickému vzdělání. Po návratu legionářů se teprve dověděl celý národ o hrdinství našich legií, o slávě, kterou ověnčily české jméno. Mnoho lidí se proto hlásilo do Sokola, poněvadž chtěli být členem spolku, který tak mohutně přispěl k národnímu osvobození. Ale předsednictvu, zejména starostovi Scheinerovi, to činilo starosti. Pozorovali totiž, že mezi nově přihlášenými byli také lidé, kteří měli za sebou nějaké provinění, ať už to byla kolaborace s rakouskými úřady, nebo kořistnictví na černém trhu. Takové živly by byly ohrozily čistotu celého sokolského hnutí, a proto se výbor Obce sokolské usnesl na značném ztížení podmínek pro přijímání nových členů. Především uložil jednotám, aby bedlivě zkoumaly minulost žadatelů a uložily každému členu, přijatému na půlroční zkušební dobu, nejen povinnou docházku do cvičení, ale také povinnou návštěvu přednášek o sokolské myšlence a o poslání Sokola. Na první schůzi výboru ČOS byl zvolen starostou bratr Josef Scheiner, náčelnicí sestra Milada Malá a náčelníkem bratr Jindra Vaníček.



Milada Malá a Jindra Vaníček (IX.slet)

VII. SLET

S legiemi se nevraceli jen sami hrdinové, byli mezi nimi také vojáci, kterým se v komunismu zalíbilo a byli by jej chtěli naočkovat v nové republice. Nedostatek spotřebního zboží a zejména potravin vytvářel pro každé revoluční hnutí příznivou půdu a situace se jevila velmi chmurná. Proto vláda uvítala návrh ČOS uspořádat slet, který by odvedl mysl k pozitivní, tvořivé práci. Jakmile byl slet ohlášen, chopili se ho právě komunisté, jako nejsilnější zbraně proti sokolstvu; tvrdili, že tisíce lidí, kteří přijedou do Prahy, snědí poslední zásoby, které v Praze jsou, a že po sletu bude v Praze hlad. Tato myšlenka se v širokých kruzích uchytila a demonstrace se stupňovaly. Vláda zakolísala a pozvala sokolstvo k nové poradě o sletu, je-li slet proveditelný nebo není. Jednotliví ministři prohlásili, že slet se nedá uskutečnit. Ministr železnic sdělil, že je nedostatek železničních vozů a personálu pro vybavení mimořádných vlaků. Podle prohlášení ministra zemědělství nebylo možno dostat do Prahy dostatečné množství potravin k výživě očekávaných tisíců návštěvníků; další ministři prohlásili, že není dost dříví na stavbu tribun, ani slámy na plnění slamníků. To vše byly důležité důvody. Na to ale byli sokolští pracovníci připraveni a sokolská „vláda“ začala mluvit. Sokolský „ministr železnic“ br. Chroust zakroutil svůj mohutný knír a rozložil po stole papíry, ve kterých bylo vyčísleno a vypočítáno, jak zařídit vlakovou dopravu návštěvníků Prahy. Kde v kterých stanicích jsou rozbité lokomotivy a osobní vozy, které potřebují opravy a které sokolové-železničáři chtějí ve svém volném čase bezplatně opravit. Předložil jízdní řád pro mimořádné vlaky a jejich personální obsazení železničáři, kteří na to věnují svou

dovolenou. Sokolský „ministr zemědělství“, už si nepamatuji, kdo to byl, měl připraveny závazné sliby od starostů žup, převážně zemědělských, dodat slámu pro slamníky a dodat potřebné potraviny. Řekl: „Sokolstvo si svůj slet užívá a nechce od vlády nic jiného, nežli zapůjčení vojenských kuchyní s personálem.“ Jiní měli již vypočítáno, kde v ohradách podle Vltavy jsou zásoby dřeva na postavení tribun. Zkrátka všechno, čeho bylo pro slet zapotřebí, bylo přislíbeno. Před těmito argumenty vláda ustoupila a sokolové se pustili do práce. Komunisté pokračovali v demonstracích, sokolové naproti tomu zase pokračovali v odhodlané a obětavé práci slet uskutečnit. Byly však další obavy, aby komunisti nezapálili tribuny anebo nepodřezali některé nosné sloupy, které by povolily, až se tribuny zaplní obecností. Proti tomu pražští sokolové uspořádali noční hlídky. Celé noci se střídaly hlídky na rozestavěném sletišti, takže se nikdo nemohl ani v noci k staveništi přiblížit. Slet se konal za 1 rok a 8 měsíců od konce války, v té nejhorší bídě po tak dlouho trvajícím utrpení. A Prahu nevyjedl, právě naopak. Zemědělské kraje dodaly tolik potravin, že zásobily všechny pražské tzv. chudinské kuchyně, ve kterých byly rozdávány na příslušné poukazy zdarma obědy a večeře. Během sletu však žádných poukazů nebylo zapotřebí, kdo přišel, dostal najíst. A na sletišti jsme se všichni přiživoli ve vojenských kuchyních, protože nám tam znamenitě chutnalo. Přišla řada na cvičitele. Cvičenci byli dobře připraveni, bylo jich víc, než se vešlo na sletišť, takže při dvojím vystoupení se museli cvičenci (muži) vystřídat. Nikdo si dnes nedovede představit, co to bylo za práci, takové množství cvičenců spořádat, umístit a vést za tehdejších podmínek. Tento slet byl poslední v řadě sletů uspořádaných na Letné, ale letenská pláň už nestačila cvičence pojmout. Na stavbu bylo ještě místa dost. Nebyly ani telefony, nebyly walkie-talkie; jedinými dorozumívacími prostředky byly vlastní hrdla a plechové trouby, kterými se hlas zesiloval. Veškerá doprava byly „vlastní jedenáctky“, jak se tehdy říkalo. Měla jsem na starosti připravit celé vystoupení žákyň a vytyčit nástupy pro všechna vystoupení ženských složek, nejen na hlavních dnech sletových, ale také v předsletových nedělích, vyhrazených žactvu pražských škol. První úkol prošel celkem hladce, jednu chvíli však musela zasáhnout vyšší moc. Bylo to v pátek, před vystoupením žactva. Měla jsem odpolední vyučování a v poledne jsem měla jen dvě hodiny na oběd. Nevím z jakého důvodu, asi žádného, mě najednou napadlo místo oběda doběhnout na Příkopy do tajemnického úřadu a zeptat se, jestli je tam něco nového, o čem bych měla vědět. Když jsem tam přišla, všichni úředníci vyskočili: „Kdo vás sem poslal? Jak jste se dověděla, že vás hledáme?“ Hledali mě od rána, nemohli se ke mně dostat, protože ani škola, ani já jsme neměly telefon. Řekli mi, že se mnou naléhavě potřebuje mluvit br. Pechlát, který měl na starosti chlapeckou část sokolského žactva. Hned jsem se obrátila a běžela k Pechlátům a Pechlátovi byli stejně překvapeni jako úředníci, když jsem se najednou u nich zjevila; vysvětlili mi, že do tajemnického úřadu přišla zpráva z Hradu o presidentově přání vidět žactvo. Hodlá přijít na jeho hlavní vystoupení. S tím se ovšem nepočítalo. Br. Pechlát chtěl, abychom pro presidenta vypracovali stručnou informaci, kterou by dostal s programem a z které by se více dověděl. Tak nás zachránila telepatie.

Vytyčování nástupu byla zajímavá práce. Na cvičišti musely být vyznačeny cesty jednotlivých proudů, kde se dělí, kde zatáčejí, kde zastavují, to se vytyčovalo praporky, pro které byly do země zapuštěny kameninové drenážky. Protože drenážek bylo velmi mnoho a těžko bychom se v nich byli vyznali, museli být pro každý nástup natřeny jinou

barvou. Měla jsem celý sbor spolupracovnic, které dobře znaly nástupy, měly promyšleno, jak se každá na svůj úsek nejrychleji dostane. Popadly praporky, napíchal je do drenážek označených stejnou barvou a už to bylo. Měla jsem pěkně sešranou skupinu vytyčovatelek, které pracovaly jako vítr, takže nám vždycky vybyla ještě chvilka klidu, než začalo vlastní cvičení. Tělocvičně byl tento sedmý slet vlastně ještě pod vlivem starého způsobu prostných, ale také už s prvním nástupem rytmiky. Až do té doby byla všechna sletová cvičení plně vázána na značku, všichni měli stejné pohyby. Také se přihlíželo k tomu, aby všechny tribuny stejně viděly a proto se každá sestava cvičila na čtyři strany. Když se zvuk z hudebního pavilonu šířil po cvičišti až k tribunám, jevílo se to divákům jako když se obilí v létě v mírném větříku naklání. Tentokrát však Hana Dubová už užila některých pohybů spojitých, plynulých, ve kterých není pohyb dokonán v jedné době. Byla obava, jak to dopadne zrakově. Dopadlo to velmi dobře. Druhá novinka byla v tom, že necvičily všechny cvičenky totéž cvičení. V jednom oddílu byly rozděleny na sudé a liché zástupy, které se střídaly, jeden zástup klečel a druhý měl výdrž v symbolickém postoji. To se nedalo cvičit na všechny strany, ale ukázalo se, že přesto byl odevšud pohled krásný. Proto ve všech pozdějších skladbách se už upustilo od opakování cvičení na čtyři strany. Největší význam VII. sletu byl v jeho působení politickém a hospodářském, V největším poválečném zbídačení dokázalo sokolstvo postavit dílo, které všeobecně považovali odborníci za neproveditelné. A z největšího rozjitření mysli, které už hrozilo občanskou válkou, se semknul celý národ k dílu krásy a lásky. Nedá se ani pomlčet o finančním výtěžku sletu. Ten sice nebyl jeho účelem, ale jistě byl vítaným přínosem. Zájem o slet byl tak veliký, že všechna hlavní vystoupení byla předem vyprodána, s nimi i všechny zkoušky a ještě nemohlo být vyhověno všem požadavkům. Do hlavního stanu přišla zpráva, že blízko hlavního vchodu stojí nějaký Ind ve svém malebném kroji a mává v ruce tisícikorunovou bankovkou, kterou nabízí za jakoukoliv vstupenku třeba jen k stání, jen aby se tam dostal; bylo to ale marné, nikdo mu nechtěl vyhovět. „Hlavní stan“ si vsak věděl rady, aby návštěvník z takové dálky nebyl zklamán v očekávání.

Velkému finančnímu výnosu sletu značně přispěla sletová scéna, která byla tentokrát prvně zařazena na pořad. Bylo to divadelní vystoupení, které počítalo s využitím velikých prostor a velikého množství potenciálních herců. Scénová komise, ve které byli vynikající divadelní a výtvarní odborníci, zvolila za předmět scény vítězství Žižkova selského, dobrovolnického vojska nad profesionálním a znamenitě vyzbrojeným vojskem císaře Zikmunda. Tato scéna byla tedy zaměřena na vlastenecké city diváků a na vůli národa bránit svou zem. VII. sletem také skončil zápas sokolských žen o stejná členská práva s muži. Končil, protože dosáhl svého cíle. Po zkušenostech z doby válečné a ze VII. sletu, nebylo už možné odpírat ženám stejná práva jako mužům, a tak se stalo, že sokolské ženy dosáhly úplné rovnoprávnosti s muži dříve, než ostatní československé občanky.

VE SVOBODNÉ VLASTI

VII. VALNÝ SJEZD

V prvních počátcích Sokola se valnými sjezdy nazývaly schůze volební, ale brzy se ukázala nepraktičnost tohoto zřízení. Volby byly tedy přeneseny na výbor Obce sokolské a název „Valný sjezd“ byl omezen na zcela mimořádné shromáždění pro řešení otázek, které přesahovaly pravomoc výboru, danou stanovami. Byly to v první řadě změny stanov, styky s jinými spolky a svazy, změny podmínky přijetí za člena a podobná dalekosáhlá usnesení, která zavazují všechno členstvo na dlouhou dobu. Očekávalo se, že svolávání takových sjezdů bude v delších intervalech, během kterých se společenský život, státní uspořádání, či hospodářské poměry změnily tak podstatně, že už staré stanovy a staré podmínky se nemohly s nimi vyrovnat. Takový případ nastal po první světové válce, kdy přistoupilo Slovensko, kdy počet členstva nesmírně vzrostl, a kdy se politické, společenské a hospodářské poměry podstatně změnily. Přes všechny tyto potíže bylo svolání sjezdu tak naléhavé, že v roce 1924 bylo svolání sjezdu prohlášeno za hlavní úkol roku. A přípravy si také celého roku vyžádaly. ČOS utvořila sjezdovou komisi, která navrhla pořad a rozeslala jej župám k prodebatování a k vyjádření. Obě výborové schůze toho roku věnovaly sjezdu valnou část svého pořadu. V jarní schůzi bylo usneseno probudit zájem všeho členstva vydáváním sjezdového zpravodaje, který by informoval o sjezdových úkolech a o různých návrzích na jejich řešení. Tyto návrhy pak byly projednány v jednotách a župách. To bylo úspěšné a tiskových debat se pak zúčastnily nejen župní časopisy, ale i denní tisk. Podzimní schůze výboru, mající za úkol připravit návrh sjezdového prohlášení, nedošla však k jednotnému řešení v otázce nejdůležitější, tj. poměru Sokola k socialismu. Ještě v předvečer schůze se předsednictvo ČOS zabývalo touto otázkou. Starosta Scheiner prohlásil, že návrhy týkající se světového přesvědčení, nemohou být řešeny přehlasováním, že je nutno dále usilovat o řešení, které by uspokojilo obě strany. Po večeři, která přinesla trochu uvolnění, pozval pak do svého bytu hlavní představitele obou návrhů a prohlásil, že se nerozejdou, dokud nenajdou řešení uspokojivé pro všechny. Výsledkem této porady byl návrh resoluce, který je dodnes považován za nejlepší vyjádření sokolské myšlenky v nové době. Prohlášení a jeho výklad byly pak vydány tiskem v několika vydáních, takže se staly obecným majetkem všeho členstva. Celý průběh příprav i vlastního sjezdu svědčí o tom, jak veliký význam byl přikládán sjezdům. Starosta Scheiner dal tím také příklad demokratického vedení sokolského celku. Valné sjezdy měly tak dalekosáhlou působnost, že hluboce zasahovaly do života jednot i jednotlivců a bylo tedy nezbytně nutno zabezpečit jejich naprostou demokratičnost a nepřipustit ani výhody některým skupinám, ani diskriminaci jakéhokoliv druhu. Největší diskriminací byly cestovní výlohy, neboť jednotliví delegáti, nebo jednoty, které je vysílaly, si museli platit všechny cestovní výlohy. Proto byl podán návrh, aby se všem účastníkům bez rozdílu na jejich skutečné cestovní výlohy platily z pokladny ČOS. Současně s rovnými právy byla všem delegátům sjezdu uložena stejná

povinnost: předem promyslet a prohovořit ve skupinách všechny problémy, o kterých bude jednáno, aby tak byli jednotlivci odborně připraveni, a aby se pak skutečný návrh co nejvíce blížil mínění všeho členstva. Výsledkem této pečlivé a poctivé přípravy na všech stupních i ve všech organizačních složkách bylo jednomyslné přijetí sjezdového prohlášení, které nejlépe ze všech dosavadních vyjadřovalo ideály sokolského poslání v moderní době.

OD VII. K VIII. SLETU

LUBLAŇSKÁ SOKOLOVNA — VÝVOJ V USA SVAZ SLOVANSKÉ SOKOLSTVO

Jestliže se VII. sokolský slet může považovat za konec přechodu z poroby do samostatného státu, pak VII. valný sjezd k tomu přechodu udělal tečku. Neboť vysvětlil všechny nové pojmy a myšlenky, které se vyskytly v posledních letech. Sokolstvo zaujalo stanovisko ke každému z nich, přihlásilo se jasně a nekompromisně k demokracii. Výchova národa odbojného v národ státotvorný byla opřena o výklad demokracie a o školy, o učitele demokracie TGM. Bylo navazováno na minulou činnost tam, kde byla přerušena. V roce 1915 jsme chtěli vzpomenout 500. výročí upálení mistra Jana Husi odhalením jeho pomníku na Staroměstském náměstí. Slavnost byla zakázána, ale v noci před ní pražské ženy sokolské zasypaly jeho pomník kvítím. Oslavy byly pak provedeny o 10 let později, v r. 1925. Byly to státní oslavy za účasti vlády a presidenta. Tím však byla dotčena Svatá stolice, která tyto oslavy považovala za urážku katolického občanstva a odvolala svého nuncia z Prahy. Přesto se o rok později provedly vlastní oslavy sokolstva při VIII. sletu. Zvýšenou vnitřní činností výchovnou byla znovu otvírána okna do Evropy. Bylo třeba zjistit, jak se vyvíjela tělesná cvičení a kde byl styk přerušen, znovu ohodnotit vztahy k zahraničním tělocvičným svazům. Především byla obrácena pozornost k bývalému Svazu slovanského sokolstva, který byl obnoven v roce 1925 pod novým jménem „Svaz slovanské sokolstvo“. Rusové v něm už ovšem byli vedeni jenom jako „Sojuz ruských gymnastičných organizací za hranicemi“. Nejstarší a nejoddanější byl Svaz jihoslovanského sokolstva. Ten se zúčastnil už VII. sletu a v listopadu téhož roku 1920 se už s námi spojil ve zvláštním „Svazu československo-jihoslovanského sokolstva“. Československé sokolstvo oplátilo návštěvu sletovou jednak delegací do Mariboru za měsíc po našem sletu, jednak menší výpravou do Oseku v roce následujícím. V roce 1922 pak mohutnou účastí na sletu v Lublani. Sbratřování těchto dvou národů bylo živelné; když mírová konference zamítla požadavek obou států na zřízení celního koridoru mezi Československem a Jugoslávií, otevírající Československu přístup k moři, objevilo se heslo „Vytvoříme si koridor srdcí“. A tak se také stalo. Když byl v roce 1925 obnoven Svaz slovanského sokolstva a předseda se ptal Jihoslovanů, jaký je jejich program pro příští dva roky, zněla jihoslovanská odpověď: v roce 1925 otevřeme v Praze Tyršův dům, v roce 1926 budeme mít slet dorostu a členstva v Praze. Uskutečnil se jen společný slet dorostů československého a jihoslovanského Sokola. Sbratřování mládeže jsem mohla pozorovat opravdu z největší blízkosti; má dcera byla totiž právě dorostenkou. Z průvodu se vrátila ověšena jak vánoční stromček jihoslovanskými odznaky a domovenkami, ze svých však neměla nic, i členku i ta kvítka na ní rozebrali. Už z té horlivé vzájemnosti v návštěvě

sletu je patrné, že „Svaz slovanské sokolstvo“ nebyl jen prázdným vývěsním štítem, že to byla skutečně živá a úspěšně pracující organizace. Měli jsme společné návštěvy sletů, ale i společné cvičitelské školy a pokud nebyly společné, byly kurzy ČOS navštěvovány účastníky ze všech slovanských svazů. „Svaz slovanské sokolstvo“ pořádal závody o přebor a cvičitelské školy pro Lužické Srby, kteří se v bouřlivém vývoji poraženého Německa po válce nemohli plně rozvinout. Když nemohli sami pořádat školy, SSS je pro ně uspořádal v Praze. Pořádaly se též společné školy rozhodčích, aby nebylo zbytečných nedorozumění při závodech a abychom v mezinárodních závodech postupovali shodně. Rozmanité školy na nejvyšší úrovni byly nejučinnější, protože zabezpečovaly stejný směr pracovní a výchovný na širokém poli. Nezapomenutelná byla o 12 let později svazová škola rozhodčích v dalmatském kastelu Sučurac, při které nás jihoslovanské sestry naučily vařit správnou tureckou kávu. Z toho pak vznikla přátelství, která trvala věru až do hrobu. Po létech se projevila balíčky másla za Protektorátu a ještě později příspěvky starší, strádající sestře v Jugoslávii.

Lublaňská sokolovna

Jihoslovanská jednota Lublaň podnikla stavbu sokolovny se značným bankovním úvěrem, který jí byl uprostřed stavby vypovězen na nátlak klerikálních kruhů. V nouzi se obrátila o pomoc na ČOS a starosta Scheiner ve výboru prohlásil: „Nesmíme nechat bratrskou jednotu utrpět takovou ztrátou; v ČSR se přece musí najít 2.000 lidí, kteří půjčí bezúročně po 50ti korunách“. Ovšem že se našli, a dokonce velmi lehko. Půjčka byla splatná po 10ti letech, ale po 10 letech byla Evropa uprostřed nejhlubší hospodářské krise, něco se splatilo, něco se odložilo. Pak došlo k státnímu převratu a na peníze se zapomnělo. Když přijel br. Hřebík do Londýna v roce 1948, kde jsem též tehdy byla, překvapil nás br. Daněk z londýnské jednoty sdělením, že londýnská jednota má v úschově poslední splátku Sokola Lublaň Československému sokolstvu. Lublaňští bratři ji poctivě poslali poslednímu zbytečku věřitelů ve svobodném světě — zahraniční župě. Ta měla sídlo v Paříži a za okupace přesídlila do Londýna. Starosta zahraniční župy br. Leoš Mílec a jeho spolupracovníci usoudili, že tyto peníze patří buď ČOS nebo jejím dědicům a svěřili je jednotě londýnské k úschově s tím, aby je vydala, až to bude možné. Protože Ústředí čs. sokolstva v zahraničí nebylo ještě ustaveno, nechali jsme peníze v Londýně a Ústředí je vyzvedlo teprve asi roku 1971. Rok na to, po sletu ve Vídni, svolal br. Hřebík schůzi zástupců jednot, ve které jsem navrhla, aby peníze byly uloženy jako stavební fond, ze kterého ústředí bude poskytovat bezúročně půjčky jednotám na stavby sokoloven. Protože v té době stavěla jednota Sydney, bylo usneseno doplnit splátku na obnos 1000 dolarů a těch 1000 dolarů půjčit jednotě Sydney. Bude tedy v jejich zdech zazděn také kus starobylé, pobratimské lásky.

Vývoj v USA

Ale nade všechny zahraniční přátele byla pocíťována potřeba obnoveného těsného sblížení s našimi vlastními bratry ve Spojených státech amerických. Sokol tam měl už od raných začátků dvě vlastní odnože: Americkou obec sokolskou, založenou českými vystěhovalci za 3 roky po Pražském Sokole a Sokol USA, založený vystěhovalci slovenskými. Dnes se bratři a sestry často ptají, proč jsou v Americe dvě odlišné organizace — česká a slovenská. To je vysvětlitelné poměry, za kterých tyto organizace vznikly. Obě vznikly v době, kdy rakousko— uherská říše byla považována za neotřesitelnou pevnost a nikomu nenapadlo, že by bylo možné někdy v budoucnosti spojit národ český s národem slovenským v jednom státě. Češi si tedy založili svoji organizaci a Slováci, když viděli její úspěchy, založili si podobnou. Oba svazy byly spolu ve velmi přátelských stycích, pořádaly společné slety i společné školy. Když po první světové válce došlo v ČSR ke splynutí obou národů - českého i slovenského v jedné sokolské organizaci, mnozí uvažovali o tom, že by se mělo také něco podobného stát v Americe. Ale bylo to už těžké proto, že slovenský Sokol byl zároveň životní pojišťovnou, kdežto český Sokol byl úplně samostatný. Za první světové války se oba svazy úplně zapojily do Masarykovy činnosti. Z obou obcí přicházeli dobrovolníci do anglické armády a dokonce i do legií. Před vstupem U.S.A. do války, museli přecházet přes Kanadu. Setkávala jsem se s některými za první republiky na Slovensku a později i v exilu, zde v Americe. Po první světové válce získaly oba svazy vynikající činovníky z Československa. Hned po skončení bojů o Slovensko, kterých se velmi významně zúčastnil, přišel do Ameriky Jarka Jelínek, sokol z Poděbrad a stal se z počátku společným cvičitelem Americké obce sokolské, později jejím náčelníkem. Brzy po něm přišel br. Karel Bednář, Moravan; začal také jako cvičitel, někde na středním západě, či v Pennsylvanii a stal se náčelníkem slovenského svazu. Oba dva přivedli své svazy k vynikajícímu rozkvětu a zapsali se trvale do dějin Amerického sokolstva. Staré přátelství bylo obnoveno dvěma zájezdy ČOS do Ameriky (první pod vedením samotného starosty Scheinera). Po té následovaly nejen další zájezdy, ale hlavně živá spolupráce zejména na poli tělocvičném a vzdělávacím. Když některá organizace potřebovala společného cvičitele, buď pro celou obec, nebo pro některou župu, obrátila se na ČOS, která mohla doporučit opravdu vynikající cvičitele. Mnohý mladý muž zatoužil po zkušenosti v Americe a přijal nabídku na dvouletou smlouvu, která se většinou u všech proměnila v trvalý pobyt.

Olympijské hry

V roce 1925 hostila Praha mezinárodní olympijský kongres, ale v olympijských hrách samotných měli sokolští bratři smůlu. V Antverpách se zařadili až na 4. místo následkem chybného výkladu nejasného závodního řádu, postavili totiž družstvo 16ti členné proti družstvům 24 členným. Těm se ovšem nemohlo družstvo vyrovnat. V roce 1924 v Paříži

zase družstvo bylo vyřazeno, protože jeden z bratří utrpěl vážné zranění a závodní řád nedovoloval zařadit náhradníka v průběhu závodu. Zůstali na druhém místě. Zato československé družstvo si vybojovalo první místo v mezinárodních závodech, pořádaných evropskou unií v Lyonu.

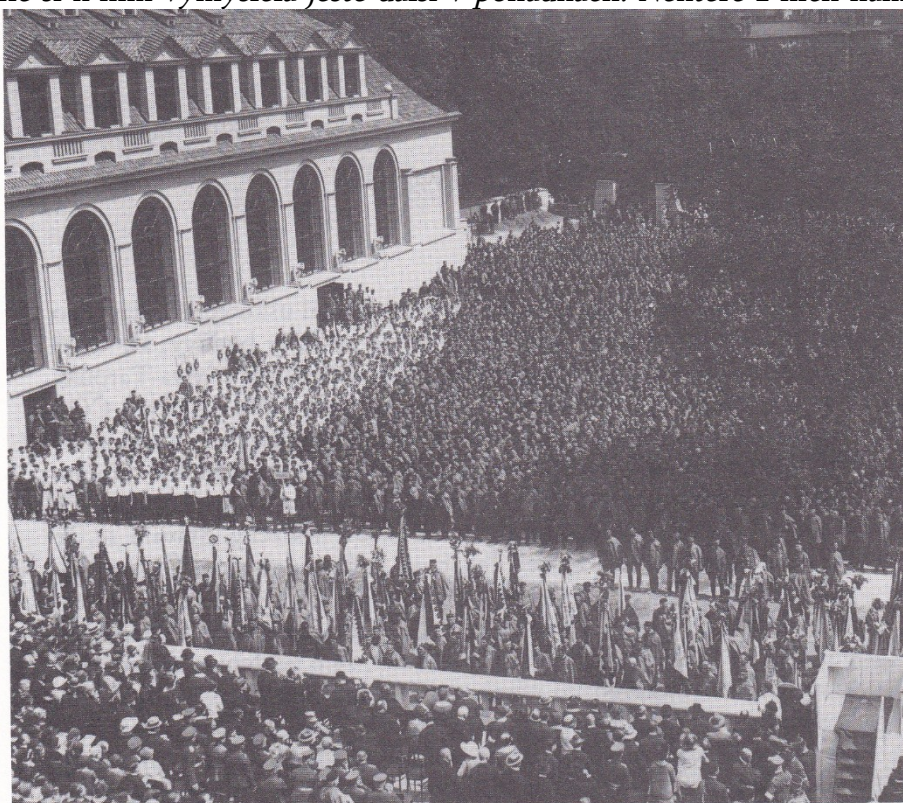
VNITŘNÍ VÝVOJ

Skvělý příklad, který dal Sokol národu VII. sletem a obranou Slovenska, pomohl odvrátit v té době komunistické nebezpečí, ale brzy se mezi početnými stranami vyvinul nezřízený boj o moc, který nevybíral prostředky a rozvracel všechen vnitřní život ve státě. Nevraživost mezi stranami došla tak daleko, že nebylo možno uspořádat společné oslavy 10ti letého trvání republiky. Sokol opět vystoupil na veřejnost provoláním k národu a zorganizoval všechny mírumilovné a státotvorné skupiny ke společným oslavám. Současně s tím začal do Československa pronikat vliv italského fašismu, který už nakazil značnou část Evropy. V ČSR vyvrcholil pokusem náčelníka hlavního štábu generála Rudolfa Gajdy o vojenský převrat, na podzim roku 1926. Spisovatel Herben uvádí ve svém životopise TGM, že Gajda připravoval převrat na dny sletové, ale když viděl nadšení a vřelou oddanost všeho sokolstva prezidentu Masarykovi, neodvážil se a pokusil se o něj až na podzim. Generál Gajda byl po tomto nezdařeném pokusu vojenským kárným soudem zbaven všech vojenských hodností a vyloučen z armády. Od dalšího stíhání bylo upuštěno pro jeho dřívější zásluhy v ruských legiích na sibiřské magistrále. Tyto události však přiměly obec sokolskou k ráznému rozhodnutí. Na podzimní schůzi výboru vydala výzvu k občanstvu, kde varovala před totalitním a diktátorským myšlením. Pro potřebu vlastních řad výzva pravila, že fašismus je hnutí politické, a že se na něj tudíž vztahuje usnesení VII. valného sjezdu o neslučitelnosti sokolství s jakýmkoliv totalitním hnutím.

TYRŠŮV DŮM

Nečekaně veliký výtěžek VII. sletu přiblížil uskutečnění dávného snu sokolů, mít vlastní budovu. Jednoty už měly budovy, ale ČOS stále ještě byla v najatých budovách. Místnosti v paláci Sylva-Tarouka byly už velkým zlepšením proti začátku v roce 1889, kdy byla ČOS ustanovena a zařídila si kanceláře ve dvou pokojíčkách, z nichž jeden byl tajemníkům byt a druhý kancelář. To ovšem nemohlo dlouho vydržet, obec se stěhovala do větších místností, až konečně zakotvila v paláci Sylva-Tarouka, ale ani ty už dávno nestačily. Stávalo se, že účastníci jedné schůze museli čekat, až jiná schůze skončí a uprázdní se jediná zasedací síň, který tam byla. Dvacet let už sokolský písmák Karel Vaníček bouřil a kázal, řečnil, každému vykládal na setkání, že obec musí mít vlastní

budovu, že ji potřebuje zejména od té doby, co bylo zavedeno povinné pojištění všeho členstva. Teď tedy konečně vysvitla naděje, že se sen splní. Na všech stranách se horečně hledalo místo, až se našlo místo ideální, uprostřed města, přes řeku proti Národnímu divadlu a s královským hradem v pozadí, ohraničené na jedné straně vltavským ramenem zvaným Čertovkou a naproti ní Karmelitskou ulicí; z jedné strany Všešrdovou ulicí a z další strany Malostranským gymnasiem. Hranici s Karmelitskou ulicí tvořila ošklivá nízká zeď, oprýskaná a opravdu škaredá. Ta ležela v žaludku bratru Františku Kudelovi, který byl zvolen správcem domu. Taková ohavnost prý nemůže reprezentovat Sokol a on se postará, aby jednou přes noc zmizela. Dalo to mnoho práce, než ho bratři odborníci přesvědčili, že právě ta zeď je vzácná historická památka. Je hranicí jednoho ze dvou renesančních čestných dvorů, které zůstaly v Praze zachovány. Druhá podobná památka je dvůr u Matyášovy brány Pražského hradu. A tak se podařilo zeď zachránit. Jako měl Sokol šťastnou ruku ve výběru místa, tak tomu bylo i při výběru restaurátora a architekta. Byl zvolen br. František Krásný, který přistoupil ke svému úkolu s láskou a něhou milence. Znal každý kámen těch starých zdí, dovídal se z nich o minulosti budov a byla to minulost pestrá. Bývaly tam kláštery, rozvalené za husitských válek. *Přehnal se století, která za sebou nechávala zkázu a spoušť. A jako by nebylo dost událostí skutečných, lidová fantazie si k nim vymyslela ještě další v pohádkách. Některé z nich nám zachoval*



Jan Pelikán

Tyršův dům 4. května 1925

*v knížce „Pohádky z Tyršova domu“: **O** bezhlavém jezdcí, **O** bílé paní. Tu bílou paní jsem sama viděla. Nahoře v druhém patře je dlouhá chodba, spojuje administrativní budovu s budovou tělocvičnou. Po jedné straně jsou kanceláře, druhé jsou okna. Večer po úředních hodinách se tam nesvítí a když jsem někdy šla ze schůze podívat se ještě do škol, viděla jsem Bílou paní na konci chodby, stála ve výklenku, vysoká, štíhlá, bílá. Jenže, když jsem přišla až k ní, zbylo jen trochu světla, které sem padalo oknem z protějších obytných domů v Karmelitské ulici. Bylo také světlo, které se rozsvěcovalo pravidelně v 11 hodin a zhasínalo ve 12. Dlouho tomu nikdo nechtěl věřit, chodili se tam dívat a opravdu v 11 se rozsvítilo a ve 12 zhaslo. Pak se přišlo na to, že na tu lucernu, která svítila, dopadalo světlo z okna starého mládence, který bydlel naproti ve Všehrdivě ulici a který se vracíval ze své hospůdky v 11 a pak ve 12 chodil spát. A tak i ty pohádky se nám ztrácely, zůstávaly jen ty kamenné zdi a ty však svědčí, že to musely být krásné domy, které tam kdysi stávaly.*

Na pozemku zakoupeném ČOS byly dvě budovy zachované. V Karmelitské ulici to byl bývalý palác rodu hrabat Vchynských, za ním s průčelím k Čertovce nedokončený a dosti zachovaný palác hraběte Michny z Vacínova. Tento zbohatlý armádní dodavatel chtěl překonat nádheru malostranského paláce vévody z Valdštýna, ale zemřel dříve, než je dostavěl. Dědici stavbu nedokončili. Byl vystavěn jenom střední risalit a jedno křídlo.

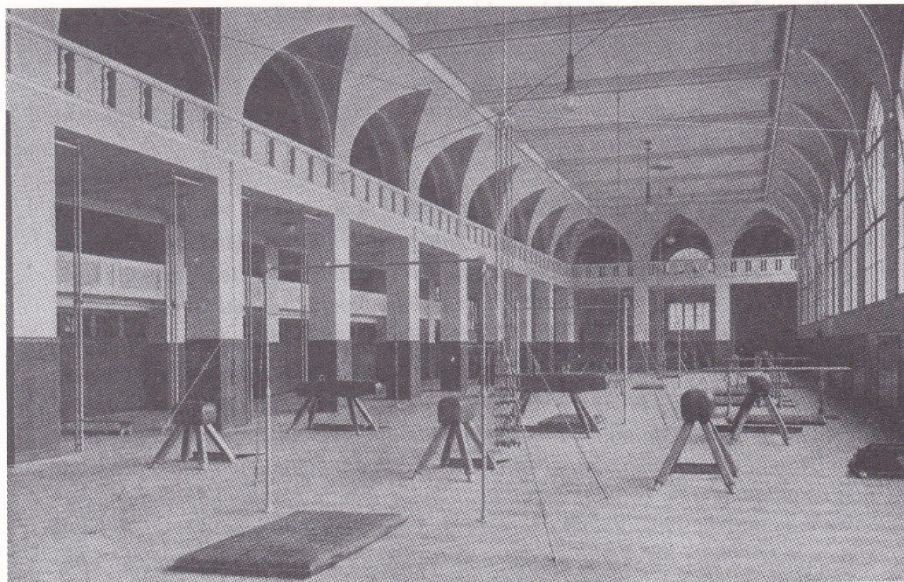
Posledním uživatelem těchto budov byl rakouský erár a ten si z půvabných staveb udělal zbrojnicí, skladiště a dílny pro opravu lehkých zbraní. Přistavěl tam několik lehkých staveb pro mužstvo a pro práci uvnitř a na kovářské práce a sváření si zařídil dílnu v nejkrásnější části Michnova paláce v místnosti, která dnes je asi hlavním vstupem do bývalého Sokolského muzea. Tam byl v rohu půvabný výklenek, zdobený amorky a květy; ten se krátkou cestou proměnil v ohniště, probourala se do stropu díra, která umožnila spojení s komínem a tam se kulo a svářelo. Nebylo-li kam pověsit opravenou ručnici, urazil se kus milostné římsy, která táhla celým domem, s květy, ovocem a listy, aniž se jediný motiv v ní opakoval. Kladivem se urazily dva kusy té římsy, na pahýl mezi uraženými částmi se pověsila puška a bylo po starosti. Br. Krásný dal nejdříve strhnout zbytečné budovy a vyklidit všechn rum, aby bylo aspoň uvnitř čisto.

Při úpravě pozemku nacházely kruhové jámy, jejichž obsah byl odlišný od půdy mimo jámy. Našli jich tam hodně a nemohli si vysvětlit, k čemu ty jámy mohly kdysi sloužit. Jednou tam přišel starý architekt, který hodně stavěl v dnešním Smíchově na pozemcích podobných bývalých letních sídel a ten nás poučil, že to byly tehdejší záchody. Když byla kruhová jáma plná, vyplnil se obsah ještě zemí a o kousek dál se udělala druhá jáma, proto jich tu bylo tolik. Nacházely se tam také slzničky. To byly maličké hlinaté nádoby, podobné nádobíčku, které jsme dostávaly od Ježíška, když jsme byly malé holčičky. Když zemřel bohatý Člověk, muselo se bohatě plakat a protože pozůstalí obyčejně neměli důvod k pláči, najímali ženy, které plakaly za ně. Dali každé do ruky dvě slzničky a ony

musely vyplakané slzy zachytávat do těchto slznicek a dostávaly pak zapláceno podle toho, kolik slz vyplakaly. My nejmladší z příštího osazenstva Tyršova domu jsme se ovšem nemohli dočkat, kdy se už do něj nastěhujeme. Opravy nám trvaly příliš dlouho, ačkoliv podle mínění odborníků byly neobyčejně rychlé. Požádali jsme br. Krásného, aby nám vyklidil aspoň jednu místnost a dal nám tam nějaký nábytek, abychom tam mohli schůzovat. Na osvětlení jsme si nosili s sebou svíčky a ty jsme museli postavit také 79na hromady rumu, kolem kterých jsme procházeli, abychom se vůbec dostali do domu. Ale byli jsme ve svém a to nás uspokojovalo.

I vnitřní prostory starých budov, které obyčejně bývají největším problémem, rozřešil dr. Krásný velmi účelně a úsporně. Nejstarší stavitelská památka nesměla být nijak změněna, později byla vyhrazena muzeu a v jedné části umístěna Karáskova galerie. Ostatní místnosti v budovách Karmelitské ulice, které byly ještě stavebně dobré, byly přeměněny v kanceláře a z části na byty. Nedostalo se ještě místa pro nejdůležitější úkol Tyršova domu, pro cvičitelské školy. Ale pro ty se nehodily staré budovy. Cvičitelské školy měly být plné mládí a sloužit především mládeži a proto musely mít všechno nové, moderní, pro tělocvik účelné. Krásný přistavěl ke střednímu risalitu Michnova paláce v pravém úhlu křídlo, vyhrazené jen tělesné výchově. V přízemí tělocvična, v té době největší na světě, nad ní noclehárny a pod ní zimní plovárna. Tato část pak byla přímo spojena s kanceláři náčelnictev, aby styk byl co nejsnadnější.

V r. 1923 byly do základu Tyršova domu uloženy pamětní kameny s pergamenovými listinami všech žup. Kameny byly z Řípu, Radhoště, Lysé hory, Kriváně i Triglavu. Později pražské župy zasadily na letním cvičišti pamětní lípu.



Na tak rozsáhlé stavby nestačil výsledek jednoho sletu, byla tudíž uspořádána velká státní loterie, jednoty a župy se předstihovaly ve sbírkách na stavbu a ještě z výtěžku VIII. sletu zbyl nějaký doplatek. Nezmínila jsem se ještě o dalších přístavbách, které už byly mimo ten střední, těsně svázaný zbytek starých paláců. To byla bývalá schwarzenberská jízdárna, která byla přeměněna na moderní restauraci a k ní přistaven malý hotel, především pro potřeby činovníků, kteří přijížděli do Prahy na několikadenní schůze. Konečně tedy měla Československá obec sokolská důstojné sídlo, v němž se mohla plně rozvinout. Mysleli jsme tenkrát, že potřeby ČOS jsou zabezpečeny na několik generací, ale skutečný vývoj předstihl všechna očekávání. Velmi brzy jsme museli pro sletové přípravy a pro sletové kanceláře najímat místnosti v cizích budovách. Proto Scheinerovo předsednictvo prozíravě skupovalo všechny objekty, které byly na prodej v těsné blízkosti původního staveniště. Ještě když jsem odcházela, měli plány, které zase přesahovaly všechna dosavadní očekávání. Nestačila nám už tělocvična, zařízená podle potřeb náčelnictva mužů v letech stavby. Nestačila už požadavkům žen, nestačila vývoji, zejména ženského tělocviku a rozšíření tělocvičného programu na další cvičební odvětví. Nejvíce jsme ovšem potřebovaly nějakou jinou tělocvičnu pro školy žen. Proto, když mi bylo 50 let, cvičitelský sbor se rozhodl, že postaví tělocvičnu, po které jsem já už dlouho toužila a která plně vyhovovala potřebám žen. Předsednictvo také schválilo sbírky a když jsem odcházela, bylo už asi 2,814.076 korun vybráno na stavbu této příští tělocvičny, která měla stát na pozemku bývalého Chotkova paláce, získaného koupí. Syn stavitele Tyršova domu Krásný ml. měl ještě s jedním architektem vypracovány plány na novostavbu. Na tu bude muset sokolstvo ještě chvíli počkat.

STÁLÁ CVIČITELSKÁ ŠKOLA

Je známo, že první starostí Tyršovou v Sokole právě založeném byla výchova cvičitelského sboru. Je také známo, že dříve, než dal podnět k založení Tělocvičného spolku paní a dívek pražských, Tyrš pro něj vychoval dobře připravený cvičitelský sbor. Starost o výchovu tohoto sboru (a podtrhuji výchovu, ne jen výcvik) prostupoval všechnu jeho činnost, všechny jeho snahy. Tento silný důraz na výchovu cvičitelských sborů byl přenesen na jeho žáky a charakterizoval také jejich celou činnost. Přes toto velké úsilí se nepodařilo uspořádat cvičitelskou školu pro muže dříve než roku 1889 (za 5 let po smrti Tyršově) a pro ženy až roku 1902 - a to zpočátku jednu za dva roky. Musely se tedy o výchovu cvičitelů postarat jednoty. Vyřešily si to způsobem, ke kterému se budeme muset vrátit, nechceme-li nechat geniální dílo Tyršovo zplanět. Po každé cvičební hodině dospělého členstva následovala půlhodinka nebo i hodina cvičitelského sboru. V té byla část věnována vlastnímu výcviku cvičitelů a část jejich školení. Tento způsob výchovy cvičitelů se udržel skoro až do II. světové války, jednak jako příprava pro školy župní a ČOS, jednak jako školy opakovací. Zanikl teprve, když sokolovny nestačily zvýšenému

počtu členstva a mládeže a nezbyl na ně čas. Tyrš sám, všestranně a vysoce vzdělaný, se nechtěl spokojit s diletantským nebo šarlatánským tělocvikem. Chtěl-li tělocvikem vychovávat člověka, potřeboval k tomu cvičitele dobře vzdělané. Od vedoucích družstev, kterých bylo v době vrcholného rozvoje Sokola na 60 tisíc, požadoval při nejmenším takovou znalost soustavy a názvosloví, aby mohli číst a správně vykládat popisy cvičení v časopisech a příručkách. Ti, kdo takové články a knihy psali a kdo učili v pomahatelských a ve cvičitelských školách, měli mít vzdělání odborně daleko větší, aby mohli správně volit a metodicky řadit cviky vhodné pro pohlaví, věk, individuální schopnosti a stupeň výcviku. Pořádání ústředních cvičitelských škol, o které Tyrš tolik usiloval, bylo velmi těžké po celých prvních šedesát let trvání Sokola. I v místech, kde byla velká sokolovna, byly značné potíže s ubytováním a se stravováním posluchačů. A přece byly ústřední školy považovány za nezbytnou podmínku jednotnosti celé sokolské tělocvičné činnosti. Proto byly školy pořádány sice zřídka, ale zato byly delší, než na jaké jsme dnes zvyklí: byly čtyřtýdenní až šestitýdenní, ale našlo se vždycky dost mužů a později i žen, kteří si opatřili dovolenou z práce a dovedli si čas na tu školu zabezpečit. Úplnou revoluci ve výchově cvičitelů způsobila teprve stavba Tyršova domu. Od prvního počátku byl v programu Tyršova domu, nebo tehdy ještě „společného domu všeho sokolstva“ požadavek místností pro cvičitelské školy. Tyto podmínky umožnily vypracování společného programu veškerého cvičitelského školení a zároveň jeho jednotné řízení z jednoho střediska. Školy pro základní tělocvik byly rozděleny na 3 stupně: školy pomahatelské, které si musely obstarat župy; v Tyršově dome se pořádaly školy cvičitelské a nejvyšší stupeň, šestitýdenní školy pro pracovníky ve větších oblastech a pro vedoucí pracovníky. Plán zaměstnat tělocvičnu v Tyršově dome po celý rok vyžadoval najmutí stálých učitelů a cvičitelů. Byl tedy přijat ředitel škol, cvičitelka pro ženské školy a cvičitel pro mužské školy. Z počátku byly školy společné a učební látka se pouze lišila jen v některých předmětech. V mužských školách byl větší důraz kladen na úpoly a skupiny, v ženských na tance, cvičení rovnováhy a pod. Po několika letech byly školy rozděleny úplně ve školy jen pro ženy a školy jen pro muže, což umožnilo mnohem větší prohloubení učiva a práce v obojích školách. Cvičitelské a odborné školy byly většinou 14ti denní a 6ti týdenní, škola byla také později rozdělena na 2 semestry: zimní a letní po 3 týdnech. Po tomto rozdělení byla jednotnost zabezpečena jednak společným ředitelem, ale hlavně tím, že všechny cvičitelské školy byly podřízeny zvláštnímu kuratoriu, složenému ze zástupců obou náčelnictev, předsednictva, vzdělávacího sboru a lékařsko-badatelského odboru předsednictva. Nový růst a veliké výnosy sletu a podobných ústředních podniků umožnily také placení cestovného z jednot mimopražských, což mělo nejen nesmírný význam společenský a ideový a odstranilo největší nerovnost mezi jednotami, hlavně však umožnilo i té nejchudší jednotě mít náležitě školené cvičitele. Členstvo a jednoty tyto výhody oceňovaly. Cvičitelská škola byla plně zaměstnána celý rok, protože ke školám základního tělocviku přistoupily později ještě speciální školy pro různá odvětví doplňkového tělocviku, sporty a pod. pro různé oddíly věkové (žactvo, dorost a členstvo). Ale ani takto řízené školství brzy nestačilo a musely se ještě pořádat školy mimo Tyršův dům. Učitelský sbor tvořili mimo ředitele a cvičitele, kteří byli zaměstnaní trvale, i sokolové-odborníci, bydlící v Praze, kteří měli speciální přednášky v rozmanitých školách. Pro zvlášť významný, speciální obor byli někdy najímáni i nesokolové a tím byla

značně zvýšena celková úroveň výuky ve cvičitelských školách. Mimo učitelský sbor jsme ještě měli v mužských i ženských školách zvláštní sbor vedoucích družstev. Každý den byla zařazena jedna hodina vlastního výcviku posluchačů a pro tu bylo zapotřebí vedoucích družstev. Aby i tyto hodiny byly v souladu s celým vyučováním ve školách, vybírali jsme pro ně nejlepší absolventy z existujících škol a ještě jsme je zvláště školili. Byli zaměstnáni vždycky před nástupem k denní práci, protože mezi dnem se mohl těžko někdo na jednu hodinu ve škole uvolnit. Sestry tedy přespávaly ve cvičitelských školách, kde jsme měly pro ně jednu menší ložnici, kde byla také jedna postel pro mě. Měla jsem totiž od začátku, od otevření cvičitelských Škol v Tyršově domě, tyto školy na starosti. Byla to práce, která mě nesmírně zajímala a byla to práce radostná. Zvláště s těmi vedoucími družstev jsme se sžily tak, že jsem tam často zůstávala přes noc a ještě večer jsme si povídaly a řešily problémy, které se jim ve škole vyskytly.

Do cvičitelských škol se nám také hlásily posluchačky z jiných sokolských svazů evropských, avšak mou touhou bylo, abychom mohly pozvat do cvičitelských škol také americké cvičitelky, a tím udržovat co nejtěsnější spolupráci. Jejich vývoj by tak probíhal souběžně s naším. Měli jsme v Americe stále několik cvičitelů, neboť kdykoliv Američané potřebovali zaměstnat nějakého cvičitele cestujícího po župách a nebo pro některou jednotu, obrátili se zpravidla na ČOS a ta jim pak posílala velmi dobré cvičitele. Ovšem Američani potřebovali vždycky jen muže, my ženy jsme tam cvičitelky neměly. Byla bych chtěla, abychom se dostaly do styku aspoň s americkými cvičitelkami nejvyšší úrovně. Proto jsme po VIII. sletu v roce 1926 vytvořily ještě cvičitelskou školu pro americké cvičitelky, které byly v Praze na sletu. Byla přístupná také našim vlastním cvičitelkám, abychom tak navázaly bližší styky. Všechno však neprobíhalo, jak jsme předpokládaly. Američanky nebyly totiž zvyklé naší tuhé kázni, nezbytné pro zvládnutí celé cvičební látky za pouhých 14 dní. Také jsme chtěly, aby se americké cvičitelky trochu zdokonalily v češtině' zapomínaly totiž příliš rychle - ale ony se mezi sebou bavily stále jenom anglicky, takže styky s našimi cvičitelkami byly tím omezeny. To byl náš největší problém, ale ne jediný. Hodně kouřily, večer chodily domů pozdě, až po večerce a ať jsme dělaly co chtěly, vždycky si našly nějaký způsob, jak přijít do cvičení pozdě. My jsme je ze škol vykázat nemohly, protože měly společný lístek na loď a nechtěly jsme rozbít celkovou náladu ve školách, musely jsme tudíž často zamhouřit oko.

Přesto, že tato škola nevyhovovala plně našim požadavkům, **měla velmi** dobrý vliv v amerických sokolských svazech. Nejlépe o tom svědčí to, že když jsme po 22 letech přijeli do Ameriky jako exulanti, našli jsme tu ještě řadu absolventek této školy ve vysokých funkcích v jejich svazech. Pokud se pamatuji, **byly to ve** slovenském Sokole Bessy Erhard a Betka Molnárová, provdaná Klimowa, která ještě v 70ti letech zastávala jednu z nejvyšších funkcí. V České americké obci to byly Katka Danko a Božena Černá v Clevelandu, která ještě v roce 1969 nacvičila se 24ti člennou skupinou kuželovou skladbu Ankyce Runtové z XI. sletu a ještě dnes je činná ve své jednotě. Největší ocenění našim cvičitelským školám pro americké cvičitelky dala nejvýmluvněji Emily Venclová, která si vzala VIII. slet za cíl své svatební cesty. Po příjezdu do Prahy se dověděla, že bude po sletu ještě cvičitelská škola a přihlásila se tudíž do ní. Svatební cesta vypadala potom takto: novomanžel bydlel v hotelu, jeho manželka bydlela ve společné noclehárně

cvičitelských škol a mohli se spolu setkat mezi večerí a večerkou nanejvýš na 2 hodiny. Z dalo se však, že to žádnému z nich nevadilo, a když se někteří lidé ptali, co tomu novomanžel říká, vysvětlila jsem jim, že on je takový, že stejného těsta, jako jeho manželka. Brzy potom se stal redaktorem Ústředního listu Americké obce sokolské.

Jestliže jsem si postěžovala na nedostatek kázně u amerických posluchaček, musím naopak vydat nejlepší vysvědčení jedné polské posluchačce, kterou byla tenkrát už náčelnice polského Sokola. Jadwiga hraběnka Zamoyská patřila mezi nejsvědomitější a nejukázněnější posluchačky ve škole. Jednoho dne mě volal Dr. Buter, přednosta kanceláře presidenta Masaryka a ptal se, jsem-li opravdu tak zlá, že nepustím posluchačku cvičitelské školy k panu presidentovi? Když jsem se podivila, jak přišel k tomu názoru, vysvětlil mi, že pan president pozval paní hraběnku Zamoyskou na večerí a ona sdělila, že bohužel nemůže pozvání přijmout, protože posluchačky školy mají volno jen od 7 do 9 hodin večer. Musela jsem tenkrát nasadit nejpřísnější obličej, jakého jsem byla schopna a vydat rozkaz, aby s. Zamoyská honem napsala druhý dopis a přijala pozvání. Tak si tedy vykládala sokolskou rovnost náčelnice polského Sokola.

To ještě tenkrát nevěděla, jak jí právě tato škola bude užitečná. O nějaký čas později nás rozdělila válka, po které jsme se poprvé setkaly v Londýně v roce 1948, na olympijských hrách. Obě na cestě do exilu, ona do Kanady, já do USA. Svěřila jsem se jí, že budu učit na koleji, jejíž prezidentkou byla naše společná známá a přítelkyně Dr. Margaret Brownová, americká delegátka v Mezinárodní federaci tělocviku FIG, kde Jadwiga byla delegátkou polskou a já Československou. Za nějaký čas mě žádala Jadwiga Zamoyská dopisem, abych jí potvrdila, že studovala na cvičitelské škole ČOS a s jakým prospěchem. Presidentka dr. Brownová mi poradila, abych nepsala, **že to byla škola 6ti** týdnů, protože by ji Američani posuzovali podle svých měřítek a to by nebylo dostatečné, **ať** napíšu, jaký byl program té školy, pak jaké předměty se učily a jaký měla Jaga prospěch. Toto sdělení pak Jadwize ušetřilo několik semestru studia tělesné výchovy na jedné z montrealských universit.

Dobrá pověst cvičitelských sokolských škol v ČSR byla šířena cizozemskými posluchači do jejich zemí a stále se zvětšoval počet mladých lidí, kteří přicházeli studovat tělesnou výchovu do ČSR. V Rusku, před první světovou válkou stačilo vysvědčení ze cvičitelské školy ČOS v Čechách jako kvalifikace k vyučování tělesné výchovy na středních školách. Před první světovou válkou bylo už v Rusku více než 100 učitelů tělocviku, kteří přicházeli přímo jako sokolští cvičitelé. Když pak se carská vláda rozhodla zavést tělesnou výchovu také do vojenské služby, museli se rozhodnout, který systém tam bude uplatněn. Pozvali si tedy současně k vyučování na vojenské akademii jednoho učitele ze Švédska, jednoho z Německa a jednoho z Čech. Sokol jim poslal Frantu Erbena. Tito tři učitelé měli každý přiděleno několik tříd a vyučovali vedle sebe. Po roce se výsledky jejich práce porovnaly a shledalo se, že nejlepší výsledky měl Franta Erben. Carská vláda tedy zavedla do vojenských jednotek všeobecně sokolský tělocvik a ustanovila Frantu Erbena učitelem na vojenské akademii v Petrohradě. Něco podobného se stalo v Rumunsku, kde král Karol, ve snaze zvýšit kulturní úroveň v zemi, nařídil reformu veškerého školství. Vláda vyslala odborníky ve výchově studovat tělesnou výchovu v zemích, kde byla nejvyspělejší a bylo shledáno, že nejlepší tělesná výchova

byla sokolská. Náčelník dr. Klinger a já, jako náčelnice, jsme byli pak pozváni do Rumunska na několikadenní státní návštěvu a po návratu do Prahy jsme uspořádali cvičitelskou školu pro rumunské učitelky v Tyršově domě s francouzským vyučovacím jazykem. Žádosti o cvičitele přicházely i z Ameriky. Jednou z cvičitelek, vyslaných do Ameriky, byla Sláva Procházková, provdaná Koháková, která teď žije v Americe. Také od Dr. Brownové, presidentky Panzer College ve státě New Jersey, přišla žádost, abych jí poslala některou svoji absolventku. Jenže než jsme mohly vše vykorespondovat, přišel Mnichov, Sudety a konečně protektorát, čímž se skončil veškerý styk s Amerikou. Mnohem později, když se dr. Brownová dověděla, že se nehodlám vrátit z olympijských her v Londýně do ČSR, nabídla mi místo v koleji, kterou řídila.

SPORTY

Po první světové válce se rozšířil v evropských zemích intenzivní zájem o sporty. Zásadní základy sportů jako lehká atletika (běhy, skoky, vrhy a pod.), rohování, šerm, či míčové hry jsou obsaženy v Tyršově soustavě, v čem je tedy rozdíl? Sokolská tělesná výchova používá všech druhů a odvětví k tělesné, duševní a mravní výchově celého, všestranně vyváženého člověka, kdežto sport pěstuje jen výhradně zvolený druh nebo odvětví a usiluje v něm o nejvyšší dokonalost, vítězství v závodech a rekordy. Sporty tedy nebyly v Sokole nic nového, naopak, v Čechách a na Moravě rozvoj sportu začínal pěstováním jejich začátku v Sokole. První závod v antickém pětiboji byl uspořádán již roku 1890 v Kolíně nad Labem, zatímco atletický sportovní svaz byl založen teprve o osm let později! Z rozdílných účelů vyplývaly rozdílné metody vyučovací a provozovací. Atletická cvičení byla omezena v mnohých jednotách jen na uzavřenou tělocvičnu, jejíž nedostatky byly nahrazovány bohatými obměnami. Ještě za mého dětství se v tělocvičnách cvičil skok o tyči, jejíž hrot se zapichoval do desky z měkkého dřeva. Nemožnost přiměřeně dlouhého rozběhu byla nahrazována obměnami, dnes už zapomenutými: skok s galerie do plachty držené druhými cvičenci, skok útokem s odrazem na příkrém můstku, který končil asi půldruhého metru nad zemí, průskoky, trojskoky, a pod. Až do konce první světové války cvičení v tělocvičnách, tak jak bylo Tyršem zavedeno, všeobecně uspokojovalo. Teprve po skončení válečných trampot, když se opět otevřela okna do ciziny, začal se projevovat mezi sokolskou mládeží zájem o sporty. Tato generace mládeže už vyrostla v Sokole a chtěla provozovat sporty jako součást sokolského programu. Proti tomuto požadavku se stavělo starší členstvo a starší cvičitelé, kteří chápali sokolský tělocvik jako tělocvik výlučně nářadový. Debaty tudíž nabývaly převážně generačního rázu. Mladí se stavěli proti bratřím, kteří byli našimi učiteli a kterých jsme si velice vážili. Na druhé straně však ztratit mladé členstvo znamenalo ztratit v budoucnosti i jejich děti, čímž by byl přerušen přirozený vývoj. Nezapomenu na chvíli, kdy na jedné schůzi hluboce dojatý Agaton Heller prohlásil: „Vy nám teď říkáte, že to, co jsme celý život dělali, bylo špatné a chcete zavést něco nového, snad lepšího“.

To mě přinutilo, abych vystoupila k obhajobě mladých a řekla mu; „Ne bratře, to nám

špatně rozumíte, my si vážíme toho, co jste nám odevzdali jako Tyršův odkaz a jsme vám za to vděční a chceme to plně a v celistvosti uchovat. Rádi bychom to však rozšířili o nové prostředky, které se objevily v poslední době a které mohou být plně využity v souladu se sokolským programem“.

Za předsednictvo stál v čele mladých Karel Heller, který byl o 15 roků starší než já a měl stejnou výhodu jako já, vlastní děti ve věku staršího dorostu, což nás spojovalo s názory mladých a přinášelo nám jejich důvody a jejich vysvětlení. S Hellerem jsme tudíž strávili mnoho času debatami, jak obojí spojit. Stáli jsme jaksi uprostřed tohoto zápasu. K poslednímu rozhodnutí došlo ve výborové schůzi, ve které měl Karel Heller hájit návrh na včlenění sportu do sokolského programu podle návrhu mladších.

Byla to první schůze výboru ČOS, které jsem se zúčastnila jako nedávno zvolená členka předsednictva. Byla jsem si plně vědoma všech svých nedostatků a byla jsem zticha jako myška, abych na ty své nedostatky neupozornila. Schůze výboru, za předsednictva bratra Scheinera, to byly úplné obřady. Byli tam zástupci všech žup, a každá župa posílala své nejlepší lidi, kteří si byli dobře vědomi svého úkolu a své zodpovědnosti. Proto byli všichni naprosto soustředěni na jednání. A uprostřed tohoto zbožného ticha jsem se náhle zvedla, přešla přes celou místnost a vyšla druhým vchodem ven. Vůbec jsem nevěděla, proč to vlastně dělám, šla jsem jako v transu. Vyšla jsem z místnosti, zabočila do vedlejší chodby a tam jsem viděla otevřené dveře do bývalé redakce, ve které zamyšleně seděl Karel Heller u psacího stolu. Zastavila jsem se ve dveřích a snažila si uvědomit, co dělám a co vlastně hledám. Karel Heller se obrátil, a když mě viděl, zbledl jako křída a jen zašeptal: „Já na vás myslím“. To mě probudilo a uvědomila jsem si, že Karel zřejmě neměl připravený referát, který měl přednést a proto nešel do schůze. Vysvětlil mi, že došel k místu, se kterým si naprosto nevěděl rady a usilovně přemýšlel, co bych tomu asi řekla já. „Tady bych měl mít Provazníkovou, ta o té věci mluvila a rozumí jí“, právě si říkal v duchu, když mě viděl stát ve dveřích. Pohovořili jsme si o všem a on pak svůj referát přednesl a vyhrál! Našlo se pak řešení, které uspokojilo všechny, a sice utvořením oddílu doplňkového tělocviku pro zájemce o cvičení, která se nedají provádět v tělocvičně.

Plavání

Jakmile bylo rozhodnuto o stavbě Tyršova domu, náčelnictvo žen požadovalo, aby byla zařízena zimní krytá plovárna a aby se začalo připravovat její využití, jakož i větší rozšíření plavání ve cvičitelských školách. Ačkoliv nás několik v náčelnictvu mělo vyšší výcvik ve vyučování plavání z ústavu pro vzdělání profesorů tělocviku na středních školách, přesto jsme se nepovažovaly za schopné vycvičit učitelky plavání. Požádaly jsme tudíž o pomoc bratry, kteří měli na starosti výcvik v plavání v armádě. Přihlásil se br. Wiedermann (později změnil jméno na Vltavský), který pak vedl výcvik plavecké komise náčelnictva žen po řadu let. Byl to učitel opravdu vynikající a tak jsme měly připravený první učitelský sbor dříve, než byla plovárna Tyršova domu otevřena. Jakmile to se stalo, bylo zařazeno vyučování plavání do programu cvičitelských škol a v ženských školách převzala vyučování plavecká komise. Ta se ale nespokojila jen s tímto úkolem a pořádala

také výcvik v plavání pražských sokolských zákyň. Později byl připojen i výcvik dospělých ve stylech a ve skocích do vody. Zkušenosti takto získané, uplatňovaly pak plavecké komise při vyučování v župních kursech a ve zlepšování metod ve cvičitelských školách ČOS.

Lyžování — Sokolská horská chata

Lyžování bylo patrně v našich zemích užíváno už dávno na vesnicích a samotách jako dopravní prostředek. Ještě při prvních zájezdech na Krkonoše jsme občas potkávali horalky v řasnatých sukních až po kotníky, na lyžích a s jednou dlouhou holí. Jako sport se začalo šířit, myslím, až začátkem dvacátého století. V Sokole jsme o něm moc neslyšeli, jen jednotlivé skupiny jezdily na hory. Také jsem začala s takovou malou skupinou z karlínského Sokola, kde mě bratři vylákali, abych to jednou s nimi zkusila. Vyjeli jsme na kopečky blízko Sázavy, tam mě bratři pomohli připnout lyže a pak mi řekli „jeďte za námi a dělejte to, co my“. To se sice lehko řeklo, těžko dělalo a častými pády byly rukavice za chvíli promočené a ruce zmrzlé. Ten tvrdý začátek mě však neodradil, naopak, dal mi poučení, že takhle se to v Sokole dělat nedá, a když bylo později schváleno zařazení sportovních cvičení do sokolského programu, začali jsme s lyžováním tak, jako s ostatními sporty a nářadovým tělocvikem, to jest výchovou cvičitelského sboru. Cvičitelé, kteří dostali poučení o metodickém postupu i o všem ostatním, čeho je zapotřebí lyžařským začátečníkům, potom uvedli lyžařství do žup a jednot. To byla naše veliká předost proti sportovním svazům, kde prostě hledali mezi hotovými lyžaři talenty a ty pak cvičili pro závody. Sokol měl ovšem jiný úkol, jiný cíl než sportovní svazy. Sokol musel mít na mysli ve všem, co dělal, výchovu celého člověka, tak jako v základním tělocviku. Proto jsme velmi brzo předstihli počtem členstva svaz lyžařů a velmi brzy také se v tom větším počtu lyžařů objevily talenty, které se svazovým dobře vyrovnaly.

Sama jsem prodělala dobrou školu ve vlastní rodině, ve výchově jediné dcerky, kterou jsme měli. Poněvadž její otec neměl vůbec žádný zájem o sporty, brala jsem ji s sebou na lyžařské zájezdy s dospělými bratry a sestrami. Tam se ovšem necítila moc spokojená, ale to se velmi brzy vyřešilo. Má přítelkyně Anda Ebnerová měla dva synky o málo mladší, než byla Alena a její manžel nemohl pro srdeční chorobu lyžovat. Adoptovala jsem tedy ty dva chlapce pro lyžaření a pro všechny sporty. Karel Heller měl situaci podobnou jako Ebnerovi, ale obrácenou, jeho paní měla nemocné srdce a nemohla lyžovat. Ostatně Karel Heller neměl také mnoho času, protože byl stále zaměstnán nějak v Sokole a tak se má lyžařská rodinka rozrostla o další dvě děti, syna a dceru manželů Hellerových. Běla byla ještě ke všemu moje studentka na gymnasiu. Občas jsme vzali ještě některou jinou studentku s sebou, a tak jsem se stala brzy na horách známou tím houfem dětí, Ptal-li se někdo, jsem-li na Krkonoších, jistě se našel někdo, kdo řekl: „Viděl jsem na Liščí hoře houf dětí, tak tam jistě bude také sestra Provazníková“. Pro takový houf bylo těžko někdy najít nocleh, zejména před většími svátky. Stalo se nám jednou, že jsme šli do obvyklé chaty hledat nocleh, ale všechno bylo zadané. Paní nás poslala k nějaké Frau Krause, ale

abychom ji dlouho nehledali, řekla, abychom se ptali na Frau Krause-„Butter und Käse“! Ta měla již všechny pokoje pronajaté a poslala nás k další Frau Krause-„Obst und Gemüse.“ Nakonec jsme zakotvili u třetí Frau Krause-„Holz und Kohle.“ Měla jsem dojem, že kdo je na Krkonoších Němec, musí se jmenovat Krause. Tyto obtíže nás poučily a se skupinou sester, s kterou jsme se nejčastěji na Krkonoších setkávaly, jsme se domluvily, že by Sokol měl bud koupit, nebo postavit malou, jednoduchou chaloupku, kde by se mohlo bezpečně přespávat.

Horská chata

Slyšely jsme, že se má stavět na Černém vrchu u Jánských lázní lanová dráha, první v Čechách, a šly jsme se tam podívat. Když jsme to místo viděly, zůstaly jsme okouzleny. Vedle budoucí konečné stanice lanovky, veliká cvičná louka s nádhernou vyhlídkou na čtvrtinu Čech; hned jsme byly rozhodnuty, že to místo musíme získat, ale já jsem je zarazila. „Takové pěkné místo, toho je škoda jen pro několik lidí, to musíme získat pro celé sokolstvo. Tady musíme postavit něco, co by sloužilo Sokolu v tom, co naléhavě potřebuje - místo pro cvičitelské školy a pro mládež, která ještě nemá moc peněz ale také ne velké nároky. Tedy jednoduchou prostou chatu, do které by mohli i nemajetní chlapi a děvčata jezdit co nejčastěji.

Po nejbližší schůzi předsednictva jsem si sedla k br. starostovi Scheinerovi, abych se mu svěřila se svým plánem. Představovala jsem si, že takovou chatu by měla stavět ČOS, ale br. starosta měl jiný názor. Poučil mě, že ČOS musí pracovat pro všechny jednoty a všechny župy spravedlivě. Tato chata by sloužila jenom Podkrkonoší a pražským župám, a zakrátko by chtěli stejnou chatu — a stejným právem — na Šumavě, Rudohoří, Jeseníkách, Beskydách, v mnoha místech na Slovensku. ČOS toto dělat nemůže. Smutně sem se obrátila se svou zkušeností na obvyklého rádce nás všech, bratra tajemníka a ten mi řekl: „Br. starosta má pravdu, takovou chatu musí postavit pražské pětižupí, tam se obraťte“.

V Praze bylo 5 sokolských žup, které mnoho věcí podnikaly společně a proto utvořily zvláštní sdružení, kterému se říkalo „Pražské pětižupí“, jednotlivé župy se tam potom střídaly ve vedení. Tento rok vedla Pražská župa a předsedou byl starosta Adolf Němeček. Musela jsem tedy za Němečkem. On byl také lyžař, také starý sokol a měl pro můj návrh porozumění. Řekl však, že o tom nerozhoduje sám, je to pětižupí a musí se získat souhlas všech pěti žup. Tak začala křížová cesta od župy k župě, až jsem měla souhlas všech a společně s nimi jsme založili spolek „Sokolská horská chata“, ve kterém hlavní podílníci byly pražské župy. Ale menší podíly mohli mít též jednotlivci, kteří pak měli mít přednostní právo pro ubytování na základě členství. Myslela jsem, že mám vyhráno, ale kdepak! Spolek měl, jak se patří, správní výbor, do kterého všechny zúčastněné župy vyslaly po jednom nebo dvou zástupcích. Vybíraly k tomu cíli zkušené, vážené činovníky, kteří věděli, jak daleko mohou svoji župu zavazovat a co je pro jejich župu a pro jejich lyžaře vhodné, jakož i to, co by snad mohlo župě přinést přílišné závazky. Každý z nich

měl už funkci a práce nad hlavu a nikdo z nich nebyl ochoten dělat něco pro sokolskou chatu. Chtěla-li jsem tedy svoji myšlenku uskutečnit, musela jsem přijmout funkci jednatelky - pro stavbu chaty vysoko v horách, daleko od Prahy a s překážkami, o kterých jsem předem neměla tušení.

Problémy začaly hned v první schůzi: získat místo, obstarat dopravu a sehnat peníze. Skoro celé Krkonoše tehdy patřily jedné staré šlechtické rodině, myslím, že to byli Harrachové, u kterých jsme uspěli poměrně snadno a překvapivě dobře. Pro Sokol dali výměru, kterou jsem jim do mapy nakreslila a na otázku ceny mi starý pán odpověděl: „Pro Sokol, cena žádná!“ Tím tedy odpadla velká starost. Horší to však bylo s dopravou. Hora byla 12 nebo 14 set metrů vysoká a k našemu místu vedla jediná blátivá, naprosto neupravená cesta, po značnou část roku skoro nesjízdná. Rozpočet na dopravu stavebního materiálu a zařízení a později i na údržbu, dosáhl závratných číslic. Vedle se však stavěla konečná stanice lanovky a pro tu byla zřízena pomocná provizorní lanovka pouze na dopravu materiálu. Tuto lanovku stavělo Ministerstvo národní obrany, patrně jako první krok k opevňování hranic. Karel Heller mě seznámil s ministrem národní obrany bratrem Udržalem a ten velmi ochotně dal souhlas, aby vojsko pracovalo také na dopravě materiálu pro sokolskou chatu. Ale ani opatřování peněz nebylo snadné, neboť bylo nedlouho po světové válce, která celou Evropu těžce ochudila a ze které jsme se teprve pomalu probírali. To už jsme ale měli hodně dobrovolných pracovníků. Úřednice tajemnického úřadu pomáhaly po pracovních hodinách psát dopisy, sokolský tisk byl ochoten uveřejňovat zprávy a tak stále udržovat zájem informačními Články. A tak se nakonec peníze přece jenom povzbudivě scházely. Největší zatížení bylo časové, způsobené nutnými cestami na staveniště, jednáním s úřady a podobně. Při jedné takové cestě jsme vezli okresního hejtmána, který musel osobně schválit něco na místě. Přijeli jsme autem až k dolní stanici lanovky a zeptali se pana okresního hejtmána, jestli chce jít nahoru pěšky, nebo se svézt na té provizorní nákladní lanovce. Podíval se na ni trochu s nedůvěrou. Dopravním prostředkem určitě nebyla. Byla to jen dřevěná deska na silném železném háku, zavěšeném na laně, vznášející se až nad vrcholky stromů, kolem kterých dráha probíhala. Šlapat celý vršek se však panu hejtmánovi nechtělo a tak se odhodlal k cestě lanovkou. Když jsme byli nejvýše nad stromy starého lesa, lanovka se zastavila. Museli jsme tam sedět na svém prkénku a čekat. Nebylo totiž žádné telefonické spojení se strojovnou a nemohli jsme se tudíž dovědět, co bylo příčinou zastavení a strojovna zase nevěděla, že tam nahoře trčíme. Nebylo to veselé a trvalo to dlouho. Z dlouhé chvíle jsem vytáhla zrcátko, abych si upravila vlasy, které mi vítr pocuchal, když se z vedlejšího sedátka ozval Němeček výhružně: „Co to děláte, držte se!“ Honem jsem se chytla háku a Němeček pokračoval: „Podívejte se dolů!“ Poslechla jsem a viděla dole několik rozbitých nákladů cihel a vápna, které během cesty zklouzly z našich sedátek a proměnily se v hromádku drobečků. Pak už jsem se držela.

Chatu jsme nakonec postavili. Jenže tady jsem narazila na nejtěžší překážku ve svých plánech. Chtěla jsem mít chatu jednoduchou, prostou, cenově přístupnou dorostu a ovšem také sloužící školám. Bratři, kteří zastupovali mocné podílníky, měli ovšem jiný názor a když viděli, jaké jsme získali výhody, a co jsme sehnali peněz, začali mluvit o reprezentační horské chatě a tou to také skončilo. Chata byla otevřena v r. 1928. Cvičitelské školy tam nakonec byly a společné noclehárny sloužily dorostu, takže vlastní

úkol chaty byl splněn. Bohužel jsme nebyli dlouho pány na Sokolské chatě. Když přišel Mnichov a po něm odtržení Sudet, byla Sokolská chata přidělena důstojnickému sboru SS.

V roce 1945 se sice vrátila do sokolských rukou, ale už jen na krátko. Komu slouží dnes „Sokolská chata“ nevím, ale věřím, že se tam vrátíme.



Sokolská chata na Černé hoře 1.300 m n.m.

Už na VIII. sletu byly poprvé zavedeny zimní sletové hry, které se pak udržely a stále mohutněly až do února 1948; to byly ještě opravdové sokolské hry, které byly vyvrcholením vývoje lyžování i ostatních zimních sportů v Československu.

Výletnictví

S průmyslovým rozvojem a rychle pokračujícím technickým vývojem rostla potřeba lidí jezdit do přírody a tak se stále více vyvíjelo hlavně výletnictví a táboření.

Výletnictví tvořilo součást Sokola od samého začátku. V prvních dobách byly výlety spojovány s propagací; předem připravený výlet byl nejdříve projednán v místech, kde byl zájem o sokolské jednoty a ohlášen v tamějším tisku. Navštěvující jednoty předvedla ukázkou sokolského cvičení, řečník vysvětlil účel Sokola a program pak většinou skončil přihláškami jednotlivců do nové jednoty. Později se výlety nespokojily jenom s

tělocvičným programem, vždycky byl připojen nějaký výchovný cíl, jako ku příkladu sdružování jednotlivých jednot k účelné spolupráci. Často se také pořádaly výlety na historická nebo přírodně krásná místa, kde řečník hovořil buď o důležitých událostech v minulosti naší země, nebo o potřebě zlepšení vývojových podmínek. V tehdejší době velmi omezených informačních prostředků byly tyto výlety velkou posilou rozvoje Sokola a přispěly značně k jeho rychlému úspěchu. Vraceli jsme se k nim v dobách zvýšeného ohrožení za první světové války a později i za Protektorátu, kdy bylo obzvláště zapotřebí uvědomovat Členstvo o sounáležitosti, o společných cílech, zodpovědnosti a povinnostech.

Náčelnictvo žen vydalo k tomuto účelu drobnou příručku s návodem k přípravě a vedení výletu a zpěvník. Výlety nejen podporovaly druhá odvětví činnosti - zpěv a vlastivědu - ale hlavně sdružovaly a sblížovaly.

Táboření

Když se profesor Svojsík rozhodl organizovat v Čechách skauting, obrátil se na náčelnictvo mužů s nabídkou, zorganizovat skauting také v Sokole a pro Sokol. Pokud se však pamatuji, nebyl jeho návrh přijat. Hlavně Jindra Vaníček a starší bratři namítali, že Sokol není ještě sám pořádně zorganizován, a že potřebuje velmi mnoho soustředění na vypracování sokolského programu. Začínat v té době něco nového by bylo tudíž příliš velkým úkolem. Kromě toho je skauting sám výchovný systém a uzavřený celek podobně jako Sokol. Spojit takové dva celky v jeden se zdálo být dost nesnadným úkolem a náčelnictvo mužů tomu nemohlo v té době věnovat potřebný čas. O několik roků později se však začalo pokoušet několik žen v čele s paní Bronislavou Herbenovou o organizaci dívčího skautingu. Účastnila jsem se počátečních porad a došla ke stejnému závěru jako muži. Byla válka, končila jsem studium, měla malé dítě a pracovala jsem v Sokole. Začít ještě něco úplně nového se mi tudíž zdálo příliš mnoho věcí najednou.

Nejdříve jsem chtěla opravdu dobře rozumět Sokolu a teprve pak přemýšlet o tom, jak by se mohl skautingem sokolský program rozšířit. Že není možno úplně oba systémy spojit, mi bylo jasné. Také toho nebylo vlastně potřeba, my jsme pro Sokol nepotřebovali pracovní schůzky a různé rukodělné činnosti, kterým se skauting věnuje proto, aby udržel děti pohromadě. V Sokole jsme je měli pohromadě v tělocvičnách, bylo tedy spíše potřeba vybrat ze skautingu to, co bylo pro Sokol vhodné a zorganizovat to pak po svém.

Krátce po první světové válce jsem zakoupila domkový stan z válečných zásob, které Američani v Evropě rozprodávali. Nevěděla jsem sice přesně co s ním, ale později se mi podařilo probudit zájem své dcerky a několika jejích kamarádek ze smíchovského Sokola o prázdninové výlety do blízkého okolí a stanování. Jezdily jsme do Světlé nad Sázavou, kde jsme v lese u řeky objevily nádherný koutek. Vydry tam lovil ryby, ledňáček poletoval, ba i liška se časem mihla. Zdálo se mi to ideálním místem pro táboření dorostenek.

Bratr Svojsík a jeden můj kolega nám poradili, jak stan postavit. To se nám sice

podářilo bezvadně, ale hned na to začalo pršet a lilo vytrvale celý týden až do našeho odjezdu. Poněvadž mě Svojsík opomenul poučit, že stanové plátno se nesmí dotýkat konstrukce, přšlo nám do stanu všude, kde se konstrukce dotýkala a musely jsme chytat vodu do hrníčku! Sice se nám podařilo to trochu vylepšit, ale to pomohlo jenom uvnitř, venku pršelo neustále. Mělo to však jeden dobrý výsledek. Donutilo nás to přemýšlet a vymyslet, jak rozumně a účelně užít času při táboření v nepříznivých povětrnostních podmínkách. Týden vypršel a já jsem pak spěchala do nejbližšího skautského tábora, abych se ještě něčemu přiučila; tam se ale mé známé ze schůzek ve Staré Rychtě také teprve učily a tak jsme se tam hlavně dověděla, co a jak se dělat nemá, či co mám dělat jinak. A tak jsme brzy nabyly potřebných zkušeností.

Začaly jsme jako ve všech odvětvích nejdříve cvičitelskými školami, jejichž absolventky měly pak šířit nové odvětví ve svých župách. První škola se konala v roce 1929 na Sejckém ostrově na Vltavě, což bylo tenkrát snad nejoblíbenější tábořiště v Čechách. Ostrov byl rozlehlý a bylo na něm dost místa pro každého. Několikrát nás tam navštívili bratři a sestry z předsednictva ČOS aby se podívali, jak pokračuje výcvik nového sokolského odvětví.

Hned první pokus nám ukázal, že 14 dní nestačí na přípravu sester, které přišly jako úplné začátečnice v táboření a proto jsme již druhý rok vypsaly školy dvě: pokračovací školu, do které byly přijaty loňské absolventky, které postavily tábor, kam se pak nastěhovala začátečnická škola, učící se základním táborovým pracím a hlavně vedení a zaměstnání v táboře už postaveném. Posluchačky této druhé školy musely pak tábor zbořit a místo dát do takového pořádku, v jakém bylo, než jsme se do něj nastěhovaly. Když jsme pak měly takto dobře vyškolené cvičitelky, začalo se propagovat táboření.

Znameníitou propagační pomůckou nám vytvořil br. Fleischman se svým filmovým odborem, který nám udělal krátký film o táboře. Scénář byl dobře připraven, sluníčko nám přálo, a tak se br. Fleischman spokojeně vracel se dvěma kotouči filmu a s pocitem dobře vykonané práce.

Když pak přišel čas tábor opět zbořit, přijelo tam několik kanoistů ze smíchovského Sokola a při pohledu na naši vesničku zahořeli takovým nadšením, že nás uprosili, abychom ji ještě nerušily, že si tam uspořádají weekend jednoty a potom tábor uklidí. Vyhovely jsme jim a to se nám vyplatilo. Bratr Fleischman sice odvezl dva pěkné kotouče filmu, ale když jsme se vrátily do Prahy, překvapili mě jeho zaměstnanci sdělením, že se jim druhý kotouč nedopatřením nějak osvětlil a nedá se použít. Protože br. Fleischman odejel hned po filmování do ciziny, prosili mě, abychom jim pomohly natočit druhou část znovu. Nebylo to jednoduché, protože účastnice tábora už tam nebyly; ve smíchovském Sokole jsme však našli skupinu sester, které byly ochotny si udělat příjemný weekend v našem táboře a tak se nám podařilo ten druhý film slušně natočit. Bratr Fleischman nás sice nepochválil, ale film přesto udělal dobrou propagační práci.

Na Sejckém ostrově jsme však dlouho nezůstaly, nebylo tam totiž pro školy dosti klidu a soukromí. Našly jsme kouzelné místo v údolí potoka Vůžnice, přítoku Berounky, u Nové Hutí pod Nižborem. Údolí začínalo hluboko v křivoklátských lesích, byla v něm romantická zřícenina, na jaře tam bylo plno květů a zřídka kdy tam zabloudil turista. Tam jsme tedy postavily novou vesničku, vybavenou už i kuchyní a stožárem. Rok od roku stoupaly naše požadavky.

Takové tedy byly počátky sokolského táboření a činnost v tomto odvětví před druhou světovou válkou. Tvořilo součást sokolské výchovy a sokolská mládež se tak nejužším stykem s přírodou utužovala, cvičila v manuální práci a učila se spolupráci a sdílení odpovědnosti.

Vodní sporty

V období, o kterém mluvíme, čili v době mezi dvěma válkami, se doplňkový tělocvik dále rozšířil o kanoistiku a veslaření. Veslařství se však pro svou odlišnost ode všech ostatních sokolských činností a pro vazbu s prostorami velmi vzdálenými všem sokolským cvičišťům mnoho v Sokole nerozšířilo. Daleko populárnější byly kanoistika a kajakářství, mnohem bližší sokolskému putování a táboření.

ZAHRANIČNÍ STYKY

Když Tyrš vytkl Sokolu za cíl státní samostatnost, byl si vědom toho, že tak nepočetný národ, jako jsme my, nemůže tohoto cíle dosáhnout sám, že bude potřebovat spojence. Od samého začátku šířil Sokol v zemích a národech, od kterých čekal upřímné, přesvědčené spojenectví, to jest u Slovanů, kteří byli s námi příbuzní nejen jazykově, ale měli s námi společný úděl v rakousko-uherské říši. Tyršův vynikající odchovanec Dr. Josef Scheiner také nastoupil uvědoměle tuto cestu a rozšiřoval sokolství nejen v dalších slovanských zemích, ale navázal přátelský styk také s francouzskými gymnasty. Ten se pak velice osvědčil za první světové války. První společný zájezd ČOS do ciziny po válce platil Francii. O svatodušních svátcích r. 1921 měli francouzští gymnasti sjezd v Alsasku, po válce opět součást Francie.

Francie mě lákala, ale jako nejmladší členka náčelnictva jsem si nemohla dělat naději na zařazení do reprezentace. Přihlásila jsem se tedy k výběrovému závodu do družstva. Nebyla to zrovna příznivá situace, protože jsem byla ještě členkou karlínského Sokola a od přestěhování na Smíchov jsem nemohla chodit do cvičení; šla jsem tam jen dvakrát, abych se seznámila s povinnými sestavami a cvičila jsem sama ve školní tělocvičně. Přesto jsem se dokázala zařadit mezi závodnicemi na druhé místo a jako členice náčelnictva mi bylo svěřeno vedení družstva žen. 24ti členná skupina měla předvést celkové vystoupení prostných a byla rozdělena na tři menší družstva pro vystoupení na náradí. Vedla jsem družstvo, které mělo cvičit na kladině, na bradlech a s kuželi. Po sjezdu nás krajané zavezli k Arrasu na bojiště, na kterých byla nasazena rota „Nazdar!“. Tam jsme teprve viděli hrůzy války. Kam jsme dohlédli, neviděli jsme kouska zeleně, země byla obrácená útroby navrch, život se ještě nestačil uchytit. Jinde nás přivedli na pole porostlé rudými máky, mezi kterými se bělaly kosti ještě nepohřbené; mezi nimi poznávací značky - nečitelné. Kolik tu leželo neznámých vojínů. Na hřbitově nám řekli, že těch bílých,

bezvadně seřazených křížů, je deset tisíc, čili právě tolik, jako jedno obsazení cvičiště na loňském sletu.

Na krátkém zájezdu do Paříže jsem přišla o zaměstnání tlumočnice. Jakmile došlo k nakupování, uměly se sestry rázem dohodnout bez franštiny, česky, s ilustračním doprovodem rukou a jiných částí těla a dostaly všechno, co chtěly. Když nakoupily, vysypaly obsah tobolek na pult, aby si prodavačka vzala, co jí patří a ta tomu rozuměla bez ilustrací. Horší problém vyvstal, když jsme se vrátily večer do ubikaci. Ve Francii, která byla válkou postižena přímo na svém území, byl nedostatek ubytování mnohem horší než u nás, v zemi, které se válka přece jenom vyhnula. Ubytovali nás v barácích vystavených pro uprchlíky z válečných území. Vypadaly celkem čistě, ale když se první cvičenka vrátila z toalet, naříkala, že jich neumí užívat. Šly jsme se všechny podívat a ztrnuly jsme: byly to známé dvě šlápěje s otvorem pro odtok vody. Bývalý divadelní ředitel Jan Snížek mi později v exilu žertem řekl, že byly už institucí, když přišel první César do Galie se svými vojsky, a že Francouzi si je uchovávají z piety jako historickou památku.

Po veřejném cvičení v pařížské čtvrti Saint Mandé, v sídle pařížského Sokola, jsme se vydali na zpáteční cestu. Všechno bylo dobře připraveno, promyšleno, zařízeno, až jsme dojeli do Kehlu na francouzsko-německé hranici. Tam nám na dráze oznámili, že podle nového nařízení v Německu v neděli nejedí žádné rychlíky, jen výletní a lokální vlaky. Kehl bylo malé městečko, naše výprava čítala víc než 100 osob, ubytování se pro nás těžko našlo. Měli jsme na vybranou dvě možnosti: buď přečkat noc v čekárně, nebo použít dopravních prostředků, které budou. Jindra Vaniček rozhodl pro to druhé, nečinost se mu nelíbila. Dostali jsme se do Norimberka skoro až k ránu, po čtrnácti přeseďáních. Myslím, že jsme jeli všemi druhy vlaků, které existují: kus jsme jeli první třídou, kus druhou a třetí a kus v dobytčích vozech, kde se sedělo pouze na lavicích, které byly přistaveny ke stěnám. Není divu, že do Norimberka dojela výprava úplně vyčerpaná. Všichni jsme odmítli občerstvení a chtěli jen spát. Vedoucím výpravy se podařilo vymámit na správě nádraží prázdné místnosti s čistou podlahou, kde si každý prostřel na zem svoji pláštěnku, dal kufřík pod hlavu a už se spalo. Z celé výpravy byli dva lidé úplně svěží: Jindra Vaniček a já. Jakmile vlak zastavil v nějaké zastávce a byla naděje na aspoň půlhodinu čekání, vrhli jsme se do umývárny, šplouchali se ve vodě, čímž jsme cestu vesele přežili. Třetí svěží člověk byla Markéta Wachtlová; a ta nabídla, že kdo chce vidět Norimberk, provede ho městem. Ještě někdo se k nám přidal a ona nás prováděla Norimberkem za kouzelné měsíční noci. Měsíc stál právě nad hradem, vypadalo to jako kýčová pohlednice, a nechalo to v nás hluboký dojem. Tehdy ještě Norimberk neměl tak špatnou pověst. Když jsme se vrátili, přihlásil se ke mně bratr, který se po celou cestu z Kehlu až do Norimberka staral o moje pohodlí, vždycky mi našel místo v koutku, vystlal mi ho svým pláštěm a staral se, jestli mám všechno, co potřebuji. Po příjezdu do Norimberka byl tak unavený, že taky šel hned spát a teď mi vyčítal, že jsme ho nevzali s sebou na prohlídku městem. Cítila jsem se mu zavázána a nabídla jsem mu, že jestli chce, provedu ho ještě jednou, poněvadž mám celou procházku ještě v hlavě. Zase se k nám někdo přidal a šli jsme po Norimberku podruhé. To jsou tedy mé poslední vzpomínky na Německo, těsně po první světové válce.

Jugoslávie

Druhá výprava téhož roku (1921) patřila přátelům nejbližším- Jihoslovanům. S těmi jsme si přece rozuměli nejlíp. Hodně se jezdilo v létě do Dalmácie, Jaderskému moři jsme říkali naše moře, hodně jihoslovanských studentů studovalo na pražské universitě. Tentokrát se jelo do bosenského Osierku. Den před odjezdem výpravy končil státní kurs tělesné výchovy v Nymburce (a jeho nejlepší posluchač Dušan Bogunovič ze Záhřebu se divil: „Čím to je, prošel jsem třemi válkami a nikdy jsem se nebál a teď se bojím kroužícího švihadla?“). Protože někteří účastníci státního kursu se také přihlásili k výpravě do Jugoslávie a Jihoslovani se vraceli s výpravou, přišla jsem se v sobotu ráno s výpravou rozloučit. Zahraniční účastníci však protestovali, nejhorlivěji Dušan Bogunovič, který prohlásil: „To mi nemůžete udělat, já jsem slíbil svému synovi, že mu ukážu paní, kterou jsem musel poslouchat. To byste mě těžce poškodila.“ Uznala jsem, že je to dobrý důvod a slíbila, že s nimi pojedu, ačkoliv jsem neměla visum. Nějak mě chlapi propašovali přes hranice, jak to udělali, dodnes nevím. V Záhřebu jsem se seznámila s celou Bogunovičovou rodinou a jeho manželka mi teprve vysvětlila, co znamená pro jihoslovanského muže-bojovníka a otce rodiny přiznat, že musel poslouchat ženu.

V Jugoslávii, po staletí ohrožené Tureckem, byly patriarchální tradice mnohem hlubší a silnější než v našich zemích. Proto tam emancipace žen postupovala pomalu a svízelněji než u nás. Sokol stál v tomto ohledu v čele pokroku a zrovnoprávnění žen v Sokole předstihlo ostatní složky národa. Přesto, nebo spíše právě proto, pokračovalo vřelé sbratřování jihoslovanského a československého Sokola. Družstva ČOS odjela hned po sletu do chorvatského Oseku a uspořádala tam nezapomenutelnou akademii v městském parku.

Dánsko

V Praze jsem stačila jen vyměnit kufry a odjela jsem do Dánska na stipendium studovat nové směry švédského tělocviku.

V Berlíně jsem několik hodin hledala nocleh, a když jsem ho konečně našla, zjistila jsem, že ložní prádlo nebylo vyměněno a protože do rána zbývalo jen několik hodin, přečkala jsem je na židli. První setkání s Německem bylo velmi dobrodružné: Přiblížil se ke mně mladý muž a po otázce, zda jedu do Hamburku, popadl moje kufry a utíkal s nimi k vlaku, který stál jinde než jsem čekala. Domnívala jsem se, že je to nosič a utíkala za ním; on skočil do vagonu, našel mi místo, umístil kufry a hned vystoupil, ani na peníze nečekal. Za chvíli vstoupil do vagonu průvodčí s oznámením, že právě z našeho vagonu vystoupil mezinárodní zloděj a ptal se, jestli ho snad někdo neviděl a s kým ten zloděj přišel. Ukázalo se, že se chtěl rychle dostat do mezinárodního rychlíku, když však uviděl, že ho někdo poznal, snažil se uniknout. Jen jsem dosedla, už jsem spala, ale soused se mnou zatřepal: „Nespěte, vždyť vás někdo okrade!“ Přikývla jsem, znovu usnula, ale

klidnou noc jsem neměla.

V Dánsku jsem skončila na ostrově, kde jsem musela přenocovat a ráno jsem jela lodí do Ollerlupu, města na jiném ostrově. Ve škole mě přivítalo několik mladých Dánek, které k mé nelibosti nevěděly, co je Československo a kde je. Když jsem se ale zmínila o Praze, věděly, že je tam pochován Tycho de Brahe, a když jsem jim vysvětlovala, že jejich oblíbená královna Dagmar byla česká princezna, byla jsem jejich. Ještě dnes máme v rodině zlatý románský křížek, který mi daly na památku. Ředitel mě překvapil přivítáním, že se na mne velice těší švédský ředitel tělesné výchovy, který se mnou chce mluvit. Jen se představil, říkal jak je rád, že může mluvit s někým, kdo přichází z Prahy, poněvadž vloni přinášely švédské noviny fantastické zprávy o nějakém cvičení v Praze, učiněné báchorky. Ptala jsem se, co na nich bylo tak neuvěřitelného? Tvrdily prý, že na nějakém cvičišti cvičilo několik set cvičenců najednou! „To nebyla pravda, to nebylo několik set,“ odpověděla jsem „Vždyť jsem to hned říkal, že to není možné.“ „To nebylo několik set, to bylo deset tisíc,“ pokračovala jsem. Mluvili jsme německy: „Zehn Tausend?“ „Ja, zehn Tausend.“ „Madame, dix mille?“ přeskočil do francouzštiny. „Oui, dix mille,“ pak anglicky: „Yes, ten thousand.“ To už jsem jenom kývala hlavou. „Unmöglich!“ Na štěstí jsem měla s sebou fotografie. Byl filatelista a měl s sebou zvětšovací sklo a začal ihned počítat vodorovně i svisle a vyšlo mu deset tisíc. Od té chvíle jsem se ho nemohla zbavit, jedna otázka šla za druhou: Jak jsme je tam seřadili; jak jsme je mohli řídit; jak jsme jim mohli říci, co mají cvičit, jak se naučili cvičení, odkud přišli? Nedovedl pochopit, že máme tak jasné a jednoznačné názvosloví, že podle pouhého popisu se mohli cvičení naučit v kterékoliv zapadlé vesnici, všichni stejně a naprosto přesně. Nemohl uvěřit, že každý účastník i cvičenec si musel platit všechny výlohy - cestu, ubytování, stravu, a že každý člen organizace, ať se sletu zúčastnil nebo ne, musí zaplatit stejný peníz na stavbu sletišť. To se mu zdálo naprosto neuvěřitelné. Připomněla jsem mu naši první rozmluvu, ve které jsem mu vysvětlila, že nejsme spolek jen tělocvičný, nýbrž spolek výchovný a že chceme tělocvikem vychovávat člověka nejen tělesně, ale i duševně a mravně. Tenkrát mi řekl: „Co má kotrmelec co dělat s mravností?“ Teď jsem mu mohla vysvětlit, že slety podávají výsledky této výchovy.

Poté jsem se seznamovala s dalšími účastnicemi kursu. Byla mezi nimi Irka, která byla uražena, že jsem ji považovala za Angličanku, přitom sama hledala Československo na Balkáně. O nic se nezajímala, s nikým se nestýkala, byla blazeovaná, tak jak jsme si představovali Angličany. Bezvýrazně se zeptala: „Tam někde je nějaký Sokol, víte o něm něco?“ Když jsem řekla, že jsem členka Sokola, ihned ožila, byla plna zájmu a otázek a co a jak děláme a jak dosahujeme výsledků, o kterých čte v novinách. Jindy jsem doběhla první do cíle ve cvičném běhu na krátkou trať a z obecenstva se ozvalo volání: „Nastar, Sokol, nastar!“ Šla jsem se podívat, kdo tu zná Sokol. Byla to učitelka, která byla před rokem na sletu v Praze a poznala můj cvičební úbor. Hned se ptala, jaký je můj program za pobytu v Dánsku. Když slyšela, že chci zůstat ještě několik dní, a že nemám dosud ubytování, nabídla mi svůj byt. „Tady jsou klíče od mého bytu, odjízdim na delší cestu, ale někdo se tam bude o vás starat a až budete chtít odejít, hodte klíče do dopisní schránky. Taková byla důvěra k Sokolu v cizině.“

Po skončení kursu Nilse Bukha, který do švédského tělocviku přinesl trochu více pohybu - se většina nás přemístila do kursu Elly Björksténové, finské učitelky, která chtěla do švédského tělocviku přinést něco z metody Dalcrozeovy. Vyžadovala hlavně ke všemu cvičení hudební doprovod a soulad cvičení s hudebním doprovodem. Houslista jí nedovedl vyhovět. Chtěla, aby doprovod byl živější, lehčí, vznosnější a začala mu předzpěvovat melodii, bylo to: Šly panenky silnicí! Později mi vysvětlila, kde k tomu přišla: Ve Finsku za vlády ruského cara byla v každém větším městě vojenská posádka, která měla vojenskou kapelu, kapelníci byli většinou Češi a ona se naučila řadu českých písniček.

V mé třídě na Minervě byla kolegyně, která měla skutečný spisovatelský talent. Protože ve školním řádu bylo, mimo jiných, také ustanovení: „ Plody ducha svého uveřejňovati zakazuje se žákyním vůbec/“ pořídila si už v tercii spisovatelský pseudonym Šárecká, pod kterým později vydala několik knih. V kvintě jí noviny už otiskly několik fejetonu a pak nás pozvala ke školníkovi na čokoládu. Já jsem marně rozkousala několik tužek a z toho jsem usoudila, že jsem spisovatelský antitalent. Přestala jsem se namáhat, Školní úlohy jsem většinou odbývala na půl stránky a to mi nakonec vysloužilo v sextě první dostatečnou od Alberta Pražáka.

Když jsem se vrátila z Dánska, musela jsem na schůzi župních náčelnic podat zprávu, čemu jsem se tam naučila. Mezi posluchači byl Antonín Krejčí, který tenkrát byl členem vzdělávacího předsednictva ČOS, a který vedl sokolskou hlídku v Lidových novinách. Po mém referátu mě žádal, abych mu napsala článek do Lidových novin, což jsem rozhodně odmítla. Při mém spisovatelském antitalentu psát dokonce do Lidových novin, které byly v té době nejlepší noviny v ČSR, odbírané většinou intelektuály, do kterých psali nejlepší spisovatelé, to se mi zdálo přímo rouháním. Krejčí oponoval, napsal mi pak ještě několik dopisů, ale marně. Krejčí byl však hlava tvrdá, právě tak, jako já. Došel už dříve k přesvědčení, že něco v Sokole dokážeme a teď ten referát z Dánska ho v tom ještě utvrdil. Umínil si tedy, že ode mne musí dostat referáty do Lidových novin. Každý týden jsem pak dostávala dopisy, napřed delší, potom kratší a nakonec už jen korespondenční lístek s krátkým „Čekám na Váš příspěvek.“ Tak jsme si chvíli pohrávali, až nakonec mi to začalo být trapné a referát jsem napsala. Od té doby, kamkoliv jsem jela, cokoliv jsem podnikla, vždycky Krejčí přišel s požadavkem referátu.

Zájezdy přestaly být rekreačním oddechem mezi tvrdou prací. Den pro mne ještě neskončil, když ostatní měli všechny povinnosti splněny, já jsem teprve musela dávat dohromady referát. Nejtíže jsem to pocítila v Brně o 10. výročí nedokončeného sletu, přerušeno zprávu o sarajevském atentátu. Když se hrály hymny na ukončení, stál už za mnou br. Krejčí a jen hudba dozněla, už mne tahal za rukáv a táhnul nás - br. Havla, který psal o mužích a mne - k autu, které čekalo za tribunou. Do redakce Lidových novin, která byla tenkrát v České ulici, vstupovalo se z pavlače dvojitými dveřmi do úzké předsíně, kde polovička dveří byla pevně zadržená silnou tyčí a tam stál stoleček s lihovým vařičem a na něm oprýskaný železný hrnec; redakční sluha v něm vařil kávu, nejlepší jakou jsem v životě pila. Br. Krejčí se pochlubil nejnovější vymožeností Lidových novin - dálnopisem. Nikdy více jsem v životě nestála před žádným objevem s takovou

úctou, jako tenkrát před tím dálnopisem. Poté nás hned sebral, sluha přinesl černou kávu, papíry, pera a my se dali do práce. Věděla jsem, že všichni ostatní tecf jdou do vinárny, kde se budou zpívat moravské a slovácké písničky. Já jsem si ale napřed musela odbýt svůj pracovní úkol - zprávu Lidovkám. Pomaloučku se br. Krejčímu podařilo vycepovat mě ještě dál. Nestačilo mu už dostat z každého zájezdu referát, chtěl ten referát hned, A to hned znamenalo prvním vlakem, který po skončení cvičení jede do Prahy.

Když jsem vedla ženskou část výpravy do Štrasburku v roce 1928, byly moje povinnosti v náčelnictvu už mnohem větší. Ve výpravě jsem měla na starosti vše, co se týkalo vystoupení žen. Celý den jsem měla co dělat a večer z akademie jsme měli odejít před koncem, abychom stihli rychlík z Paříže do Prahy, který projížděl Štrasburkem v jednu hodinu v noci. Chytili jsme proto drožku do kavárny u nádraží, tam jsme objednali dvě černé kávy, dvě pera, inkoust a už jsme byli v plné práci. Před půlnocí číšník hlásil, že se zavírá. Zaplatili jsme, sebrali papíry a běželi poklusem do nádražní restaurace; opět dvě černé kávy, dvě pera, inkoust a pokračovalo se, až do hlášení, že pařížský rychlík přijíždí. Popadla jsem oba dopisy, v rychlosti zalepila, prorazila kolem zřízence, vybírajícího vstupenky na peron a jen jsem na něj přes rameno zavolala, že zaplatím až půjdu zpátky. Byl nejvyšší čas, protože rychlík už stál na peróně, honem, k pražskému vagonu a „Pánové prosím vás, kdo by mi mohl vzít dopis pro redakci?“ Vždycky se našel někdo, kdo dopis vzal i známku v Praze koupil, nebo osobně dopis doručil. Tak jsem už tedy byla vycepovaná! Cepování však pokračovalo, jak se zdokonalovaly komunikační prostředky. Tak jsem se naučila rychle psát a rychle dodávat referáty, čímž mi zbyl čas i na prohlídku nějakých památností, muzeí i pohovor s hostitelskými gymnasty. Seznamovala jsem se tak s jejich způsoby cvičení a jejich názory, které byly mnohdy odlišné. Na každém zájezdu bylo něco nového, rozšiřovaly se obzory a s rozšířenými obzory se také rozšiřovala pracovní pole. Kupodivu, na všechno se stačilo, inu byli jsme mladí!

Z LETNÉ NA STRAHOV

Sletiště na Letenské pláni, na které se konalo 5 posledních sletů (první slet byl na Střeleckém ostrově, druhý na výstavišti) nestačilo pojmout tehdejší počet cvičenců. Hledalo se tedy místo, které by mohlo zabezpečit sokolské slety pro další budoucnost. ČOS tenkrát pracovala společně s ministerstvem tělesné výchovy, které mělo zájem na ploše pro velká tělocvičná vystoupení, pro závody a pro vojenské přehlídky. Zvolili pro stavbu příštího sletiště neúčinnou a nevzhlednou pláň za Strahovským klášterem. Mezi Petřínem, Břevnovem a Bílou horou byla opuková vrstva, jejíž povrch byl místy velice zvlněný a pokrytý nepatrnou vrstvou živné půdy, na které se pásly nějaké ty kozy a v těch skalách si udělali obytné jeskyně ti nejchudší z nejchudších. Už si přesně nepamatuji, jak dohoda zněla, myslím, že stát zakoupil pozemky a ČOS se zavázala, že na nich postupně vybuduje cvičiště, hlediště a šatny, které by mohly sloužit také jiným organizacím. Vyžadovalo to velký pohyb půdy, protože rovné plochy bylo málo.

Ministerstvo tělesné výchovy, kde byl přednostou příslušného oddělení bratr Augustin Očenášek, najalo na řízení vyrovnávacích prací inženýra - zeměměřiče, ukrajinského uprchlíka. Byl to příjemný mladý muž, zřejmě dobrý odborník, se kterým jsme se tam často setkávali a který nám ukazoval postup prací. Nechávali tam na několika místech stát štíhlé vysoké sloupy původní země, které ukazovaly, jak hluboký tam byl odkop půdy. Když už bylo cvičiště dokončeno, zůstal tam ten inženýr dál, protože se tam stále něco dělalo, přistavovalo a pod.

Někdy během II. světové války, když už byla Obec sokolská rozpuštěná a já jsem byla zase na chvíli v Praze, potkala jsem v Riegrových sadech br. Očenáška, už bělovlasého, starého pána, který mi zděšeně vyprávěl, co se právě dověděl. Ten příjemný mladý muž, který vedl ty vyrovnávací práce na Strahovské pláni, byl zvolen ukrajinskými emigranty za prvního presidenta Ukrajinské republiky, až jim Hitler pomůže osvobodit se od Sovětského Svazu. Tenkrát se prvně dověděl o generálu Vlasovovi a jeho armádě a ukrajinské armádě dobrovolníků, která bojovala v Hitlerových řadách v německých uniformách proti Stalinovi. Byl z toho těžce zarmoucen, že on toho člověka přijal a tak dlouho držel na těch pracích, a že nikdy nevěděl, že je to Hitlerův spojenec. Tenkrát bylo u nás velmi mnoho Ukrajinců, kteří přišli po velké sovětské revoluci a jako uprchlíci se usadili v naší zemi, která jim hodně pomohla a usnadnila návrat do normálního života. A zase o hodně let později, když už jsme byli v Americe jako političtí uprchlíci, jsem se zmínila o tomto muži br. Ferjenčíkovi, který ho také znal. Vyprávěl mi, že se s ním sešel za Slovenského povstání, nebo po něm, nevím přesně, ve Lvově v jeho kanceláři, kde na stěně byla obrovská mapa příští Ukrajinské republiky, která sahá na západě až ke Košicům. Také jsem o tom mluvila s panem doktorem Auským, který napsal knihu „Vojska generála Vlasova v Čechách“. Zmínila jsem se mu o tomto setkání a on mi řekl: „No ovšem, obyvatelé východně od Košic už jsou všichni Ukrajinci“. A tak se mi ukázalo, jak jsou ty politické záležitosti zašmodrchané.

VIII. SLET

VIII. slet r. 1926 nesl už všechny znaky svobodné práce, svobodného Sokola ve svobodné zemi. Byl první, který se konal na Strahově pod vedením náčelníka Jindry Vanička a náčelnice Milady Malé.

Tehdejší plány Strahovského areálu, vypracované sletovým stavebním odborem se celkem kryjí s dnešním stavem. Byl tam už zakreslen menší stadion, zvaný Masarykův, dále vojenské cvičiště i vojenská tělocvična. Pro nás, sletová náčelnictva, byly největší vymoženosti obytné místnosti nám vyhrazené po dobu trvání sletu. Měli jsme tam kuchyně, jídelny i ložnice, takže po celou tu dobu jsme se nemuseli ze sletišť vzdálit.

Přemístění sletů na Strahov otevřelo cestu trvalému vzrůstu tělocvičného i technického rozvoje. Byly získány mnohem větší prostory pro šatny a pro řazení. Vědomí, že se buduje stálé sletišť, které bude používáno po řadu budoucích let, dodávalo

odvahy k větším a odvážnějším investicím. Vezměme ku příkladu sítě megafonů pro řazení - jaký to pokrok proti bývalým hlásným troubám!

Slet trval od 21. června do 6. července 1926. Byl však vlastně zahájen už v zimě, poněvadž mu předcházely první Zimní sletové hry, které se konaly v Jilemnici.

Před sletem samotným bylo jako obvykle vystoupení žactva pražských škol a po druhé vystoupení žactva středoškolského, které tentokrát vedli dr. Šterc za muže a Jarmila Prošková - Evaldová za ženy. Vystoupení dorostu bylo poprvé uspořádáno jako samostatný slet, týden před sletem členstva a to společný slet dorostů československého a jihoslovanského. Cvičilo na něm 13.000 dorostenců a 14.000 dorostenek.

Naše vlastní zkušenosti ze VII. sletu nám dodávaly odvahy k vylepšení organizace práce, k rozdělení šaten a podobně. Na VII. sletu to byly ještě velké problémy. Měla jsem zase na starosti vytyčování, tentokrát ale už všech ženských složek a nejen na sletu, ale i na předšletových dnech. Pro mne a mou komisi to znamenalo bedlivé prostudování všech nástupů, zjištění všech důležitých míst, která musela být vyznačena, po případě ještě posílena službou vytyčovatelek. Vlastní technickou práci na cvičišti, pro všechny nástupy co jich na sletu bylo, dělali placení zřízenci a pod vedením br. Václava Vorla z náčelnictva mužů.

Bylo před vystoupením pražských škol, vytyčovatelky měly práci hotovou, sesedly se do hloučku k odpočinku. V tom jsem zahlédla na cvičišti dvě skautky, s kbelíčkem a štětkou, které se pohybovaly po cvičišti a chvílemi tam něco kutily. Přišla jsem k nim. „Copak tu děláte?“ „Natíráme značky zeleně.“ „Kdo vás poslal?“ „Sestra vedoucí.“ „A které značky natíráte?“ „Všechny.“ „Zřejmě si děvčátka špatně vyložila příkaz velitelky. Ve mně se zastavilo srdce. Kbelík jsem zkonfiskovala a běžela k prvnímu telefonu informovat hospodářský odbor a požádat o zrevidování škody. Na štěstí toho nebylo mnoho, takže jsme to mohli včas napravit a vše zachránit.

Horší to bylo před vystoupením sokolských dorostenek. V pět ráno mě vzbudil telefon a br. tajemník hlásil: „Vzbuďte náčelnictvo a běžte na cvičiště, máte je zatopené.“ Pršelo celou noc velmi vydatně a ve středu cvičiště byla louže, která zakrývala dobře čtvrtinu cvičiště právě v nejdůležitějším místě, kde bylo značek jako máku. Přesně ve středu cvičiště byla ústřední značka, o kterou se opíraly všechny nástupy. Byla větší a měla větší drenážku, měla národní barvy, aby se rozlišila od ostatních. Odtud se potom rozbíhaly všechny ostatní nástupy. Teď však bylo všechno zakryto řídkou hnědou kaší, ve které nebylo vidět ani jednu drenážku. Měla jsem na štěstí v hlavě celý plán dorosteneckého nástupu, měla jsem přesně vyzkoušenou vzdálenost na kroky mezi značkami a tak jsem si odpočítala, kde musí být středová značka. Tam jsem statečně ponořila paži do bahna až po loket a po chvíli pátrání jsem nahmatala středovou značku. To už jsem měla vyhráno; od této značky jsem pak vytýčila celý střed nástupu dorostenek, na zbytek pak už jsem se musela spolehnout na vedoucí jednotlivých úseků. Nebyla jsem jistá, jestli všechno dobře dopadne, ale už se blížil začátek zkoušek. Ještě jsem měla v náručí několik různobarevných praporků, běžela jsem na náčelnický můstek, abych zkontrolovala, zda dorostenky správně nastupují. Na schodech jsem potkala Jana Masaryka, krásně bíle

oblečeného, který si nenechal ujít ani zkoušky, aby vychutnal slet do poslední chvílky a v radosti mě obejmul a přitiskl na ten svůj krásný bílý oblek i s těmi mokkými praporky. Když jsem se později, po přejití všeho napětí mohla podívat na svoji halenku, někdy bílou, teď pestrobarevnou, představila jsem si, jak asi vypadal pan vyslanec, když vstoupil do vládní lóže po setkání se mnou!

To nebylo však to nejhorší, co nás potkalo, ještě horší to bylo při přípravě nástupu žákyň. Hoši už cvičili na sletišti a já jsem se šla podívat, jestli jsou žákyňe seřazeny a připraveny. Všechno vypadalo dobře a všechno také bylo dobře dojednáno. V členské tribuně byly 3 brány: hlavní, střední, byla brána nástupová, říkalo se jí brána borců, po stranách byly dvě brány odchodové. Počítalo se s tím, aby se odcházející nestretávali s nastupujícími a aby se vzájemně nerušili. Hoši skončili, tribuny bouřily potleskem a rozjaření, uspokojení kluci jim odpovídali máváním čapek. Ještě dokázali v pořádku pochodem dojít k odchodovým branám, ale sotva byli v nich, všechno napětí pominulo, zůstala jen bezmezná radost z dobře vykonaného díla a kluci se pustili tryskem po Vaničkově třídě ke svým šatnám. Když narazili na proudy seřazených žákyň - jaká pak je klukovi překážka. Vrhli se do nich. Děvčata před nimi uskakovala, nebylo kam, protože zase přicházeli další a tak celé řazení bylo zmařeno. Telefonovala jsem na náčelnický můstek, aby zatím pustili připravenou menší skupinu hostí. Museli pustit dvě, než jsme dokázaly žákyňe seřadit.

To je rub slavných výkonů sletových, o kterých obecnstvo na tribunách nemá tušení. To vidí jen náčelnický můstek a na něm postavu s praporkem v ruce. To, co předcházelo, ta práce, rozčilování, nervy drásající napětí, to jim uniká, což je zásluha těch bezejmenných pomocníků, vytyčovatelů, vytyčovatelek a hospodářských pracovníků, kterých na jeden slet musí být hodně přes dva tisíce, aby byl zabezpečen hladký průběh. Proto jsem se chtěla o nich zmínit a poděkovat jim za práci, o které není v novinách ani zmínka. Na jednom ze sletových hlavních dnů jsem se setkala na tribuně s Masarykovou rodinou, právě po příjezdu z Lán, bez presidenta. Alice mi řekla, že táta byl smutný, když odjížděli a vyčítavě jim řekl: „A mě necháte doma?“ Toto mně hnulo žlučí. Takhle zacházet s presidentem a dokonce s takovým jako byl TGM! Hned jsem protestovala a navrhla, aby se telefonovalo do Lán. Bylo mi ale zdůrazněno, že to nejde. President republiky není svobodný člověk, je to politická osobnost, se kterou se jedná jako s hlavní figurkou na šachovnici. Presidentova přítomnost na sletě byla v politických kruzích, ve vládě, přesně stanovena tak, aby byly stejnoměrně poděleny všechny tělovýchovné organizace. Nesmělo být rozdílu mezi Sokolem, který byl celonárodní a přijímal příslušníky všech politických stran a všech náboženství a dělnickými tělocvičnými jednotami, které byly nástrojem sociálně demokratické strany, nebo Orly, kteří byli nástrojem strany lidové. Takových poučení jsem musela přijmout více.

Rok VIII. sletu byl zároveň 510. výročí smrti Husovy. Protože 500. výročí r. 1915 nesmělo být na zákaz rakouské vlády vzpomínáno a muselo se omezit na tichou květinovou demonstraci, rozhodlo se předsednictvo ČOS, že svoji úctu památce Husově projeví o 10 let později.

Průvod 6. července, památný den mistra Jana Husi, končil jako na minulém sletě na Staroměstském náměstí, kde starosta ČOS br. Josef Scheiner slavnostně přihlásil Sokolstvo, za přítomnosti presidenta Masaryka, k památce mistra Jana, největšího

národního hrdiny. Prohlásil, že tuto památku budeme vždycky ctít a udržovat mezi sebou, proti všem. Sletu se zúčastnili všichni členové Svazu slovanského Sokolstva kromě Poláků. Ti se sice připravovali, asi 1000 mužů nacvičovalo prostná, ale byli nuceni odřici účast na nátlak církevních kruhů, kterým vadilo, že slet se koná právě v památný den Husův. Společná sletová prostná cvičilo 30.000 mužů a 25.000 žen. Slet byl zakončen sletovou scénkou nazvanou „Kde domov můj.“

V den před nástupem dorostenek přšelo celý den a předpověď nedávala naději, že by déšť přestal. Tenkrát byla obě náčelnictva po prvé ubytována na sletišti v šatnách, což nesmírně ulehčovalo hlavní sletové práce. Protože v tomto počasí se na sletišti nedalo nic dělat, odešli jsme všichni do Tyršova domu, kde jsem se setkala s Karlem Hellerem, tehdy prvním místostarostou ČOS. Vyzval mě, abych si s ním na chvíli sedla a pohovořila. Začal se mne vyptávat, co budeme dělat, jestli se počasí nezmění a bude-li pršet do poslední chvíle. Budeme moci vystoupit, když se nakonec zlepší? Anebo obráceně, budeme-li mít všechno připraveno a vytýčeno a počasí se zhorší tak, že nebudeme moci dorostenky do toho pustit. Naučil mě zkrátka myslet při přípravě tak velkých podniků na všechny okolnosti a předem se na ně připravit. Tak nás tenkrát bratři vychovávali; starší a zkušenější upozorňovali, kde můžeme čekat nepříjemné překvapení a jak se na ně připravit.

Den před sletovým průvodem přijal prezident Masaryk na Hradě zástupce sokolských žup, kde vyměnili pozdravy a dary.

„Svaz slovanského Sokolstva“ byl obnoven 14. srpna 1926 ve Varšavě pod změněným jménem „Slovanské Sokolstvo“. Schůzi předsedal starosta polského Sokola Adam Zamoyski, činovníky Svazu byli zvoleni představitelé ČOS. členy byli: Československá obec sokolská, Svaz jihoslovanského Sokolstva, Svaz polského Sokolstva a Svaz ruských tělocvičných jednot Sokol v zahraničí.

To bylo roku 1926 a byla to odpověď Sokolstva na snahu Vatikánu, rozdvojit slovanské Sokolstvo.

OD VIII. K IX. SLETU

1926 - 1932

OSNOVY A ZKOUŠKY ZDATNOSTI

Přijetí žen za plnoprávné členy s vlastním vedením tělocvičné činnosti umožnilo rozvinutí a uplatnění jejich organizačních a učitelských schopností. Pokusy o takové uplatnění se projevovaly už od prvních počátků účasti žen v sokolském hnutí a Tyrš sám je podnítl založením TSPDP a osobní výchovou jeho cvičitelského sboru. S. Klemeňa Hanušová se projevila jako jeho zdárná žačka svými průkopnickými spisy v oblasti ženské a dětské tělesné výchovy.

V 90. letech, ženy usilující o připuštění žen do tehdy výhradně mužského Sokola, se snažily o prohloubení tehdejších metod a jejich přizpůsobení rozdílům věku a pohlaví. Markéta Wachtlová v rukopisu své knihy „Z počátků ženského tělocviku sokolského“ píše, že už v r. 1902 se ženská komise usnesla vypracovat osnovy pro ženský a dětský tělocvik.

Potřeba osnov, t.j. rozčlenění látky podle vhodnosti pro jednotlivé věkové skupiny a podle vyspělosti cvičících se stala naléhavější, když po ustavení republiky se začaly vypisovat také ženské závody. Měly jsme podle mužského vzoru závody nižšího, středního a vyššího oddílu, ale nebylo jednotného měřítko ani pro volby požadavků, ani pro zařazení závodnic do jednotlivých závodních stupňů. Tyto tři stupně jsme považovali za žádoucí ve všech župách. Bratřím to bylo úplně jasné, ti přesně věděli, který cvik patří do kterého stupně, ale pro ženy jsme pořád nemohly najít správné měřítko, jak řadit nesnadnost výkonů. Tyrš sám musel mít cviky rozděleny v těch třech stupních závodních na odstupňování tří stupňů nesnadnosti. Od něho se to naučili absolventi cvičitelských škol, které za doby Tyršovy a ještě po něm byly velmi řídké, ale zato trvaly 4-6 týdnů. Účastnili se jich muži, kteří už předem hodně věděli ze cvičitelských sborů. Proto byli tito absolventi skutečně schopni vést větší celky a usilovat o další zlepšování metod. Tato znalost se pak přenášela do dalších generací zpočátku jen ústním podáním.

Při práci na osnovách se objevila otázka, jak je prakticky uvést v život. To dalo vznik rozřadovacím závodům, které jsme nazvaly zkouškami zdatnosti. Tyto zkoušky se pořádaly ve všech věkových stupních všech ženských složek při začátku školního roku, když se po prázdninách začínala pravidelná práce. Byly uspořádány jako závody a musely se jich zúčastnit všechny cvičenky, které se přihlásily do cvičení. Výsledky nebyly oznamovány v pořadí první, druhá, třetí atd., nýbrž přesným počtem bodů, dosažených v tom, či onom stupni. Podle stupně a podle dosažených bodů byly cvičenky rozděleny ve svých oddílech do družstev. Je známo, že Tyrš s některými bratry usilovně pracovali na metodice; po jeho smrti tito bratři ústním podáním zachovali to, co bylo Tyršem promyšleno, ale nikdy publikováno. Rozdělení podle schopností do oddílů nižšího, středního a vyššího však doporučil Tyrš ve svém článku „O tělocvičné soustavě sokolské“.

Náčelnictvo žen pochopilo význam tohoto rozdělení a rozšířilo je na všechny věkové stupně a pro všechny pak vypracovalo odpovídající rozdělení cvičební látky. Poprvé byly

zkoušky zdatnosti provedeny ve všech jednotách r. 1931. Mně to však nestačilo. V sokolských závodech, jako ve všech nám známých tělocvičných závodech, byly základní (v některých dokonce jedinou) součástí povinné sestavy, které se oznámily zpravidla půl roku před závodem. Půl roku byla tělocvičná činnost závodníků omezena na povinné a volné sestavy. Kde tu byl Tyršův ideál všestranného vývoje harmonické osobnosti? Toužila jsem po závodech, které by zjišťovaly všestranný vývoj, souměrný vývoj všech základních tělesných schopností, síly, obratnosti, rychlosti. Měly jsme již základní tvary nářaďového tělocviku roztříděny metodicky do pěti stupňů výcviku. Proč tedy nevyužít tohoto rozdělení v závodech požadavkem dobrého provedení kteréhokoliv tvaru, obsaženého v osnovách odpovídajícího oddílu - bez přípravy. Oznámit povinné sestavy teprve na závoděšti, dát každému závodníku příležitost jednou nebo dvakrát si je zkusit. Vyžadovalo by to krátké, jednoduché sestavy, snad i dvě kratší místo jedné dlouhé. To však už byl příliš velký požadavek proti všeobecně vžitému způsobu, překvapení a odpor byly proto všeobecné. Bylo uznáno, že ačkoliv by takové závody byly hodnotnější a příprava k nim by zvedla celkovou výkonnost, kladlo by to velké požadavky na cvičitelské sbory. Stačí na to úroveň našich cvičitelek? Napětí stoupalo s blížící se podzimní schůzí župních náčelnic, poslední před sletem v roce 1932, kde muselo padnout rozhodnutí.

Tenkrát ke mně přišel br. Havel, starý přítel náčelnictva žen. V zápasech o přijetí žen do Sokola stál původně proti požadavku žen, poněvadž chtěl uchovat Sokolu charakter národního vojska; jakmile však bylo rozhodnuto v náš prospěch, snažil se nás vychovávat v duchu Tyršově. Přišel s úsměvem jako vždycky: „Víte, že se nepletu do vašich záležitostí, ale tentokrát jde o zdar sletu, dokonce na památku Tyršovu. Prosadíte-li svůj návrh na novou úpravu závodů, nebudete mít závody žádné. Vždyť v tom směru už máme za sebou trpkou zkušenost. Tutéž myšlenku jako vy měl Jindra Vaníček před IV. sletem. Jeho návrh byl přijat, ale na jarní schůzi před sletem oznámili pak župní náčelníci - všichni do jednoho - že nemají žádné závodníky. Chlapci nevěděli, v čem se mají připravovat a protože nechtěli riskovat porážku, nepřihlásil se k závodům nikdo! Abychom závody zachránili, museli jsme narychlo sestavit povinné sestavy. Stejně dopadnete i vy, ale při známé svědomitosti sester pochybuji, že by pomohlo nouzové řešení, jako tenkrát!“.

To byla nečekaná a výstražná novina, ale na kapitulaci jsem ještě nechtěla ani pomyslit. Na tuto epizodu, starou více než 25 let, se ovšem nemohla pamatovat žádná z nás žen a z bratří jen hrstka nejstarších. Ukazovalo to, že má myšlenka nebyla tak docela nerozumná, když měl stejnou velký Jindra a jen to posílilo moje odhodlání. Ukázala se tím totiž také cesta k řešení: dát závodnicím návod k přípravě. Obvyklý rádce všech, kdo byli v nesnázích, tajemník Pelikán, šel přímo k věci: „Dokázala byste napsat takovou přípravu za týden?“ - „Snad, kdybych mohla psát ve dne v noci.“ - „To nechte na mně.“ Rozhodující schůze župních náčelnic se měla totiž konat za 14 dní. Druhý den si tajemník zavolal mou sekretářku a řekl jí, že nebudu pro příští týden pro nikoho přítomná. Všechny návštěvy a dotazy se musí odkázat na příští týden. Co nemůže čekat, vyřídí místonáčelnice nebo br. tajemník, který jediný bude znát moje telefonní číslo. Pak mne zavedl do malé místnosti, kde už byl připraven psací stroj; tam mne zamkl pro jistotu, aby mne tam nikdo neobjevil. V poledne pro mne přišel, šli jsme do Staré zbrojnice na oběd,

po návratu mě zamkl až do šesti hodin, kdy jsme šli na večeři; pak zase zpět a v 11 hodin mě pustil domů. Tak jsme to provozovali až do sobotního večera, kdy jsem si vzala skoro hotovou práci domů. V pondělí v půl sedmé ráno u mne zazvonil učedník z Grégrovy tiskárny, přišel pro rukopis. O dvě hodiny později jsem se vydala do tiskárny, kde už čekal obšírný stůl a na něm hromada „jazyků“, jak jsme říkali dlouhým pruhům souvislé sazby. Sotva jsem to opravila, už přiběhl učedník, aby to odnesl druhému sazeči pro korektury a hned se vedle mne vršila hromádka zlomené sazby pro druhou korekturu. V sobotu, v den schůze, jsem ráno měla na stole úhlednou knížečku s titulem „Příprava na závody žen a dorostenek“. Stejnou knížku měla na svém stolku každá župní náčelnice, zalistovala v ni a o závodu bylo rozhodnuto.

Myslím, že se na schůzi pak ani nedebatevalo. Desetitisícový náklad byl do měsíce vyprodán a tisklo se nejen druhé vydání, ale současně také překlad do chorvatštiny. Zlatá Grégrova tiskárna! Její majitel, Dr. Julius Grégr, byl v r. 1862 členem prvního předsednictva pražského Sokola a myslím, že nebylo v celém podniku zaměstnanec, který by nebyl Sokolem. Tak se podařilo dokonalou souhrou všech zúčastněných - od tajemníka ČOS po tiskařského učně - vyhrát závod s časem a přispět k oslavě stých narozenin zakladatelových realizací jeho dávné představy sokolských závodů. A ještě jednoho pomocníka nesmím zapomenout; byla to v poslední minutě upřímná kritika starého, milého bratra Havla.

Nový způsob závodění se rychle vžil a byl oblíben zejména pro rozmanitost a všestrannost příprav. Obsahoval v pěti závodních oddílech (2 dorostenky a 3 ženy) základní prvky na hlavním náradí s rozmanitými obměnami a v rozmanitých vazbách. Z těchto příkladů pak byly vybrány povinné sestavy závodů, takže kdo procvičil všechny příklady svého oddílu, měl jistotu, že je dobře připraven.

Současně byly upraveny i závodní řády. Nejdůležitější změnou bylo ustanovení, že závodnice mohou závodit jen v závodním oddílu, do kterého se zařadily předcházejícími zkouškami zdatnosti, nebo výsledkem předešlého závodu. Tím bylo zabráněno jak přepínání závodnic nevhodným zařazením, tak znechucení závodních začátečnicků účasti vynikajících borců v nižších oddílech, než jsou jejich schopnosti.

Znameníť se nám osvědčil nový způsob a hlavně jeho opora ve zkouškách zdatnosti v přípravě na olympijské hry. Po II. světové válce, po přerušení sokolské činnosti na jaře r. 1941 a po komunisty zdržovaném obnovení činnosti r. 1945, zbylo na celou přípravu OH v Londýně dva a půl roku.

Když bylo v prosinci 1945 rozhodnuto účastnit se olympijských her v Londýně v roce 1948, nebyla ČOS ještě plně obnovena. Nebyla evidence o ustavení žup, stará registrace závodnic nebyla platná a nevědělo se, kde závodnice hledat. Stačilo vypsát zkoušky zdatnosti a v několika týdnech jsme měly v župách výcviková střediska pro cvičenky čtvrtého a pátého stupně s nejlepšími výsledky. Za dva roky z nich bylo družstvo, které za neuvěřitelně těžkých okolností získalo v Londýně zlatou medaili družstva.

V amerických sokolských obcích nebyl tento pokrokový způsob závodění nikdy zaveden, protože tam byl tělocvičný vývoj žen úplně v rukou mužů a musel se shodovat se způsobem, užívaným muži. Když se organizovali sokolští exulanti v zahraničí, roztržili se v malých skupinkách po celém světě, závisel jejich rozvoj do značné míry na spolupráci s americkými obcemi. V té době byla tato spolupráce omezena jen na

vzájemnou účast na sletech a závodech. Proto se musely i závodní řady Sokola v zahraničí přizpůsobit závodním řádům amerických obcí. Zůstává tedy právě popsaná činnost jen epizodou ve vývoji ženského závodění sokolského. Je to však epizoda, která nesmí být zapomenuta, neboť dokazuje, že: 1, Tyršův ideál všestranného Sokola není utopií, nýbrž cílem dosažitelným, 2. opravdovost a vážnost snah sokolských žen tehdejších porozumět a uskutečňovat Tyršovu myšlenku. Doufejme, že svobodná budoucnost Sokola ve svobodné zemi toto vše ocení!



Foto Langhaus, Praha

Dr. Josef Scheiner

IX. SLET A TYRŠOVY OSLAVY

Největším úkolem předsednictva, zvoleného roku 1931, byla důstojná oslava stých narozenin zakladatele Sokola Dr. Miroslava Tyrše, připadající na den 17. září 1932. Oslavy neměly být pouhou vzpomínkou, měly náležitě vysvětlit a zachovat potomstvu velikost a hloubku jeho odkazu a naznačit tak směr další práce. Přípravy byly zahájeny tři a půl roku před datem výročí zvolením tříčlenné komise. Její členové, br. Jandásek, Pechlát a Zeman - Tyršův žák - byli pověřeni zpracováním veškeré Tyršovy písemné pozůstalosti. President republiky T. G. Masaryk jmenoval v rámci příprav 28. pěší pluk pražský plukem Tyrše a Fügnera. ČOS věnovala pak na prapor pluku stuhu s Tyršovým heslem „Uspět nebo klesnout.“

Výbor uložil všem župám a větším jednotám zvolit v roce 1930 výbor pro místní oslavy, v malých jednotách pak volbu zpravodaje. Tím bylo do oslav zahrnuto všechno Sokolstvo; oslavy se neměly spokojit jen formálními projevy, nýbrž vytvořit trvalé hodnoty, pokračující v Tyršově odkazu.

Tři a půl roku příprav bylo vyplněno úsilím seznámit nejen celý národ, ale i spřátelenou cizinu s Tyršovým odkazem. Pracovalo se na souhrnném vydání všech Tyršových spisů, což bylo ukončeno včas k stému výročí. Zvláště významné články byly pak překládány do osmi jazyků. Jednotám byla uložena povinnost zařadit do knihoven všechny Tyršovy spisy až dosud vydané a seznamovat s nimi členstvo přednáškami i semináři. Usilovalo se o trvalé připomínky Tyršovy osobnosti odhalováním pomníků, pamětních desek a jmenováním ulic jeho jménem. ČOS také vypsal ceny na umělecká díla týkající se tohoto výročí. Ve vnitřní práci byl zdůrazňován zřetel na výchovné poslání sokolské myšlenky a na její uplatňování ve výchově mládeže.

Vyvrcholením oslav byl IX. slet, zakončený sletovou scénou, představující tělesnou výchovu v antickém Řecku, neboť na tomto příkladu založil Tyrš celou sokolskou myšlenku.

IX. slet, který měl být vyvrcholením Tyršových oslav, neměl příznivé podmínky k přípravě. Evropou právě procházela světová hospodářská krize, která začala v Americe a zasahovala už celý svět. Následky nezaměstnanosti se projevovaly velmi vážně v celém národním životě a budily obavy o zdar sletu. Ozývaly se vážné hlasy, které varovaly před přípravami k sletu. Byly obavy z hospodářského nezdaru, který by byl mohl těžce otřást důvěrou národní a mezinárodní veřejnosti v sokolské slety. Předsednictvo obce sokolské se proto muselo vážně zabývat samým problémem nezaměstnanosti, která také postihovala řadu našeho členstva. Byly vypsány sbírky ve prospěch nezaměstnaných a dárci dostali místo potvrzení červená, skleněná srdíčka k zavěšení na krk, nebo na náramek. Tyto přívěsky byly tak populární, že samy poskytly zaměstnání celé řadě domácích výrobců. Nezaměstnanost totiž nejhůře postihla tak zvané domácí pracovníky, kterým ruční výroba, nebo dokončování polotovarů, poskytovala nepatrný výdělek ke krytí základních životních potřeb. Celková hospodářská krize zastavila i tuto možnost výdělků a tak byly tisíce drobných lidí vystaveny nedostatku. Obec sokolská objednávala sama velká množství domácích výrobků, jako na př. skleněné noční lampičky nebo dřevěné střádanky, jejichž výtěžek šel ve prospěch nezaměstnaných. Vzdělavatelé malých venkovských jednot nás tak seznamovali s potřebami svých členů a

spoluobčanů. Vzdělavatel jedné slovenské jednoty se obrátil na náčelnictvo žen se žádostí, aby pomohly jejich vesnici, která se živila vyšíváním pro obchod a kde úplně zanikly všechny zdroje příjmů. Náčelnictvo žen si od obyvatel této vesnice objednávalo drobné pokrývky a vyšívané ozdoby a po přechodu krise se dovědělo od br. vzdělavatele, že celou tu dobu vlastně vesnici živilo.

Opět tedy zvítězila sokolská odvaha a opravdovost. Slet nejen že neutrpěl nezaměstnaností, ale naopak značně přispěl k zajištění práce pro tisíce lidí. Nové obavy však vyvstaly, když počínaje rokem 1929 začaly jednoty hlásit úbytek počtu dorostu. Od samého začátku, po příkladu Tyršově, Sokolstvo neočekávalo udržovat nebo zvyšovat počet svých příslušníků nahodilými přihláškami dospělých lidí, nýbrž usilovalo vychovávat si příští Sokoly z mládeže. Proto byl bedlivě sledován počet žactva a dorostu. Jakmile přišly znepokojivé zprávy, že dorostu ubývá, začaly se ihned hledat příčiny. Ozývaly se hlasy, že se Sokol přežil, že se přežil nářaďový tělocvik, a že mládež nemá ráda přílišnou kázeň v Sokole. Předsednictvo, cvičitelé a vzdělávací sbory, uváživše všechny tyto námitky, rozhodli obrátit se přímo na dorost. Sestavil se oběžník s otázkami, co se mládeži v Sokole líbí a co ne a hlavně jaké by většina z nich navrhovala změny. Odpovědi překvapily. Žádné námitky proti nářaďovému tělocvikovi nebo proti kázni; mládež naopak vyžadovala spíše více náradí a více kázně. Protože se mnozí domnívali, že dorostu je ovlivněn rovněž přecházením ke skautům a do sportovních organizací, obrátila jsem se na kolegy tělocvikáře, kteří pracovali ve skautingu a ve sportech a dověděla se od nich, že mají stejný úbytek dorostu jako my. Tím tedy i tato domněnka padla. Obrátili jsme pak konečně pozornost k ročníkům, ve kterých úbytek nastával. Začínal v roce 1929, kdy do dorostu nastupovaly děti narozené v roce 1915, tedy už v roce válečném a postupně stoupal v dalších ročnících mládeže, narozené v dalších válečných letech. Ukázalo se tedy, že úbytek nesvědčil o žádném odklonu od Sokola, nýbrž že to byl přirozený důsledek celkového úbytku populace ve válečných letech.

Po rozptýlení těchto největších obav se náčelnictva obrátila plně k přípravě sletu, který měl dokázat vítězství sokolské myšlenky v československých národech sto let po zrození zakladatele Sokola. Snažili jsme se vytvořit slet, ukazující rozvoj sokolské myšlenky, její prohloubení, její vývoj a její vliv na všechny složky národa. Studovala se tělesná výchova a výchova mládeže vůbec a chtěli jsme přizpůsobit tělesnou výchovu také požadavkům věkových stupňů. Snažili jsme se zahrnout do sokolské práce všechny skupiny obyvatelstva, jak podle věku, tak podle zaměstnání a způsobu života. Mně osobně bylo líto, že do sletových cvičení můžeme přijímat žactvo pouze od devíti let. Netroufali jsme si totiž zahrnout do veřejných vystoupení děti mladší, abychom je nevystavovali přílišné únavě z dlouhého řazení a značného duševního napětí. A přece v tom nejtěžším věku jsou dojmy nejsilnější! Přála jsem si, aby si i děti mladší než devět let, přinesly hluboké dojmy pro další léta v Sokole. Tato moje touha zapojit do sletových příprav i to nejmenší žactvo našla velké porozumění u tajemníka bratra Pelikána, který byl vždy pro každý pokrok a pro každé hledání nových cest a metod. Chodili jsme proto spolu na cvičení pražského Sokola a pozorovali děti v jejich cvičebních hodinách; snažili jsme se využít neobyčejné představitivosti tohoto věkového údobí a udržet zájem dětí při cvičení nikoliv memorováním naučených pohybů, nýbrž dramatizací, vyjadřováním a napodobováním. Z toho pak vznikla tělocvičná skladba, nazvaná „Pohádka o Tyršovi“. O

malém Miroslavu Tyršovi, jak prožíval své dětství na venkově s vesnickou mládeží, jak poznával přírodu, jak se vespolek bavili, co pozorovali a co viděli. Brzy jsme upustili od předepsaných pohybů a nechali jsme dětem úplnou volnost ve vyjádření vyprávěného děje. Hudební skladatel Jaroslav Křička složil hudbu, založenou na motivech národních písní; dětem se lehce pamatovala a sama jim naznačovala možnost vyjádření. Tato „Pohádka o Tyršovi“ změnila úplně způsob zaměstnání nejmladšího žactva a později byla následována podobnými skladbami, napodobivými, nikoliv memorovanými.

Rozlišení výběru skladeb pohybových podle věku a pohlaví se výrazně podařilo ve cvičení dorostu. Ve skladbě s. Hany Burgerové měly dorostenky měkké, plynulé pohyby s věnečky, kdežto chlapci měli v Očenáškově skladbě bojovné, úpolnické pohyby s kovovými tyčemi. Očenášek, který se s láskou věnoval cvičení dorostenců, pro ně navrhl jako jediný úbor režné trenýrky, které daly vyniknout opáleným a krásně vypracovaným tělům mladých hochů. Když jsme se na ně spolu dívali z velitelského můstku, uvědomila jsem si, že toto jsou právě ti dorostenci, kteří nám způsobili tolik obav. Byly to děti, narozené ve válečných letech, vystavené v útlém věku válečné podvýživě a přesto z nich vytvořila sokolská tělesná výchova tak krásnou mládež. Vyspělé dorostenky měly na sletu vystoupení na konstrukci vysokých kladin; ženy, vyspělé cvičenky, vystoupily s kuželi. Měli jsme tedy ve sletovém programu zastoupeny všechny obory, bohatství a rozmanitost Tyršovy soustavy. Tyto ukázky pak ještě doplnilo 50 rozmanitých druhů závodů: jednak obecných v základním tělocviku, jednak speciálních, ve kterých závodilo 800 dorostenek a více než půldruhého tisíce žen. Čísla mužů nejsou známa, ale byla jistě značně vyšší než čísla žen.

Obecné závody žen a dorostenek byly už při tomto sletu založeny úplně na základě zdatnosti, zabezpečující vhodné zařazení jednotlivých závodnic. Zároveň byly dobrým návodem pro metodický postup v jejich dalším vývoji. Bohatá účast žen a dorostenek právě v těchto závodech ukázala, že zkoušky zdatnosti se už vžily a byly se souhlasem přijaty všemi ženskými složkami.

Byl to první slet, který jsem vedla jako náčelnice. Při dvou předcházejících jsem zabezpečovala nástupy všech ženských složek v terénu, což byla práce značně vyčerpávající a náročná, která však úplně unikala zraku obecnosti. Potíže, které se tam vyskytly, byly odstraněny dříve, než je mohlo obecnost zpozorovat. Tentokrát jsem se musela omezit jen na kontrolu pohledem shora, který ovšem prozrazoval daleko víc, než přítomnost v terénu. Nástupy žactva a dorostu proběhly hladce, stejně tak zkoušky žen. Ale při prvním hlavním vystoupení, když cvičenky byly v konečných proudech, ze kterých se měly rozestupovat na značky, jsem zjistila, že v jednom proudu se chybně rozdělily. Jak se proud dělil na poloviny, v jedné části byl větší počet cvičenek než v druhé. Co teď? Obávala jsem se, že nechám-li cvičení probíhat dál, nastane při rozstupu na značky v této části zmatek, který vedoucí v terénu nemohou napravit, protože nevidí, kde se stala chyba. To bylo vidno jen při pohledu shora. Zastavila jsem tedy hudbu, dala telefonicky pokyny vedoucí postiženého proudu, kde se chyba stala zároveň s pokyny, jak to napravit. Stalo se to poměrně brzy a hladce, ale zůstalo v nás napětí ze zjištěné chyby, která se na sletech dosud nevyskytla. Když jsem se vracela po tomto cvičení na tribuny a procházela kolem presidentské lóže, zavolal si mě prezident Masaryk a ptal se, co se stalo a jak se to mohlo stát? Nemohla jsem mu to ještě dobře vysvětlit, sama jsem to totiž přesně

nevěděla. Pan prezident mě pak spěchal ujistit, jak se mu líbilo, že jsem chybu tak dobře „zalátala“.

Po skončení cvičení zen byla moje povinnost na můstku skončena. Sedla jsem do lóže předsednictva, abych se podívala na vystoupení sokolské jízdy. Tam jsem se sešla s ministerským předsedou Švehlou a do konce programu jsme si měli co povídat. Když se zdvihl pan prezident v sousední lóži k odchodu, přišli jsme k zábradlí mezi oběma lóžemi, pan prezident nás upozoroval a přišel k nám. Potřásl rukou Švehlovi, mě pohladil po tváři a Švehlovi řekl : „Já ji mám rád, ona je hodná.“ Den nato uspořádal prezident republiky recepci v Královské zahradě, ve které ve zvláštním oddělení přijal předsednictvo ČOS. Po představení předsednictva vyslovil přání abych seděla vedle něho a předsednictvu vysvětlil, proč: že mě má rád, že jsem hodná, totéž co řekl včera. Věděla jsem, že cokoliv TGM řekne, má svůj důvod a účel a neslo mi do hlavy, proč právě teď, na začátku mé činnosti, mě dvakrát za sebou tak okázale vyznamenal. Dlouho mi to leželo v hlavě a nenašla jsem jiné vysvětlení, než Masarykovo dobré srdce a pochopení pro každého, s kým se setkal. Jsem přesvědčena, že to udělal nejen proto, aby ukázal možným karatelům, že nepovažuje nezdar na začátku sletu za mou vinu nebo chybu, ale hlavně, aby mě tento nezdar nezlomil a nevzal mi sebedůvěru. Takový byl Masaryk.

Stále mi ale leželo v hlavě, jak mohlo k chybě dojít. Po bedlivém studiu jsem zjistila, že to byla chyba v samotném nástupu. Autorka tam použila hojně zatáčení širokých proudů a po jednom takovém zatočení se hned šestnáctistup dělil ve dva osmistupy. Z obavy před tvořením zlopověstných „hrušek“ v zatáčení proudů, se doporučuje cvičícím, aby se při zatáčení sráželi směrem k ose otočení. V jednom případě to cvičenky trochu přehnaly, takže posunuly střed zatočení mimo místo, na kterém je očekávala vytyčovatelka, která je měla rozrážet. Ta nemohla ze svého stanoviště vidět, že se proud dělí místo na dva osmistupy na desetistup a šestistup. Stará moudrost nás učí, že všechno zlé je k něčemu dobré. Až do té doby byly nástupy k prostným většinou řešeny jako nástupové reje, čím dál tím složitější, takže při velkém počtu cvičenců se stávaly příliš zdlouhavé a už se proti nim ozývaly námitky. Také náčelnictvo mužů mělo velké potíže a nástupem členů, ale ty se projevíly už při zkouškách, které velice prodloužily. Myslím, že tato zkušenost na sletu přispěla nejvíce ke změně způsobu nástupu k prostným, k větší jednoduchosti a rychlosti.

VÝMĚNA STRÁŽÍ

Úmrtí Karla Vaníčka, sokolského písmáka, v předvečer VIII. sletu byl první průlom do bohatýrské skupiny sokolských činovníků, vychovaných samým zakladatelem, kteří přijali dílo z jeho rukou a přivedli je k netušenému rozkvětu a k vítěznému cíli -

osvobození z rakouského područí a utvoření samostatného státu. V podzimní schůzi roku 1930 resignovali oba vůdcové této skupiny, starosta Josef Scheiner a náčelník Jindra Vaníček, oba z vážných zdravotních důvodů. Oba však vyhověli naléhavé žádosti výboru, aby setrvali ve svých funkcích až do řádného volebního období, na jaře 1931. Ale dříve než k tomu došlo, odešel po mozkové mrtvici třetí z této skupiny, první náměstek starosty br. Karel Heller. V téže schůzi se k resignujícím připojila s. Milada Malá, náčelnice, která vyrostla sokolsky pod jejich vedením a právem byla považována za jednu z nich. Churavěla již delší dobu. Při dvou předcházejících volbách mi oznámila, že nepřijme kandidaturu a navrhne mě za svou nástupkyni. Změnila rozhodnutí teprve, když jsem rozhodně odmítla přijmout kandidaturu na její místo. Tentokrát však trvala rozhodně na svém s odvoláním na zhoršený zdravotní stav. Také já jsem už neměla důvod k odmítnutí. Po letech místonáčelnictví jsem se cítila lépe připravena a také rodina mi už nebyla překážkou. V této schůzi byl zvolen náčelníkem Agaton Heller, náčelnicí Marie Provazníková a starostou MUDr. Stanislav Bukovský.

Přes své poměrné mládí měla Milada Malá již za sebou 21 roků dobré sokolské práce. Na IV. sletu cvičila jako žákyně, na V. sletu v roce 1907 byla však už členkou malé skupiny sester, které spolupracovaly na vedení. Posledních 11 roků vedla první náčelnictvo žen od jeho prvních kroků k samotnému vedení velkého celku. Nebylo to snadné. V prvním náčelnictvu žen bylo jen asi 7 sester, které měly jakési zkušenosti ve vedení větších celků. My ostatní jsme měly jen zkušenosti v jednotách a několik málo z nás ve vedení okrsku v době, kdy nebylo žádných veřejných vystoupení. Malá měla proti sobě moravské župní náčelnice, které kandidovaly na místo náčelnice s. Sourkovou, mající veliké zásluhy o začátky ženské činnosti v Sokole. Avšak většina župních náčelnic odmítla volit náčelnici ČOS jako odměnu nebo uznání za minulé zásluhy, které s.

Sourková nesporně měla a byly značné. Ale Moravanky nechtěly tento názor uznat a jen velmi váhavě velmi váhavě se podřídily Miladinu vedení. Pořádaly vlastní schůze, kterými se připravovaly na schůzi župních náčelnic, kde pak vystupovaly jako jednotný celek, Milada o tom sice nikdy nemluvila, ale mně bylo jasné, že to velmi těžce nese.

V roce 1932 se náčelnictvo usneslo, že je mám zastupovat na schůzi moravských župních náčelnic. Žádala jsem však nějaké instrukce, abych mohla mluvit za náčelnictvo a ne jen za sebe. Protože kolovaly pověsti, že proti Miladě bude kandidovat s. Táborská, Členka náčelnictva, obrátila jsem se přímo na ni s dotazem, je-li to pravda. S. Táborská odpověděla, že naopak o mé kandidatuře slyšela. Na to jsem jí řekla, že je-li to pravda, nepřijala bych kandidaturu proti Miladě. Chtěla jsem ale vědět, jaké je její stanovisko. Odmítla odpovědět - což byla také odpověď. Ptala jsem se náčelnictva, jaké by bylo v takovém případě stanovisko náčelnictva žen? To se ovšem jasně postavilo za Miladu. Jela jsem tedy na Moravu s instrukcemi a mohla jsem klidně obhájit kandidaturu s. Malé proti všem jiným návrhům. Tam se mi ujasnilo, z jakého důvodu dává přednost náčelnictví Miladě Malé. Moravské župní náčelnice tyto důvody uznaly a od té doby byla spolupráce daleko klidnější a příjemnější.

V náčelnictvu mužů byla situace daleko komplikovanější. Skutečně šlo o volbu náčelníka, protože Jindra Vaníček si už nepřál být kandidován. Když prohlásil poprvé v roce 1920, že vede po páté a naposledy Sokolstvo na sokolském sletu, župní náčelníci

protestovali a namítali, že nemají za něho náhradu. Načež Jindra řekl „Ale máte!“ „Koho?“ „No třeba Klingra“ odpověděl jen tak bez rozmyšlení, nonšalantně, ne ani jako návrh, spíše jako možnost. Nakonec ho ale náčelníci přesvědčili, že je to přece jen záhy odcházet na odpočinek, Sokolstvo ho potřebuje. Jindra tedy zůstal, ale po VIII. sletu utrpěl záchvat mozkové mrtvice, který těžce poškodil jeho schopnosti motorické i duševní. Jindra se pohyboval jen v kolečkovém křesle, celá tíha náčelnického úřadu ležela na prvním místonáčelníkovi Agatonovi Hellerovi, když pak v roce 1931 došlo k volbě, cítili župní náčelníci mravní povinnost, svěřit Agatonovi aspoň na jedno volební období titul náčelníka ČOS.

Když došlo k volbám, musel odejít Klinger z volební schůze, poněvadž byl jedním z kandidátů. Potkala jsem ho na chodbě. Chodil jako lev v kleci, kouřil jednu cigaretu za druhou a když mě uviděl, nemohl potlačit v sobě rozčilení a vybuchl: „Já vůl, kdybych byl šel k DTJ, mohl jsem už dávno být nejen náčelníkem, ale taky poslancem.“ V té chvíli se ukázal ve své skutečné povaze.

Spolupráce s náčelnictvem mužů pod vedením Agatonovým byla radostná a úspěšná. On sám od samého začátku byl upřímným a 123nezištným rádcem začínajícího náčelnictva žen ČOS, zvoleného po skončení války. Pokračoval tak v tradici Vyšehradského Sokola, zahájenou v 90. letech minulého století s. Barborou Šourkovou, br. Rudolfem Bílkem a bratry Hellerovými. Další věrný a spolehlivý přítel náčelnictva žen byl br. Augustin Očenášek, který s br. Karlem Pospíšilem a s Hanou Dubovou, později provdanou Burgerovou, v žižkovském Sokole zaváděli a rozvíjeli nové směry, které přivezl v roce 1913 Očenášek z mezinárodního kongresu tělesné výchovy v Paříži. Očenášek byl idealista, zanícený pro všechno krásné a dobré, pro ideu řecké kalokaghatie. Nepřijímal nic z ciziny tak, jak to viděl, všechno vždy usiloval sladit s Tyršovým programem.

Radostná pohoda ve výchovných sborech nevydržela však ani do konce volebního období. Průběh volby Agatona Hellera ukázal, že cvičitelský sbor mužů přejímá Jindrovu poznámku o nástupnictví Klingrově bezvýhradně jako příkaz, zvolil Klingeru prvním místonáčelníkem a respektovalo jeho přání a názory jako dříve Jindrový.

Jak byla obecně sdílena důvěra k Jindrovi, tak překvapovala v tomto případě. Jindra Vaníček se totiž stýkal s malým kroužkem svých vrstevníků, a i s těmi vyměnil jen pár slov. Měl rád lidi, rád pobyl ve veselé společnosti, srdečně se zasmál jejich žertům, ale sám moc nemluvil. Kolovala o něm následující výstižná anekdota : Bydlil ve smíchovské sokolovně vedle France Beránka, starosty jednoty. Chodívali společně do Lobkovické vinárny na Malé straně. Přišli, beze slova usedli, Franc se zeptal: „Dáme si Ludmilu?“ Jindra nato: „Dáme si Ludmilu.“ Franc: „Pane vrchní, dvě Ludmily. Seděli, popíjeli a pozorovali okolí. Když dopili, zeptal se Franc: „Dáme si ještě jednu?“ Jindra: „Dáme si ještě jednu.“ Franc : „Pane vrchní, ještě dvě Ludmily.“ Když dopili, rozhovor pokračoval: „Zaplatíme?“ Jindra: „Zaplatíme.“ Franc : „Pane vrchní, zaplatíme.“ Zaplatili, vzali kabáty a klobouky a šli pěšky na Smíchov do sokolovny na Plzeňské třídě. Když strkali každý svůj klíč do zámku, obrátil se Jindra k Francovi a řekl: „To jsme si dneska hezky popovídali!“ Toto je anekdota, ale dobře vystihuje Jindru Vaníčka. O cvičencích věděl přesně, co který dovede, jaké má přednosti či nedostatky, ale jejich povahu neznal.

Krátce po volbě ještě náčelník Agaton s celým náčelnictvem přijal můj návrh, abychom po každém sletu vypracovali čtyřletý plán činnosti, společný všem třem výchovným sborům (oběma cvičitelským a vzdělávacímu) na celé čtyřleté období mezi slety, což umožní dokončení i větších projektů. Nepamatuji se přesně, ale mám dojem, že ústřední thema bylo „výchova příštího členstva z žactva a dorostu“. Já jsem pracovala na příručce o táboření, náčelnictvo žen společně se vzdělávacím sborem (Lasovská, Pelikán) na osadách žactva, br. Jandásek na samosprávě dorostu. Byla to radostná a úspěšná práce. Když už se blížilo dokončení, náčelnictvo mužů nás překvapilo odvoláním svých zástupců ze společné komise, bez udání důvodů. Nedovedly jsme si to vysvětlit a i naši nejbližší spolupracovníci mlčeli. Konečně br. Pechlát prozradil, že si toto rozhodnutí vynutil Klinger. Obával se, že předloží-li Aga Heller tak pěkný projekt, jaký tu vyrůstal, cvičitelský sbor jej zvolí na další období. Marně jej bratři ujišťovali, že bude zvolen referentem. Tenkrát jsem nemohla pochopit, jak mohli bratři Pechlát, Pelikán, Očenášek, Havel a jiní, které jsem znala, připustit takové ústupky vůči jednotlivce. Dnes po vlastní zkušenosti se domnívám, že volili menší zlo před větším - rozdvojení náčelnictva mužů. To byl první projev Klingerovy panovačnosti. Nikdy se netajil svým souhlasem s vládou jednotlivce a nedůvěrou k vládě a zodpovědnosti celku.

Náčelnictvo mužů za dlouhé Jindrovny nemoci poněkud přestárlo a stagnovalo, zatímco mladší náčelnictvo žen se vrhlo dychtivě do práce, dlouho mu odpírané. Klinger měl stále ještě v náčelnictvu převahu zkušených členů, ale považoval za snadnější brzdit náčelnictvo žen z titulu chybně vykládané nadřazenosti. Druhou jeho zbraní měla být kandidatura členů náčelnictva mužů do předsednictva. Odcizení a nedůvěra mezi oběma náčelnictvy tudíž trvala. Jednotlivci i skupinky a některé komise sice pracovaly, ale nebyla to už taková radostná spolupráce.

Také Scheinerovo zdraví už netrvalo dlouho, zemřel 11. ledna 1932 a v srpnu téhož roku jej následoval snad nejlepší žák Tyršův v tělesné výchově, Josef Klenka. Scheinerova smrt otřásla celým národem i celým světovým sokolským hnutím. Tisk - přátelský i nepřátelský - zaznamenal jeho ztrátu výrazy největšího obdivu a úcty. I nejmávanější německý časopis „Die Leibesübungen“ přinesl článek plný obdivu k Scheinerovu vůdcovství, přestože se nikdy netajil svým nepřátelstvím k Němcům a uplatnil je i v mezinárodní unii. Článek končil: „...před mrtvým nepřitelem skláníme zbraně v touze, aby osobnost tohoto neohroženého bohatýra, kterému ve prospěch národa nebyl žádný boj dosti těžkým, se stala vzorem i vůdcům našeho německého turnerstva.“

Vláda republiky spolu se Sokolstvem uspořádala tomuto „prvnímu ze Sokolů“ pohřeb vskutku královský. Rakev s jedinou ozdobou - sokolskou čapkou - byla vezena na dělové lafetě. V průvodu byla armáda zastoupená všemi svými zbraněmi, všemi svými hodnostmi; za rakví kráčelo 50 generálů a 400 důstojníků. Svaz „Slovanské Sokolstvo“ byl zastoupen delegacemi členských svazů, ČOS delegacemi všech 53 žup a nekonečnou řadou bratří a sester. 16. ledna byla uspořádána v Pantheonu Národního muzea tryzna za zesnulého. Hlavním řečníkem byl profesor Komenského university v Bratislavě Dr. Albert Pražák.

Tenkrát už Albert Pražák - můj bývalý profesor z gymnasia - znal svého švagra a jeho velkou lásku k Sokolstvu lépe, než když se s ním před lety seznámil. Vyprávěl mi o tom s humorem; jeho snoubenka si tehdy přála seznámit jej s rodinou své sestry, provdané

Scheinerové a přivedla ho do Scheinerovy vily ve vesničce Svatá u Berouna. Starostu zastihli s rýčem na zahradě. Přijal Pražáka sice velmi přátelsky, ale hned se omlouval, že s nimi nebude moci zůstat až do večera. Odpoledne je už vázán sokolskou povinností někde jinde. Pražák se na něj překvapeně podíval a vyhrkl: „Vy máte něco společného se Sokolem?“ Starosta odhodil rýč a rozhořčeně pronesl: „A to si pak člověk myslí, že už pro ten Sokol něco udělal!“

Albert Pražák byl totiž příslušník mladé studentské generace, odmítající bombastický způsob táborového řečnictví, v té době oblíbeného mezi mladočeskými vůdci. Jako rodák z východních Čech ztotožňoval Sokolstvo s Dr. Pipichem, starostou východočeské župy, typickým a velmi populárním představitelem tohoto řečnického stylu. Toto málo povzbuzující seznámení nastávajících švagrů bylo však velmi brzy nahrazeno bližším stykem, který se vyvinul v srdečné přátelství. Pražák se stal nejen oddaným vyznavačem, ale i nadšeným vykladačem sokolství, které jeho švagr Dr. Scheiner uváděl v život přesně dle vzoru Tyršova.



Agathon Heller

OD IX. K X. SLETU 1932 - 1938

PŘED BOUŘÍ

V Německu, které již dříve jednostranně zrušilo všechna ustanovení versailleských mírových smluv na něj se vztahujících, nastoupil roku 1933 k moci Adolf Hitler. Ve svém spise „Mein Kampf“, Hitler jasně vyjádřil svoje cíle: zbavit Německo, vrcholného představitele arijské rasy, židovského obyvatelstva, převychovat vybrané jedince z méněcenných slovanských národů na Němce, vyhubit jejich inteligenci a ostatek vystěhovat daleko na východ. Po ovládnutí celé Evropy potrvá pak německá říše, vedená vůdcem s absolutní mocí, příštích tisíc let. Dnes je nám těžko pochopit, jak mohli tehdejší političtí vůdcové evropských států tuto knihu ignorovat nebo jí nevěřit. Ustupovali Hitlerovi v klamně naději, že německý národ sám prohlédne a šíleného vůdce se zbaví. Svými ústupky jej však stále více posilovali. Hitlerovi se podařilo nejen zfanatisovat nevzdělané masy, ale i většinu německé inteligence; v roce 1932 byl zvolen říšským kancléřem a v roce 1933 se stal absolutním samovládcem.

Princip vůdcovský mezitím ovládl také Itálii a Španělsko a nebezpečně se šířil i v dalších evropských státech. Mnozí politikové se dali oklamat faktem, že jak Mussolini v Itálii, tak Hitler v Německu radikálními sociálními zákony odstranili nezaměstnanost, dosahující v těchto zemích nebývalé a nebezpečné výše. Neuvědomovali si, že fašistické a nacistické země za to zaplatily ztrátou demokracie a lidských práv.

Jako blesk z čista jasna přišla v roce 1934 zpráva, že Hitler uzavřel s Polskem smlouvu o neútočení. Tím byl ohrožen Benešův plán obrany proti Hitlerovi a došlo k utvoření „Malé dohody“ mezi Československem, Jugoslávií a Rumunskem. Sokolstvo těchto národů vytvořilo „Malou dohodu“ mládeže.

Zdá se, že Beneš počítal s vlivem Svazu slovanského Sokolstva v Polsku, to však tam nemělo daleko takový vliv jako v Československu. V Polsku bylo vše velmi silně ovlivňováno katolickou hierarchií. Ta i Sokolu dovolovala nebo zakazovala účast na sokolských podnicích v zahraničí. Navíc byl starosta polského Sokola Adam Zamoyski v trvalé opozici proti předsedovi vlády Beckovi. Po podpisu smlouvy s Hitlerem nemohl pak ani on, ani jeho snacha Jadwiga nebo náčelník Fazanovic zůstat ve vedení Sokola. Novým starostou byl zvolen František Arciszewski a slet SSS, chystaný na rok 1935, byl odvolán.

Neklid, zmítající celou střední Evropou rozdmýchával znovu a znovu separatistické hnutí na Slovensku, vedené páterem Andrejem Hlinkou, ještě před vypuknutím první světové války osobností velmi oblíbenou v Čechách i na Moravě. Když maďarští četníci stříleli do stávkujících dělníků v Černovicích, Hlinka cestoval po Čechách a Moravě a podněcoval protestní schůze a akce, připomínající a posilující vědomí sounáležitosti obou větví původního slovanského národa. Když se v roce 1918 stal vůdcem a nejvyšším reprezentantem slovenského národa v ČSR evangelík dr. Vávro Šrobár, postavil se Hlinka nepřátelsky proti republice a jal se hlásat ideu slovenského separatistického státu. Při

státních oslavách tisícího výročí založení prvního křesťanského chrámu v Nitře knížetem Pribinou, pokusil se Hlinka, pod ochranou ozbrojené skupiny, strhnout vedení oslav na sebe. Záslohou sokolů, účastnících se ve značném počtu oslav, bylo srážce zabráněno.



Adam Zamoyski

VNITŘNÍ VÝVOJ 1932 — 1938

Celé mezisletové období probíhalo tedy pod dvěma těžkými stíny: světové hospodářské krize a hrozby druhé světové války. Krach newyorské burzy roku 1929 vyvolal řetězovou reakci světových rozměrů, která počátkem třicátých let již postihovala celou Evropu. Nezaměstnanost dosud neslýchané výše a z ní plynoucí hmotná i mravní bída, přiměly ČOS k rozsáhlé sociální akci, podněcující bratrskou pomoc zaměstnaných těm méně šťastným. Zároveň se vymyslely nové způsoby pomoci. Polovina osmimilionového výtěžku devátého sletu byla použita na záchranu ohrožených sokoloven a v sociální pomoc. Na podnět spisovatele Karla Čapka byla vytvořena celostátní akce „Demokracie dětem“ na ochranu mládeže, ohrožené hladem a mravní bídou.

Protože se Evropou nebezpečně šířil příklad italského fašismu a jeho učení začalo pronikat i do sokolských jednot, vzdělávací sbor se rozhodl sílit výchovu k demokracii. Předsednictvo ČOS znovu publikovalo prohlášení, že usnesení VII. valného sjezdu o neslučitelnosti sokolství s totalitními a diktátorskými ideami se vztahuje také na fašismus. K desátému výročí VII. valného sjezdu - nejvýznamnějšího ze všech - byla znovu vydána usnesení tohoto sjezdu spolu s autentickým výkladem výboru ČOS.

Nákaza vnikala i do řad sokolských, ale výchovné sbory (cvičitelké a vzdělávací) na to odpovídaly zvýšenou výchovou k demokracii. Přesto však noví činovníci na dvou nejvyšších místech - náčelník a starosta - nepochopili svůj úkol v této historické době. Jakmile jim byla dána příležitost, zmocnila se i jich touha po moci, nejvyšší to hnací síle tehdejší doby. U Klingera se projevila poprvé při volbě Agy Hellera a po druhé při zmaření spolupráce na společném programu. Nastal konec přátelské spolupráce, oba bratři zašli příliš daleko. Snažili se ztížit práci náčelnictva žen ke škodě sokolské věci.

Cvičitelké školy byly spravovány kuratoriem, jehož předsedou byl náčelník. Když se uvolnilo místo stálé cvičitelky, Klinger do poslední chvíle odmítal svolat schůzi kuratoria, takže bylo nutno obsadit je bez soutěže, provizorně aspoň na měsíc. Měsíc uplynul, schůze nebyla a starosta odmítl vyzvat náčelníka ji svolat. Poněvadž jsme nemohly zastavit školy, vyzvala jsem provizorní cvičitelku, aby učila dál. Když po měsíci pokladna předložila výplatní příkaz, odmítl jej starosta podepsat s poznámkou, že zaměstnání cvičitelky nebylo schváleno. Připsala jsem pak na tutéž listinu, že cvičitelka musí dostat plat za vykonanou práci a odmítla jsem odpovědnost za tento stav, způsobený nemožností přimět náčelníka ke svolání kuratoria. Z toho vznikla mezi mnou a starostou Bukovským roztržka, která se nikdy nezacelila.

Starosta Bukovský také zaváděl způsoby, které byly v přímém rozporu s demokracií a zejména s bratrstvím, jako například požadavek referátů úředníků o jejich představených činovnících. Vrcholem byl požadavek, aby všechna korespondence Tyršova domu mu byla před odesláním předkládána. Protože to bylo fyzicky neproveditelné, přenesl cenzuru na sletového jednatele br. Keppla. Výsledek toho byl, že když br. sletový jednatel nemohl včas prohlédnout zásilky povinných sestav s pokyny k soudcování pro župy, musela jsem v den závodů celé půldne diktovat jejich obsah na dvou telefonech současně, meziměstsky do žup.

Starosta Bukovský podporoval Klingera v jeho omezování práv náčelnictva žen. Brzy ale také došlo ke konfliktu náčelníka Klingera s hlavním štábem branných sil republiky. Klinger se považoval za nadřazeného náčelníku generálního štábu a snažil se zasahovat do jeho rozhodování ve své funkci úředníka ministerstva národní obrany. Když generální štáb změnil pořadová cvičení podle potřeb armády (trojstup a trojřad), náčelnictvo mužů odmítlo tuto změnu zavést v Sokole. Tenkrát se poprvé vzepřel výbor a rozhodl se změnu přijmout.

Zatímco náčelnictvo mužů loyálně vyhovovalo požadavkům náčelníka, župní náčelníci a část náčelnictva s obavou zjišťovala zhoršení úrovně vrcholového výcviku a mezinárodní reprezentace. Začaly se ozývat varovné hlasy. Na podzimní schůzi cvičitelkého sboru mužů v roce 1936 měl Jaroslav Šterc zprávu o vývoji nářaďového tělocviku za poslední 3 roky, t. j. od volby Klingera náčelníkem. Referát byl zdrcující. Klingerovo postavení jako úředníka ministerstva národní obrany se po roztržce s generálním štábem zhoršilo až k neudržitelnosti. Starostovi Bukovskému dalo hodně práce, než dosáhl jeho přeložení do ministerstva zdravotnictví.

Tak poněnáhu, v maličkostech, se do sokolské praxe nejvyššího výkonného orgánu Sokola vplížily prvky autokratického zřízení. Byly tak nepatrné a nenápadné, že i přesvědčení demokraté je pokládali za neškodné a nebránili jim, aby nebyl porušen vnitřní klid a mír celé organizace. Mnohé z nich se ani nedostaly k vědomí výboru

(cenzura pošty, která zahynula na neproveditelnost) a také nepronikly dále než do 131 náčelnictva mužů a do předsednictva, kde byla stále ještě v živé paměti velká úcta k předcházejícím velkým činovníkům. Nahlodávala ale ostražitost pracovníků proti „vloudilé nákaze“, před kterou kdysi varoval Tyrš a jejíž následky se projevíly teprve po letech.

Trvalo to plná dvě volební období, než si výbor uvědomil změnu. Ve volební schůzi na jaře roku 1937 vytkli někteří nejméně členové výboru br. starostovi jeho nebratrské a odcizené jednání a při volbě dostal jen o jeden hlas nad polovinu. Před dalšími volbami v roce 1939 už byla nespokojenost tak veliká, že Klinger i Bukovský odmítli kandidaturu.

Vnitřní vývoj tělocvičný a výchovný pokračoval nerušeně. V podzimní schůzi roku 1938 předložila ještě obě náčelnictva výboru společný návrh programu pro nejbližší rok, založený na bedlivém studiu a zkušenostech ze sletových příprav a ze cvičitelských škol. Po zjištění, že dvě třetiny jednot jsou jednoty malé, s počtem dospělých členů nepřesahujících jedno sto, byla v tomto programu zdůrazněna potřeba věnovat zvláštní pozornost těmto jednotám a výchově jejich vedoucích, zvláště pak potřeba reformy programu cvičitelských škol a zkoušek. Rozšířením programu sokolské tělesné výchovy o doplňková odvětví nám vyvstala povinnost postarat se o jejich zdravý rozvoj a zejména o výchovu speciálních cvičitelů pro jednotlivá odvětví. Najít hranice specializace a stanovit její poměr k základnímu tělocviku, který musí zůstat naším hlavním cílem. Specializace vyžadovala nutné dohody se sportovními svazy. Pro zajištění výsledku tělocvičné činnosti bylo třeba zrevidovat účelnost cvičebního prostředí našich malých jednot a reformovat činnost dozorců. Pro zachování jednoty sokolské výchovy a pro zjednodušení práce bylo nutno upravit organizaci cvičitelské práce s ohledem na součinnost cvičitelských sborů se sborem vzdělávacím.

Vzdělávací sbor ve svém programu na nejbližší rok postavil na první místo péči o sokolskou výchovu dorostu a spolupráci s organizacemi vysokoškolského studentstva, které při sletu projevilo živý zájem o sokolství. Obojí program musel být v dalších letech rozšířen pod tlakem zvýšených hrozeb Hitlerových o výchovu k brannosti. U mužů a u mužského dorostu to byl vojenský výcvik, u žen příprava na převzetí péče a vedení celých obcí při evakuaci a zabezpečení zdravé výživy. Znamenalo to rozšířit program pro vedoucí táborů poučením o nouzové výživě, využitím domácích přírodních zdrojů. Tenkrát jsme netušili, jak brzy se nám toto poučení osvědčí.

O dvanáct let později, když mi dcera oznámila do Ameriky, že je s celou rodinou v uprchlickém táboře v Německu, poslala jsem jako první pomoc standartní „Care“ balík, ve kterém byla, mezi jiným, také plechovka nechutného sádla. Protože táborová strava postrádala vitamíny a tuky, mazala dcera dětem chleba tímto nechutným sádlem a posypávala to nakrájenou cibulí. Nejmladší vnučka se pak denně večer modlila, aby toho sádla v plechovce neubývalo.

Přes hospodářské potíže a mezinárodní napětí dosahovala sokolská tělovýchovná činnost stálým zlepšováním nových úspěchů. Pracovalo se na osnovách a ženy propracovaly nový závodní řád. Před olympijskými hrami v Berlíně v roce 1936 uspořádal Svaz slovanského Sokolstva soudcovské školy, oddělené pro muže a pro ženy, v Kaštel Sucurac v Dalmácii, které ohromně přispěly ke sblížení účastníků. Spojenému úsilí

náčelnictva žen SSS se podařilo včlenit závody žen do programu FIG i do olympijských závodů. Zkušenosti sokolských žen ze závodů SSS a zejména technická vyspělost Československých žen způsobily, že v prvních patnácti letech bylo mezinárodní závodění žen úplně pod vlivem sokolským.

Radost z úspěchů a růstu Sokolstva byla zkalena dvojitým, obzvláště bolestným loučením. V únoru 1937 zemřela s. Renata Tyršova, manželka Tyršova a dcera Fügnerova. 14. září téhož roku ji následoval prezident Osvoboditel T. G. Masaryk, který již od roku 1935 byl na odpočinku z presidentského úřadu. Když nás toho osudného rána probouzel ze spánku hluboký hlas zvonu, připojila se k nim srdce celého národa. Na strahovském sletišti se řadil nekonečný zástup těch, kteří se chtěli naposledy poklonit milovanému vůdci. Trvalo to celou noc, než se poutník dostal od smíchovského vstupu na sletišť, po mnoha zákrutech, k Plečnikově slavnostní síni. Celý další den se obnovovala mlčenlivá pouť lásky a vděčnosti. Nikdy před tím nebyl celý národ tak sjednocen jako v tu chvíli bolesti nad těžkou ztrátou.

Zahraniční styky Sokola byly silně ovlivněny Hitlerovým nástupem k moci a šířením diktatur v Evropě. Nezměněny však zůstaly přátelské návštěvy a vztahy s Uníí francouzských gymnastů, ke kterým se teď připojila stejně srdečně „Fédération Féminine Française“. Nerušeně také pokračovalo spojení s oběma sokolskými svazy v Americe, vzájemnými zájezdy, účastí amerických cvičitelů ve školách ČOS a obousměrnými zásilkami sokolské literatury. Sokolský význam SSS byl sice narušen už dříve zestátněním jihoslovenského Sokola, což však nemělo žádný vliv na vřelost vzájemných citů. Přesto jsme tím ale ztratili některé vynikající bratry - jako, ku příkladu, Dušana Rogunoviče - kteří se nechtěli smířit se ztrátou samostatnosti a demokratičnosti jihoslovenského Sokola.

VZTAHY SE ZAHRANIČÍM. OLYMPIJSKÉ HRÝ.

První mezinárodní tělocvičnou organizací byla Evropská Tělocvičná Unie, založená roku 1883 v Paříži, z podnětu dvou Francouzů, Charlese Cazaleta a Jeana Cuperuse. Od roku 1901 pořádala Unie ve dvouletých obdobích závody družstev a jednotlivců o mistrovství Evropy. Česká Obec Sokolská se zúčastnila těchto závodů poprvé v roce 1907 při V. všesokolském sletu a hned napoprvé získala titul přeborníka Evropy. R. 1920 změnila Evropská Unie jméno na „Fédération Internationale de Gymnastique“, zkráceně FIG. V lednu roku 1932 zemřel předseda Cazalet a brzy po něm první místopředseda Dr. Scheiner. Na důkaz mimořádné vážnosti, které se tento bratr těžil v mezinárodním tělocvičném světě, byl zvolen „in memoriam“ předsedou FIGu na jeden rok; v tomto období vykonával jeho práci první místopředseda hrabě Adam Zamoyski z Polska. V téže schůzi přednesla jeho snacha, náčelnice polského Sokola hraběnka Jadwiga Zamoyska společný návrh náčelnictva žen „Svazu Slovanského Sokolstva“, aby Federace uspořádala příští rok v Budapešti vedle závodu mužů rovněž závod družstev žen. Návrh byl schválen

a přípravou ženského závodu byla pověřena komise tří mužů za předsednictví s. Zamoyské. Bylo to poprvé a naposledy, kdy muži v mezinárodních závodech připravovali závod žen. První technickou komisi FIGu vedly náčelnice ČOS, Svazu polského Sokolstva a Svazu jihoslovanského Sokolstva, poněvadž byly jediné, mající zkušenosti ve vedení velkých celků.

Závodů mužů se zúčastnili také Němci, poprvé za vlády Hitlera. Přes počáteční oznámení jejich vedoucího, že si jednou do Budapešti pro vítězství, museli se spokojit s třetím místem. První byli Švýcaři a druzí Češi.

Návrh tříčlenné komise mužů pro závody žen nás sice neuspokojoval, přesto jsme však družstvo přihlásily; to nám zajistilo možnost vlivu na pořádání dalších závodů. Za nářadí jsme si zvolily bradla o nestejně výši žerdí a kladinu. Kromě pro členky SSS, to byla naprostá novinka pro každého. Československé družstvo skončilo první, druhé byly Maďarky, třetí Polky, Čtvrté Francouzsky a páté Bulharky. Z tohoto závodu jsme si odnesly poučení: sokolský požadavek, aby závody žen připravily, řídily a soudcovaly ženy byl pro nesokolské svazy předčasný, poněvadž jediné sokolské cvičitelky měly patřičné zkušenosti soudcovská a organizační. Všechny ostatní bylo třeba připravit, hlavně pak vzdělávat soudkyně na samostatnou práci.

Dalším poučením byla zkušenost, že je nutno počítat s pronikáním přehnaného nacionalismu do mezinárodního závodění. Přistihly jsme totiž jednu Maďarku, pověřenou pouhým přenášením závodních tabulek, při falšování výsledku. Byla ovšem vyloučena, ale pro nás to byla výstraha.

V roce 1935 byla v Bruselu ustavena první ženská technická komise; předsedkyní byla zvolena Jadwiga Zamoyská, jednatelkou Marie Provazníková. Prvním úkolem této ženské technické komise FIG byla příprava tělocvičného závodu žen na Olympijských hrách v Berlíně příštího roku. Účast byla velmi pěkná a probudila zájem o odlišení ženských závodů od mužských.

Návrh na včlenění závodu žen do OH v Berlíně narazil na odpor mezinárodního olympijského výboru, který pak přece povolení dal, ale s výhradou: závodit budou jen družstva a ne jednotlivé závodnice. Jako nářadí byla přijata bradla o nestejně výši žerdí a kladina, obojí však po značné debatě. V této debatě přišlo na přetřes, že ačkoliv obě nářadí jsou neobyčejně vhodná právě pro ženy, dávají závodnicím slovanských svazů, již dříve s nimi dobře obeznámeným, nesporný náskok proti ostatním. Do OH ale zbývaly ještě celé dva roky a nakonec bylo toto nářadí přijato.

Brzy po ohlášení povinného nářadí přišel obci sokolské dopis německého „Turnvereinu“ žádající o dovolení vyslat do Prahy cvičenky za účelem seznámení se s nářadím, v Německu naprosto nezvyklým. Ochotně jsme je pozvaly. Přijelo několik cvičenek z Drážďan s jedním cvičitelem. Jen vstoupili do tělocvičny, ihned utíkali ke kladině a měřili, je-li její horní plocha opravdu jen osm centimetrů široká, jak bylo tenkrát obvyklé (později byla rozšířena na 10 cm). Nechtěli tomu věřit a žádali, abychom jim ukázali, co na takové kladině děláme. Tělocvična byla právě plná našich cvičenek, zavolala jsem tedy některé, aby ukázaly, co na kladině dovedou. Němky nevycházely z údivu, bylo to pro ně úplně nové.

Po ustavující schůzi technické komise žen FIG onemocněla s. Zamoyska na tuberkulózu a odjela se léčit na francouzskou Riviéru do Nice. Oznámila, že se nebude

moci po dobu své nemoci zúčastnit žádných přípravných prací na olympijské hry. Celá odpovědnost za přípravu OH připadla tudíž na mne a na náčelnictvo žen, které mě ve všem sestersky podporovalo. Práce to byla nemalá. Musely jsme připravit povinné sestavy, přeložit je do úředního mezinárodního jazyka - francouzštiny - opatřit fotografiemi hlavních pohybů a vypracovat soudcovské pokyny, rozbor sestav i jejich hodnocení. Po vyléčení s. Zamoyská otěhotněla a její dovolená musela být prodloužena až do samého začátku OH v Berlíně. Bylo to nemilé a nevíтанé přetížení, tím spíše, že v té době začínaly také první přípravy na náš X. slet. Všechny zúčastněné pracovnice byly tudíž prací přetíženy až na okraj svých možností.

Když se počet přípravného družstva snížil vylučovacími závody na deset účastnic a výcvik se stále soustřeďoval do Tyršova domu, nastaly neobyčejně horké červnové dny, pro všechny cvičenky zvláště únavné. Už dříve jsem usilovala o přeložení konečného souvislého nácviku mimo Prahu, do klidu menší mimopražské jednoty. Klinger to však svým odporem zmařil přesto, že jsem o to žádala jen pro ženy.

Závodnice vůčihledně chřadly, jejich výkony se zhoršovaly místo zlepšovaly. Tenkrát se vložila do jednání agilní náčelnice Markéta Minaříková z Černošic, známého letoviska nedaleko Prahy. Vylíčila tamějším členům svízele olympijské přípravy tak přesvědčivě, že jednota pozvala družstvo ČOS do Černošic jako své hosty. Celá obec byla pyšná, že jí byla svěřena péče o družstvo a zahrnula cvičenky takovou láskou a péčí, že to dělalo divy. Cvičenky v několika dnech přímo rozkvetly a výcvik se neobyčejně zlepšoval. Připravit jejich prostná znamenalo pro mne a pianistku s. Budeusovou velké zatížení, protože jsme musely cestovat denně mezi Prahou a Černošicemi, Výsledky, které se projevíly v přípravě, byly nám více než dostatečnou náhradou. Družstvo jelo do Berlína připraveno výborně a ve skvělé kondici.

Věděla jsem, že budeme mít dva těžké soupeře: Maďarky, které měly vysokou úroveň a pak německé družstvo, které za Hitlerovy vlády muselo všechno na olympijských hrách vyhrát. Věděly jsme, že budeme mít co dělat s neznalostí a nezkušeností nesokolských soudkyň, ale skutečnost byla daleko horší. Soudkyně byly naprosto neschopné a jejich známky byly prostě volbou číslic. Lídu Peškovou to tak rozzlobilo, že prohlásila, že bude soudcovat stejně jako ony; dala maďarské závodnici za bezvadnou odbočku jen 7 bodů, ale ukázalo se, že to byla nejvyšší číslice, neboť ostatní dávaly ještě méně. Americká delegátka, dr. Braunová, byla soudcováním tak znechucena, že nedovolila americkému družstvu nastoupit při obřadu prohlášení výsledků. U německých a maďarských soudkyň v tom ovšem bylo hodně zaujatosti. Družstvo ČOS, které bylo obecně posuzováno jako nejlepší, vyšlo na druhém místě, ale za těchto okolností to byl veliký úspěch. Viděla jsem v tom vítězství spolupráce a lásky.

Berlínské OH ukázaly důvod a účel německé přihlášky do mezinárodní tělocvičné federace. Hitler vynaložil na vybudování prostředí pro olympijské hry nesmírné sumy, aby ukázal bohatství, sílu a moc nacistického Německa. A to se mu podařilo. Od té doby začalo závodění států celého světa o možnost využít olympijských her pro vlastní propagaci. Olympijské hry 1936 byly plně využity pro propagaci nacismu a k maskování Hitlerových válečných úmyslů. Poprvé byl také učiněn průlom do zásady amatérismu na olympijských hrách. Hitler přijal vítěze - důstojníka, který zvítězil v atletice přímo na cvičišti, okázale jej povýšil a oznámil mu dar rodinného domku. Brzy nato byl

demokratický Turnverein rozpuštěn a nahrazen nacistickou organizací, zaměřenou jen a jen k vítězství nacistické říše.

Rumunsko

Když na rumunský trůn zasedl král Carol a vytkl si za úkol své vlády zvednout kulturní úroveň rumunského lidu, vyslal odborníky ve výchově a školství do předních evropských států, studovat jejich systémy školství a tělesné výchovy. Když se odborníci vrátili a zhodnotili společně výsledky svého studia, shodli se v názoru, že nejdokonalejší systém tělesné výchovy je československý Sokol. Král Carol se rozhodl požádat Československo o spolupráci a zavést tělesnou výchovu podle sokolského vzoru.

Byl vypracován program rumunské reformy a československé spolupráce na ní a následovalo pozvání rumunské vlády pro Klingera a pro mne k několikadenní státní návštěvě, ve které nás hostitelé seznamovali s rumunskými poměry a s krásami lidového umění, hodně ovlivněného sousedními slovanskými státy.

Vyvrcholením spolupráce byla cvičitelská škola pro rumunské učitelky v Praze v Tyršově domě, s francouzským vyučovacím jazykem. Měly jsme v náčelnictvu několik sester, které dokonale ovládaly franštinu, takže tato škola měla vysokou úroveň. Tehdy jsme se také blíže seznámily se strahovským opatem Msgn. Zavoralem, který se v Rumunsku těšil velké oblibě. Naše posluchačky si vyžádaly přijetí deputace, která by ho pozdravila a on pak všechny pozval na recepci do strahovského kláštera.

Přátelství mezi oběma národy se prohlubovalo skoro na hranici bratrství. V náčelnictvech jsme se někteří učili rumunský, abychom usnadnili dorozumění. Na rok 1936 byl chystán velký zájezd do Rumunska s tělocvičným vystoupením na velkém cvičišti. Byl zmařen tím, že se těsně před zahájením zřítíla hlavní tribuna hlediště. Zájezd se uskutečnil příštího roku za velikého nadšení a velké účasti z Československa. V r. 1936 přijel král Carol s korunním princem Michalem do Prahy, aby se zúčastnil národních oslav. Připravili jsme pro ně akademii v Tyršově domě, při které mi král odevzdal vysoký rumunský řád.

Den po této akademii byla velká státní recepce ve španělském sále na Hradě, která mi připravila dosti rozpaků. Nebyla jsem na ni pozvána, ale patrně udělení řádu připomnělo příslušnému oddělení v kabinetní kanceláři, že jsem pozvána být měla. A tak 28. října ráno přišel zvláštní posel, doručit pozvání na večerní recepci. Pozvání vyžadovalo pro muže řády a bílé kravaty. Bílá kravata znamenala velkou večerní toaletu pro dámy a to jsem neměla. Byl 28. říjen, svátek, všechny obchody byly zavřeny, nikde se nepracovalo. Měla jsem na štěstí doma kus černého sametu, který stačil na jednoduché dlouhé šaty bez rukávů, které mi švadlena v domě za den ušila. Šaty tedy byly, ale co řády? Nedovedla jsem si sebe představit s hrudníkem vydlážděným cizími řády, kterých jsem měla několik. Pozvání však bylo jasné. Vyřešila jsem to tím, že jsem řády vstrčila do večerní kabelky. První osoba, na kterou jsem ve Španělském sále narazila, byla Františka Plamínková, předsedkyně Národní rady žen. Přísně se na mne podívala a pronesla: „Kde máš řády?“

Když jsem přiznala, že jsou v kabelce, Františku div neranila mrtvice. „Jediná žena v republice, která má řády a ona je nosí v kabelce! Honem si je jdi připnout!“ V toaletních místnostech jsem si nejdříve oblékla jugoslávský řád sv. Sávy. Byl to řád druhé třídy, což znamená na stuze zavěšené na krku. Bleděmodrá stuha ve špičatém výstřihu černých šatů vypadala náramně. Nalevo jsem si připíchla francouzskou medaili za tělesnou výchovu a estonský řád. Nový řád rumunský jsem si vzít nemohla. Pro tento řád - myslím, že se jim říká kříž - si páni dávají šití frak se zvláštní dírkou na pravé straně hrudníku. Nehodlala jsem si zkazít nové šaty pro jedno oblečení řádu, a tak zůstal v kabelce. Stejně jsem se nikdy nedověděla, jak se jmenoval.

Události se řítily s neobyčejnou rychlostí a už jsem se do celé té nádhery nikdy neoblékla. Za necelé dva roky tu byl Mnichov, Protektorát a válka. Bratrská armáda generála Malinovského mě pak osvobodila ode všech řádů, ukrytých v lednici v mlýně, sousedícím s naší chatou na Rendlíčku. Zůstal mi jen sv. Sáva, který byl v pražském bytě a po válce mi francouzská vláda poslala podruhé řád čestné legie, tentokrát jsem však musela na něj poslat potřebné zlato.

Po královské návštěvě sblížení obou národů pokračovalo zájezdy a výměnou posluchačů ve cvičitelských školách. Po X. sletu byly uspořádány tábory pro dorost, jako prostředek k většímu sblížení mezi dorostem různých krajů a států. Sestra Tiša Gleindeková byla vyslána do Rumunska, aby tam vedla školu pro příští vedoucí táborů.

Utkání s prezidentem

Dr. Klinger, který byl od roku 1933 náčelníkem, navrhoval výpravu asi 800 mužů, kteří měli zacvičit společná prostná na olympijských hrách tak, jak se cvičila na sokolských sletech. Na tentýž rok mělo Sokolstvo naplánováno zájezdy na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Na Slovensko zejména proto, že se tam začala nebezpečně uplatňovat Hlinkova separatistická propaganda. Postavila jsem se proti tomuto návrhu, protože jsem neviděla nic prospěšného v příspěvku Sokola k okázalosti O. H. v Německu. Věděla jsem, že nic nemůže překonat to, co Německo udělá pro svoji vlastní propagandu. Propagaci sokolské tělesné výchovy jsem považovala tímto způsobem za nemožnou už proto, že obecnstvo tvořili hlavně sportovci, kterým jde pouze o medaile, rekordy a vítězství. Považovala jsem za důležitější podepřít zájezdem na Slovensko demokraty v obraně proti šíření Hlinkova separatismu. Starosta podporoval Klingerův návrh, ale když se v předsednictvu ozvalo více hlasů shodných s mým názorem, doporučil se zeptat na názor presidenta republiky. V té chvíli si patrně nikdo z nás neuvědomil, že tento postup je v rozporu s prohlášením VII. valného sjezdu o nezávislosti Sokola na vládách. President Beneš byl ovšem členem Sokola, ale v sokolské organizaci neměl o nic více práva, než kterýkoliv jiný člen. Ovšem v debatách úřad presidenta dával jeho hlasu mimořádnou váhu. President vyhověl žádosti o audienci a pozval hlavní činovníky k rozhovoru. Na dotaz předsednictva se president vyslovil souhlasně s Klingerovým návrhem. Rozhovor se

proměnil v duel mezi prezidentem republiky a mnou. Vysvětlila jsem mu své stanovisko, ale on setrval na svém. „Pro propagaci bych šel do pekla“, prohlásil. Názor presidentův měl pochopitelně vliv na členy předsednictva, které pak v příští schůzi přijalo Klingerův návrh. Tím byl pro mne případ ukončen, protože Klingerův návrh se týkal jen mužů. Ale začal si toho všimnout sokolský i nesokolský tisk. Ukázalo se také, že předběžné přihlášky na zájezd do Berlína počítaly s úhradou jízdného pořadatelů, t. j. ČOS. V jarní schůzi výbor ČOS úhradu odmítl a přihlášky tak odpadly. Členstvo a nejvyšší orgán ČOS - výbor - rozhodli tedy nezávisle a shodně se zásadami VII. valného sjezdu.

Do šesti slovenských žup a sedmé podkarpatské jelo z Čech a Moravy celkem 40.000 Sokolů a Sokolek.

X. SLET

Přípravy k X. sletu byly ještě svízelnější než k předešlému. Sokolská odpověď na zvýšené překážky bylo zvýšené pracovní vypětí. Na nezaměstnanost, která stále ještě trvala, odpovědělo Sokolstvo rozpočtem ve výši 23. milionů korun. Na stupňované válečné hrozby odpovídalo Sokolstvo prohloubením mravní a ideové výchovy. V dubnu roku 1937 svolal výbor ČOS branný sraz všech sokolských žup a jednot, jako zkoušku pohotovosti a kázně. Nastoupilo k němu více než půl milionu členstva a dorostu. Dorostenek nastoupilo 98.530. Mezi účastníky byl i velitel branných sil republiky, náčelník generálního štábu generál Boček.

Před nástupem sletového roku, na zahajovacím sletovém koncertě, provedla poprvé Česká filharmonie Sukův pochod „V nový život“ se smíšeným sborem Jaroslava Křičky.

Předsletový rozestavný běh

byl přeložený pro presidentovo úmrtí na 26.-28. října 1937. Nesl z Tyršova domu po deseti tratích do všech žup a do všech jednot poselství: „Bude X. slet! Všichni na svá místa! Všichni k obraně a k dobudování svobodné, demokratické a sociálně spravedlivé republiky!“ Provázela jsem štafetu na části nejdelší trati, končící v Jasině na rumunské hranici, se dvěma členkami náčelnictva. Nebylo to snadné. Musela jsem dříve na nádvoří Tyršova domu vypustit první běžkyně štafet, zahajovaných dorostenkami, střídavě s náčelníkem, který vypouštěl zahajující dorostence. Se s. Vokáčovou jsme Štafetu pak dohonily druhý den ráno ve Vrútkách, kde nás čekala se svým autem s. Růžena Autengruberová, rozená Strimplová, která pak řídila auto až do Jasiny. Když jsme musely brát benzín, trvalo více než hodinu, než jsme dostihly dohořívající ohníčky u cesty. Byla

to kouzelná jízda v temné noci hlubokými lesy. U cesty, v pravidelných intervalech, zahřívaly ohničky běžce, čekající na štafetu. Všude nás vítaly zářící oči dorostenců a dorostenek, dychtivých zařadit se mezi 130 tisíc běžců, kteří nesli sletovou výzvu. Ta neselhávající pravidelnost i v řídké obydlených částech země, ta touha být účasten, to nadšení mládeže, to dávalo víru v budoucnost. A množství těch, kdo pečovali o běžce, zmnohonásobilo účast a dodávalo jistotu.

K valným hromadám jednot vyslalo předsednictvo ČOS novoroční poselství, které končilo: „Za svobodu a demokracii jsme pracovali, za svobodu a demokracii pracujeme, za ně budeme pracovat a bude-li třeba bojovat a umírat.“ To se stalo heslem X. sletu.

Sletové informace a vysílání sletového nácviku rozhlasem bylo zahajováno sletovou znělkou od Oldřicha Harfla a slovy: „Za svobodu, za demokracii.“

Zimní sletové hry

byly tentokrát poprvé ve Vysokých Tatrách s vedením na Štrbském plese. Zúčastnily se jich všechny sokolské svazy sdružené v SSS. Má dcera zvítězila ve sdruženém závodě. Ještě než došlo k zahájení vlastního sletu, byly nervy národa vystaveny dvěma Hitlerovým útokům: 14. března 1938 obsadil Hitler Rakousko, kde měla ČOS župu dolnorakouskou. Sokol byl zakrátko rozpuštěn a jeho nevelké jmění zkonfiskováno. A 21. května, po upozornění výzvědnou službou spojenců, byla v ČSR vyhlášena částečná mobilizace, která vytrhla značný počet bratří ze sletové přípravy. Mobilizace zmařila připravovaný německý útok a sletové přípravy pokračovaly.

Prvního sletu sokolského žactva i s průvodem se zúčastnilo 16 tisíc žákyň a 24 tisíce žáků. Rozdíl v účasti byl způsoben tím, že cvičitelský sbor žen, z obavy o zdraví žákyň, je svolal jen ze žup, ze kterých se mohly vrátit domů týž den, kdežto muži sezvali žáky z celé republiky.

26.-29. června byl slet dorostu, na kterém cvičilo 24 tisíce dorostenců a 33 tisíce dorostenek. Nejúspěšnější byly dorostenky v půvabné skladbě Boženy Matějovcové. K úspěchu přispěla vedle vnitřních hodnot i barevná souhra modrých chitonů s věnečky žlutého kvítí, použitými v posledním oddílu jako náčiní. Stejně úspěšné byly i tance pod májemi s. Vokáčové, nacvičené staršími dorostenkami v počtu 4.800, ve slavnostních krojích.

Slet žactva s menším počtem cvičenců, jednoduchými nástupy a v jednodenním trvání proběhl hladce. Ale na sletu dorostu se již projevily nedostatky Klingerovy ve vedení velkých celků. Zkoušky dorostenců selhávaly už v nástupech, které musely být vráceny k opakování, bez ohledu na čekající dorostenky. Počasí bylo krajně nepříznivé, ve vytrvalém dešti a studené vichřici musely seřazené dorostenky stát hodiny a čekat, až dorostenci skončí. Když pak vichřice strhla střechu členské tribuny a hodila ji do Vaníčkovy třídy vedle čekajících proudů dorostenek, byl by Klinger málem vyvolal paniku. Ačkoliv měl na můstku k dispozici telefon, použil rozhlasu pro celý stadion a vzrušeným hlasem volal hospodářský a zdravotní odbor k záchranným pracem a k vyslání

sanitních aut. Vedoucí dorostenek mi telefonovaly, že dorostenky pláčí z obavy o rodiče, kteří byli na členské tribuně. Převzala jsem tedy rozhlasový mikrofon a uklidnila dorostenky sdělením, že nikdo nebyl zraněn. Tenkrát poprvé projevila členská tribuna svůj posudek potleskem. Protože Klinger přetáhl svůj dojednaný čas ke zkoušce o celou dobu, vyhrazenou dorostenkám a ty už byly zkřehlé chladem, poslala jsem je do šaten beze zkoušky. Na oběd jim zbývalo velice málo času, požádala jsem kuchyň, aby jim uvařila čaj. Spoléhala jsem na jejich dobrou přípravu, přesto, že náčelnictvo žen změnilo v předvečer hlavního vystoupení detail nástupu, který se v župách neosvědčil. Slíbila jsem, že zajedu na seřadiště a vysvětlím jim změnu ještě před nástupem, ale tentokrát se všechno spiklo proti nám. Dorostenky byly už v šatnách, tribuny vyklizené od obecnstva a předsednická lóže byla prázdná.

Kancléř Smutný z presidentské kanceláře telefonoval, že pan president chce přijet odpoledne a žádal, abych mu řekla, která chvíle by byla pro něho vhodná, aby přijel neoficiálně. Protože dorostenci měli cvičit po dorostenkách, zvolila jsem chvíli, kdy budou dorostenky po rozstupu na značkách. Kancléř mi řekl, kolik minut potřebuje president k jízdě na sletišť a já jsem měla upozornit, až bude čas k jeho odjezdu. Zatímco jsme takto vyjednávali, začalo se sletišť plnit obecnstvem a já jsem viděla, že je nemožné projet davem zpět do šaten. Slíbené informování dorostenek bylo nemožné. Ale ještě nebyl konec překážkám. Presidentův příjezd se o půl minuty opozdil. Dorostenky stály ve dvojestupových proudech. Zastavila jsem hudbu, abych mohla dát povel k rozstupu, až se president objeví v loži, ale v tom vylítla na stožár presidentská vlajka a obecnstvo začalo vítat presidenta potleskem. Když se potlesk utiřil, zapomněla jsem na všechna dobrá předsevzetí a dala změněný povel k rozstupu. Dorostenky jej provedly, jakoby jimi prolétla elektrická jiskra. Patnáct tisíc jich bylo a ani jedna se nezpозdila - takové jsme měly tenkrát dorostenky!

Náčelníkovy nedostatky se projevíly ještě více na sletu členstva a čím více se projevovaly, tím víc rostla jeho zloba. Když se ukázalo, že náčelnictvo mužů chybně vypočítalo počet šaten potřebných pro muže, řekl bratřím, aby prostě obsadili šatny žen. Na námitku bratří, že sestry tam mají své šatstvo a pravé zkouší, odpověděl, aby jim věci vyházeli ven. Zkoušky mužů nemohly z místa, Klinger tvrdil, že cvičenci neslyší jeho rozkazy vinou špatných zemních tlampačů. Zvukoví technici se ptali, jak to, že ženy slyší? Klinger trval na obvinění zvukové aparatury. Technici vyslali zvědy mezi muže na cvičišť a ti přinesli zprávu, že cvičenci skutečně neslyší, avšak pro hluk, jak se bratři dohadují, jak rozumět náčelníkovým povelům. Spor skončilo náčelnictvo mužů vysláním br. Pechláta na náčelnický můstek, aby stál za Klingerem a napovídal mu, jak formulovat povely a vysvětlení. Na Bráně borců se objevily hanlivé nápisy. Pohrdání členstva neschopným náčelníkem bylo zjevné.

Konečně mohli muži vystoupit v Pecháčkově skladbě o dvojnásobném obsazení cvičišť. Ta měla také svoji historii. Od té doby, kdy jsme měli na sletě dvakrát tolik cvičenců a cvičenek než bylo značek, toužila jsem, abychom je mohli zaměstnat všechny současně. Věděla jsem, že cizí žurnalisté našim číslicím nevěří. Náčelnictvo žen mi vyhovělo a dalo do soutěže na společná prostrná také požadavek návrhu na dvojnásobné obsazení značek: žádný takový návrh však nepřiřel. Klinger totiž začal kdekomu vykládat, že můj požadavek je nesmyslný, že při dvojnásobném obsazení nebude dost vzduchu pro

všechny a cvičenky budou omdlívat. Návrhovatelky nechtěly riskovat marnou prací, v případě že by cvičitelský sbor uznal oprávněnost Klingerových námitek a jejich návrh odmítl. Přijaly jsme tedy návrh s. Matějovcové na jednoduché obsazení. Brzy jsem se ale dověděla, že Klinger nařídil br. Pecháčkovi, zaměstnanci cvičitelských škol mužů, aby vypracoval návrh pro 30.000 mužů. Musela jsem přiznat, že se Klingerův úklad podařil.

V červnu 1937 jsem navštívila veřejné cvičení vinohradského Sokola, na kterém byl proveden rej cvičenek, který uchvátil svou originalitou a bohatstvím nových a hodnotných nápadů. Zavolala jsem si autorku s. Matějovcovou a řekla jí, že je to právě to, co jsem totiž měla na mysli: odpoutání od značek, volnost pohybu a hlavně inteligentní spolupráci cvičenek. Požádala jsem ji, aby navrhla něco podobného pro 30 000 žen. Zakrátko nás Boženka s manželem překvapili návrhem, který překonával všechno očekávání. První oddíl byl v obvyklém stylu, byť v neobvyklých útvarech. V druhém se cvičenky rozdělily do 4 klínů, které cvičily v kanonickém sledu. Ve třetím byly klíny zrušeny, cvičenky zaplavily cvičiště s výjimkou prázdného oválu podobajícího se jezeru s ostrovem uprostřed a to všechno se pak rozlilo po celém cvičišti, bez ohledu na značky. Na povel „Na značky nastoupit!“, pak každá cvičenka klekla na nejbližší značku. Na které se nedostaly značky, ty pak na další povel opustily cvičiště. Cvičenky na značkách zacvičily krátkou sestavu, sestoupily se v 55ti stupový proud a opustily cvičiště. Po menším váhání nad novostí a přílišném spoléhání na spolupráci byl návrh přijat a ve zmenšené úpravě vyzkoušen na župních sletech. Pochyby ovšem zůstaly. Nejvážnější pochybovač byl br. Havel, který přišel ke mně: „Víte, že se nepletu do vašich záležitostí, ale jde o slet! Nechtějte zkazit slet, nemůžete přece s touto skladbou uspět. Až dáte povel k odchodu, sestry nebudou chtít odejít, budou zápasit o značky.“

Nevěřila jsem mu, byla jsem si jista sokolskou výchovou svých cvičenek, ale ... byl to bratr Havel, otcovský přítel prvního náčelnictva žen! Zamyslíla jsem se a přišla na řešení: uvidím-li při zkoušce sebe menší náznak zápasu o značky, dám povel: „Pozor! Čelem vzad! Všemi branami odchod, pochodem pochod!“ A bude to velkolepý odchod. K tomu ale nedošlo. Trochu starostí sice daly některé sestry, které chtěly rej vidět - patrně sletoví nováčkové - takže nastoupilo jen něco přes 28.000 žen, překonalo to však veškerá očekávání. Neustále se měnící obraz cvičiště, střídání rytmu, volnost pohybu končící veselou polkou s vlajícími šátečky a nakonec ze zdánlivého chaosu se vynořující pořádek. Jak se pak dva 55ti stupové proudy prostoupily na středu na jeden, jak se míhaly jahody červených šátečků na smetaně bílých halenek a mizely v bráně borců - to už jsem viděla jen závojem slz.

Náhle se něco pohnulo po mé pravici. Byl to kancléř Přemysl Šámal, který přiběhl po střeše hlavní tribuny z presidentské lóže a prudce mne sevřel do náručí. Presidentovi později referoval, že od svých sedmnácti let nedal nikomu takovou pusu, jako té sestře náčelnici! Když mě pustil z objetí, ohlédla jsem se zpět na můstek, kde jsem měla dva zvláště milé hosty, předsedu a náčelníka federace francouzských gymnastek. Dojetím jim tekly slzy proudem po tvářích, nebyli schopni slova.

ČOS darovala prezidentu republiky bronzovou sochu „Republika“ od sochaře Brůhy a dostala od něho prapor, zhotovený s. Martínkovou podle uměleckého návrhu Kyselova.

I z toho stručného pohledu je patrné, že X. slet se rozvíjel pod těžkým tlakem vnějších okolností, z nichž nejhorší byla hrozba světové války. K tomu se přidal vnitřní tlak

autokratických tendencí obou nejvyšších činníků, starosty a náčelníka. Ty se mimo jiné projevovaly centralizací sletové organizace, která nesmírně komplikovala a ztěžovala práci, jak o tom svědčí zápis ze schůze výboru na podzim roku 1938. Obojí tlak však byl překonán oddaností a obětavou prací řadového členstva a cvičitelstva.

Zdalo se mi, že právě časové spojení válečné hrozby se sokolským příkladem jednoty a práce spojily národ zase do jednoho šiku a daly mu odhodlání k boji. Tak se to také tehdy jevilo domácím i zahraničním žurnalistům.

Z mohutného průvodu členstva nejvýmluvněji působila skupina vídeňských Sokolů, kterým byl povolen zájezd na slet pouze pod podmínkou, že budou vystupovat s nacistickou vlajkou! Z obavy, aby se obecenstvo nedalo snad strhnout k útoku na tuto vlajku, byla obklíčena četou policistů.

Přes všechny překážky a obtíže, o kterých ovšem diváci neměli nejmenšího ponětí, předstihl výsledek X. sletu po všech stránkách slety minulé. Největší a nejcennější jeho přínos byl v oblasti mravní a tělocvičné. Sokolstvo tak projevilo odhodlání bránit svobodu a demokracii a celý národ se k němu přimknul. Na cestu do temné budoucnosti nám dlouho zněla v uších poslední slova Horova básnického doprovodu sletového filmu: „Jdem, jdem, národa nezapomenem!“

ZÁJEZD DOROSTENEK DO DIJONU A PAŘÍŽE

„Fédération Féminine Frangaise“ byla divná organizace. Jak samo její jméno svědčí, sdružovala ženy a dívky, ale její cvičitelé a někteří činníci byli vesměs muži. Náčelníkem byl pan Georges Demarbre, profesor tělesné výchovy na jedné škole v Paříži. Nevím, kdy a jak se pan Demarbre seznámil se Sokolem. Myslím, že to bylo prostřednictvím jednoty Paříž, která už měla velmi dobrou pověst mezi francouzskými gymnasty. Jako odborníka upoutalo jeho zájem pojetí sokolské tělesné výchovy, její bohatství a výchovná účinnost. Asi v letech 1936-37 trávil své školní prázdniny v přístavbě Tyršova domu zvané Sokolský domov, kde měl najatý pokoj s vyhlídkou na letní cvičiště Tyršova domu. U toho okna, nebo v malé restaurační zahrádce na okraji cvičiště, po případě v tělocvičně sledoval program cvičitelských škol, které tam právě probíhaly. V restauraci Stará zbrojnice doplňoval svá pozorování rozhovory s činníky, mluvícími francouzsky. Při druhé nebo třetí návštěvě se seznámil s Jiřím Šejbou, vedoucím francouzské sekce sletového cizineckého odboru, který ho vozil do různých jednot jejich letních cvičišť a táborů. Po těchto zkušenostech napsal pan Demarbre dvě knížky: „11 faut réorganiser l'éducation physique. L'exemple de Tchecoslovaquie.“ (Je třeba přeorganizovat tělesnou výchovu. Příklad Československa.)

Začátkem sletového roku pozvala FFF ČOS na svůj sjezd, který měl být v červenci v Dijonu, jako součást celostátních oslav jakéhosi výročí tohoto města. ČOS se omluvila

svým vlastním sletem, který vyžaduje všech sil svých činovníků. Tím považovala tuto záležitost za vyřízenou.

Pan Demarbre přijel do Prahy před začátkem sletu žactva a oznámil mi, že na hlavní sletové dny přijede do Prahy plukovník Lecoq v zastoupení francouzské vlády a předá mi řád Čestné legie. „Až vám jej bude předávat, požádá vás jménem své vlády, abyste poslala na sjezd do Dijonu družstvo vašich dorostenek. To nemůžete odmítnout.“ Marně jsem mu vysvětlovala, že to, co žádá, není v mé pravomoci, že si musím vyžádat schválení vyšších orgánů, že je stejně pozdě, protože dorostenky už zítra odjíždějí z Prahy a do slavnosti v Dijonu zbývá málo času. Opakoval jen, že takovou žádost nemůžeme odmítnout.

Byla jsem v těžké situaci, do sjezdu v Dijonu zbývaly jen tři týdny, ve kterých se měl zájezd rozhlásit, shromáždit přihlášky, opatřit další skladby, nacvičit je a celý zájezd propracovat. Ale náčelnictvo i předsednictvo souhlasilo pod podmínkou, že uhradí výlohy jen delegaci, dorostenky že si musí všechno hradit samy. V pondělí přinesl denní tisk zprávu o zájezdu a podmínkách účasti. Mimo obvyklých doporučení a lékařského vysvědčení musí mít dorostenka potvrzení, že cvičila na sletu, že ve sletovém obecném závodě získala aspoň 75 procent bodů, a že dobře obstála ve sletové ideové zkoušce. Dále potřebuje dvojí cvičební úbor, slavnostní sokolský kroj a původní lidový kroj československý a musí se podrobit týdennímu výcviku před odjezdem. Před koncem týdne jsme měly 92 přihlášky. Manželé Matějovcovi složili tři skladby pro podiová vystoupení a za tři týdny byla už výprava v Dijonu.

Tam nás na nádraží přivítala - vedle obvyklé delegace krejčovských mistrů - také skupina českých studentů, kteří studovali na dijonském lyceu. Protože jsme nemohly předpokládat, že všechny dorostenky se domluví francouzsky, musely chodit po ulicích v útvaru a pochod v útvaru vyžadoval hudební doprovod, tak si cestou zpívaly. To z nich udělalo za chvíli dijonskou senzaci. Lidé se zdaleka sbíhali a když jsme přerušily zpěv, lidé na chodnících se skandováním dožadovali „vos chansons“ (našich písniček).

Mimo večerní akademii zařadilo pořadatelstvo oslav města Dijonu vystoupení dorostenek na městském stadionu. Hlavními body pořadu byla sletová vystoupení „Žluté kvítí“ a národní tance pod máji. Pan Demarbre uvedl vystoupení dorostenek stručnou, ale výstižnou informací o československém Sokole. Vzpomínal, jak při odchodu ze cvičiště obecenstvo zdravilo dorostenky máváním bílých šátků - tenkrát nezbytnou součástí dobrého oblečení. Francouzské obecenstvo potom, uchvácené jejich vystoupením, radostně přijalo tento příklad. Odchod dorostenek ze cvičiště byl provázen máváním bílých šátečků jako hejnem bílých holubic. Francouzský tisk pak prohlašoval vystoupení dorostenek za nejlepší bod oslav. Pro ČSR to byla dobrá propagace, právě v té době nejvýše nutná.

Při pochodu ze stadionu jsem byla poučena o vážnosti řádu Čestné legie ve Francii. Mezi obecnstvem, které jako obvykle se shromáždilo tam, kudy procházely dorostenky, nastalo jakési pohnutí. Vysvětlilo se, že jeden přihlížející chlapec se rozplakal, protože chtěl vidět paní, která má řád Čestné legie. Mnohem později jsem dostala takové poučení při nějakém velkém shromáždění S. V. U., vPittsburghu vPennsylvanii. Americká spisovatelka paní Mitchellová [autorka životopisu Alice Masarykové] se mě zeptala, co znamená stužka v knoflíkové dírcce mého kostýmu. Když slyšela, že zastupuje francouzský řád Čestné legie, svolávala přítomné, aby viděli snad jedinou ženu, která má tento řád.

Tak jsem se postupně dovídala, jak velké to bylo vyznamenání. Současně jsem si uvědomila, že nepatřilo postavě, která mávala praporkem na sletovém velitelském můstku, nýbrž že patřilo hnutí, které v současném tehdy politickém zápase usilovalo o uplatnění demokracie a zachování samostatnosti malého národa.

Nemohly jsme ovšem být ve Francii a vynechat Paříž. Pařížský Sokol uspořádal vystoupení v okrese Saint Mandé, kde cvičil snad už od samého založení. Dorostenky se shromáždily na náměstí před radnicí, kde je s balkonu uvítal starosta okresu pan Mégé - česky (Pan Mégé byl totiž vývozce, který studoval na obchodní akademii v Praze). Bratr Matějovec nosil všude s sebou gramofon a desky s nahraným klavírním doprovodem a dorostenky si tak mohly opakovat cvičení všude, kam přišly: na trávnících versailleského parku, v Jardin de Lutèce, římském amfiteatru uprostřed dělnické čtvrti. Ještě dnes se setkávám s tehdejšími dorostenkami i v Americe a vzpomínáme na tehdejší zájezd s dojetím po bezmála půl století.

Za pobytu v Paříži jsem byla hostem starosty pana Mégé. Poslední den po obědě jsme poslouchali francouzské rádio, vysílající zprávu o dohodě Francie a Anglie, vyslat do Československa lorda Runcimana jako rozhodčího našeho osudu. Pan Mégé nemohl pochopit moje vzrušení: „Vždyť nemůžete nevidět, že jste v právu!“ Nepochopil, co to znamená vidět osud svého národa vložený do rukou jediného muže, který o něm nic neví. Tak se na věc dívali všichni evropští demokrati. Byla to ledová sprcha na všechnu radost ze sletu i ze zájezdu.

PO SLETU

Po skončení sletu jsem byla plně zaměstnaná, připravovala jsem zájezd dorostenek do Francie a po návratu domů jsem odjela s první místonáčelnicí na potřebný odpočinek do lázní Jáchymova. Z Jáchymova jsme pak jely autem do Zlína k posletovému besedování, svolanému vzdělavatelem ČOS Ant. Krejčím. Tam se sešlo více než 120 sletových pracovníků z nejrůznějších vrstev a úseků obyvatelstva, aby se zamyslelo nad výsledkem sletu a jeho působení do budoucna. V debatě bylo doporučováno pro příští činnost následující: soustředění na výchovu k demokracii, k státnosti a k brannosti; přísný výběr činovníků a jejich výchova; věnování větší péče výchově nového členstva, ale zejména vychovávat příští členstvo ze sokolského žactva a dorostu.

Po návratu ze Zlína jsem měla domluveno s jedním dceřiným kamarádem, že mi dá pokračovací lekci v řízení auta, abych se opravdu zdokonalila. Zajeli jsme ke sletišti, kde jsme doufali najít hodně prázdných cest. Místo toho jsme tam našli velký dav vzrušených lidí, ve kterém cosi řídila Růžena Pelantová, sociální pracovnice a členka městské rady pražské. Na můj dotaz, co se děje, mne radostně přivítala: „Máš tady auto, to nám budeš pomáhat!“ Vysvětlila, že dav jsou němečtí demokrati, kteří utíkají z pohraničního území před rozvášněnými henleinovci, a že je potřebí je pro přechodnou dobu ubytovat. Celou noc jsem rozvážela tyto německé uprchlíky na adresy, které dodali čeští sociální

demokraté. Tak jsem se rázem octla z čistě sokolského ovzduší, které mne obklopovalo v poslední době, uprostřed nejhorších soudobých starostí celého národa.

Náčelnictvo žen se od počátku září scházelo každý týden, aby se připravilo na těžké budoucí úkoly. Pravidelně se zúčastnila také sestra Růžena Máchalová, třetí místonáčelnice, která nás informovala o zajímavém dění v Třebíči na Moravě. Žil tam řídicí učitel, který měl jasnovidcké nadání. Lidé se ho ptali na počátku pohnutých zářijových dní, jak to dopadne a pan řídicí odpovídal, že válka sice nebude, ale s námi že to dopadne špatně. Příliš jsme prococtví pana řídicího nevěřily; dopadne-li to s námi špatně musí být válka, nebude-li válka, znamená to, že to s námi dopadne dobře. Po Mnichovu jsme si na něj vzpomněly a ptaly se, co bude dál? Pan řídicí odpovídal, že nezůstane při požadovaných pěti pásmech, Hitler bude vyžadovat víc a hranice budou ve stálém pohybu asi do začátku prosince. Pak nastane částečné uklidnění, ale 15. března se stane něco strašného, horšího než Bílá hora. Po potvrzení Mnichovské předpovědi jsme přemýšlely o všech prococtvích pana řídicího a uvažovaly, co se nám může stát ještě horšího, než co se stalo Mnichovem? Jaksi jsme nebraly na vědomí, že hranice jsou skutečně ve stálém pohybu, že Hitler obsazuje další území, na kterém bylo velmi malé procento Němců. Obsadil dokonce i Chodsko, jeden ze dvou krajů, ve kterých zůstala čeština uchráněna až po samé hranice. Ale práce a starostí bylo tolik, že jsme o tom dlouho dumat nemohly; v prosinci došla další předpověď, že 25. prosince utrpí náš národ největší kulturní ztrátu od smrti Masarykovy. Vzpomínaly jsme jména všech starších politiků a významných členů národa, přemýšlely jsme, koho by se to mohlo týkat. O nikom jsme neslyšely, že je nemocen a také jsme těžko mohly hledat mezi mladšími lidmi, kdo by mohl být největší ztrátou od smrti Masarykovy. 25. prosince rozhlas nepřinesl žádnou zprávu. Třebíčský pan řídicí byl tak rozčilen, že po večerním vysílání zpráv v 7 hodin odešel do polí, aby se trochu uklidnil a aby vydržel do posledního nočního vysílání. To přineslo zprávu o smrti Karla Čapka. Zpráva námi otřásla a zároveň nám připomněla prococtví, na které jsme už zapomněly -15. březen.

V tomto ostrově demokracie, v době vyvrcholení sletu a jeho doznívání, kdy masy nejoddanějšího členstva byly zaměstnány sletem, uniklo pozornosti, že starosta Bukovský přestal svolávat schůze předsednictva. Od 15. června do 15. září byla činnost předsednictva přenesena na velmi úzké presidium, které nebylo zaměstnáno sletem.

Vysvětlení je v tom, že Mnichov vzal národu sebedůvěru, která byla základnou národního obrození, vzniku Sokola a znovuvytvoření samostatného, nezávislého státu. Nahradil jej stavem úplné bezradnosti a hledáním východiska ze situace téměř beznadějně. Přechodný zmatek umožnil jednotlivcům se sklonem k diktatuře vnášení totalitních prvků do sokolského vedení. Výbor obce sokolské byl poprvé svolán k mimořádné schůzi 23. října, jejímž jediným programem byla žádost, aby povolala zástupce Sokola k vládnímu rozhodování v důležitých záležitostech. Předsednictvo se znovu dožadovalo svého zastoupení ve vládě v rozporu se zásadami usnesení VII. valného sjezdu. Tentokrát žádosti nebylo vyhověno, bylo takových žádostí více.

V té době se utvořilo sdružení některých členů Sokola, Orla a Dělnických tělocvičných jednot, ke kterým se potom přidali legionáři, Selská jízda, sportovci a

rozmanité, nově vytvořené politické strany totalitního zaměření, rozlišující se barevnými košilemi. Tento svaz, zvaný Svazem národní pohotovosti, kde Sokolstvo zastupoval samozvaně br. Kavalír, usiloval o sjednocení veškeré tělesné výchovy a sportů. To všechno se dělo bez vědomí a bez souhlasu výboru ČOS, jediného kompetentního orgánu.

Ve výboru a ve všech třech sborech bylo mnoho času a pozornosti věnováno hodnocení X. sletu. Vedle nesporného úspěchu, konstatovaného jak obecenstvem, tak domácím a zahraničním tiskem, byly vytýkány i chyby a nedostatky, které veřejnosti sice unikly, ale práci znesnadňovaly. Nejvíce výtek bylo obráceno proti náčelníkovi, který často jednal proti usnesení řádných orgánů, proti sletové kanceláři, zatížené úkoly neúměrnými jejímu složení a účelu.

Ve schůzi referoval br. Kavalír o Svazu občanské pohotovosti, o kterém až dosud nebylo v předsednictvu, ani v jiných sborech ČOS jednáno. Cvičitelství se usnesl svolat další schůzi o dva týdny později, ještě před schůzí výboru ČOS a zvolil komisi bratří Strunce, Meduny, Vaňka a Pechláta, aby pro tuto schůzi připravila návrh stanoviska Sokolstva k politickému vývoji a návrh zásad pro budoucí činnost. V rozpravě byla vyslovena řada námitek proti praxi, zaváděné Klingeringem a Bukovským, hlavně proti hromadění funkcí u jednotlivců, proti zatěžování cvičitelů správními úkoly a byl vysloven požadavek, aby cvičitelská práce byla cele proniknuta ideovou výchovou sokolskou. Odborné radě bylo uloženo urychlené vypracování revize sokolského názvosloví.

Schůzi výboru byla důrazně odmítnuta jakákoliv spolupráce se Svazem občanské pohotovosti, který pak v důsledku toho zanikl.

ZÁŘIJOVÁ MOBILIZACE

Hitlerova štvavá akce se stupňovala. 12. září měl historickou řeč, ve které vyzýval k povstání sudetských Němců pod vedením Henleina. Francie a Anglie se snažily zmírnit Hitlerovy nehorázné požadavky o návratu všech zahraničních Němců „Heim ins Reich“. Když neměli úspěch, snažili se přimět společnou notou Československo k přijetí Hitlerových požadavků, 23. září v pozdních hodinách večerních, vyhlásil prezident Beneš mobilizaci, která měla být provedena dopoledne příštího dne, ale byla ukončena už v 8 hodin ráno.

23. září jsem přednášela v Čelákovících, asi 20 km od Prahy — o branné výchově sokolských žen. Tam byla náčelnicí s. Lída Tůmová, později provdaná Zacharová - babička sydneyjských Zacharů. Jak je ten svět malý! Byly jsme kamarádky z I. světové války, kdy byla náčelnicí v Kostelci nad Labem; pro ni jsem měla vždycky čas. Po přednášce jsme sotva zasedly k večeři, když k nám vrazil sokolníkův syn s novinou, že prezident mluví v rozhlase. Nebylo to ohlášeno, muselo to tedy znamenat něco

mimořádného. Ještě jsme vyslechli, jak prezident oznamoval vyhlášení všeobecné mobilizace. Všichni jsme si ulehčeně oddechli, to je to, na co jsme čekali, po čem jsme toužili. Věděli jsme, že Hitler se svých požadavků nevzdá po dobrém, že ho k tomu může donutit jen válka. Jen aby už byla a byl konec nynějšímu napětí. Sotva dozněly hymny, vydechla sestra vedle mne „ můj muž rukuje" a odběhla. V tu chvíli jsem si teprve uvědomila, že také rukuje můj zeť, a že má těhotná dcera zůstane doma sama. Požádala jsem Zacharovy dorostence, aby mi donesli kabát a kabelku, že musím spěchat na nádraží, ale chlapci namítli, že tam se nedostanu, tam mě branci nepustí. Otevřeli dveře na ulici, kde se valil proud, zabírající celou šíři silnice - branci s kuffíky a jejich celé rodiny. Jak mohli tak rychle kuffíky sbalit? Museli je už mít připraveny. Požádala jsem tedy Zacharovy dorostence, aby mi sehnali autodrožku. Za chvíli se jeden vrátil a hlásil, že získal poslední auto na stanovišti, ale taxikář mě doveze jen na konečnou stanici elektrické dráhy, protože také rukuje a nechce být poslední. Cestou jsme sbírali u osamělých stavení brance, kteří spěchali ke svým útvarům. Než jsme dojeli ke konečné stanici pouliční dráhy, bylo auto plné, uvnitř i zevně, na stupátku, na kapotě i na střeše.

Zetě jsem ještě zastihla doma, věděli, že se vrátím a čekali na mne. Projížděli jsme liduprázdnou Prahou, jen na Václavském náměstí jsme potkali několik rodin, které se vracely z nádraží. Bylo asi 11 hodin a všichni povolání byli už na cestě. Má dcera byla statečná, hovořila klidně do poslední chvíle; teprve, když se vlak ztratil v tunelu, zhroutila se v pláči. Když jsem ji chtěla utěšit, namítla: „Vždyť víš, že žádný z nich se nevrátí!" Tak to bylo všude. Za celou cestu taxíkem jsme viděli jen jednu plačící ženu. Naše ženy mi připomínaly antické matky, které dávaly synovi štít se slovy „Se štítem, nebo na něm!"

Za několik dní byli branci doma, odvoláni na kategorický požadavek Anglie a Francie, která zrušila svou spojeneckou smlouvu s Československem. Bratři přicházeli do mé pracovny v Tyršově domě ve skupinách, tváře strhané zoufalstvím. „Proč nás nenechají bojovat!" Chodili v houfech po Praze, nemohli vydržet doma, nemohli pracovat, byli ochotni jít s každým, kdo jim dá zbraně. To bylo snad jedno z největších psychických traumat, jež náš národ potkaly. Nemůže být většího zranění, než zmar takového nadšení, takového odhodlání, jaké se projevilo 23. září 1938. Vzpomínka na plačící muže byla jedním z důvodů mého pozdějšího rozhodnutí provést XI. slet a nezmařit lásku a oběti, kterými byl zaplacen. Dvě tak těžká traumata v deseti letech je více, než může národ přežít bez úhony. Za největšího zklamání, v největší bídě mravní i hmotné, cvičitelské sbory našly jedinou a bezpečnou cestu v práci a ve víře. 29. září vyhověl prezident Beneš volání národa po jednom z hrdinů sibiřské anabaze a pověřil generála Syrového sestavením nové vlády.

MNICHOV A JEHO NÁSLEDKY

Francie mobilizovala letectvo, Anglie námořnictvo, obě mobilizace však byly bez výsledku. Hitler trval na svých požadavcích a dosáhl konečné svolání konference zahraničních ministrů Anglie, Francie, Německa a Itálie do Mnichova. Československo nebylo pozváno se konference zúčastnit a přednést svoje stanovisko. Na této smutně proslulé „Mnichovské konferenci“ bylo tudíž jednáno o nás, ale bez nás!

Výsledek je znám : Hitlerovi byla přidělena všechna území republiky, v kterých byla většina obyvatelstva německé národnosti. Tato území byla rozdělena do pěti pásem, která musela být v co nejkratší lhůtě postupně odevzdána Německu. K Hitlerovi se připojilo též Polsko a Maďarsko, žádající o postoupení menších pohraničních území. Anglie a Francie prohlásily, že by považovaly jakýkoliv odpor ze strany Československa za nepřátelský čin vůči sobě. Obě dvě události, jak zmařený nástup k obraně hranic, tak mnichovské rozhodnutí, byly těžkou duševní a mravní zkouškou národního sebevědomí a víry v budoucnost ČSR.

Národ se ale sjednotil na pomoc těm, kteří museli překotně opustit své domovy v sudetském pohraničí, nechat tam všechn svůj majetek a zachránit často jen holé Životy. Sokolstvo se opět dalo okamžitě do služeb národa. My, sokolské ženy, jsme měly na nejbližší pondělí svolanou cvičitelskou školu, ta však byla rozhlasem odvolána. Přesto se ale dostavila jedna sestra, která už neslyšela rozhlasovou zprávu vzhledem k tomu, že byla nucena se svou rodinou opustit domov. Takových rodin přicházelo mnoho. Rozdělily jsme si je mezi sebou, nejdříve členky náčelnictva a spolupracovnice, scházející se v Tyršově domě, potom ostatní pražské sokolstvo. Nebylo snad sokolské rodiny, která by byla neměla dočasného národního hosta. Utvořil se pomocný sokolský výbor, který spolu s ostatními organizacemi vykonával na nádražích vyživovací, informační a rozvážecí služby. Já jsem zůstala členkou ústředního pomocného výboru, jemuž předsedala paní Helena Černá, rozená Švehlová; úzce jsem v něm spolupracovala též s Alicí Masarykovou, Miladou Horákovou a Růženu Pelantovou. Tento výbor se zabýval pomocí trvalou, zatímco úkolem jednot byla pomoc okamžitá. Byla jsem pověřena uskutečněním myšlenky Alice Masarykové, ovlivněné slavnou knihou Boženy Němcové „Babička“. V babiččině komoře byl přece vždy dostatek zásob pro návštěvníky a žadatele! Alice navrhovala, abychom podobné „komory“ zřídili ve všech sokolovnách a podnikli celonárodní sbírky poživatin, šatstva, obuvi a jiných základních potřeb pro domácnost; ty by se pak rozdělovaly mezi přicházející a nově se usazující uprchlíky.

Později jsem byla ministerstvem národní obrany povolána do komise pro výchovu žen k brannosti. Dostala jsem za úkol připravit organizaci pracovních táborů, majících zmírnit mravní a sociální důsledky nezaměstnanosti, která se rozrůstala do hrozivých rozměrů. Všechny síly národa se soustředily na pomoc příchozím z odstupovaných území.

Přemíra práce a úsilí o sociální pomoc nám pomáhala vyrovnávat se s dalšími těžkými ranami, souvisejícími s mnichovskou dohodou. Po odstoupení presidenta Beneše a jeho odjezdu do ciziny byl zvolen prezidentem Dr. Emil Hácha. Brzy po jeho volbě si předsednictvo ČOS vyžádalo u něho audienci, mající za účel ujistit novou hlavu státu, že má podporu všeho Sokolstva. Byla jsem hluboce dojata jeho přiznáním, že přijal úřad jako službu národu v nejtěžší chvíli, jsa si vědom všech nebezpečí, které z toho vyplývaly.

Postupně vycházelo najevo, jak hluboké rány mnichovské rozhodnutí způsobilo. Posunem hranic byla odříznuta všechna opevnění, často označovaná za lepší než

Maginotova linie ve Francii. Rovněž těžce poškozeny byly všechny komunikační spoje uvnitř zbytku území, Německem, Polskem a Maďarskem zmenšeného na pouhé dvě třetiny předmnichovského stavu. Tím bylo ovšem rozvráceno národní hospodářství a znemožněna jakákoliv možnost obrany. Komunistická strana využila této tragické situace k účinné propagandě. Hlásala, že Anglie i Francie nás zradily, a že jen Sovětský Svaz nám zůstal věrný a byl ochoten přijít na pomoc. Bylo mu to však znemožněno polským a rumunským odepřením souhlasu k průchodu nebo přeletu území těchto států. Znělo to velmi působivě a věrohodně, ale o mnoho let později bylo dokázáno, že Sověti o podobný souhlas nikdy nežádali! Okleštěnému, ožebračenému a bezbrannému státu, zrazenému všemi přáteli, zbývala jediná opora - národ silný Sokolem a jednotný vůlí přežít a začít nový život.

Posunutí hranic a rozbití republiky zasáhlo také hluboko do sokolské organizace. V odstoupených územích ztratilo Sokolstvo celé dvě župy - vídeňskou a krušnohorskou - jakož i 548 jednot a 137 sokoloven. Jenom ztráty na nemovitostech byly odhadovány na 62,657.000 Kčs. Ztráty byly ovšem daleko větší, protože mnozí velmi dobří činovníci ztratili přesídlením své funkce a jejich síly a schopnosti nemohly být využity.

Některé župy byly ztrátou jednot a spojů tak roztrhány, že už nemohly pokračovat jako celek ani tělocvičně, ani hospodářsky. Náčelnictvo mužů vzalo na sebe obtížný úkol, navrhnout na podzimní schůzi výboru nové rozdělení a vymezení žup.



Bohumil Havel



Dr. Augustin Pěchlát



Martin Šmiřák

PODZIMNÍ SCHŮZE VÝBORU ČOS

Bezprostředně po vypětí mravních sil v národe k ohromnému úspěchu IX. sletu, způsobil hluboký pomnichovský zmatek v myslích ztrátu sebedůvěry národa a rozbití jeho nedávné jednoty. Mnozí se dali oslnit zdánlivými nebo dosavadními úspěchy a růstem diktatur, které se valily Evropou, hledali v nich příklad a povzbuzení k odklonu

od demokratických cest. Utvořilo se dobrovolné a samozvané sdružení příslušníků nejrozmanitějších politických, náboženských a vzdělanostních směrů, nazývajících se „Svaz občanské pohotovosti“. Tito lidé byli ochotni vzít řízení veřejných věcí do svých rukou. Byli mezi nimi i Sokolové, kteří bez dorozumění se zvolenými orgány a přijatými závazky a řády ČOS, se prohlašovali za zástupce Sokola. V jejich čele byl br. Miroslav Kavalír, referent pro tělesnou výchovu v jedné ze dvou zbylých politických stran.

V této době, kdy Sokolstvo i celý národ nejvíce potřebovaly vedení a povzbuzení, bylo ústředí a vedení Sokolstva plně zaměstnáno sociální pomocí a obnovou organizačních spojů, přerванých nesouvislým odstupem území. Nejvyšší orgán sokolské organizace - výbor ČOS - se sešel teprve v poslední možné lhůtě, t.j. poslední sobotu a neděli předvánočními svátky. Výchovné sbory cvičitelské a vzdělávací byly svolány na 26. a 27. listopad. Stály před dvěma velkými úkoly: zhodnotit slet pro schůzi výboru a navrhnout směrnice pro sokolskou činnost ve změněných poměrech. Byl to úkol tak veliký, že (zejména ve cvičitelském sboru mužů) ve schůzi muselo být pokračováno ještě 10. a 11. prosince.

Na zhodnocení sletu bylo pracováno hned po jeho skončení. Obě náčelnictva a předsednictvo vzdělávacího sboru rozeslaly župám podrobné dotazníky, které se ptaly na jejich zkušenosti a případné návrhy v celé sletové práci, t.j. v přípravě i provedení, na práci vedoucích i vedených. (Pod vedoucími se rozumí náčelnictva a předsednictva vzdělávacího sboru, jakož i administrativa sletu; vedenými jsou míněny župy, jednoty a cvičící členstvo.)

Odpovědi, zejména župních náčelníků a náčelnic, byly přísné a spravedlivé. Svědčí o vědomostech pisatelů, jejich velké zodpovědnosti za budoucí vývoj Sokola a o jejich zájmu o sokolský celek. Tak na příklad muži nešetřili chválou na reje žen a ženy přiznávaly úspěch účasti žáků z celé republiky na sletu žactva a vlastní chybu v omezení účasti žákyň. Nejvíce výtek se obracelo proti práci náčelníka v přípravě i ve vedení a proti sletové kanceláři, kterou musela procházet usnesení náčelnictev na cestě k župám. Více než vlastní výtky, říkají navrhované požadavky pro budoucnost. Ty všechny hledají nápravy všech nedostatků především ve výchově. Sokolská a demokratická výchova je žádána ve všech složkách a zejména tam, kde byl patrně pocíťován její nedostatek: u nového členstva, u necvičícího členstva a u činovníků. Příští Sokolové mají být vychováni plánovitě ze žactva a z dorostu. Doporučován také pečlivý výběr činovníků.

V těchto požadavcích se župní náčelníci, náčelnice a vzdělavatelé úplně shodli se zlínským besedováním dobrovolných zájemců (dnes bychom je nazvali angažovanými) z nejrozmanitějších řad sletových pracovníků.

Výbor ČOS, jeho nejvyšší a zákonodárné těleso, schválil návrhy cvičitelských a vzdělávacích sborů. Po stránce ideové a organizační se znovu přihlásil bezvýhradně k usnesení VII. valného sjezdu a resolutně odmítl jak Svaz občanské pohotovosti (SOP), tak i návrhy na zrušení jednotného členství a další ovlivněné příkladem soudobých diktátorských idejí.

Ve výboru promluvil sokolský lid, to jest ti větší i menší pracovníci, kteří každodenní drobnou prací uvádějí sokolskou myšlenku v život, které minul Tyrš, když psal ve svém programovém článku „Náš úkol, směr a cíl“: „Co lid nedoved, nikdo nedoved.“

Zatímco v SOP mluvili politikové a spolkaři s více méně osobním a stranickým

přízvukem, v sokolském výboru promluvil sokolský lid, ti, kdo sokolství uskutečňovali: cvičitelé, cvičitelky, vzdělávatelé, činovníci i prostí cvičenci, ti, které nazval Tyrš „bratrstvem činu“. Sokolstvo se jasné a nekompromisně přihlásilo k demokracii a sokolskému výchovnému programu za svobodu a demokracii.

PROTEKTORÁT

15. BŘEZEN 1939

15. března 1939 mě uprostřed noci probudil telefon. Byl to tajemník Jan Pelikán, který mi vzrušeně hlásil: „Dnes v šest hodin ráno překročí německá armáda hranice Československa, bez odporu československé armády. Jste žádána, abyste se co nejrychleji dostavila do Tyršova domu. Budou se pálit doklady, které by mohly ohrozit bezpečnost jak vaši, tak všech ostatních“.

Sešli jsme se tam všichni činovníci i zaměstnanci a topírna nestačila pálit doklady o sokolských přípravách na očekávaný Hitlerův útok, který tedy teď přišel - ale jinak, než bylo předpokládáno. Přišel jako blesk z čisté oblohy, bez jakékoliv možnosti obrany. Teprve během dne byla vydána vyhláška oznamující, že z rozhodnutí Hitlerova byly Čechy a Morava prohlášeny Protektorátem německé říše. Podrobnosti o Háchově předvolání do Berlína a průběhu jednání tam jsme se dovídali postupně z osobního styku - tato tak zvaná „septanda“ byl jediný věrohodný sdělovací prostředek, který nám na dlouhou dobu zůstal.

Uplynuly právě tři měsíce od poslední schůze výboru obce sokolské. Byl to v tak krátké době třetí a nejtěžší mravní otřes pro národ, bylo to téměř neúnosné! Nebyli jsme ještě vyrovnáni se ztrátou pohraničí, se zmenšením plochy státu a všemi ztíženými životními podmínkami z toho vyplývajícími, když přišla ztráta nejtěžší, ztráta samostatnosti. Hovory k národu se stávaly stále obtížnějšími; donedávna národ vybízely k budování státu za těžkých podmínek, přes noc se situace změnila tak, že už ani ten stát nebylo potřeba budovat, náhle bylo jen třeba zachránit národ, který musel přece žít dál!

Na večerní pravidelné schůzi předsednictva oznámil starosta Bukovský, že byli s náměstkem Truhlářem v dopoledních hodinách na Hradě pozdravit bývalého generála Gajdu, který se prohlásí vůdcem národa a presidentem právě zřízené fašistické republiky. Obojí však bylo po několika hodinách zrušeno německými okupanty. Praha byla plná německých vojáků. Předsednictvo, ohromené všemi událostmi dne, přešlo sdělení bez jakékoliv debaty, ranní hold Gajdovi byl už stejně neúčinný. Někteří členové si snad ani neuvědomili, co znamenala pro Sokolstvo účast starosty a náměstka na podobném holdu! Vždyť bez souhlasu, ba dokonce bez vědomí předsednictva se hlavní představitelé Sokola přihlásili k pokusu o přeměnu demokratické republiky ve fašistický stát! Sokolstvo mělo být patrně postaveno před hotovou věc. Tím prozradil starosta Bukovský svoje politické credo, ale v dané chvíli nebylo času na vysvětlování.

Několik dní na to byl prvním říšským protektorem jmenován svobodný pán von Neurath. Den před okupací, 14. března, oznámil rozhlas, že předseda slovenské autonomní vlády Josef Tiso, po dohodě s Hitlerem, prohlásil Slovensko za samostatný stát a požádal říši o ochranu. Slovensko! Vzpomínali jsme na své slovenské přátele, na davy,

kteřé před třemi lety vítaly české bratry a sestřy.

Vzpomínala jsem na Františka Klimeše, snad prvního skutečného Čechoslováka. Tiskař a vydavatel evangelických knih vystěhoval se na Slovensko před první světovou válkou. Vyprávěl mi, jak jeho synek přišel jednou ze školy s pláčem, učitel mu řekl, že „...on nie je Slovák, on je Čech“. Klimeš se tak sžil se Slováky, že jej zvolili starostou města Liptovského Sv. Mikuláše. Po prohlášení slovenského státu jej Slováci přemlouvali, aby zažádal o slovenské občanství, aby mohl zůstat na Slovensku. Klimeš ale prohlásil „Na co je mi třeba slovenského občanství. Jsem Čechoslovák a jsem doma zde jako v Čechách“. Neohnul se a zůstal.

Ostatní Češi museli Slovensko opustit a rozmnožili řady nezaměstnaných. Hlinkova dvacetiletá podvratná činnost měla tedy úspěch, ale ne vůlí slovenského lidu, nýbrž pomocí Hitlera a zradou klerikální politické strany. Vzpomínky ještě bolí a těžko o nich psát. Není slov, která by dovedla vystihnout jak je člověku, který večer ulehł ke spánku jako svobodný občan a ráno se probudil jako otrok. Slyšeli jsme o sebevraždách; mladí muži přecházeli se značným rizikem hranice, mnozí do Polska...

V Čechách a na Moravě byla hřbitovní atmosféra. Český rozhlas volal k mikrofonům prominenty, aby vrátili národu vůli k životu. Vyslechla jsem jeden takový projev plný nářků - to přece nepotřebujeme, je třeba říci malověrným, že ztráta státní samostatnosti není ještě všeho konec, zůstává národ a ten musí být podněcován k novému životu.

Protože Hitler a nacismus viděl v ženě jen nástroj k zachování rodu, postihovaly vnucené zákony sociální více ženy než muže a zmenšovaly možnost jejich zaměstnání ve veřejných službách; někteří rodiče považovali za zbytečné nechat dcery studovat. Když jsem byla požádána o projev, zvolila jsem pro své vysílání téma významu vzdělání příštích matek pro výchovu dalších generací. Vysílání připadlo na jakousi velkou událost, buď to byl Hitlerův slavnostní vjezd do dobytého hlavního města, nebo jeho narozeniny. Václavským náměstím se pohyboval slavnostní pochod okupační armády a nejvyšších představitelů vítězného národa. V budově rozhlasu mě přijala redaktorka s rozpaky; prozradila mi, že můj skript nebyl sice zakázán, ale také nebyl schválen. Zůstal ležet na stole německého cenzora otevřen se znaménkem nesouhlasu na okraji. Patrně cenzor ve spěchu odebrat se na parádu opomněl práci dokončit. Redaktorka byla v rozpacích, má-li mě pustit „na vzduchu“. Znaménko bylo u známého citátu Palackého, že: „Kdykoliv jsme zvítězili, bylo to vždycky více převahou ducha než síly fyzické.“ Rozhodla jsem se vzít na sebe riziko, škrtnla jsem nejbližší méně významnou větu a vzala skript do studia. Po skončení vysílání stál za dveřmi studia všechen Český personál v napětí. Cenzor však zřejmě na mne zapomněl. Jediný následek této epizody byl, že se pak nějaký čas po Praze říkalo, že u nás jsou jen dva chlapi, Franta Kocourek a sestra Provazníková. Kocourek byl rozhlasový reportér, který si v té době také dovolil říci více, než bylo dovoleno. Zaplatil za to životem, nevrátil se z koncentráku.

V jarní schůzi výboru r. 1939 nebylo již Slovensko nijak zastoupeno. Vzpomínala jsem, že letos poprvé od svého zvolení nebudu mít na stole horce. Byly tam v každé jarní schůzi od mé první volby náčelníci, pozornost Františka Klimeše, který je natrhal den před schůzí v Dämenovské dolině. Za chvíli nato přinesl listonoš malou krabičku, ze které

se vyvalily hořce - kus modrého nebe, důkaz slovenské věrnosti. O rok později jsme byli ve válce, přišla jen pohlednice s poselstvím: „ Enciány kvitnú, no nemôžem ich odoslať " V roce 1945 i po něm přicházely zase čerstvé. V roce 1949 jsem už byla v New Yorku, kde jsme chystali americký mezislet. Někdo mi přinesl dopis z domova, poslaný na cizí adresu a z něho vypadl suchý encián. Po válce jsem se dověděla, že bratr Klimeš vytrpěl peklo od luďáků a později od komunistů za své českoslovenství.

Protektorát Čechy a Morava byl prohlášen součástí Třetí říše, která musela přijímat její zákony a rozkazy. V posledních srpnových dnech byl národ překvapen zatčením četných mužů jako rukojmí za loyaltitu občanů Protektorátu. Byli mezi nimi také někteří Sokolové, ale důvodem zatčení nebyla jejich sokolská, nýbrž politická činnost. Byl mezi nimi také Miroslav Klinger, který přes varování předsednictva ČOS kandidoval a byl zvolen členem zastupitelstva města Prahy. Zatčení byli převezeni do koncentračního tábora Dachau.

1. září 1939 přepadl Hitler bez vypovězení války Polsko, se kterým měl spojeneckou smlouvu. Tím byla vysvětlena potřeba zabezpečení klidu v Protektorátu uvězněním rukojmích. Současně uzavřel podobnou smlouvu se Sovětským svazem, který napadl Polsko z druhé strany. Takové přesile nemohlo Polsko odolat a bylo vyřízeno v několika dnech. Tím byl odhalen Hitlerův důmyslně promyšlený plán, obsazením Československa znemožnit jeho pomoc Polsku.

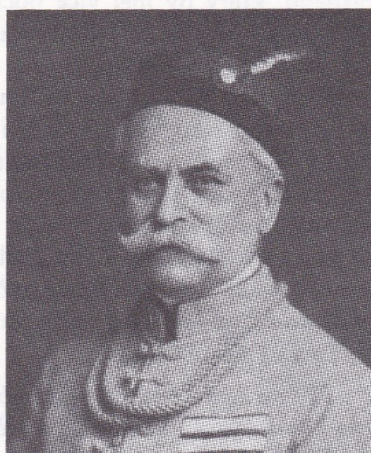
V dalším roce následovalo Dánsko, Norsko, Belgie, Holandsko a Francie. Souběžně s vítězným pochodem německých vojsk stoupal tlak okupantů na pokořený národ a v národě odhodlání a podzemní odpor.



Dr. Miroslav Klinger



MUDr. Stanislav Bukovský



Josef Truhlář

POD NOVÝM VEDENÍM

Na jarní schůzi výboru v roce 1939 připadaly řádné volby předsednictva ČOS a sboru. Už v předcházejících volbách v roce 1937 projevíli někteří z nejváženějších členů výboru

nespokojenost s jednáním starosty Bukovského, poněvadž se často odchylovalo od demokratických sokolských tradic. Po delších debatách byl Bukovský sice znovu zvolen, avšak většinou jediného hlasu! X. slet rovněž odhalil vážné nedostatky náčelníka Klingera; ty byly přímo na sletu hlasitě kritisovány cvičícím členstvem a alespoň částečně napraveny přidělením Augustina Pechláta na náčelnický můstek jako Klingerova rádce.

Na jarní schůzi cvičitelského sboru mužů - župních náčelníků - byl vedle návrhu na nové složení náčelnictva rovněž předložen návrh župy perňštejnské, týkající se přizpůsobení Sokolstva soudobým poměrům. Za účelem vypracování programu další práce v tomto ohledu byla zvolena komise složená z bratrů Strunce, Meduny, Vaňka a Pechláta.

Během první řádné schůze cvičitelského sboru mužů v roce 1938 přišli ke mně tři župní náčelníci se žádostí o radu. Zamýšleli navrhnout ve schůzi cvičitelského sboru mužů projevení nedůvěry náčelníku Klingerovi a žádat volbu nového náčelníka na stejné schůzi. Chtěli náčelníka mladého, který by měl více pochopení pro potřebu změn v nových poměrech, nebyli však dohodnuti, koho navrhnout za Klingerova nástupce. Doporučila jsem jim, aby změnu odložili na datum řádné volby, připadající na jarní schůzku výboru v roce 1939. Ačkoliv to nebyli členové kandidátní komise, byli si přesto plně vědomi naléhavé potřeby nového náčelníka opravdu sokolského charakteru a zároveň dobrého odborníka. Radila jsem zvolit náčelníka staršího, který by nezůstal dlouho a mladí by měli mezitím možnost ukázat, co dovedou. Řekla jsem jim, že odbornost je sice nezbytnou podmínkou, nikoliv však jedinou; náčelník musí mít organizační a vůdcovské schopnosti, musí být pokrokový, ale zároveň se držet kořenu a umět rozlišovat, co je na Tyršovi nezměnitelné.

„Vidím zejména na Moravě několik slibných bratří“, řekla jsem jim, „ale kdybyste se mě zeptali, nevěděla bych koho doporučit, ještě jste neměli příležitost se všestranně prokázat. Dejte se do práce, za dva roky budeme o vás vědět více a volba bude snadnější.“

Bratři souhlasili, ale obrátili se na mne s otázkou, koho volit teď? Nechtěli nikoho ze starších bratří z obavy, že by se tím nástup mladých příliš oddálil. Navrhla jsem Pechláta, který měl pochopení pro potřebu změny a věřila jsem, že přijme kandidaturu pouze na jedno období. Bratři byli mým návrhem zřejmě překvapeni - ten málomluvný, skromný bratr jim zřejmě vůbec nepřišel na mysl. Hned si ale připomněli, že byl dlouhá léta náčelníkem jednoty Praha I., kde vychoval řadu dobrých cvičitelů. Mimo to napsal též celou řadu odborných článků a knihu.

Myslím, že to bylo brzy po jarní schůzi vzdělávacího sboru roku 1939, když ke mně zase přišel Vaněk, že s Pechlátem ještě nemluvili, protože je na letním bytě. Mohla jsem tenkrát kdykoliv použít auto Jarinky Vokáčové a nabídla jsem tudíž, že ho zavezu do Poděls nad Sázavou, kde Pechlát trávil dovolenou. Zavezli jsme ho i s manželkou do lesa, já jsem si vzala na starost Zindu a Vaněk Pechláta. Když jsme se po chvíli sešli, Vaněk zářil a Pechlát se mírně usmíval. Za 14 dní byl Pechlát jednomyslně zvolen náčelníkem ČOS. Bratři také přijali podnět ke zvýšení činnosti, obě náčelnictva společně se vzdělávacím předsednictvem utvořila tři pracovní kroužky: pro sokolský naučný slovník; pro sokolskou bibliografii; a pro sbírku životopisů.

Tím začalo nejkrásnější období mé náčelnické činnosti. S Pechlátem jsme si rozuměli

jako s žádným náčelníkem předtím. Jindra Vaniček byl příliš vysoko nade mnou a o tolik starší, že náš poměr byl obdiv z mé strany a jeho vlídná shovívavost k začátečnici. Vlastně jsem nebyla ani tak příliš mladá, když jsem se s ním dostala do styku, byla jsem už máma a paní profesorka, ale vedle něj jsem si připadala jako žabec.

S Agou Hellerem už to bylo snažší, byl zvolen náčelníkem současně se mnou. Úřadem jsme si byli rovni - na papíře, ale ne tak docela v praxi. Byl o tolik starší než já a měl už tolik sokolské práce za sebou, že jsem se držela vedle něho v uctivém odstupu. V práci byla mezi námi nejlepší shoda, i když se někdy projevil generační rozdíl v názorech, vždycky jsme se v dobrém shodli.

O Klingerovi jsem už psala. Po něm byl Pechlát jako slunná krajina po bouři.

Starostou byl zvolen Josef Truhlář, prvním náměstkem JUDr. J. V. Keller, donedávna starosta jednoty Smíchov I.; druhým náměstkem Karel Šauer, třetím Jan Stolz, oba také právníci. Výsledek voleb potvrdil, že výbor ČOS si byl plně vědom svých práv a povinností a byl odhodlán i v bezprávném postavení za Protektorátu udržet demokracii v Sokole. 15. března vyčistil vzduch v Sokole, odhalil jednotlivce ochotné přijmout cizí ideje v té době úspěšné v Evropě. Ukázal také nebezpečnost nekritické důvěřivosti a slepé poslušnosti dočasným vůdcům. Důsledky se projevil v nejbližší schůzi výboru ČOS. Tak jako rok předtím promluvil zde sokolský lid, pracovníci z žup a jednot. Napravili chyby jednotlivců a vrátili Sokolstvo na cestu Tyršovu. Zřízení Protektorátu do jisté míry vyjasnilo situaci ukončením předstírané samostatnosti státu, která ve skutečnosti skončila mnichovským rozhodnutím.

Mezi prvními oběťmi Protektorátu byl starosta Truhlář a jednatel Evžen Koppl. Snažili se převést sanitní materiál čs. Červeného Kříže do sokoloven a uschovat jej v jednotách pro budoucí potřebu odboje. Oba byli odsouzeni do koncentračního tábora, ze kterého se po válce vrátili. Jarní schůze výboru 1940 se usnesla uchovat jejich funkce do jejich návratu a pověřila zastupováním nepřítomného starosty 1. místopředsedu JUDr. Jana Kellera. Říšský protektor však nařídil volbu, která byla provedena v mimořádné schůzi výboru ČOS v září 1940. Bratr Jan Keller přijal volbu s prohlášením, že se považuje jen za zástupce starosty, kterým zůstává Josef Truhlář. V téže schůzi byl zvolen třetím místopředsedou JUDr. Antonín Hřebík.

Válkou a Protektorátem byly přerušeny všechny styky ČOS se zahraničními organizacemi - sokolskými i nesokolskými. Ve vnitřní činnosti byla pro všechny veřejné podniky, jako průvody a slety, vyžadována účast říšské vlajky s hákovým křížem. Sokolstvo to nechtělo přijmout, a proto to znamenalo konec veřejných vystoupení. Sokolská činnost se nadále soustředila pouze na výchovu. Výchova k brannosti byla rozšířena v nejširším slova smyslu. Bylo nutno včlenit do programu škol základní poučení o národním hospodářství a o zvýšení domácí produkce potravin a léčiv. Ve shodě s usnesením podzimní výborové schůze v roce 1938 byla zvýšena a prohloubena péče o výchovu dorostu. Na podporu výchovy příštích činovníků už v letech dorosteneckých pokračoval L. Jandásek v rozpracování programu a vedení samosprávy dorostu. Mládež to přijala s velkým porozuměním.

Dorostový odbor náčelnictva žen pod vedením Manky Kousalové rozšiřoval a prohluboval závod zdatnosti dorostenek, provedený poprvé r. 1938. Obě náčelnictva pilně pracovala na dokončení, po případě doplnění cvičebních osnov, zavedeny zkoušky

zdatnosti přinejmenším v ženských složkách. Odborná rada pokračovala v práci na revizi sokolské soustavy a názvosloví.

Jak se získávají činovníci

Nevím přesně, kdy to bylo, když ke mně přišel nedávno zvolený starosta mé jednoty, Smíchov I, Jan V. Keller. Přišel pro radu a pomoc. Město Praha vypovědělo jednotě smlouvu o pronájmu místnosti v nábrežní zdi smíchovské na loděnici. Byla jsem kanoistkou jen sváteční, ale znala jsem potřeby vodáků. Zeptala jsem se, proč o tuto místnost tolik stojí. „Při každém zvýšení Vltavské hladiny vám ji voda zatopí, po nějaký čas nemáte k ní přístup a pak musíte čistit. Nebylo by pro vás lepší mít vlastní, třeba dřevěnou boudu?“ Namítl, že v blízkosti nelze najít ani kousek země. Seznámila jsem ho s ing. Švarcerem, pověřeným regulací Vltavy v pražském okolí, jejímž vyvrcholením bylo převedení a zkrácení vltavského toku mezi Karlínem a Trojí. Ing. Švarcer znal v tomto povodí každý kousek půdy a našel smíchovské jednotě místo, které jí sloužilo až do konce činnosti. Po Kellerově odchodu jsem se zamyslela nad celým rozhovorem. Poznala jsem v něm dobrého starostu. Sám nebyl vodák, ale staral se účinně o potřeby malého oddílu své jednoty. Upozornila jsem na něj kandidátní komisi, v nejbližších volbách byl zvolen členem předsednictva a v dalších, roku 39, místostarostou ČOS. Byl pak jedním z nejlepších starostů.

1941 - 1942

Zastavení činnosti

Jarní schůze cvičitelského sboru žen byla svolána na velikonoce roku 1941 do Nového Města na Moravě. Před zahájením schůze přišel ke mně posel okresního hejtmana s důvěrným sdělením, že má v ruce ústřední výnos o zastavení sokolské činnosti, přijde to však oznámit až před polednem téhož dne, aby nám dal možnost se na něj připravit. Mohly jsme se tedy poradit, jak udržovat vnitřní spojení i bez informačních prostředků, až do chvíle, kdy nám štafeta novoměstských bratří oznámila, že okresní hejtman je na cestě.

Ukázalo se, že přerušení organizované Činnosti v sokolovnách a na cvičištích nikterak neznamenalo její umrtvení. Našli se odvážní cvičitelé a cvičitelky, kteří si udržovali malé

skupinky spolehlivého členstva, cvičili s nimi pod ochranou rozmanitých krycích opatření, jako byly sportovní kluby, soukromé tělocvičné ústavy a studia, výlety, vycházky, cvičilo se leckde na březích řek, nebo na lesních mýtinách.

Ještě po letech se dovídáme o drobných praménkách, kterými byl udržován život tam, kde ještě nedávno byl mohutný milionový proud. Br. Stahler upozornil na sokolská ohniska na Slovensku, která unikla zrakům Hlinkových gard a udržovala sokolský život. Upozornil také na Iva Krču, který vedle svého zodpovědného úkolu v podzemní sociální práci sokolské, udržoval činnost svého atletického družstva ze smíchovského Sokola. A takových bylo mnoho. Beze změn trval také podzemní odboj a sociální péče o rodiny zbavené živitele, buď perzekucí, nebo odchodem do československých branných útvarů v armádách spojenců.

Byly to smutné velikonoce. Jen ty zvony, ohlašující vzkříšení nám zněly do vzpomínek a udržovaly víru v to, co se tenkrát zdálo nemožné.

Doma mě čekala zpráva, že mám novou vnučku, pokřtili jsme ji v mém bytě jménem Magdalena Noemi, kmotrou byla Olinka Fučíková.

Do Tyršova domu jsme si ještě mohli každý jednou přijít pro osobní majetek. Zůstaly mi tam přesto dvě věci: v kanceláři cvičitelských škol jsem zapomněla na věšáku kožené pouzdro na Leicu, v tělocvičně malou tamburinku, kterou jsem udávala tempo při prostných ve školách. Pouzdro později způsobilo úřednictvu značné potíže, gestapo totiž k němu hledalo aparát: podezíralo, že patřil k inventáři škol, že jej někdo ukradl a aby jej snadněji pronesl, pouzdro tam úmyslně nechal. Tamburinku si odnesla na památku Tiša Gleindeková, jedna z cvičitelek ve školách a má studentka na universitě. Poslala mi ji do Ameriky v roce 1977. Všechno úřednictvo zůstalo v zaměstnání Tyršova domu. Později, když se osmělily, nosily nám sestry, zaměstnané v prodejně knihy ze skladiště, každou v několika výtiscích pro případ, že by Němci knihy zničili. Zdena Ambrosková mi jimi vyplnila v mém bytě celou místnost, původně určenou za špižírnu. Byl to moudrý nápad, všechno, co sestry neodnesly, šlo později do stoupy.

Byla jsem novopečená penzistka. Protektorátní vládě bylo nedávno nařízeno přijetí říšských sociálních zákonů, mezi nimiž mimo jiné bylo nucené penzionování mužů ve státních úřadech v 55 letech, žen v 50. Mně bylo 50 v předcházejícím říjnu, musela jsem tedy do penze, k mému velikému ulehčení. Učit za protektorátu bylo nebezpečné. I když v tělocviku jsem nebyla nucena učit pokřivené historii a ukládat loyální slohová cvičení, musela jsem někdy přečíst ve třídě kolující úřední vyhlášku. Nechávala jsem to zprvu číst některé žákyni, ale ta ji zpravidla četla s důrazem a tónem, který jasně vyjadřoval její smýšlení a třída reagovala souhlasně s ní.

Nebezpečí bylo v tom, kdyby se některá studentka pochlubila, jak se u nás čtou vyhlášky a zaslechly to uši, kterým to nebylo určeno. Převzala jsem tedy čtení sama, četla rychle a monotónně, čemuž studentky porozuměly, ale nezdržely se aspoň kašle. Jednou ředitel svolal krátkou konferenci na přestávku, konference se protáhla, ale mé studentky nechtěly přijít ani o kousek hodiny. Jedna z nich se ujala vedení, dala povel k pochodu se zpěvem. Právě když jsem vstupovala do tělocvičny, hlaholila třída: „...zahnat Němce vrahy do pekel, kam p a t ř í . . - při všech oknech otevřených přímo na ulici. Jít kolem náhodou Němec, znalý češtiny, mohla jsem skončit v koncentráku.

Mimo to gestapo studovalo horlivě sokolské časopisy a literaturu a já měla na svědomí brannou výchovu a pod. Proto mi bratři Keller, Pelikán, Pechlát důtklivě doporučovali změnu vzduchu. K nim se připojili dcera a zeť, kteří si postavili na Českomoravské vysočině letní domek a chtěli tam mít své dvě malé dcerky co nejdéle. Odstěhovala jsem se tedy na Rendlíček, jak jsme říkali domku podle rybníka, u kterého stál. Odpočinek to právě nebyl, ale odpočinek v té době bylo to poslední, co jsem mohla potřebovat.

Zatýkání sokolů

Při mé jedné cestě do Prahy vyběhl za mnou ve Veselí u Žďáru tamnější poštmistr, aby mi sdělil, že rádio právě hlásilo zatčení Vladimíra Groha, profesora brněnské university, jakož i generála Bílého. Můj Bože, Groh! Spřátelili jsme se, když jako docent Karlovy university učil několik roků se mnou na Drtinově gymnasiu. Nebyl tenkrát dlouho ženatý a pyšně ukazoval fotografie svého prvorozeného syna, který je teď v exilu, někde v Německu. Pro náš školní výlet do Říma opatřil pohádkové ubytování v románském klášteře v Trastevere. Dovedl nám „věčné město“, které znal ze svých studií, přiblížit tak, že dodnes na ně vzpomínáme s rozechvěním. O výletu nám zanechal báseň, kterou mi jedna z účastnic poslala do Ameriky k padesátému výročí. I na mě v ní pamatoval: „Ta druhá, to je naše druhá matka. Proč nezemřela, povíme ti zkrátka. Jí Osud svěřil takovou života délku, až poslední lístky prodá a napíše poslední Cvičitelku.“ Prozradil v té básni, že byl nejen vědec a strhující řečník, ale také pedagog, před kterým jeho studentky neměly tajemství. Zase jsme se sešli v předsednictvu ČOS, kam dojížděl z Brna a tam jsem zase poznávala hloubku jeho sokolství. Jeden z největších sokolských nadějí.

V Praze jsem z nádraží spěchala nejdříve k Pechlátovým, kde jsem zastihla krajně rozčilenou Zindu, protože její muž byl s Grohem a s Bílým v úzkém spojení. Pechlát byl klidný, ale poprvé v životě mi nabídl doprovod k elektrice, zřejmě se mnou chtěl mluvit beze svědků. Cestou mi vysvětlil, proč jsem přestala být zvána do schůzí ústředního vedení sokolského odboje. Po zatčení Truhláře a Kopla si on a starosta Keller uvědomili, že původní kruh, ve kterém jsem byla, byl nebezpečně veliký a utvořili nové vedení jen pětičlenné: starosta Keller, náčelník Pechlát, tajemník Pelikán, br. Husták z Říčán, jméno pátého si nepamatuji. Mohl to být Pecháček, který byl vrchním velitelem „Jindry“. Rozhodně to nebyl Kavalír, který se za něj vydával a ani to nebyl Hřebík. Pecháček byl potvrzen jako vrchní velitel a velitel českých žup; Ladislav Vaněk jako velitel moravských žup, což byla jmenování už z dřívější doby. Všichni členové odboje byli povinni vybrat svého nástupce a informovat jej, s kým se má spojit, kdyby první byl zatčen nebo zahynul. Kdyby byla první odbojová síť vyřazena, nastoupí automaticky druhá síť. Kdyby i ta byla vyřazena nebo vybita, bude mou povinností utvořit třetí, ženskou síť. Nacisti se totiž dívali na ženy jako na tvory méněcenné, nepočítali s nimi ve svých plánech jinak, než jako s rodičkami příštích generací. Bratři proto doufali, že ženská organizace se snáže

utají. Proto mi uložili povinnost, vyhnout se každé činnosti spojené s nebezpečím prozrazení. Pechlát mi důrazně kladl na srdce, že mou povinností je přežít a po válce Sokolstvo znovu zorganizovat. Dr. Pechlát výslovně prohlásil, že mě k tomu úkolu vybrali pro mé vynikající schopnosti organizační a žádají mě, abych si uvědomila vzhledem k poslednímu úkolu, že přežít je má povinnost. K tomuto vzkazu sokolské odbojové pětky dodal svou osobní žádost, abych za žádnou cenu nedopustila volbu Kavalíra za náčelníka. Nakonec dodal, že mu bylo uloženo, aby mi toto usnesení sdělil, protože zatčení Groha a Bílého ukazuje na blížký energický zákrok proti Sokolu. To byla má poslední rozmluva s Augustinem Pechlátem.

S Pelikánem jsem se už nesešla. Na smluvenou schůzku na nádraží před mým odjezdem poslal úředníci se vzkazem, abych se vyhýbala setkání s ním a s ostatními vedoucími činovníky a za žádných okolností nevstoupila do Tyršova domu. Pechlát byl popraven 30. září, Groh 1. října.

9. října 1941, dříve než se rozednilo, zatáhlo gestapo síť na sokolské činovníky po celém území protektorátu. V Čechách zatýkali jen muže, na Moravě v některých okresech i ženy (Vítkovičová, Medunová, Blažena Melicharová), Činovníky jednot, žup a ČOS. Tenkrát byli někteří vynecháni jen proto, že je při nočním zátahu gestapo nezastihlo doma. Br. Hutař učil v Brně, rodinu měl ve Žďáře, gestapo ho hledalo na obou místech, ale nezastihlo ho tam ani tam, patrně byl právě na cestě. Na obou místech se spokojili s domněnkou, že byl zatčen na druhém a dál se po něm nesháněli. Podobná situace patrně zachránila před zatčením také vzdělavatele Antonína Krejčího, který bydlil v Brně a jako školní inspektor hodně cestoval. Byl také v seznamu předsednictva ČOS.

Z faktu, že tento zásah šel přesně podle seznamu činovníků, uveřejňovaných v sokolském tisku a z laxního provedení, bez dalšího hledání těch, kdo náhodou unikli zatčení, bylo patrné, že ostatní podzemní činnost sokolská zůstala do té doby gestapu utajena, že Sokolové zatčení a popravení před tím, nepromluvili. Téhož dne 9. října vyšla úřední vyhláška o rozpuštění České obce sokolské, všech jednot a žup v ní sdružených a o zabavení všeho sokolského majetku. (Po válce mi příbuzný, zaměstnaný v Pražské městské pojišťovně, přinesl opis pojistky všeho zabaveného sokolského nemovitého majetku, kterou nacisti uzavřeli, pojistka zněla přibližně na jednu miliardu korun a patrně neobsahovala majetek jednot v pohraničním území, zabavený již po jeho odstoupení.)

Zatčeno bylo té noci na 900 Sokolů, v čemž bylo 49 členů výboru ČOS, 19 členů předsednictva, 17 členů náčelnictva mužů, 9 členů předsednictva vzdělávacího sboru a 216 župních činovníků (v tom 30 starostů, 33 místostarostů, 23 jednatelů, 27 náčelníků). Sokolové, zatčení 9. října byli uvězněni nejprve v Terezíně a na Špilberku, později převezeni do koncentračního tábora v Osvětimi, který sami Němci nazývali „Knochenmühle“. V únoru začly přicházet rodinám zprávy o úmrtích. V první, která se ke mně dostala, byla dvě jména, nejcennější ze všech, kdo nám ještě zůstali: Jan Pelikán a Štrunc.

Jan Pelikán, tajemník ČOS, byl duší Tyršova domu, u něho se sbíhaly všechny nitky. Pro každého měl radu a pomoc. Mimořádně talentovaný žurnalista, všímal si všeho dění v celku i v malých jednotách. Kriticky komentoval dobré i špatné zjevy. Množství jeho článků by se nikdo nedopočítal, na každou zprávu pohotově reagoval činem. V den, kdy přišla zpráva o smrti Scheinerové, přečetl jeho první náměstek Bukovský týž večer v

rozhlase smuteční projev, sepsaný tajemníkem Pelikánem a narychlo svolaná schůze předsednictva dostala již podrobný plán smutečních slavností. Před nějakým časem mi svěřil, že ačkoliv dostal nabídku bezpečné dopravy do Londýna i s manželkou, odmítl ji, protože nemohl opustit ČOS. Byl členem pětičlenného nejvyššího vedení sokolského podzemního boje proti nacistům. Br. Weigner jej považoval za nejschopnější osobnost v Sokolstvu té doby.

Štrunc, náčelník plzeňské župy a autor slavných prostných mužů na X. slet s chorálem cvičenců, byl členem všech komisí, které vedly obranu proti pronikání fašismu mezi členstvo. Obě jména jsou také potvrzením, že ani Groh, ani Pechlát nepodlehli nelidskému mučení a neprozradili své spolupracovníky. Zemřeli jen za svou příslušnost k Sokolu.

Seznamy mrtvých rostly do nekonečna. Uvědomila jsem si, že prezident Hácha není informován o situaci v koncentracích, ale netroufala jsem si žádat o audienci, pro kterou bylo nutno uvést důvod. Obrátila jsem se tedy na tajemníka Jínu a Sobotku s prosbou, aby presidenta informovali jednak o množství úmrtí mezi Sokoly v Osvětimi, ale hlavně o tom, že podle okolností soudím, že nejsou žádné důkazy o jejich podzemní činnosti, protože nikdo z uvězněných činovníků, zatčených 9.X.1941 nebyl postaven před soud, a aby ho požádali o pomoc. Nevím, jestli můj zákrok pomohl, ale na jaře 1942 byli propuštěni z Osvětimi všichni Sokolové, kteří ještě žili. Bylo jich už málo a někteří, jako Dr. Bukovský, byli v tak špatném zdravotním stavu, že už nebyli schopni transportu.

Náčelnictvo žen, které zůstalo ušetřeno, rozeslalo ihned zprávy župním náčelnicím, aby se sestry v jednotách a župách postaraly o rodiny zatčených a pokud by potřeba přesahovala jejich možnosti, aby se obrátily na členky náčelnictva žen ČOS. To pak zorganizovalo pravidelné příspěvky jednotlivců a jejich distribuci, kterou měl na starosti br. Lev Krča. Potřeba rostla rok od roku, jak přibývalo zatčených a popravených a jak se vyčerpávaly v rodinách úspory. Ale úměrně s potřebou rostly spontánní příspěvky. Jeden příklad: Na koncertu v Representačním domě jsem viděla jednoho z našich předních lyžařů, který předstíral, že mě nepoznal. V přestávce jsme se potkali na chodbě, zběžně si podali ruce a v mé ruce zůstala bankovka na 10 tisíc korun. Přísná podmínka byla, žádné záznamy, žádné potvrzení.

Jeden přispívatel se mi zvláště vtiskl v paměť - velkomlynář František Voženílek. Vzkázal mi, dovím-li se o rodině, která ztratila živitele, abych jen poslala jeho sekretářce adresu, nic víc. Bylo těch adres hodně a na všechny chodily do konce války úhledné balíčky s potravinami a nebyla to jen mouka. Od šoféra jsem se dověděla o množství podobných zásilek a o mlynářově péči o zaměstnance. Dočkal se odměny za svou dobročinnost, jeho mlýn byl mezi prvními znárodněn přes protesty zaměstnanců a br. Voženílek se zachránil před horším osudem útekem do exilu. Ochota pomáhat byla jediné světlo té smutné doby. Kdo mohl, nečekal, až bude požádán, ale sám nabídl.

Jednou mi telefonoval kolega tělocvikář, že učí chlapce, jehož otec je nezvěstný. Chlapec tělesně schází a jeho prospěch nápadně klesá. Když se chlapce ptal, dověděl se, že on i celá rodina hladoví. Čirou náhodou týž den ke mně přišla neznámá paní, představila se jako Sokolka Lída Hušková a nabídla pomoc. Byla z chudé rodiny, švadlena, na začátku války koupila za babku velké množství nepromokavé látky, kterou nikdo nechtěl. Našila z ní pláště do deště a zakrátko vydělala slušné peníze a nejen to. Kdo mohl, platil

potravinami, jen aby plášť dostal. Měla víc, než potřebovala a přišla se ptát, s kým by se o to mohla rozdělit. Odnesla si adresu, kterou jsem před chvílí dostala s tím, že se už o tuto rodinu nemusím starat.

Ale tím naše známost neskončila. Na jaře 1945 jsme se setkaly v elektrice. Lída mě žádala, abych jí poslala nějaké sestry s nákupními taškami, že budou dělat Mikuláše, Vysvětlila, že má skladiště vedle říšského Němce. Přišel k ní před několika dny s prosbou, aby vzala do úschovy klíč od jeho skladiště, že odjíždí domů. Bylo to začátkem dubna, opatrní Němci se stěhovali včas. Lída byla zvědavá, a když jsme se potkaly, právě se vracela z prohlídky toho skladiště, ve kterém našla nejen hromady bot a šatstva, ale i vzácných potravin, zřejmě z konfiskací. „Přece to tam nenechám zkazit. Dej sestrám adresy, ať to roznesou.“ Nebylo takových šťastných náhod mnoho, ale sílily víru v člověka.

Bez ČOS

Organizace tedy byla zrušená - nikoliv poprvé. Jenže když Rakousko zastavilo za I. světové války činnost České obce sokolské, týkalo se to právě jen této vrcholné organizace, kdežto župy a jednoty, jako samostatné správní jednotky, tím nebyly dotčeny a sokolský život se nezastavil. Zřejmě poučení touto zkušeností, nacisti zrušili všechno, ČOS, župy i jednoty. Až dosud jsme měli hrůzu z koncentračních tábora, ale věděli jsme o nich celkem málo, nikdo se nevrátil leda hned, - z Terezína. Dopisy nemohly ovšem vylíčit život v nich. Některé manželky se odvážily do Terezína, aby viděly své muže aspoň z dálky na jejich cestě na pracoviště. Tušili jsme, že život v táborech musí být velmi zlý, ale zdaleka jsme si nedovedli představit skutečnost. Když přišla zpráva, že většina Sokolů byla přesunuta do Osvětimi, netušili jsme, co to znamená.

Rozšířila se pověst, že Osvětim je spojena podzemními štolami s ostravskými doly a byla naznačena možnost pokusit se o podlouné zásobování vězňů. Vydala jsem se do Ostravy pátrat, je-li na té pověsti trochu pravdy. Ostravští Sokolové o ničem nevěděli a nevěřili, přesto jsem jim nechala všechny peníze, které jsem narychlo před odjezdem sehnala. Žádala jsem, kdyby se pověst potvrdila, aby poslali potraviny a oznámili nám to, poslali bychom pak další peníze. Nikdy se ovšem pověsti nepotvrdily.

Na zpáteční cestě jsem se zastavila v Kroměříži, kde učila má bývalá studentka, oddaná Sokolka a přítelkyně. Dostala také nedávno zprávu o smrti někoho blízkého. Prosila mě, abych se sešla s několika spolehlivými sestrami, potěšila je a posílila. Měly jsme se sejít v kostele, nevím už, v kterém. Když jsem tam přišla, zatajil se mi dech - kostel byl plný, muži i ženy. V protektorátu každé větší shromáždění a každý veřejný projev musel být předem úředně schválen. Trochu se mi zaklepala kolena, ale pak jsem si řekla: „Zločin byl už spáchán tím, že jsme se sešli, budu-li potrestána, ať je to za něco a ne za nic.“ Ale dobře

to dopadlo.

Brzy po hromadném zatýkání Sokolů jsem zajela do Brna navštívit jednu mladou sestru, která nedávno ovdověla. Ta mne překvapila pozváním br. Kladiva, nedávno propuštěného z vězení pro rakovinu v posledním stadiu. Zhrozila jsem se, když jsem uviděla jeho bezbarvý obličej, Smrt mu hleděla z očí, ale Kladivo se usmíval. Zastavil se na schodišti, aby nabral dechu a místo pozdravu hned vpadl do sokolského myšlení „nic naplat sestro, my muži jsme ukázali, že tento svět nedovedeme spravovat, budete jej muset vzít do rukou vy, ženy.“ Patřil k duchovním vůdcům uvědoměle demokratických Sokolů, kterým dal výbor ČOS za pravdu v podzimní schůzi roku 1938. Brno bylo hlavním ohniskem odporu proti totalitním prvkům, které se v předcházejících letech tlačily do Sokola. S těmi jsem si dobře rozuměla, měli jsme stejné, špatné zkušenosti s centralizací starosty Bukovského.

V Brně se projevila oprávněnost Očenáškovy teorie, že utlačovaná menšina může být někdy ve výhodě proti vládnoucí většině. Její účastníci si uvědomí, že se mohou dostat k účasti na vedení jen pracovními výsledky, vysoko vynikajícími nad příslušníky vládnoucí většiny, což je donutí k usilovnější práci. V Brně vyrostli nejen vynikající teoretikové jako Kladivo a Jandásek a později Groh a Uher, ale i praktikové jako náčelník Zezula (bratrsky nazývaný Céci). Pod jeho vedením vyrostli nejlepší závodníci předcházejících i přítomných let. Většinou však přešli do Prahy, kde jim soustředění závodníků dávalo lepší příležitost k dalšímu postupu. Tak se prakticky vzdávaly brněnské župy výsledků své práce ve prospěch vyššího celku ČOS, jak žádá demokracie. Uvažovali jsme o možnosti, přenést vedení některých úkolů náčelnictev do Brna. Ukázalo se už tenkrát, že Tyršův dům nestačí na tehdejší složitou výchovu cvičitelských sborů. A proč by nemohl být v Brně vybudován Fügnerův dům? Zřízením druhého střediska a později možná i třetího na Slovensku, by byly rozšířeny pracovní možnosti náčelnictev a živější výměna názorů. Společný zájem o sokolskou demokracii a morálku sblížil brněnské pracovníky nejen se mnou, ale i s dalšími pracovníky pražskými. To všechno mi proběhlo hlavou, když br. Kladivo vykládal, jak se mu ulehčilo, když se po zatčení sešel na Špilberku se svými nejbližšími spolupracovníky a jak si při největším hladu povídali o svých oblíbených jídlech. To ještě nevěděli, co je čeká. Br. Kladivo zemřel za několik týdnů po tomto setkání a další vyřadily koncentrační tábory.

Atentát na Heydricha

V září 1941 byl odvolán dosavadní protektor Čech a Moravy, svobodný pán von Neurath a na jeho místo dosazen Reinhard Heydrich, který zahájil svou vládu vyhlášením stanného práva a popravou mnoha prominentních českých osobností, mezi nimi Pechláta a Groha a 9. října hromadným zatčením sokolských činovníků, jen pro pouhou příslušnost k Sokolu. 29. prosince byli shozeni do protektorátu parašutisté vyslaní z Anglie, s úkolem odstranit Heydricha. Atentát byl proveden 27.května 1942 a Německo na něj odpovědělo krvavou lázní, která postihla především sokolský podzemní odboj

Barákovy župy, která kryla parašutisty a jejich pomocníky. Parašutisté byli shozeni u vesnice Nehvizdy a dostali se po objevení přímo do styku s příslušníky sokolského odboje. První chleba dostali od činovníka Sokola Nehvizdy, Františka Kroutila, který později emigroval do Ameriky a zemřel jako starosta švýcarského okrsku Sokola v zahraničí. Dostala se tedy župa Baráková do celé záležitosti náhodou. Sám atentát je různě posuzován, cena zaplacená za něj životy byla tak vysoká, že mnozí pochybují, bylo-li správné atentát organizovat. Ale jakmile byli parašutisté v zemi a jakmile se o nich sokolský odboj dověděl, vzali je pod svou ochranu. Dlouhá příprava atentátu způsobila, že bylo potřebí velkého počtu přechovávačů a pomocníků. Nebylo možno utajit pobyt neznámých osob ani před dětmi, které ochotně přijímaly úkoly. Čtrnáctiletá Jindřiška Nováková, dcerka libeňského železničáře, odvedla atentátní kolo z místa činu a její bratr je rozebral. I ty děti byly popraveny, jakož celé rodiny těch, kteří atentátu pomáhali. Zahynul i lékař, který parašutistovi poskytnul první pomoc při úrazu. Uvádím to jako příklad, jak široká a ochotná byla pomoc, přes nesmírné riziko s ní spojené. Vyšetřování bylo důkladné. Po atentátu byly vystaveny fotografie předmětů, které parašutisté použili a mohli je lehce prozradit a udavači poskytnout vyhlídku na milion korun odměny. Mezi těmi předměty byl také oblek, darovaný jednomu z parašutistů nájemcem reprezentačního domu, br. Jaroslavem Vašatou, oblek byl vystaven na dolním konci Václavského náměstí v Baťově prodejně, několik domů od jeho druhé restaurace. Všichni zaměstnanci a nespočetní zákazníci museli jej v těch šatech vidět, jistě je mnozí poznali, ale nenašel se ani jeden, který to udal. Taková byla soudržnost národa a ochota v národním zájmu podstoupit nejvyšší nebezpečí. Následky atentátu daleko překročily charakter trestu viníků a staly se nesmyslnou pomstou. Vyhlazení Lidic a Ležáků otevřelo oči celému světu.

Vaněk

Někdy v roce 1944, dlouho po rozpuštění ČOS chystala jsem se k odjezdu do Prahy. V den odjezdu časně ráno přišel ke mně posel pošmistra z Veselí a vyřizoval vzkaz, abych se u něho zastavila. Bylo to nezvyklé a tedy jistě naléhavé. Pošmistr mi vyřizoval dceřin vzkaz, abych za žádnou cenu nejezdila do Prahy, nýbrž k ní do Mladé Boleslavi. Tam mi sdělila, že k ní přišli dva neznámí muži a hledali paní Papírníkovou. Po její odpovědi, že takovou paní nezná, si vzpomněli teprve na moje jméno. Tvrdili, že bezpečně vědí, že jsem u ní. Na dceřinu odpověď, že když jí nevěří, aby se zeptali na policii, kde musel být každý hlášen byť i jen na jedno přespání, posel odpověděl: „To bychom si dali, jít na policii.“ To utvrdilo podezření mé dcery, že jde o provokatéry. Druhý den přišli tito dva muži znovu, tentokrát ne do bytu, ale do ordinace a nechali tam zalepenou obálku bez adresy se vzkazem, že má být doručena mně. Celé jejich jednání jen zesílilo dceřinu nedůvěru, podle platných zákonů měla podezřelou návštěvu ohlásit na policii, ale nemohla vyloučit, že šlo skutečně o podzemní pracovníky, pro podzemní práci však naprosto neschopné a tudíž neschopností nebezpečné. Měla už dvě malé děti a proto silný důvod, aby se nevystavila nebezpečí zatčení. Nakonec se rozhodla obálku otevřít a přečíst.

Byl v ní záchodový papír s utrženým jedním růžkem a na něm tužkou napsaný dopis. V úvodu pisatel vysvětloval, že nemá volnost pohybu a proto ani jinou možnost spojení. Z dalšího si dcera zapamatovala přibližně toto: „Podle rukopisu poznáte, kdo vám píše - redaktor sokolské bibliografie. Přejde k vám posel s chybějícím útržkem tohoto papíru a s mou žádostí, abyste zorganizovala nové podzemní hnutí, když dřívější bylo zpřetrháno a z valné části zničeno. Můžete mu plně důvěřovat. Prosím o vaši pomoc“.

Byl to zřejmě moták, poslaný z vězení, což situaci ještě zhoršovalo, ale stále nevyklučovalo možnost, že prostředník je jen neschopný člen podzemí. Dcera našla obálku podobnou té, ve které byl dopis doručen, dopis do ní vložila a vstřčila ji pod hromadu nevyřízených dopisů a ceníků, jaká bývá často na psacích stolech. Byla připravena při eventuální policejní prohlídce přiznat návštěvu a dopis jim ukázat jako zapomenutý.

Z dopisu jsem poznala, že pisatelem je Ladislav Vaněk, bývalý náčelník župy vyškovské, týž, který ke mně přivedl dva další náčelníky před volbami roku 1939. Věděla jsem od Pechláta, že byl pověřen vedením sokolského odboje na Moravě, v době atentátu na Heydricha už řídil celý podzemní odboj v Čechách a na Moravě. Vedení převzal po zatčení Pecháčkově. Neznala jsem jeho rukopis, a proto zmínka o něm mi zněla trochu jako výstraha. To, že se obracel na mne teprve tak pozdě, ukazovalo naopak jeho znalost mého poslání, jak mě o něm informoval Pechlát při našem posledním setkání. Později mi dcera řekla, že ve svém prvním referátu o dopisu bezpečně vynechala zmínku o mé cestě s Vaňkem do Podělska, která by mne byla úplně přesvědčila o věrohodnosti dopisu. Tento poklesek dceřiny paměti mne možná zachránil.

V Praze mi vyděšená domovnice vyprávěla, jak v nedávné době se jí na mne ptali dva neznámí muži, velmi sebevědomí. Na jejich opětovné vyhrůžky jim řekla, že o mé adrese by mohla vědět má dcera MUDr. Alena Polesná. Pátrala jsem po zprávách o Vaňkovi a dověděla jsem se, že ušel zatčení s ostatními Sokoly, ale byl zatčen později. To všechno zase podporovalo nedůvěru k jeho dopisu.

Brzy nato ke mně přišel neznámý muž a vykazoval se občanskou legitimací, zřejmě zcela novou a neužívanou, zatímco všechny takové průkazky byly četným užíváním značně ohmatané a změkklé. Ptal se, je-li mi známo jméno Jindra. Ovšem, že jsem znala jméno sokolské odbojové organizace, ale odpověděla jsem, že jsem znala jen jednoho Jindru, náčelníka Vaníčka. Ptali se, jestli znám Vaňka, místo odpovědi jsem se zeptala, kterého Vaňka, krátkého, nebo dlouhého? Krátký jsme totiž říkali náčelníku vyškovské župy a dlouhý byl tehdejší činovník ze župy podbělohorské. Na to návštěvník znovu přistrčil legitimaci s útržkem motáku a ptal se: „Toto vám nic neříká?“ „Co mi to má říkat?“ „Dostala jste přece od dcery dopis.“ „Žádný dopis jsem nedostala.“ Podivil se, že mi jej neodevzdala, ale vysvětlila jsem mu, že jsem už dlouho u ní nebyla a snad na něj zapomněla. To přimělo návštěvníka, aby mi vysvětlil účel své návštěvy. V dopisu, který mi měla dcera odevzdat, mě vyškovský Vaněk žádal, abych zorganizovala novou síť sokolského podzemního odboje a doporučoval majitele útržku motáku jako pomocníka. Na toto sdělení jsem se na něj uraženě obořila: „To je přece něco ilegálního, jak můžete něco takového na mně žádat!“ „On na to, že mě považuje za vlastenku. „To jsem, ale musím realisticky přiznat, že jsme byli poraženi a chceme-li udržet život národa, musíme se podrobit vítězi.“ V životě jsem nelhala tak, jako v téhle chvíli, kdy šlo o život můj a mé dcery a snad celé její rodiny. Návštěvník hodil ještě zlobně „že se s ním shledám po válce“

a odešel.

Po zjištění, že nezůstal za dveřmi, jsem volala českou státní policii. Stačilo jim říci, že jsem právě měla návštěvu, která by je mohla zajímat a v několika minutách byli u mne dva policejní úředníci. Po mém stručném vylíčení návštěvy, ve které mě přerušili jen jednou, po zmínce o jméně Jindra poznámkou „to přece byl náčelník Vaníček“, prohlásili, že můj návštěvník byl určitě agent-provokatér gestapa. Litovali, že jsem je nezavolala, dokud tam byl, ale uznali, že to nebylo možné, když jsem jim vysvětlila situaci. Nepozvala jsem návštěvníka do bytu a mluvila jsem s ním v předsíni, mezi dveřmi a telefonem. Podotkli jen „...ani jsme vás nemohli najít, když nemáte na dveřích vizitku“. „Mám vizitku.“ Ukázali mi, že vizitka tam není. Našli jsme ji ve výklenku vedle dveří, kde ji návštěvník odhodil, když zjistil, že je na zadní straně popsaná a tedy nemůže už být zneužita. Policejní úředníci mi ještě dali zvláštní číslo na přímé spojení pro případ, že by se návštěva opakovala. To se nestalo a o Vaňkovi jsem už neslyšela až do vítězného konce pražského povstání. Přišel ke mně, přiznal se, že podlehl nesnesitelnému mučení a prosil za odpuštění. Vdova po starostovi Kellerovi mi později vzkázala, že chce Vaňka udat Lidovému soudu, protože při přelíčení s jejím manželem, Janem Kellerem, ke kterému byla přivezena, Vaněk svědčil proti jejímu manželovi. Žádala mě, abych se k jejímu udání připojila. To jsem odmítla, protože se neodvážím soudit lidi, kteří prošli utrpením nacistických výslechů, jaké bylo z mnohých stran potvrzováno. Nemohla jsem vědět, jestli bych sama byla vydržela takové mučení a také nepromluvila. Sestra Kellerová pak od žaloby upustila.

Zůstalo nevysvětleno, jestli jsem měla být jedinou obětí Vaňkova pudu sebezáchovy, nebo jestli bylo takových více. Jen z doslechu jsem se dověděla, že významná sokolská loutkářka, jejíž jméno si nepamatuji, měla podobnou zkušenost s Vaňkovým motákem jako já. Neoznámila to policii a zahynula v koncentráku.

Záhadné také bylo ustanovení Vaňka přednostou nově zřízeného odboru C ministerstva školství za ministra Zdeňka Nejedlého. V tom byl brzy vystřídán Miroslavem Klingerem, nevím, jestli v souvislosti nebo bez souvislosti s výměnou komunisty Nejedlého za národního socialistu Dr. Jaroslavem Stránským v úřadu ministra školství.

Po mnoha letech mi napsal S. F. Berton z Austrálie, že si vzal za úkol odhalit špatnou minulost Ladislava Vaňka. Psal o svém spojení s Dr. Krajinou a jinými význačnými pracovníky odboje a žádal o adresy Sokolů, kteří by o něm mohli vydat svědectví. Z jeho dopisu bylo patrné, že o Sokole a jeho podzemní činnosti neví zřehla nic. Podivila jsem se, že si troufá získat informace z takové vzdálenosti a bez přístupu k pramenům. Ale vyhověla jsem mu, protože jsem považovala za povinnost sdělit své zkušenosti každému, kdo chtěl zkoumat a osvětlit sokolskou činnost. Berton našel spojení s lidmi žijícími v Československu, ale jejich svědectví, která mi sděloval, nesouhlasila s mými zkušenostmi a některé jeho závěry byly nelogické. Došla jsem k názoru, že Berton vzal na sebe úkol, přesahující jeho schopnosti a možnosti. Protože zrakové potíže a jiné okolnosti mě nutily zbavit se všeho, co mě odvádělo od mých vlastních sokolských úkolů, ukončila jsem spojení s Bertone. Případ Vaňkův nepovažuji za vysvětlený. Význačný odbojový pracovník Dr. Srba obvinil v jedné své veřejné přednášce v New Yorku Sokol ze zamlčování Vaňkových velkých odbojových zásluh. Proti tomu mluví můj případ, svědectví sestry Kellerové, dosud nevysvětlený případ sokolské loutkářky a Vaňkova

poválečná kariéra. Uvádím tento případ jen proto, aby pro příští historiky, kteří budou mít snad přístup k pramenům dnes neznámým, byla zachována svědectví dnes známá.

179 (Dodatek psaný r. 1986 : Před rokem se rozvinula ve švýcarském časopise Zpravodaj debata o Vaňkové případu, vyvolaná uveřejněním zprávy nacisty Hanse Panwitze, neznámé až asi do r. 1980.)

Po skončení pražského povstání r.1945 se Sokolstvo vypořádalo s případem Ladislava Vaňka a jemu podobných, pokud byly v té době známy. Ve všech jednotách, župách i v té době obnovené ČOS, byly zřízeny očištné komise. Nemohla jsem sledovat jejich práci, protože jsem měla své vlastní více, než bylo možno unést. Podle výsledku však usuzuji, že komise měla podobný názor, jako já.

Ladislavu Vaňkovi není možno upřít dobrou sokolskou i odbojovou práci až do jeho zatčení, od té chvíle však stojí před námi jiný člověk. Dodnes není zjištěno, kdo mluví pravdu. Zda ti, kdo svědčí o jeho těžkém mučení (Dr. Kudrnovský mladší, syn mého zesnulého ředitele Drtinova gymnasia), nebo Hans Panwitz, nacist, ve zprávě pro nacistický úřad, který tvrdí, že k mučení vůbec nedošlo.

Na jaře r. 1942 byli propuštěni z Osvětimi ti, kteří ještě žili, s výjimkou jednotlivců, tak sešlých nebo nemocných, že nebyli schopni dopravy, ke kterým patřil též Stanislav Bukovský. Když se Hřebík a Kavalír po propuštění z Osvětimi zotavili, navrhla jsem jim schůzku, abychom promysleli a prodebatovali reorganizaci Sokola a nové práce.

Poslední starosta ČOS, Jan Keller, byl mrtev, jakož i poslední náčelník Augustin Pechlát. První náměstek starosty Šauer byl nezvěstný, druhý náměstek Štolz mrtvý. Podle usnesení výboru ČOS ze září 1940 byl považován za starostu ČOS Josef Truhlář, ale ten byl v koncentračním táboře a v té době nebylo možno počítat s jeho návratem. Považovala jsem za potřebné uvážit všechny okolnosti a možnosti a v Praze byl jediný Hřebík. Podobně v náčelnictvu mužů byl mrtev nejen náčelník, ale i první místonáčelník Benda, byl tedy na řadě Kavalír. Hřebík nás pozval na Zbraslav a odtud jsme se vydali i s jeho manželkou na Závist, do údolí potoka Zalužanky. Z rozhovoru jsem brzy vystihla, že Kavalír se nemíní přizpůsobit usnesení posledních výborových schůzí a trvá na sjednocení tělesné výchovy, jako na jediné tělovýchovné organizaci v Československu. Nedal se přesvědčit. Hřebík se rozhovoru ani slovem nezúčastnil, zřejmě neměl zájem o spolupráci. Viděla jsem, že pokus o společnou přípravu na začátek obnovené činnosti se nezdařil a vzdala jsem se dalších pokusů. Asi o rok později mi telefonoval Dr. Jaroslav Šterc, že Kavalír nic nedělá a proto se on chce ujmout vedení příprav na obnovení činnosti. Jaroslav Šterc byl členem náčelnictva mužů až do září 1938, ale byl vyloučen, protože se nezúčastnil zářijové mobilizace. Odmítla jsem kategoricky jeho nabídku a prohlásila jsem, že kdyby se pokusil, postavím se proti tomu. Šterc se nepokusil.

RENDLÍČEK

Rendlíček, letní domek na Českomoravské vysočině u Žďáru, se stal pak mým

domovem po celé 4 roky války. Byl to skoro zázrak, že jsme jej měli. V pohnuté válečné době se každý držel půdy jako jediné jistoty a neprodal za žádnou cenu. Ale zeťův bratr, advokát, právě vyhrál jednomu sedlákovi těžkou soudní při a podařilo se mu vymluvit z něho prodej kousku pole na samém břehu rybníka, hospodářsky zcela bezcenného. Byl odříznut polní cestou od pole, ke kterému kdysi patřil, samá souvrať, samý kámen. O celé Vysočině se říká, že se tam rodí samé kamení a tento kousek to potvrzoval. Dobývala jsem z něho balvany, svázela na kole rašelinu, a co se dalo užít jako hnojivo a pilně pěstovala svou skromnou hromádku kompostu, pro pomalu vytvářenou zahrádku. Nebyla to ovšem zahrádka okrasná, ale plně užitková. Od první chvíle, kdy bota německého vojáka vstoupila na českou půdu, začal rychle růst nedostatek potravin a jejich výroba se stala nejen životní nutností, ale i národní povinností. Dcera ohlásila, že v květnu mi pošle na Rendlíček děti s chůvou a lístky na příděl potravin. Mléko se dalo koupit v blízké vesnici, ale příděl dětem nestačil. Koupila se koza a z paní profesorky se stalo embryo farmářky. Dojit jsem se naučila snadno, ale koza mi s oblibou šlápla do dojíčku, když byl skoro plný, a tak mléko obohatilo kompost. Časem i to se zvládlo a hodná kozička nás každý rok obdařila třemi kůzlátky. Jedno padlo za oběť velikonoční tradici, jedno jsme dali mlynářce, která kozu opatrovala přes zimu a třetí jsme vypěstovali na „hábrle“. Když se na podzim zabilo, dávali mi sedláci za lůj stejnou váhu drahocenného másla; selky z loje vařily mýdlo, které také nebylo.

S jídlem roste apetit a ze zkušeností s kozičkou rostlo mé sebevědomí. Ke koze postupně přibyli králíci - od té doby se v naší rodině nevyskytuje králík na jídelním lístku - pak slepice a nakonec prasátko. Když jsme je koupili, mělo 50 kg, a když jsme je zabíjeli, mělo 2 metráky! Já jsem ovšem věděla o vepři domácím jen to, že je sudokopytník, chov mi byl španělskou vesnicí. Spoléhala jsem na radu sedláků, ke kterým jsem chodila poslouchat cizí rozhlas, ale přepočítala jsem se. Sedlák měl ze mne trochu švandu a myslím, že byl také uražen smělostí pražské paničky, která si troufá sedlačit. Vyslechl mne a nejdříve mi chtěl bláhový nápad vymluvit. Když neuspěl, pověděl mi, čemu je učili v hospodářské škole, ale co sám nedělal. Dle rady jsem nejdříve poctivě prasátko pásala, aby vyrostlo do délky a aby se na něj vešlo hodně sádla. Sjezdila jsem na kole široké okolí, až jsem sehnala kostní moučku a jiné lahůdky. V noci jsem vozila na kole pytle šrotu. V neděli, když sedláci obcházeli svá pole, zastavil se občas můj rádce u plotu na kus řečí, která zpravidla začínala: „Ještě máte to prasátko?“ Když jsem přisvědčila, „mohl bych je vidět?“ Když je viděl, div nesmekl čepici. „To bych byl nevěřil, že paní profesorce z Prahy vydrží.“ Problémy začaly, když byl čas zabíjet. Z každého zabitého vepře se muselo určité procento váhy odevzdat v sádle úřadům, ovšemže ne pro naše lidi. Ze dvou metráků, to bylo nějakého sádla! Sedlák radil, abych ho zlikvidovala na černo a ohlásila, že pošlo. Dodal: „Každý tomu uvěří. Když paní profesorka z Prahy chová prase, tak to prase chcípne.“ Nakonec se našel řezník, který opatřil potvrzení, že prasátko vážilo 95 kg, což byla váha, pod kterou se prase nesmělo zabít. Několik kilogramů jsem musela s krvácejícím srdcem odevzdat, něco musel dostat řezník (protože na černou porážku byl v protektorátě trest smrti!), ale i tak byla zabíjačka slavná a výslužka šla i do některých koncentráků.

Rendlíček stál o samotě na břehu rybníka s chobotem, který mu dal jméno - připomínal lidem rendlíček s držadlem. Po hrázi šla silnice a za ní, z větší části skryt pod

hrází, stál mlýn asi 500 m od nás. Kolem rybníka z poloviny pole, z druhé poloviny les, ve kterém byla ukryta chata JUDr. Leopolda Pospíšila z Olomouce, vzdělavatele a výborného redaktora věstníku župy olomoucké, kterého jsem znala ze sokolských zájezdů. Náš domek byl viditelný ze silnice, kdežto Pospíšilův byl ukryt v lese. Pospíšilovi stavěli současně s námi - vlastně stavěla sestra Pospíšilová, její manžel už byl v koncentračním táboře Dachau, jeden ze zatčených rukojmí 1. září 1939.

Bez spojení se sokolským světem jsem ovšem nebyla. Přijížděli bratři a sestry z Brna, nejčastěji Krejčí a Jandásek, Hutař ze Žďáru (naší železniční stanice), přijížděly sestry z Prahy. Směrem k silnici jsem musela dodržovat nařízené zatemnění, ale okno z kuchyně, které vedlo do polí, zůstávalo nezatemněno pro sestry, které přijížděly v noci a nadcházely si polní cestou.

Na druhé straně rybníka byla písečná pláž, kam se chodilo koupat několik rodin z Brna. Jednou se u nás vynořil z vody mladý muž, představil se jako Svoboda z Tuřan. Jak bych neznala toto jméno, byli 3 bratři Svobodové, vynikající atleti. Můj návštěvník mi vysvětlil, že se koupal na protějším břehu a neodolal, aby mne nepozdravil, když slyšel, že bydlím za vodou. Za několik neděl přišla zpráva, že byl popraven. Omylem! Byl nasazen na práci v Brně, ztratilo se nějaké krmivo pro koně, za které byl zodpovědný - za války to byl zločin trestaný smrtí. Po výkonu trestu se ztracené krmivo našlo

Mezi návštěvníky bývala také Miroslava Stibitzová, náčelnice župy Tyršovy z Kolína. Byla položivka, její matka, pokřtěná židovka byla v koncentračním táboře pro židy v Terezíně. Slávě bylo sokolství smyslem života a svou lásku k němu přenášela na mne, ale zůstávala při tom kritická. Toho jsem si u ní nejvíce vážila. Po uvěznění její matky udělal Gestapo prohlídku v domku, kde bydlila a našlo sbírku starých ručních zbraní, která tam zbyla po dědečkovi. Mezi starými, nepotřebnými zbraněmi byl moderní revolver, což znamenalo hrdelní zločin, kdyby se k němu v domě našly náboje. Ty se našly na půdě, v krabičce od pilulek, mezi dětskými hadříky, ze kterých se šilo na panenky. To stačilo. Sláva byla zatčena a odvezena tuším do Hradce Králové. Mezi uvězněnými byla cikánka, která hádala z ruky a umluvila Slávku, aby jí ukázala dlaň. Řekla jí: „Nebojte se, nic se vám nestane“. Sláva na to: „Nesmysl, na zbraň s náboji je šibenice!“ Přála si mne ještě jednou vidět, jela jsem tedy k jejímu přelíčení do Prahy. V čekárně jsem čekala s její švagrovou na výsledek přelíčení. Věděla jsem, že rozsudek poznám, jakmile se Sláva objeví; odsouzencům dávali totiž hned na ruce pouta. Když se dveře otevřely, stála za nimi Sláva - bez pout! Na prahu omdlela. Dozorci ji donesli k nám dvěma, čekajícím s pokyny, co má ještě udělat až se probere.

Později nám vyprávěla následující: V noci před soudem měla sen. U otevřeného okna stál její dědeček, kterého sice neviděla, ani jeho fotografii, ale přesto věděla, že je to on. Dědeček stál u stolku, na kterém byly všechny zabavené zbraně, bral jednu po druhé do rukou, prohlédl je a položil zpět. Když dosel ke krabičce s náboji, vyhodil ji oknem, pak se obrátil k Slávě: „Neboj se, nic se ti nestane.“ Sláva namítla: „Dědečku, proč to říkáte, když víte že to není pravda.“ Dědeček opakoval: „Neboj se, nic se ti nestane“ a zmizel. Při přelíčení se krabička s náboji nenašla.

Terezín ale Slávu stejně neminul. O něco později sebralo gestapo i děti položivů. Američani osvobodili tábor v poslední chvíli před chystanou hromadnou popravou. Byla to žena čestná, pravdivá, Sokolu a jeho poslání oddaná tělem i duší.

SLOVENSKÉ POVSTÁNÍ

O slovenském povstání jsme věděli jen tolik, co se dalo zachytit z BBC nebo někdy z Moskvy. Cizí rozhlas, jehož poslech byl trestán smrtí, jsem někdy poslouchala u sedláků v Březí. Bylo to vzácné, protože sedláci nechtěli příliš riskovat před najatou chasou. Jednou Moskva hlásila, že srdcem slovenského povstání je Viliam Paulíny, bankovní ředitel z Banské Bystrice, před zastavením činnosti člen předsednictva ČOS. V době protektorátu, kdy spojení se Slovenskem bylo naprosto přerušeno, přijížděl br. Paulíny jednou nebo dvakrát za rok do Prahy na schůze správní rady chemických továren, patřících živnostenské bance. Při každé takové cestě se předem ohlásil a já jsem přijížděla z Rendlíčku do Prahy. Říkal mi, že se chystá povstání mezi laickými vůdci slovenských evangelíků. Neměl ale důvěru k Hodžovi, který podle jeho mínění měl dobré vztahy s Němci.

Zprávy, které jsme zachytili, byly nesmírnou posilou pro nás bezmocné a hlavně posilou víry v upřímné československé cítění většiny Slováků. Tenkrát se k nám ovšem nedostaly zprávy o komunistickém zneužití povstání, o zbytečných velikých ztrátách na životech, způsobených sovětským vedením předstírané pomoci. Když bylo povstání potlačeno, byli prominentní vůdcové převezeni letadly do Sovětského svazu, ale Paulíny byl vynechán. V pokročilém věku, nemocen a vysílen, zcela opuštěný v horách, musel sestoupit do města, kde byl zatčen a odvečen do Berlína. Tam zprávy o něm končily.

Slovenské povstání, přes nesmírné oběti a konečný neúspěch, mělo velký význam později pro Československo. Bez něho by bylo bývalo Slovensko při mírovém jednání považováno za Hitlerova spojence, se všemi důsledky z toho vyplývajícími.

Br. Paulíny jezdil dvakrát ročně do Prahy, vždycky se ohlásil a já jsem ho pozvala na večeři. Rozpakoval se přijímat pohostinství, když všechno bylo na lístky a vyžádal si v Bratislavě úřední povolení, aby směl dovést do Prahy pečenou husu pro své hostitele. Půlku husy jsem dostala já, půlku někdo jiný. Husu jsem ovšem nesnědla sama a uvažovala, komu s ní přilepšit. Vzpomněla jsem si na rodinu br. Červinky, důstojníka z Košic, tou dobou v koncentračním táboře. Protože se přestěhovali do Prahy teprve po zřízení Slovenského státu, neměla jeho žena pravděpodobně v Praze mnoho styků, které nám usnadňovaly přístup k černému trhu. Donesla jsem jí svou půlku, ale ona prohlásila, že to sami nesní, že to pečlivě obere a pošle manželovi do koncentráku.

PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ

Úvod k pražskému povstání

Roku 1944 se vylodili spojenci v Normandii, osvobodili Francii od nepřítele a postupovali Německem na Berlín. Současně Sovětský svaz, který za mohutné podpory amerických dodávek zbraní skončil vítězně zápas o Stalingrad, postupoval na západ. Podle Jaltské dohody měl Sovětský svaz osvobodit země až po Vltavu a Labe, západní velmoci ostatek. Spojenci se zavázali zabezpečit svobodné volby a rozhodnutí o příští formě vlád ve všech osvobozených zemích. Tento závazek poctivě plnily západní velmoci, ale Sovětský svaz ve všech zemích jím osvobozených, dosazoval komunistické vlády. To udělali v Polsku, jehož zákonitě zvolená vláda před napadením Polska v roce 1939 přes celou válku v Anglii sídlila a byla uznávána všemi velmocemi.

Roku 1945 bylo takto osvobozeno a zkomunizováno Rumunsko a armáda Malinovského postupovala přes Podkarpatskou Rus, Slovensko a Moravu na západ. Chovala se jako nepřítel v dobyté zemi, se žhářstvím, loupením a znásilňováním. Na jaře roku 1945 pronikl generál Patton do Čech, obsadil Plzeň a Rokycany a tam byl zastaven na žádost sovětského velitele východní armády.

V československém exilu pokračoval Beneš ve své politice, založené na myšlence Československého mostu mezi západem a východem a tím se částečně rozcházel s politikou západních velmocí. S obyvatelstvem Protektorátu spojovaly exilovou vládu pravidelné projevy britské rozhlasové stanice BBC, v nichž zejména Benešův tajemník, Prokop Drtina, pod pseudonymem Pavel Svatý, udržoval ducha odporu. *V protektorátě na každém rozhlasovém aparátě musela být kartička s upozorněním, že poslech cizího rozhlasu se trestá smrtí. Přesto bylo vysílání BBC posloucháno a dále sdělováno skoro všeobecně.*

V dubnu r. 1945 bylo jasno, že se blíží konec války a že Praha nebude ušetřena posledního odporu ustupujících nacistických vojsk. Uvažovala jsem, že může dojít k obklíčení Prahy, k možnosti jejího vyhladovění. Rozhodla jsem se proto zajet na Rendlíček a odtamtud dovézt nějaké zásoby. Vyzbrojila jsem se čtyřmi kufry, dva velké se dvěma menšími uvnitř a vydala se k nočnímu vlaku na Denisovo nádraží. Dala jsem přednost nepohodlí nočního cestování v přeplněném a neosvětleném vlaku před nebezpečím denního ostřelování vlaků anglickými „kotláři“. Ale jak jsem přicházela k nádraží, rozhodla jsem se bez dalšího uvažování a bez jakéhokoliv důvodu, že přece jen pojedou ve dne. Dala jsem kufry do úschovny a jela zpět domů. V noci bylo slyšet blízké bombardování, ale zůstala jsem v posteli. Jela jsem pak ranním vlakem. Před Kolínem přišel rozkaz, vzít zavazadla, vystoupit a pokračovat pěšky až k místu, kde čekal jiný vlak. V noci totiž byl Kolín bombardován - to bylo to, co jsem v noci slyšela a byl to právě ten

vlak, kterým jsem chtěla jet a před kterým mě zachránilo podvědomí. Trať byla rozbita pěkný kus cesty. Z Havlíčkova Brodu do Žďáru jsme museli několikrát přestupovat, téměř všechny mosty byly zničeny.

Předseda stanice byl překvapen, když mně viděl a ptal se, co mne sem vede. „No dobře, ale dostanete-li něco koupit, jak to dopravíte do Prahy?“ Já na to samozřejmě: „Jako obvykle, v hytláku.“ To byla ochrana před prohlídkami gestapem. Zavazadla se nebrala do osobních vozů, kde by se byl dal snadno zjistit majitel, ale poslala se v zavazadlovém voze, bez adresy, lépe přijít o zásoby, než být zatčen. Přednosta namítl, že zavazadlové vozy se teď do vlaků nezařazují, protože obsah by se musel přenášet tam, kde jsou mosty zničeny. „No, když už jsem tady, nevrátím se s prázdnou. Budu hledat někoho, kdo by mne dovezl do Havlíčkova Brodu,“ odpověděla jsem. S pochybovačným úsměvem mi pan přednosta popřál štěstí a já jechala na Rendlíček.

Nějaké zásoby jsme měli v tajném úkrytu v chalupě, mimo to bylo snadno koupit věci v sousedních vesnicích, kde mě sedláci znali a ochotně prodávali. Od jednoho sedláka jsem měla slíbeno prasátko, teď mi ale oznámil, že dostanu jen půlku, druhou slíbil dětské ozdravovně. Věděl, že nebudu nic namítat proti dělení s dětmi. A ze své půlky musím dát ještě kus Albertu Pražákovi a vdově po generálu Bílém. S tím jsem ráda souhlasila, ale svěřila jsem se mu s obtíží dopravy. I na to měl řešení. V nejbližších dnech pošle syna do Brodu s mletím, podaří-li se opravit něco na traktoru. Mezitím se rozkřiklo, že jsem přijela a budu se vracet do Prahy a začaly se trousit maminky s balíčky pro děti v Praze. Sama jsem něco nakoupila a když přijel traktor, měla jsem 17 zavazadel, balíků a balíčků. Cesta na traktoru nebyla příjemná, ale nemohla potlačit mou radost, kolik lidí v Praze potěším, až to začnu roznášet.

Na nádraží složili chlapci můj poklad u váhy na zavazadla. Vážný se podíval na mne, pak na hromadu a pronesl: „Tak kam pak s tím?“ Já hrdě: „Do Prahy.“ Vážný vážně přikývl: „Do Prahy? Po válce!“ Vysvětlovala jsem mu, že to musím dovézt, že je to jídlo pro moc lidí, kteří musí přečkat oblezení Prahy, dojde-li k němu, ale on stál na svém. „Vždyť jste sem musela jet přes Kolín, víte, jak to tam vypadá, žádné zavazadlové vozy nejezdí.“ „Tak to pošlete přes Pardubice.“ „Tam je to ještě horší, ani jeden most.“ „Pošlete to posázavskou lokálkou“ - to byl už opravdu šibeniční nápad, ale odpověď byla stejná - ani jeden most. Stála jsem nad svou hromadou jako Jeremiáš nad zříceninami Jeruzaléma, až mi najednou blesklo hlavou, že v Chotěboři mám známého továrníka, který byl donucen pracovat pro německou armádu a dováží své výrobky do Prahy nákladními auty. Bude ale ochoten vzít na sebe takové riziko? Chtěla jsem mu zavolat z pošty, tam mi ale řekli, že telefonický rozhovor by přišel v úvahu až zítra, za bleskový hovor, který jsem mohla dostat brzy, budu platit několikanásobnou cenu.

Obrátila jsem se na vážného: „Jak to vypadá do Chotěboře?“ „Tam ještě je trať sjízdná, tam by to šlo.“

Továrník Eckhart byl ochoten. Mám přijet hned, zůstat přes noc a ráno jet nákladním autem do Prahy. V Chotěboři na mne čekala hasičská stříkačka, řidič mi vysvětlil, že auto by bylo podezřelé. Druhý den jsme šťastně bez prohlídek dojeli do Prahy.

Pražské povstání

V Praze už bylo napětí z blížícího se konce války. Vědělo se o Hitlerově výroku, bude-li muset opustit Prahu, bude to slyšet po celé Evropě. V týdnu před 5. květnem mě volal mně známý člen důstojnické podzemní organizace a sdělil, že jsou obavy z podminování důležitých budov a mezi nimi Tyršova domu, abych požádala odborníka o důkladnou prohlídku před pondělkem, kdy má vypuknout povstání proti nacistické posádce. Na pátek večer jsem pozvala do svého bytu schůzi náčelnictva žen k rozhovoru, jak co nejrychleji obnovit sokolskou organizaci a činnost po povstání. Ale sotva jsme začaly jednat, volal manžel -lékař Libušky Kovářové, který měl službu na záchranné stanici, že se na ulicích střílí, aby spěchala domů. Lída Pešková mě sice šeptem ujišťovala, že to začne až v pondělí, že má spolehlivé zprávy, ale nemohla jsem sestry zdržovat a schůze se rozešla.

Na sobotu jsme měli smluveno s bratrem, že se vydáme do Kostelce nad Labem, sehnat cukr. Sotva jsme byli v Kostelci asi hodinu, slyšeli jsme hudbu a volání. Vyběhli jsme ven a viděli jsme na domech Československé prapory. Hned jsme se vydali k nádraží, ale do Prahy nebylo žádné železniční spojení. Sestřenice nám nabídla kola, půjčila mi pršiplášť, abych nemusela jet v kožichu a vydali jsme se na cestu. Zastavili jsme se ve Vinoři u župní náčelnice Zorky Kadeřábkové, ale ta nás nechtěla vzít na noc, protože bydleli u silnice vedoucí do Kbel, kde bylo nacistické vojsko a zavedla nás k jiné sestře.

Ráno nebylo možno pokračovat po rozblácených cestách, nechali jsme kola u Zorky a pustili se do Prahy oklikou pěšky, polními cestami, přes Hloubětín k Vysočanům. Před Hloubětínem jsme potkali karlínského bratra, který byl odmítnut na barikádách, protože neměl zbraň a revoluční výbor je také neměl. Vracel se ke své rodině někde na venkově. Ten nás upozornil, abychom byli opatrní u konečné stanice elektrické dráhy, na kterou jsou zaměřeni nacisti, rozložení u Kbel. Tam nás opravdu zpozorovali a poslali naším směrem hezkých pár kulek, které se na štěstí zaryly do zdí, kolem kterých jsme utíkali. Na další cestě do Prahy jsme přešli 48 barikád.

Rozešli jsme se s bratrem, který bydlil v Karlíně. V Petřské ulici jsem se dostala do střelby z oken. Skryla jsem se chvíli v průjezdě jednoho domu, když nás upoutal smích v protějším průjezdu. Nějaký muž vytahoval z kapsy střepy láhve, zasažené kulkou. Oklikami jsem se dostala do Rytířské ulice a tam jsem se rozhodla, že když jsem tak blízko, podívám se na jediného zbývajícího místonáčelníka, bratra Kavalíra, který bydlel na Václavském náměstí. Václavské náměstí bylo liduprázdné, místy dohořivaly ohně. U Kavalírů mi otevřel náčelníkův - pobočník, který tam byl i přes noc (to byla Kavalírova první starost, mít pobočníka) a přivedl náčelníka, který byl v županu. Ten mě ujistil, že je členem Národního výboru, ale jinak nic nevěděl.

Cesta od Kavalíra byla dobrodružnější. Místy vedla sklepy, spojenými se sousedními průchody, aby při eventuálním zásahu jimi zasypaní mohli uniknout. Na nábřeží už mě hlídky nepustily, že je ostřelováno z Petřína, stejně jako most Legií. Poradili, abych se pokusila přejít po Karlově mostě. V ulici Karolíny Světlé mě lidé volali do průjezdu, že dál není možné jít. Ptali se mne, odkud přicházím, když jsem jim to řekla, sbíhali se a

vyptávali. Teprve teď jsem si uvědomila, jak vypadám, boty obalené blátem, postříkaná jím až po obličej, plášť do deště, šaty i spodní prádlo promočené a jak jsem se zastavila, roztrásla mě zima. Nejvyšší čas dostat se domů, což bylo sice jen přes vodu, ale přes tu mě stráže nechtěly pustit. Po velkém zdráhání se konečně stráže vzdaly zodpovědnosti a já se pustila přes most. Petřín mě ihned zpozoroval a pilně střílel. Ukryla jsem se ve výklenku zděného zábradlí, a když střelba ustala, přeběhla jsem k druhému včas, než přiletěly další kulky a tak jsem konečně dospěla k domovu ve Zborovské ulici.

Sestry, které u mne bydlely, mne přivítaly novinkami. Sestra Vokáčová tam ráno přišla, ale po marném čekání odešla, na rohu našla umírajícího chlapce, právě zastřeleného. Donesla jej v náručí k domovnici, zavolala záchrannou stanici a spěchala domů, kde našla u okna v krvi mrtvou svou adoptovanou dceru. Ujala se jí, když její rodiče byli zabiti při obsazování Podkarpatské Rusi Maďary, starala se o ni jako o vlastní. Děvče se šlo podívat z okna, když kolem pochodovalo nacistické vojsko - stálo ji to život.

Bratr Hřebík telefonoval z prodejny Tyršova domu, kde zůstali naši zaměstnanci, převzatí okupanty. Přišel také pěšky ze Zbraslavi a chtěl v prodejně přenocovat. Byl tam s ním ještě jednatel ČOS bratr František Beneš. Pozvala jsem je k sobě do bytu, vzdáleného od Tyršova domu asi 5 minut chůze a tam jsme zůstali pohromadě s mými spolubydlíci, Zdenou Ambrožkovou a Maruškou Tanzerovou, později Táborskou, až do osvobození, Beneš ještě nějaký čas po něm. Měla jsem po celou dobu povstání telefonické spojení s našimi bratry, kteří hájili Staroměstskou radnici a s Národním výborem, který v tu dobu zasedal v Bartolomějské ulici - ale bez bratra Kavalíra.

Druhý den, v pondělí, už procházeli ulicemi zatčení Němci, vedení Vlasovci. U nás v domě bydlil jeden německý profesor, demokrat, který se zdráhal vyvěsit hitlerovskou vlajku, ale byl k tomu donucen kuchařkou, zuřivou nacistkou. Vlasovci je všechny zajali, byt prohledali, ale vůbec se nedotkli bohaté zásoby lihovin. Vzali jen potraviny a rozdali je hned před domem. Domovnice byla svědkem, jak velitel Vlasovců strhl jedné ze zajatých Němek prsten a dal jej chudě oblečené ženě, která přihlížela z chodníku. Vlasovci (patrně ti němečtí vojáci, s kterými jsme se setkali cestou z Libuše do Prahy), byli ubytováni v kasárnách, asi dva bloky od domu, ve kterém jsem bydlela. V pondělí 7. května byli všichni Němci, bydlící v Praze zajištěni, střelba v ulicích utichla. V úterý 8. května odešla z Prahy armáda generála Vlasova, aby dostihla americkou armádu a vzdala se jí dříve, než se s ní spojí Rusové, takže sovětské pluky prošly severními Čechami a vstoupily do Prahy bez nejmenšího odporu, nadšeně vítáni jako osvoboditelé. Praha však byla osvobozena českými vzbouřenci za pomoci generála Vlasova. Teprve dlouho po válce jsem se dověděla, že bylo více armád ruských a ukrajinských zajatců, kteří nabídli Hitlerovi pomoc proti Sovětskému svazu s úmyslem, po porážce Sovětů se vypořádat s Hitlerem. Více o tom píše Dr. Auský v knize „Vojska generála Vlasova v Čechách“, vydané nakladatelstvím 68. Publishers v Torontu.

V nedělí večer jsme poslouchali Londýn. Hlásil, že českoslovenští letci letí na pomoc Praze. Hlásil, jak angličtí letci utvořili čestný kordon podle rozjezdové dráhy, hlásil, že letadla vzlétla a víc jsme o našich letcích neslyšeli, Dr. Ladislav Feirabend mi později potvrdil, že letadla byla už ve vzduchu vrácena, ale nevěděl proč a na čí rozkaz.

Nevím, jestli to bylo v pondělí nebo v úterý, když jedna z našich cvičitelek, zaměstnaná v meziměstské ústředně nám oznamovala, že Rokycanská ústředna hlásí, že se

americká armáda z Plzně dala na pochod ku Praze. Pak volala, že Američani jsou v Mýtě, v Holoubkově atd. až pak najednou zděšeně hlásila, že se zastavili. Ptala se proč, ale my jsme nevěděli. A pak zase, že jede ku Praze několik amerických aut, ale to už jsme z dálky slyšely volání a jásot. Vyběhli jsme na ulice, abychom je také pozdravili... Byla to delegace, která přijela nabídnout Národnímu výboru pomoc, o kterou volal rozhlas. Byla však odmítnuta místopředsedou Národního výboru Smrkovským.

Bratři Hřebík a Beneš zůstali v mém bytě po celou dobu povstání a nevyšli z něho až 9. května, kdy už v Praze bylo sovětské vojsko. V mém bytě bydlely dvě sestry, které měly najmuty přebytné pokoje a teď k nim přibyli ještě ti dva bratři. Beneš byl s námi stále pohromadě, stále jsme si vyměňovali informace. Byli při tom, kdykoliv jsem telefonovala, ale br. Hřebík se mezi nás moc nemíchal.

Br. Truhlář, který byl podle usnesení výboru Obce sokolské stále ještě starostou, byl v té době nezvěstný, byl patrně na cestě z koncentračního tábora do Prahy, takže br. Hřebík vlastně plným právem vzal na sebe přípravu pro období po skončení povstání. Svolal schůzi předsednictva do Pražského Sokola, protože Tyršův dům ještě nebyl přístupný. V Tyršově domě byla tělocvična proměněna na lazaret, ostatní místnosti měli obsazeny Němci, byly to protektorátní úřady nebo gestapo. Němci tam všude vládli a když bylo skončeno povstání a všichni Němci už byli zajištěni, najednou se tam objevili komunisti a za nic nechtěli připustit návrat sokolských činovníků do jejich vlastního majetku.

Když jsem přišla do této schůze předsednictva, viděla jsem prvně po válce na chodbě u okna stát br. Truhláře s Klingerem. Protože byl s Klingerem, nešla jsem k němu a čekala jsem, že se s ním uvidím a přivítání ho až na schůzi, ale on do schůze vůbec nepřišel. Br. Hřebík jaksi samozřejmě předsedal schůzi a všichni přítomní to bez námitek přijali. Z vedení náčelnictva mužů zůstal jediný druhý místonáčelník Kavalír.

ZÁSVIT SVOBODY

ZÁSVIT SVOBODY

Byli jsme tedy svobodni, ale nálada nebyla ani zdaleka podobná radosti a ulehčení, které jávalo v pražských ulicích 28. října 1918. Tentokrát převládal pocit úzkosti a nejistoty. Příliš dlouho jsme byli odkázáni na zahraniční rozhlas, jehož poslech byl trestán smrtí a byl proto nesouvislý a neúplný. Ještě nebyli pohřbeni padlí na barikádách a ještě se nevrátili ti, kdo přežili nacistické koncentráky. Kolik jich bude?

Změnilo se i mnoho z těch, se kterými jsme se setkávali vzhledem k omezení styků jen velmi zřídka. Objevily se červené hvězdy na klopách kabátů tam, kde bychom je nikdy nebyli čekali. Za druhé světové války pracovala komunistická propaganda ve všech prostředích, které se podařilo komunistům infiltrovat. V Čechách a na Moravě to byly organizace založené pod vládou protektora a organizace, které s ním kolaborovaly. Mezi demokraty byla taková kolaborace odsuzována, ale komunisti ji užívali k ovlivňování spolupracovníků především nepravdivými, nebo záměrně překroucenými informacemi, Stalinova spojenecká smlouva s Hitlerem, využitá proti Polsku, byla vykládána jako zálud s úmyslem ve vhodné chvíli se obrátit proti němu. V době Mnichova komunisté tvrdili, že jediný Sovětský svaz zůstal Československu věrný, ale nemohl zakročit, protože Polsko a Rumunsko mu odepřely povolení k přejezdu nebo přeletu svých území. Později bylo prokázáno, že Sověti o takové povolení nikdy nežádali. Za pražského povstání a po něm hlásali, že americká armáda seděla nečinně u Plzně a Rokycan, zatímco sovětská vojska hned po dobytí Berlína spěchala Praze na pomoc. Osvobození Prahy bylo falešně přičítáno Sovětskému svazu. Sami obyvatelé Prahy velice brzy zapomínali na vlastní zkušenosti při zatýkání německých záškodníků střílejících z oken ruský mluvícími vojáky v německých uniformách. Jen hrstka zasvěcených věděla, že to byla armáda generála Vlasova, naši jediní pomocníci při osvobození Prahy.

Pod vlivem takových a mnoha jiných podobných mystifikací, změnily se i některé z bývalých pomocných cvičitelek stále cvičitelské školy, které za války, pod vedením Lídy Peškové, pracovaly v různých dělnických tělocvičných organizacích. Nehlásily se ještě ke komunistům, ale usilovaly o revoluční změny v organizaci i v tělocvičné praxi Sokola.

Bylo tu ale mnoho otázek daleko důležitějších: proč přijížděl prezident Beneš z Londýna přes Moskvu? Proč bylo najednou tolik komunistů na místech politicky důležitých? Nebylo jistoty, nezbylo nic z důvěry, která nás spojovala 28. října 1918.

Všechny totalitní a diktátorské režimy usilují o ovládnutí myšlení občanstva zhora, což jim umožňuje co největší sjednocení voličů v t. zv. masových organizacích a to pak režimu usnadňuje kontrolu. Naproti tomu demokracie, neboli vláda, lidu, žádá pluralitu, čili možnost organizovat voliče v politických stranách s různým zaměřením. V průběhu druhé světové války usilovali o sjednocení zejména fašisté, a po jejím skončení využili komunisté k tomuto cíli všech příležitostí a všech cest. Ve službě komunismu prohlašovali i zločiny za oprávněné, tím spíše lež a falešné informace. Za

války, která otvírala možnost radikálních změn ve společenském zřízení, zesílili svou propagandu na všech frontách a využili všech politických situací k falešným informacím. V německých koncentračních táborech neváhali komunisté získávat kolaborací s Němci postavení „kápů“, což jim pak umožňovalo ulehčovat život v táborech svým členům a příznivcům a naopak jej ztěžovat příslušníkům jiných politických stran. Pronikli i do československé armády ve Francii a později v Anglii.

Přerušeni pravidelné sokolské činnosti bylo ukončeno teprve výborovou schůzí v prosinci 1945. Za války pokračovala jenom práce podzemní, t.j. odboj a podpora rodin zbavených živitelů. Ale ani ta nebyla bez obětí. Záznamy o darech, nalezené při domovních prohlídkách, Často přinesly rozsudky smrti. Odboj byl těžce poškozen hromadným zatýkáním Sokolů a rozbitím skupiny generála Bílého. Vracející se dobrovolníci z československých armád a letectva, stejně jako politikové a zaměstnanci londýnské vlády, přinášeli zprávy, které zmatek v myslích ještě zvyšovaly. Ukázalo se, že i londýnská vláda a prezident Beneš ustupovali Moskvě. Podle Peroutkových informací, když odjížděli někteří členové vlády do Moskvy jako předvoj cesty prezidentovy, ukládal jim Beneš za žádnou cenu nepřipustit, aby klíčová ministerstva - vnitra, obrana a informace - padla do rukou komunistů. Když pak přijel prezident do Moskvy sám, neubránil je. Podobně ustoupil ve věci sjednocení tělesné výchovy a sportu. Z Moskvy se vrátil s programem, který vyhovoval všem požadavkům komunistů československých i moskevských...

Toto vše mělo podstatný vliv na výsledek prvních voleb v obnovené Československé republice, ze kterých vyšli komunisté jako nejsilnější strana s 31,5 procenty hlasů (v Čechách 43,26 procent, na Moravě 34 procenta). Na Slovensku, kde věděli více o komunistické zradě „svého“ povstání než my v Čechách a na Moravě, obdržela demokratická strana 62 procenta hlasů. Tento celkový výsledek se může do značné míry přičítat komunistické propagandě za války. Částečně byl způsoben též nejistotou a ztrátou důvěry k bývalým vedoucím stranám, zejména též zrušením bývalé agrární strany podle Košického programu.

Julius Firt, který kandidoval za stranu národně-socialistickou ve svých rodných Horažďovicích, čekal vítězství, protože tam měl hodně přátel a spolustraníků. Když ve volbách propadl, ptal se starého kamaráda, proč hlasoval proti němu. Ten mu odpověděl: „To máš tak, když budu hlasovat proti tobě a vy to vyhrajete, nic se mi nestane, budu-li hlasovat proti komunistům a oni vyhrají, bude se mnou zle.“ Projevovala se tedy už švejkovina jako hybná síla. A další hybná síla byla v komunistické proradnosti a falšování volebních výsledků. Když se moje dcera sešla se svou starou kamarádkou - lyžařkou, byla její první otázka! „Nejsi taky komunistka?“ Odpověď byla uražená: „Nezapomeň, že jsme z Havlovic, tam nebyl při volbách ani jeden hlas pro komunisty. Byly nařízené druhé volby, které přinesly komunistům 2 hlasy. Z novin jsme se však dověděli, že komunisté v Havlovicích získali více než 98 procent hlasů.“ Přispělo tedy ke komunistickému volebnímu vítězství několik prvků, ale výsledek posílil jejich sebevědomí a průbojnost. Měla jsem dojem, že také otevřel oči mnohým, kteří podlehli obecné nedůvěře a nedostatku orientace, neboť v obnoveném Sokole se projevil nával členských přihlášek. Přihlášením do Sokola se šikovali demokraté - odpůrci komunismu. Při náhodném setkání mě zastavil ministr Prokop Drtina: „Už se stydím, že ještě nejsem členem Sokola, prosím vás poradte mi, jak se jím mohu stát?“ Byla tedy situace podobná jako v roce 1918, kdy prudký příliv

nových členů byl předsednictvem ČOS brzděn a omezován. To jsme však tentokrát nemohli udělat, nemohli jsme odmítat lidi, kteří se hlásili k Sokolu, jako k jediné obraně proti vpádu komunismu. Ovšem, tak jako volební vítězství komunistů nebylo čistým sčítáním jeho přívrženců, tak také příliv přihlášek do Sokola nebyl bezvýhradně upřímný. Když v prosinci 1945 Sokol vyhlásil obnovu organizace a činnosti, vedení komunistické strany nařídilo svým členům, aby se hromadně hlásili do Sokola a tak se infiltrací dostali k jeho vedení. Jednoty hlásily, že dostávají přihlášky s 20, 30, 50 jmény na jednom listu. Ale jednoty si s tím věděly rady. Odmítaly hromadné přihlášky s poukazem na podmínky přijetí na základě osobní přihlášky a absolvování školy pro nové členy. Nutno však po pravdě přiznat, že když přišly individuální přihlášky Gottwalda a Zápotockého, zeptala jsem se v předsednictvu, zda prošli školou pro nové členy. Odpovědí byl jen ironický úsměv Hřebíkův a tím byla záležitost vyřízena.

Přesto se obnovená činnost v jednotách a župách rozvíjela s překvapujícím nadšením a překročila všechna očekávání. Měla jsem obavy, že Sokolstvo, oslabené ztrátou vedoucích osobností na všech úrovních, nestačí zvládnout poučení a výchovu nových členů, a že se tím celková úroveň členstva sníží. Ale styk s jednotami mě přesvědčil, že Sokol působí už zvukem svého jména a prostředí. Noví členové se překvapivě rychle přizpůsobovali a splývali s těmi, kdo prožili Sokolství už před válkou. Přesvědčila jsem se o tom ve vlastní jednotě Smíchov I. Jako většina jednot, měli jsme sokolovnu zabranou nacisty a používanou k uskladnění zabaveného židovského nábytku. Bylo tedy prvním činem jednoty usnesení o pracovní povinnosti na vyklizení a vyčištění sokolovny. Zahájení práce nás našlo všechny pohromadě. Nábytek už byl vyklizen, ženám připadla jako první práce mytí podlah, mužům čištění oken a stěn. Nedala jsem si vzít své právo vydrhnout svůj kousek podlahy, cítila jsem, že bych se tím vyřadila ze sokolského bratrství a sesterství. Sešli jsme se tam všichni, nejstarší aspoň vyměňovali vodu a roznášeli mycí prostředky. Kdo nemohl pracovat, přispěl aspoň finančně na nákup mycích potřeb, každý chtěl být účasten - Američani tomu dnes říkají „to be in“ - my bychom to nazvali být činnou částí celku, nezůstat mimo.

Tak to bylo v Praze, která byla válečným ničením zasažena jen nepatrně. Daleko horší byly důsledky postupu Malinovského armády na jižní Moravě. Někdy v listopadu nebo v prosinci jsem jela autem z Mor. Ostravy na Hlučínsko. Projížděli jsme městem (rodiště min. financí Kalfuse?), přes které se třikrát převalila bitevní fronta. V celém městě nebyla ušetřena jediná budova. Bylo už hodně chladno, na všem ležel sněhový poprašek. Nebylo vidět jediné světlo, jen těsně nad zemí pronikaly tenké proužky světla ze sklepů, ve kterých žilo všechno obyvatelstvo. Protože skleněné tabule okenní byly nedosažitelné, zabednili noví obyvatelé sklepů okenní otvory prkny, která ovšem k sobě nepřiléhala a propouštěla s teplem i světelné pruhy. Náš průvodce nás ujišťoval „...ale jsme na cestě k brzké nápravě a kus práce už máme za sebou, společně jsme už postavili školu, kostel a sokolovnu. Teď budeme také společně stavět obytné budovy, nejdříve pro rodiny s malými dětmi a s nemocnými.

Podobné zprávy přicházely i z jiných moravských míst, nejtíže postižených průchodem „bratrské“, osvoboditelské armády. Dříve než obytná stavení se postavila škola, kostel a sokolovna.

Ta svého krátkého působení v nově zřízeném sektoru C ministerstva školství pro tělesnou výchovu, jsem se setkala s Rusem, který tam vedl kursy pro úřednictvo.

Vyprávěl nám, že na Ukrajině byl tak silný odpor proti komunismu, že se celé pluky vzdávaly bez boje útočícím Němcům a v zajetí tvořili dobrovolnické pluky, které vstupovaly do nacistické armády pro správu osvobozené Ukrajiny. Němci ovšem Ukrajinu dobývali, neměli nejmenší úmysl ji osvobodit a vítající výbory dali postřílet. To teprve otevřelo oči ukrajinským a ruským disidentům a přivedlo je k spolupráci na obraně ohrožené Moskvy. Sovětská vláda již přesídlila dále na východ. V největší nouzi delegace několika bývalých carských generálů nabídla vládě vytvoření pluku dobrovolníků, ochotných obětovat své životy na obranu Moskvy. Hlásili se prý k tomu většinou bývalí zaměstnanci ortodoxní církve, kteří byli nyní postaveni mimo zákon a žili jen z milodarů věřících. Asi jeden tisíc utvořilo pluk, který prý zastavil německý postup na Moskvu. Když v podzimních deštích rozblácené, úzké silnice nedovolily postup více než jednoho tanku, vrhl se proti prvnímu tanku jeden z dobrovolníků, ověřený ručními granáty, které ovšem při jeho dopadu vybuchly a tank rozbily. Postup byl zastaven na čas, potřebný k odstranění trossek. Jakmile vyjel druhý tank, vrhl se pod něj druhý dobrovolník. Tak byl tankový postup zdržen až do doby, kdy další postup znemožnily mrazy a chatrná výzbroj nacistické armády.

Podobnou historku nám vyprávěl, účastníkům úřednické delegace do Moskvy, její oficiální průvodce, který dodal, že takto padlým dobrovolníkům má být postaven pomník. Jakkoliv zní tato historka fantasticky, její dvojitá opakování na různých místech svědčí, že nějaké zrno pravdy v ní muselo být.

MOSKVA

Druhá světová válka přinesla mocnou podporu šíření komunismu ve dvojitým směru: Odpor proti Hitlerovu podmanitelství udělal z Anglie a USA spojence Sovětského svazu. Obratná propaganda komunistů pak svedla myšlení jednotlivců k chybnému zaměňování spojenectví - zamýšleného krátkodobě - s přátelstvím. Podobné chybné myšlení udělalo ve východoevropských státech z odpůrců carské diktatury přívržence komunismu a v důsledku záměnu jedné diktatury jinou. Ani Stalinova smlouva s Hitlerem, ani jejich společné přepadení Polska neotevřelo oči, zaslepené strachem z nacistické hrůzovlády.

Některé mladé ženy, které nabídly pomoc v Tyršově domě při obnově sokolské činnosti, viděly také v Sovětském svazu především spojence proti nacismu a poněmáhle od něho přijímaly komunistický způsob myšlení a jednání. Mezi jejich požadavky bylo, mimo jiné, aby bylo ze sokolské tělesné výchovy odstraněno jakékoliv cvičení na náradí a tělocvik omezen jen na gymnastiku. Výraz „gymnastika“ se v českém jazyku vžil už dříve pro soudobý stupeň vývoje cvičení prostných, který byl už tenkrát obecně přijímán a postupně zaveden. Když jsem se ptala na důvod takového omezení tělovýchovného programu, byly v rozpacích a nakonec přiznaly, že v Sovětském svazu se užívá výhradně gymnastika a Sovětský svaz má přece být naším vzorem. Byla jsem zvědavá na pramen tohoto tvrzení a požádala jsem o poučení komunistického delegáta

na jednání o sloučení tělesné výchovy, Františka Jeřábka. Ten přiznal, že v Československu o sovětské tělesné výchově nikdo nic neví. Před válkou a za války nebylo vůbec žádné spojení a několik týdnů od jejího skončení nestačilo k získání informací. Jediné, co se na tomto poli ví je, že bibli sovětské tělesné výchovy je knížka nazvaná „Gimnastika“, povinná pro školy, pro armádu i pro dobrovolnické spolky. To aspoň vysvětlilo pramen moudrosti nových členek, které se hrdě nazývaly „pokrokovými“⁴⁴. Nevěděly, že v ruském jazyku slovo „gimnastika“⁴⁴ znamená totéž, co v českém a mnoha jiných jazycích, tělocvik. Ale obsah knížky zůstal neznámý.

V srpnu mě jmenovalo ministerstvo školství členkou úřednické delegace, která měla být vyslána do Moskvy za účelem navázání styků s vedoucími představiteli sovětské tělesné výchovy. Byli jsme čtyři: já jsem zastupovala ministerstvo školství, Dr. Jiří Král ministerstvo zdravotnictví a důstojník generálního štábu, bývalý legionář, jehož jméno si už nepamatuji, ministerstvo národní obrany. Čtvrtý byl novopečený komunista prof. Hanák. (Od prvního dne obnovení republiky se vytvářela tradice, že v každé státní delegaci musí být aspoň jeden komunista.) Hanák se začal uplatňovat hned na letišti. „Do Sovětského svazu nemůžete letět se sokolským odznakem. Sověti nemají Sokoly rádi, protože vytvořili československé legie“. Odpověděla jsem, že si nejezu nikoho namlouvat, ani se ucházet o sovětskou lásku, odznak patří k mé osobě a zůstane.

Letěli jsme vysloužilou Dakotou asi s deseti sedadly, po stranách obklíčeni velkými ranci, na kterých seděli další cestující. Před Varšavou oznámil pilot, že sestoupí co nejnižší, abychom mohli vidět, co zbylo z Varšavy po jejím loňském povstání proti Němcům. Toto povstání počítalo s pomocí sovětské armády, která na svém postupu na západ dostihla varšavského předměstí Prahy, odděleného od ní jen řekou Vislou. Poláci nechtěli nečinně čekat, až je osvobodí mohutná sovětská armáda, chtěli se sami zúčastnit boje za svou svobodu. To si ale nepřál Sovětský Svaz, který chtěl být jediným osvoboditelem Evropy a podat si pak za to účet. Sovětská armáda seděla na levém břehu Visly a dívala se, jak polské povstání umírá v krvi na druhém břehu Visly. Co jsme viděli na místě bývalého středu Varšavy, bylo obrovské rumiště. Jen jeden dům tam stál nedotčený, s parkem, končícím svislou skalní stěnou do řečiště Visly. Poznala jsem Foksal, palác rodiny Zamojských. (Naposled jsem tam byla v únoru 1939 na schůzi technické komise žen FIG, poslední za předsednictví Jadwigy Zamojské). Brzy po mém návratu do Prahy mě navštívil její syn a vyřizoval mi její prosbu, abych mu pomohla dostat se k americké armádě. Sama zůstala v Polsku. Potvrdil, že jsem dobře poznala jejich palác ve Varšavě, který byl ušetřen bombardování a je teď sídlem amerického vyslanectví. O matce sdělil, že žije v lázních Zakopaném a živí se strojovým pletením svetrů).

V Moskvě jsme byli hosty Sovětského svazu. Druhý den se nám představil profesor Leninova ústavu pro tělesnou výchovu, jehož jméno jsem už zapoměla, jako náš stálý průvodce. Když viděl můj sokolský odznak „Na stráž“, dodal, že je starý Sokol, odchovanec jednoho z našich sokolských učitelů tělocviku, kterých bylo v Rusku před I. světovou válkou více než sto. Měli jsme na celý pobyt přiděleno taxi, které ráno přivezlo našeho průvodce, bylo s námi až do noci a pak odvezlo průvodce domů. (Tenkrát se muselo v Moskvě žádat o povolení nájmu auta písemně.) Mimoto přišel každý den ještě jiný profesor Leninova ústavu na hodinovou přednášku. Jeden jako druhý se představil jako bývalý Sokol a všichni ujišťovali, že jediná tělesná výchova

v Sovětském svazu je výchova sokolská, která je povinná na celém území svazu. Ale marně jsme žádali o návštěvu nějaké tělocvičné hodiny. Pravda, byl srpen a byly školní prázdniny, ale snad byl také nějaký tělocvik pro starší mládež a pro dospělé. Hřiště a parky oddechu byly také prázdné; dostali jsme vysvětlení, že děti jsou v táborech, přesto, že na ulicích jich bylo dost. Konečně v prvním zářijovém týdnu jsme mohli navštívit jednu hodinu školního tělocviku. Nemohla jsem se zúčastnit, protože kolegové se usnesli, abych je zastupovala na obědě, pořádaném za nepřítomného velvyslance diplomatickým atašé Kašpárkem. Jejich referát byl stručný: celá hodina byla vyplněna pořadovými.

Nás ovšem zajímal především ústav tělesné výchovy, nejvyšší odborné učiliště v Sovětském svazu. Všechno naše úsilí bylo ale bezvýsledné. Už jsme slevili jen na fasádu - ani tu jsme nesměli vidět. Dalo mi práci uchlácholit Dr. Krále, který vyhrožoval, že se našeho nevinného průvodce zeptá, jestli vůbec nějaký mají. Výmluva první týden byla, že ředitel je na dovolené, druhý týden, že ústav je v „remontě“ (v opravě).

Můj největší zájem byl získat knihu „Gimnastika“. V obchodech řekli, že je vyprodaná a další vydání že se tiskne. Náš průvodce vysvětlil, že to je v Sovětském svazu trvalý stav. Je velká nouze o papír, každé nové vydání je hned rozebráno a zase se čeká na další. V obchodech jsme viděli jen komunistickou propagační literaturu, která patrně spotřebovala všechnen dostupný papír. Už jsem se vzdala naděje, že si knihu někdy opatřím. Byli jsme v Moskvě už 10 dní, viděli jsme musea, galerie, divadla, opery a balet, slyšeli mnoho přednášek a viděli mnoho filmů, ale z tělesné výchovy jsme viděli jen jeden zápas v kopané a jednu hodinu pořadových cvičení.

A doma se po přestávce téměř pětileté znova tvořila Obec sokolská. Rozhodla jsem se, že audience u sovětského ministra se obejde beze mne a chystala jsem se k návratu. Později jsem se dověděla, že byla zajímavá: příčinnivý kolega Hanák, poučen z předešlých setkání s profesory Leninova ústavu, si připnul sokolský odznak a odnesl to od pana ministra za všechny - za Sokoly i za legionáře.

Když jsem se chystala k návratu domů, našla jsem v zavazadlech krabici od bot plnou kostek cukru. Při cestě do Moskvy mě přátelé varovali, že je tam hlad a radili vzít s sebou trochu cukru pro nejhorší případ. Toho ovšem nebylo, ale vézt cukr z Ruska do Československa se mi zdálo nesmyslným. Náš stálý průvodce, milý a upřímný člověk, nás informoval o poměrech mimo cizinecké hotely, o potravinových přídělích ruského lidu. Jeden syn mu zemřel hlady při obléhání Leningradu a druhý snad ještě neokusil jablko - nabídla jsem mu svou krabici s cukrem. Když jsme přijeli, přijal krásně vázané památníky sletu jako samozřejmý dárek, ale takový vzácný dar, jakým byla krabice cukru, nemůže přijmout. Přijal teprve, když jsem mu sdělila, jakou hodnotu měl celý můj dar v korunách. Druhý den mi přinesl na oplátku - „Gimnastiku“. Získal ji výměnou z knihovny ústavu za jednu knihu, kterou dostal ode mne.

V „Gimnastice“ jsem našla všechny staré známé: hrazdu, bradla, kruhy, koně, kužele, tyče i prostná. A byli to známí opravdu staří, výkony i cvičebními obleky, jak jsem si je pamatovala z doby před první světovou válkou ze svých let.

Sestavy a skladby jako vystřižené z Erbenových Sibiřských novinek. Vsadila bych se, že celou tělocvičnou část knihy napsal Franta Erben. Tak se v Čechách a na Moravě cvičilo před rokem 1909, kdy Erben odcházel do Ruska. O 30 roků později jsme v Československu byli už o kus dále.

Před první světovou válkou působil Franta Erben jako učitel tělocviku na důstojnické akademii v Petrohradě. Stojí za zmínku, jak se tam dostal. O tom vím jen z vyprávění starších bratří. Když se carská vláda rozhodla zavést tělocvik do výcviku branných sil, jak tomu bylo už ve většině evropských států, pozvala několik vynikajících učitelů různých tělocvičných směrů - německého, švédského, českého a jiných, česká obec sokolská vyslala na jejich žádost Frantu Erbena, který do té doby byl jejím „cestujícím“ cvičitelem. Ředitelství vojenské akademie v Petrohradě je všechny nechalo učit současně a její odborníci sledovali práci a výsledky hostů. Za nejlepší ze všech prohlásili výsledky sokolského tělocviku, jaké vykázal Franta Erben a zavedli sokolský tělocvik do ruských branných sil. Vysvědčení o sokolské cvičitelské zkoušce bylo potvrzením jejich kvalifikace. Tito učitelé pak zakládali sokolské jednoty v místech svého působení. (Nebyli však první. Prvním českým učitelem tělocviku na Rusi byl bratr Grumlík v Tiflisu roku 1889.)

Obličeje našich pokrokových cvičitelek se značně protáhly, když jsem jim po návratu ukázala sovětskou tělocvičnou bibli „Gimnastiku“. Nářadový tělocvik byl vzat na milost. Bohužel, kniha se nezachovala. Po rozpuštění ČOS jsem ji dala do úschovy Járince Vokáčové, ta si ale také nebyla jistá před prohlídkami, svěřila ji dál a pak zapoměla komu. Ještě jsme museli poděkovat velvyslanci Zorinovi za přijetí, kterého se nám dostalo v Moskvě. Ten se asi pobavil, když jsem mu navrhla, nebo jej mírně upozornila, že film X. sletu, který jsme přivezli jako dar Stalinovi, by měli nechat promítat pro sovětský lid.

BOJ O SJEDNOCENÍ

Otázka sjednocení tělesné výchovy byla nadhozena již v pohnutých dobách osudného podzimu 1938, kdy po odstoupení pohraničních území a ztrátách tím způsobených bylo nutno reorganizovat prakticky celý veřejný život v t. z v. „druhé republice“.

O poměru Sokolstva ke sjednocené tělesné výchově se vyjádřil jeho nejvyšší orgán, výbor ČOS, na podzimní schůzi: odmítl rozhodně jakékoliv sjednocení. Tím byly zastaveny v Sokole všechny pokusy o sjednocení až do jeho rozpuštění nacisty v roce 1941 za protektorátu. To ale nezastavilo druhého místonáčelníka Miroslava Kavalíra v jeho činnosti mimosokolské. Byl totiž referentem pro tělesnou výchovu Národního souručenství, což byla po 15. březnu 1939 jediná povolená politická strana. Ještě v roce 1942 v našem rozhovoru na výletě na Závist se jednoznačně projevoval jako zastánce myšlenky sjednocení. Jsem přesvědčena, že toto jeho horlivé usilování o sjednocení, a zejména pak pokračování této činnosti mimo Sokol i po jasném rozhodnutí výboru ČOS, bylo hlavním důvodem Pechlátovy žádosti, abych nedopustila jeho volbu náčelníkem. Toto poslední přání jsem však nedokázala splnit. Marně jsem se snažila přesvědčit Václava Pazderu, vedoucího kandidátní komise cvičitelského sboru mužů ČOS a další členy nového náčelnictva. Za jeho návrhem volby „druhé Miroslava“ stál prožitý koncentrák a přátelství v něm uzavřená.

Hřebík se vyjadřoval střídavě pro a proti sjednocení, podle toho, v jakém to bylo prostředí. V předsednictvu ČOS ujišťoval, že se sjednocení nemůže uskutečnit, ve schůzích výboru ale naopak projevoval víru v jeho provedení. Podobně také ujišťoval presidenta republiky Dr. Beneše při jedné z našich audiencí. K nepravdivému informování presidenta jsem nemohla mlčet. Na Hřebíkovo ujištění jsem navázala prohlášením, že mně se jeví vývoj v Sokole jinak než starostovi, že vidím proti sjednocení rozhodný odpor, který nemůže být překonán.

Už před pražským povstáním informoval Kavalír Hřebíka a mne o svých stycích se dvěma Činovníky Dělnických tělocvičných jednot (DTJ), Mercerem a Karlem Markem, s nimiž jednal o možnostech sloučení DTJ se Sokolem. DTJ se vždycky hlásily k Tyršovu učení až na to, že přijímaly jen členy sociálně demokratické strany a byly její odnoží. Vstupem do Sokola by byla tato odchylka odstraněna. Seznámili jsme se na několika schůzkách s těmito dvěma muži a byli jimi ujišťováni o snaze DTJ přijmout sokolskou myšlenku v celém rozsahu.

Hned po povstání bylo zahájeno jednání o požadavku Košického programu sjednotit veškerou tělesnou výchovu a sport v jediném svazu. V tomto jednání se ukázalo, že svaz DTJ souhlasí s tímto požadavkem a je ochoten přijmout podmínku vstupu do Sokola. Náčelnice svazu DTJ Patočková mne dojatě ujišťovala, že největší touhou jejího života vždy bylo stát se Sokolkou; nebyla sama. Zdá se, že si tito lidé neuvědomovali dosah přibrání všech sportovních svazů do Sokola. V dalším jednání zastupoval DTJ Karel Marek, který se brzy projevil komunistou. Komunistickou „Federaci proletářské tělovýchovy“⁴⁴ zastupoval při jednáních o sjednocení František Jeřábek, který zřejmě vyjadřoval mínění komunistické strany. Ta žádala, aby ČOS, rozpuštěna nacisty, neobnovila svou činnost a aby se ihned tvořily orgány příštího jednotného svazu. Protože v podstatě šlo o vstup všech tělovýchovných a sportovních svazů do Sokola, byla to ČOS, která svolávala schůze a řídila jednání.

Kavalír měl pochopitelně povinnosti k rodině a musel si nejdříve obnovit svou lékařskou praxi. Hřebík se nezajímalo sjednocení, pro něj byla důležitější kandidatura do poslanecké sněmovny za stranu národních socialistů. Marně mu celé předsednictvo domlouvalo, že to není v zájmu Sokola, že to bude na jeho škodu, že nemůže obstat jako poslanec určité politické strany a zároveň jako starosta Sokola, který má být nadstranický. Nedal si od nikoho říci a tvrdě šel za svým cílem. V době, kdy se po pětileté přestávce obnovovala sokolská činnost, bylo úsilí o poslanecký mandát jeho hlavní starostí. Měl ustavičné porady se svými volebními agenty nebo straníky, pracujícími pro jeho kandidaturu a do schůzí se svazy vůbec nechodil. Tím ležela celá tíha jednání se svazy na mně a zejména ztráta časová byla v té době nenahraditelná. Trpěla tím moje vlastní práce. Nakonec jsem uspěla tím, že jsem neoblomně trvala na podmínce, kterou president Beneš sjednal se Stalinem. Ta byla některým svazům nepřijatelná, takže se pak konečně mohlo v prosinci oznámit, že jednání nevede a ani nemůže vést k žádnému konci. Na to byla svolána schůze výboru ČOS, který se rozhodl ukončit marná jednání a obnovit samostatnou Československou obec sokolskou.

K rozhodnutí ČOS došlo teprve v polovině prosince 1945. V předcházejících měsících byl uskutečňován Košický program prezidentovými dekrety bez účasti parlamentu. Po ztroskotání jednání o dobrovolný vstup svazu do jednotné tělovýchovné organizace naléhali komunisté na presidenta, aby také sjednocení tělesné výchovy provedl dekretem. President Beneš si pozval největšího zastávce požadavku

sjednocení. Nepamatuji si už všechna jména, vím ale určitě, že mezi nimi byli František Jeřábek a Weignerův nástupce v ředitelství universitního ústavu pro vzdělání profesorů tělesné výchovy, profesor Bělehrádek. S odvoláním na svou rozmluvu se Stalinem jim prezident Beneš oznámil, že ve věci tělesné výchovy dekret nevydá. Upozornil, že jedinou cestou by bylo odhlasování sněmovnou, je mu však jasné, že to sněmovna neučiní. Doporučoval proto, aby v zájmu klidného vývoje bylo od požadavku sjednocování upuštěno. To ukončilo aspoň zjevný nátlak na pokračování vyjednávání. Doktor Bělehrádek mi však ještě po této rozmluvě s prezidentem řekl, že ke sjednocení dojít musí. Totéž tvrdil Kavalír i po prosincové schůzi výboru a obnovení ČOS. To bylo ovšem horší, protože v Kavalírovi mluvil náčelník ČOS proti usnesení jejího nejvyššího orgánu - výboru ČOS. Na jejich slova pak došlo po puči v únoru 1948.

Mé pracovní zatížení v druhé polovině roku 1945 přesahovalo hranice únosnosti. Mimo práce spojené s obnovou Sokola a velké časové zatížení jednáním o sjednocení, byla jsem ustanovena přednostkou oddělení pro sport a tělesnou výchovu žen a mládeže v sektoru C ministerstva školství. S koncem protektorátu ztratily platnost jím vnucené zákony, mezi nimi také o předčasném penzionování státních úředníků. Vysoké školy byly znovu otevřeny.

Na Karlově universitě byla protektorátem zastavena činnost po demonstracích v listopadu r. 1939 v souvislosti s oslavami 28. října a smrtí Jana Opletala. Profesorský sbor Ústavu pro vzdělání profesorů tělesné výchovy chtěl v roce 1945 umožnit tehdejšími studentům dokončení zkoušek mimořádnými, soustředěnými kursy a práce v oddělení nově zřízeném vyžadovala rovněž hodně času. Přinesla mi také cenné zkušenosti o růstu moci komunistů. V úřadě mi byl přidělen jako tajemník Sládek, který se vrátil z koncentráku jako komunist. Když jsem mu jednoho dne řekla, jak odpovědět na určitý dopis, uklouzlo mu: „Ale my to tak nechceme“. Na otázku, kdo je to „my“, si uvědomil svou chybu a rozpačitě vysvětlil, že to jsou někteří úředníci sektoru C, kteří se scházejí po pracovní době a domlouvají řešení spisů přidělených oddělením, ve kterých pracovali. Byli to komunisté v nižším postavení, kteří takto pracovali přes hlavy svých představených. Když se jednoho dne nemohl najít spis, na jehož řešení naléhalo jiné oddělení, byl tento spis nalezen v tajemníkově zásuvce; ke mně, jako k přednostce oddělení se nedostal a měl být patrně rozřešen pilnými komunisty bez mého vědomí. Když jsem si stěžovala tehdejšímu sekčnímu šéfovi dr. Vidimskému, řekl mi, že je to běžná praxe, proti které je bezmocný. Ministrem školství byl komunist prof. Nejedlý. Proto jsem při nejbližší příležitosti žádala o přeložení zpět na střední školu.

Obnova ČOS

Dne 9. května 1945 vstoupila sovětská vojska do Prahy, která byla už dva dny osvobozená a vyčištěná od Němců. Sovětský svaz nehnul ani prstem, aby pomohl pražskému povstání, zatím co Malinovského armáda seděla na Českomoravské vysočině a bavila se znásilňováním žen a loupením soukromých domů.

Má první cesta byla do Národního výboru. Vyzvala jsem Hřebíka a malého Františka, aby šli se mnou, ale Hřebík nám nabídl auto se šoférem, které si zabezpečil od nějakého přívržence. V Bartolomějské ulici, kde v té době sídlil Národní výbor, mě přivítal Albert Pražák slovy: „Prosím vás, koho jste nám to sem poslali za Sokol? Vždyť ten člověk ani jednou mezi nás nepřišel, kdo je to? To jste neměli nikoho lepšího!“ Nevím, kdo tam Kavalíra poslal; sama jsem byla svědkem, že prožíval povstání ve svém bytě v županu. Pobočníka si už zajistil. Zřejmě se už považoval za náčelníka ČOS, ale od dob Tyršových žádný náčelník neměl pobočníka. Pochybují, že ho do Národního výboru jmenoval Hřebík, protože toho v Národním výboru také nikdo neznal.

Pražák mi řekl, že zítra, 10. května má přiletět na kbelské letiště president Beneš s vládou, že by mě tam pozval, ale nemá dopravní prostředek. Auto měl Hřebík a Pražák pozval také jeho. Za chvíli přišel Pražák znovu s tím, že musíme vzít s sebou bývalého vyslance Arnošta Heidricha, pro kterého také nemá dopravu. Hřebík dělal drahoty, ale nakonec souhlasil. Pražák přišel potřetí, abychom vzali ještě Vladimíra Krajínu, to už Hřebík hlasitě reptal, zřejmě mu byla jména Heidrich a Krajina naprosto neznámá. Ačkoliv na zadním sedadle bylo dost místa pro tři, Hřebík odmítl pozvat Krajínu a jen se zjevnou nechutí připustil, aby si Krajina sedl na podlahu auta u nohou Heidrichových.

Zpráva o očekávaném Benešově příletu se patrně roznesla a ve Kbelích už čekal zástup lidí, kteří se dožadovali přístupu na letiště. Policie však vyhlásila, že vpuštění budou jen příbuzní a nejbližší přátelé presidenta a členů vlády. Hřebík nás představil jako Benešovy osobní nejbližší přátele, včetně dvou jmen, která před chvílí slyšel poprvé. Tak jsem pomalu poznávala Antonína Hřebíka, kterého jsem do té doby znala jako mlčenlivého účastníka sokolských schůzí.

Členové předsednictva ČOS, kteří do té doby přežili a pokud byli dosažitelní, se poprvé sešli o několik dní později v Pražském Sokole. První schůze výboru ČOS byla 30. června a 1. července 1945 v místnostech autoklubu v Lützovově ulici 20. Týden předtím byly schůze všech tří sborů odděleně a nakonec společně k vyslechnutí zprávy br. Lukaštica o sokolské činnosti v československé dobrovolnické armádě západní a v britských leteckých silách RAF. Ze záznamů tištěného oběžníku o těchto schůzích je patrné, že do té doby nebylo v ČSR nic známo o politických změnách ve střední a východní Evropě. Byla ještě plánovaná obnova SSS, z kterého už zbývalo jen sokolstvo československé. V žádné ze zemí, kterými prošla sovětská armáda, nebyl Sokol obnoven. Ve cvičitelském sboru mužů bylo popraveno, nebo zahynulo v koncentračních táborech 16 členů náčelnictva a 27 ze 42 župních náčelníků. Výbor ČOS, kterému ještě předsedal Josef Truhlář, zvolil starostou dr. Antonína Hřebíka, náčelníkem dr. Miroslava Kavalíra, náčelníci Marii Provazníkovou, vzdělavatelem Antonína Krejčího a jednatelem Evžena Koppla.

Obnova sokolské činnosti byla dlouho zdržována odporem komunistů a jejich požadavkem, aby se hned tvořily základní jednotné organizace tělesné výchovy a sportu. Federace proletářské tělovýchovy (komunistická) se neobnovila a žádala totéž od Sokola. Dlouho byl Sokolům odpírán dokonce přístup do Tyršova domu. Komunisté v poštovní službě vyřazovali z dopravy sokolské dopisy a oběžníky jednotám a župám, kdekoliv k nim měli přístup. Až do konce listopadu byly v ČSR okupační armády - americká a sovětská. Strach a nedůvěra stále ještě podlamovaly soudnost.

Druhá schůze výboru ČOS byla svolána na 15. a 16. prosince 1945. Výbor vzal na

vědomí zprávu, že jednání o dobrovolné sjednocení všech organizací tělesné výchovy a sportu nevedlo k výsledku, a že není naděje v možnost dohody v dohledné době. Po vyslechnutí této zprávy výbor rozhodl, že 1. ledna 1946 obnoví ČOS svoji činnost v plném rozsahu. Zprávy ústředních sborů (obou cvičitelských a vzdělávacího) prozrazovaly, že průtahem jednání o sjednocení tělesné výchovy byly způsobeny velké škody celé tělesné výchově.

V druhém pololetí r. 1945 se ustavilo 2 110 jednot ve 42 župách, ale nezahájily hned činnost. Některé jednoty se pokusily o sjednocení místních organizací - tedy postupem zdola - ale skončily zjištěním, že sportovní kluby neměly ani zájem ani nejmenší úmysl převést členstvo, nebo přispět k společné činnosti. Měly zájem jedině o hospodaření se sokolským majetkem.

Další škody byly způsobeny zdlouhavým uvolňováním sokoloven, zabraných za protektorátu, jakož i souběžným jednáním o zestátnění výroby a distribuce filmů a zásahy ministerstva informací, které konfiskovalo majetek jednot a jejich biografických odborů. Ve všech župách byla činnost zahájena pomahatelskými školami. Cvičitelský sbor mužů vykazoval 58 cvičitelských škol; župní náčelnice neudaly počet škol, pouze 2.500 absolventek.

V programu na rok 1946 se shodly oba cvičitelské sbory na hlavních úkolech:

1. Výchova cvičitelstva pro základní tělesnou výchovu (ZTV). Ženy chtějí usilovat o zvýšení účasti v ZTV na počet z roku 1937 (v roce předšletovém). Chtějí získat 5 000 absolventek pomahatelských škol, sestavit župní sbory rozhodčích pro zkoušky zdatnosti.
2. Obnova jednot a založení sokolských jednot v pohraničí, nově osídleném po odsunu Němců. K tomu cíli měly sloužit školy a příručky činovníků; systém „ochranitelek“, t. j. velkých jednot pro jednoty nově utvořené; sbírky příkladů cvičebních hodin v nezařízených tělocvičnách; domácí výroba náčiní a tělocvičných laviček.
3. Cvičitelská a činovnícká průprava dorostu. Muži připustí dorostenky k pomahatelským zkouškám; ženy budou přijímat do pomahatelských škol dorostenky šestnáctileté a do cvičitelských sedmnáctileté. Protože ženská mládež dospívá dříve než mužská, navrhuje župní náčelnice posunout přestup dívek do dorostu na dokončených 13 roků; a přiznání členských práv dorostenkám, které již jsou náčelnicemi; závod zdatnosti dorostenek má být obnoven.
4. Oba sbory s péčí o rozšíření a prohloubení doplňkového tělocviku a s požadavkem odborných cvičitelských zkoušek; ZTV byla rozšířena o požadavek základního výcviku v plavání.

Protože účast na mezinárodních závodech byla vyhrazena sportovním svazům a ty odmítaly hlásit k mezinárodním závodům Sokoly, kteří nejsou členy sportovních klubů, chtějí župní náčelnice na ně působit tím, že je předčí v počtu i v úrovni závodnic.

Početní růst měl být zabezpečen zvýšením počtu mládeže (obojího žactva a dorostu), aby se rovnal součtu obojího členstva. Jednotám bylo uloženo zavést pravidelné hodiny cvičitelských sborů i v malých jednotách. Župní náčelnice měly podněcovat soutěž žup v činnosti.

Byl to tedy program odvážný. Ukazoval, jak pětiletá nečinnost a půl roku činnosti, omezené tlakem komunistů, nahromadilo v sokolských pracovnících touhu napravit

úsilovnou prací způsobené škody. Nad tento program, vytyčující úkoly pravidelné činnosti, dal výbor Sokolstvu 3 úkoly mimořádné:

1. Uspořádat slet v roce 1948;
2. Připravovat účast na olympijských hrách v Londýně v roce 1948;
3. Schválit návrh župních náčelnic uspořádat celonárodní sbírku na stavbu druhé tělocvičny, vybavené pro potřeby ženských cvičitelských škol.

Program také ukázal demokratickou cestu spojení mezi vedoucími a vedenými: informace o potřebách a cílech požadavků prohloubily uvědomění v širokých vrstvách. Vedoucí to poučilo, že informace vede ke spolupráci nejen horizontální, ale i vertikální - nejen poslušností příkazů shora, ale motivací ochoty ke spolupráci zdola.

VIII. VALNÝ SJEZD 1947

Uspořádáním VIII. valného sjezdu bylo naléhavým požadavkem starosty Hřebíka. Namítala jsem, že přes značný Časový odstup (více než 20 roků) od předcházejícího valného sjezdu, není ještě pro něj vhodná doba, tolik se za tu dobu změnilo a škody způsobené diktaturami, které se v té době převalily přes Evropu, nemohly být ještě napraveny. Stále ještě působilo dravé úsilí komunistické strany o uchvácení veškeré moci, stále ještě strach vyvolaný za hrůzovlády nacistů, ochromoval všechnu veřejnou činnost. Úsilí o jeho překonání se sice projevilo už usneseními schůze výboru ČOS v prosinci 1945 a Činností jednot a žup, ale stále ještě mělo daleko k cíli.

Práce s obnovou činnosti, s přípravou sletu a olympijských her vyčerpávala sílu pracovníků. Nebyl čas na vypracování požadovaných zpráv za více než 20 roků a k tomu ještě přistoupil plánovaný zájezd do USA, který měl na 2 měsíce odvést řadu nejdůležitějších činovníků do ciziny.

Skutečnost potvrdila, že moje obavy nebyly liché. Na VIII. valný sjezd byli pozváni zástupci vlády, což samo o sobě bylo těžkým porušením zásady nezávislosti Sokola na politické moci. Nedalo se čekat, že vyslanci na sjezdu budou debatovat a hlasovat v přítomnosti zástupců vlády podle svého přesvědčení. Zároveň byla porušena tajnost hlasování. VIII. valný sjezd byl spíše okázalou formalitou, než sjezdem pracovním.

ZÁJEZD DO USA

Od Mnichova byl československý Sokol beze styku se zahraničím. Až do té doby byl živý osobní styk náčelnictva mužů s cvičiteli, doporučenými americké sokolské organizaci a přijatými jako cestující cvičitelé. Zpravidla měli smlouvu na dva roky, ale většinou po uplynutí této doby zůstali v Americe jako náčelníci jednot, nebo žup. Náčelnictvo žen udržovalo styk s americkými absolventkami cvičitelských škol ČOS a

sledovalo vývoj ve Spojených státech z amerického sokolského tisku. Tyto styky byly obnoveny po skončení druhé světové války. Pak teprve přicházely podrobnější zprávy o pomoci českých a slovenských krajanů londýnské vládě a československým dobrovolnickým branným silám, ve které velkou roli hrálo americké Sokolstvo. Proto se ČOS rozhodla vyslat do USA výpravu, která by poděkovala americkým Sokolům za jejich válečnou pomoc a pozvala je na XI. všesokolský slet do Prahy.

Jádrem výpravy byla delegace předsednictva a výchovných sborů (obou cvičitelských a vzdělávacího) a družstva mužů a žen. Mimo to byli také přijímáni členové, kteří si platili všechny výlohy a měli povinnost naučit se zvláštní skladbě prostných cvičení, ve kterých budou při zájezdu vystupovat. Už v přípravách zájezdu se ukázalo, že starosta Hřebík nebyl dostatečně informován o americkém Sokolstvu, korespondoval jen s Americkou obcí sokolskou a musel být upozorněn na existenci „Svazu slovanského Sokolstva.“

Nevím, jak došlo k pozdějšímu rozhodnutí o rozdělení výpravy mezi oba svazy, nevím tedy, byla-li to dohoda, nebo jednostranné rozhodnutí. První měsíc, od poloviny června do poloviny července, navštívila výprava jednoty ASO, v druhém měsíci do poloviny srpna navštěvovala jednoty slovenské. České jednoty měly možnost uspořádat veřejná cvičení, to však nebylo možno slovenským jednotám, protože v době jim přidělené, v severovýchodních státech USA dostupuje teplota až 100 stupňů F za vlhkosti blízké 100 procentům. Slovenské jednoty neměly možnost připravit víc než 2 vystoupení a slíbily svazu Dělnicko-amerického Sokola vystoupení československého družstva na jejich sletu v New Yorku. Ten však připadal na datum, kdy výprava měla být u českých jednot v Omaze. 2 jednání o změnu programu vzniklo mezi oběma svazy napětí, které vyvrcholilo právě v době, kdy jsem se k výpravě připojila.

Byly jsme totiž dvě profesorky universitního ústavu pro vzdělání profesorů tělocviku, členky zkušební komise Karlovy university a v červnu byly státní zkoušky z tělesné výchovy. Ačkoliv jsem si velice přála poznat sokolské poměry v Americe, dvouměsíční přerušení práce na sletových přípravách se mi jevilo neúnosné. Nabídla jsem proto druhé člence zkušební komise a delegátce Noře Budeusové, Že převezmu její část zkoušek a připojím se k výpravě až v Clevelandu.

Na předvečer sletu byla svolána schůze zástupců obou svazů do Chicaga. Slováci prohlásili, nebude-li jim vyhověno a uvolněno alespoň jedno družstvo mužů pro slet Dělnicko-amerického Sokola, odejdou všichni Slováci ráno z Chicaga a žádný se sletu nezúčastní. Zhrozila jsem se této zprávou, že by naše dobře míněná návštěva způsobila roztržku v americkém Sokolstvu, která by se asi později těžko dala napravit. Navrhla jsem Hřebíkoví, abychom nabídli leteckou dopravu družstva mužů do New Yorku, tím zkrátí jejich nepřítomnost na jediný den a hradili vydání s tím spojená. Jeho námítky jsem odmítla s poukazem na to, že jednoty, pořádající veřejná cvičení, spontánně převzaly Část nákladů československé výpravy, která tím ušetřila značný obnos. Odkázal mě na náčelníka, který prohlásil, že muži odmítají leteckou dopravu. Po mém vysvětlení vážnosti situace se muži omezili na požadavek životního pojištění, protože někteří již byli otcové rodin. Slet byl tedy zachráněn, ale napětí mezi oběma svazy zůstalo dlouho. Setkala jsem se s ním ještě, když jsem se za necelé dva roky vrátila do Ameriky jako politický uprchlík.

Oba svazy se nesnadno vyrovnávaly s následky druhé světové války, která těžce postihla všechnu spolkovou činnost. Kdo nebyl na vojně, pracoval ve válečném

průmyslu. Cvičení bylo namnoze přerušeno. Snahy o jeho oživení byly brzděny nedostatkem porozumění mezi mládeží, mluvící zpravidla už jen anglicky a starším členstvem - cvičiteli a činovníky - kteří mluvili stále česky. Tím byla také zdržována přirozená generační výměna činovníků a mezera mezi oběma složkami se zvětšovala. Župní slety, které bývaly vzpruhou činnosti, bylo těžko pořádat. Slováci měli rozsáhlé tábořiště blízko New Yorku, v Bostonu, ve státě New Jersey, ale neměli cvičence. Češi v New Yorku měli cvičence, ale ceny nájmu vhodného stadionu byly neúnosné. Viděla jsem možnost pomoci oběma stranám v jejich spojení, poněvadž v New Yorku a jeho blízkém okolí bylo českých a slovenských Sokolů dost. Pokusila jsem se dát je dohromady, šla jsem za starostou a vzdělavatelem slovenských Sokolů, ale oba brskně odmítli můj návrh jednat s českými Sokoly: „Víte přece, jak se k nám Češi zachovali při vašem zájezdu!“ A stejně odmítali Češi jednat se Slováky. Pojížděla a pobíhala jsem mezi obojími činovníky tak dlouho, až se jeden po druhém přidávali k mé myšlence. Měli jsme pak několik krásných sletů v bostonském táboře, který hlaholil zpěvem dlouho do noci. Cvičenců i návštěvníků rok od roku přibývalo.

A jak se zpívalo! Jednou večer po cvičení upoutal mou pozornost mladý muž, který nadšeně zpíval a při tom visel očima na rtech svého souseda. Zpívala se píseň: „Sivá holuběnko, kdes byla?“ Když jsme dozpívali k verši „ztratila jsem já ho na poli“, můj zpěvák zajásal: „Na- poli“, that's Italian, that's my country!“ (To je italsky, to je má vlast!). Zpěvák nám tedy přitahoval i neslovanské Američany.

Po jednom sletu se pokladníci obou stran nepohodli při dělení zisku pro pouhých 100 dolarů a tím skončila spolupráce. Nedovedli pochopit, že společné slety byly potřebné a měly se udržet i kdyby se na ně mělo doplácet. Pozdější pokusy o obnovu již neuspěly. Z bývalé těsné spolupráce zbyla do dneška jen vzájemná účast na sletech.

ZIMNÍ SLETOVÉ HRY A PUČ

Zimní sletové hry byly částí rozsáhlého pořadu sletových závodů, podobné jako závody v základním tělocviku, ve vodních sportech, ve hrách atd. V zimních sletových hrách byla shrnuta odvětví obecně pěstovaná jen v zimě: bruslení, sáňkování a hlavně lyžování, které se v letech první republiky v našich zemích velice rozšířilo. Lyžařských závodníků bylo zapsáno v lyžařských oddílech Sokola více, než v celém Svazu lyžařů. Přihlášky na zimní sletové hry ukazovaly, že to bude největší závod v republice. Konaly se ve dnech 15. - 22. února 1948 v Tatranské Poljance.

V tytéž dny vrcholila těžká a nebezpečná politická krise. Ve vládě i ve sněmovně měly demokratické strany většinu, ale nebyly sto donutit komunistické kolegy, aby uskutečňovali její usnesení. Komunisté v klíčových ministerstvech zneužívali své moci propouštěním demokratů a jmenováním komunistů na důležitá místa. A tak se postupně zmocnili velení SNB (Sbor národní bezpečnosti) a armády. Demisí demokratických členů vlády měly být vyvolány nové volby, od kterých se očekávalo mohutné vítězství demokracie. Ke zvýšení napětí svolala komunistická strana na hlavní dny zimních her do Prahy dva velké, celostátní sjezdy - dělnictva a zemědělského lidu.

Závody zahájili a ukončili náčelník ČOS br. Kavalír a náčelnice s. Provazníková. Starosta ČOS Hřebík byl v současné době předsedou branného výboru poslanecké sněmovny a účastnil se zimních her jen jako reprezentant, neměl tam žádnou povinnost. Přesto, že to byly největší závody v Tatrách, každý by byl pochopil, že předseda branného výboru poslanecké sněmovny je v Praze v době, kdy se tam sjíždí dělnictvo a rolnictvo za účelem silně politickým a velmi nebezpečným. Během závodů se u starosty objevil zánět okostice, měl mírně oteklou tvář, ale účastnil se všech podniků, sportovních i společenských. V pátek, když rozhlas hlásil velmi znepokojující zprávy, šli oba přítomní jednatele ke starostovi a žádali ho, aby odjel do Prahy. Ve chvíli, kdy je republika v nebezpečí, je povinností starosty Sokola, aby byl na místě a mohl co nejrychleji rozhodovat. Br. Hřebík je ujistil, že telefonoval do Bratislavy - nevysvětlil, proč telefonoval, když se Praha bouřila a že byl ujistěn, že vláda má situaci pevně v rukou, že jde pouze o obyčejnou vládní krizi, které se čas od času opakují.

V neděli končil lyžařský závod během mužů na 50 km a během žen na 6 km. Oba končily u hotelu Morava, kde bylo sídlo a vedení závodů. Otevřenými okny hotelu bylo slyšet u cíle na rohu, co se v Praze děje. Všichni jsme byli rozrušení a po skončení závodů - které bylo velmi rychlé - jsme spěchali do Popradu na nádraží, abychom se rychle dostali do Prahy. Všichni, kromě manželů Hřebíkových. Později se objevila v novinách zpráva, že br. Hřebík nedostal lůžko ve spacím voze. Dodnes tomu nemohu uvěřit, protože já jsem lůžko dostala, přestože jsem je neměla objednané. I jiní bratři lůžka dostali a jsem si jistá, že každý z nich by byl rád ustoupil starostovi. Starosta však vůbec na nádraží nepřišel a zůstal v hotelu.

V pondělí ráno jsme přijeli do Prahy, členové předsednictva a náčelníků - pokud mohli - se rychle převlékli a spěchali do Tyršova domu, tam bylo rušno jako při velkých schůzích. Tajemník hlásil, že našel na svém psacím stole otevřený dopis, ve kterém je ČOS zvána do schůze Národní fronty, která se měla konat druhý den, v úterý. (Národní fronta byla koalice všech tehdejších politických stran, neschopných donutit komunisty, aby se podřídili většině.) Tajemník s tím ovšem nemohl nic dělat, pouze nám to oznámit. My jsme prohlásili, že o účasti na schůzi Národní fronty, znamenající členství ČOS v ní a ve vládě republiky musí rozhodnout aspoň předsednictvo a usmlouvali jsme schůzi na týž večer. Při tom jsme na všech místech, kde se mohl Hřebík objevit, kdyby se vrátil, nechávali vzkaz, že večer se sejde předsednictvo. Starosta ale nepřišel a schůze se nemohla konat. Všichni přítomní jsme se domluvili, že v úterý se bude konat mimořádná schůze předsednictva se starostou nebo bez něj a takový vzkaz byl zase telefonován do bytu na Zbraslav, k jeho příbuzným v Dobřichovicích, do jeho kanceláře, no prostě všude, kde se mohl objevit. Na tuto výzvu, ba skoro pohrůžku, starosta přišel.

Po přečtení dopisu, vyzývající vlastně ČOS ke vstupu do vlády, se rozvinula velmi vážná debata, ve které se už výrazně projevil br. Blažek jako komunista a to velmi aktivní. Když jsem mluvila proti vstupu, br. Blažek se obrátil plným čelem ke mně tak, abych jasně viděla, že poslouchá. Odmítla jsem vyhovět pozvání s poukazem na nepolitčnost Sokola, nedovolující účast v žádné vládě a vyhrazující pro Sokolstvo volnost rozhodování o jeho poměru ke kterékoliv vládě. Tím se rozumí, že ČOS nemůže být členem žádné vlády. Blažek chvílemi odbíhal k telefonu a zase se vracel - bylo zřejmé, že někomu referoval, jak schůze probíhá.

Bylo těžké hlasování. Na všech, kteří se účastnili, bylo vidět, jak jim rozhodování

přicházelo za těžko, protože po odmítnutí vstupu do Národní fronty se dalo očekávat jen rozpuštění Sokola. Mně bylo jasné, že jakékoliv rozhodnutí znamenalo konec Sokola; rozhodnout se kladně bylo zradou základních znaků sokolství - demokracie a nezávislosti. Sokol by přestal být tou organizací, kterou založil Tyrš a které jsme všichni přísahali věrnost. V tomto smyslu mluvil br. Šíp, já a několik jiných řečníků, na všech bylo vidět velké duševní napětí. Při hlasování o vstupu bylo však jen 7 hlasů proti. Záporně hlasovali bratři plzeňští, Šíp a Záhořík, brněnský Harfel, br. Hobza, s. Vokáčová, Frýbeová a já. Je těžko pochopit, že tak velká většina předsednictva dala přednost dobrovolnému zřeknutí se základní zásady sokolské myšlenky před násilným rozpuštěním, které by bylo jinak následovalo. Těžko pochopit tomu, kdo neviděl obličej strhané vnitřním zápasem a slzami zalité oči mužů. Snad ještě doufali v pozdější nápravu působením vnitřní výchovné práce; tenkrát ovšem ještě nebyly známy komunistické metody tak, jak je známe dnes.

Před zahájením schůze br. Hřebík prohlásil, že se nebude psát zápis. Po ukončení tohoto jediného bodu jsem se ještě přihlásila ke slovu s návrhem, aby hned zítra ráno šla deputace ČOS k prezidentovi Benešovi s nabídkou sokolské pomoci, bude-li jí třeba. K projednání detailů jsem navrhla důvěrnou schůzi presidia, po skončení plenární schůze. Ve schůzi presidia jsem žádala, aby v deputaci k prezidentovi nebyl náčelník Kavalír, protože je nespolehlivý. Často se chlubil, že má v náčelnictvu sedm komunistů a ještě po schválení samostatné činnosti ČOS opakoval, že sjednocení tělesné výchovy se provést musí - čili nebyl zajedno s rozhodnutím výboru. Abych usnadnila rozhodnutí, nabídla jsem, že v té deputaci také nebudu, aby nevzbudilo pozornost sokolské veřejnosti, proč není členem náčelník, když je jim náčelnice. Přítomný náčelník se ani slovem neohradil proti mému obvinění a návrh byl schválen.

Ve středu se konala pravidelná schůze předsednictva, ve které bylo oznámeno, že prezident přijal demisi demokratických ministrů a pověřil komunistu Gottwalda sestavením nové vlády. Hřebík byl nesmírně vzrušen, obracel se teď už otevřeně, před celým předsednictvem, ke komunistovi Blažkovi s otázkou: „Co mám dělat, já vystoupím ze strany, co mám dělat?“ Blažek se na něj ani nepodíval. Starosta také oznámil, že deputace ČOS se už k prezidentovi nedostala, vůbec nebyla k němu připuštěná a mohla se s ním dorozumívat jen prostřednictvím kancléře Smutného.

Ve čtvrtek ráno jsem odjela do Rokytnice nad Jizerou dokončit přípravy k zimním hrám mládeže, které se tam měly konat následující týden. Druhý den tam přijely Členky náčelnictva a od těch jsem se dověděla, že ve čtvrtek byl utvořen akční výbor ČOS. Od nových příchozích jsem se také dověděla, že ve čtvrtek, tedy hned ráno po schůzi předsednictva, přiběhl do Tyršova domu br. Truhlář a vzrušeně svolával kdekoho voláním „Co budeme dělat, co budeme dělat? Něco se dělat musí. Když přijde velká voda a někoho strhne, musí chvíli plavat s proudem a pak se teprve rozhlížet, kde by se dostal na břeh.“ I když s touto filosofií se dá těžko souhlasit, bylo z toho přece jasno, že Truhlář v té době ještě cítil nekomunisticky. Byl by se chtěl pokusit získat pro ČOS *bývalé* postavení v národě.

Po schůzi předsednictva na mě čekaly členky náčelnictva žen, věděly z rozhlasu o rozšíření krize a tušily, jak se zachovám. Má odpověď byla: „Vstupem do Národní fronty zanikl Sokol založený Tyršem a Fügnerem. Snad bylo ještě možno doufat, že ožije, uchopí-li se demokratická většina vlády moci, která jí náleží. Dnes zahynula v Československu demokracie“.

Sestry nejváženější a nejmilejší ze všech mě přemlouvaly a prosily, abych je neopouštěla v nejhorší chvíli. Bylo těžké odpovědět; uvědomila jsem si, že není tak těžké opustit neosobní organizaci, byť v ní byl celý můj život, ale že je tu také bratrstvo, ti všichni, kteří šli se mnou v práci a v zápasech a kteří věří a cítí stejně jako já. Společná víra a láska je pouto, které je těžko přervat. Slíbila jsem, že zůstanu, dokud to budu moci srovnat se ctí.

Dnešním čtenářům je třeba vysvětlit, co to byly akční výbory. Byly to úplně samozvané skupiny lidí, zpravidla vedené komunistou nebo sociálním demokratem, který si sám do výboru najmenoval, koho chtěl, hlavně ovšem od koho očekával podporu. Nebyly nikým schváleny, nebyly v žádných stanovách, neměly žádný právní podklad, přesto se však tvořily ve všech úřadech, podnicích a spolcích, krátce všude, kde pracovalo několik lidí pohromadě. Je to opravdu těžko pochopitelné lidem logicky myslícím, jak svévolně se tyto akční výbory vytvořily, a jak svévolně vládly. Byla to úplná anarchie. Schopní lidé byli jimi odstraňováni a nahražováni neschopnými komunisty. Akční výbory rušily usnesení volených orgánů. Že se při tom uplatnily rozmanité antipatie osobní a prospěchářské zájmy, je jen přirozené.

Dokonce i Národní fronta měla svůj akční výbor. Po vstupu ČOS do Národní fronty bylo do akčního výboru Národní fronty zařazeno celé presidium nového předsednictva ČOS. Přesto, že jsem nikdy nebyla do žádné schůze pozvána a nikdy se žádné nezúčastnila, objevilo se v některých zprávách Národní fronty moje jméno mezi ostatními jmény členů předsednictva ČOS.

Ve čtvrtek byly ohlášeny dva pokusy o vytvoření akčního výboru ČOS. První ohlásil Klinger a druhý br. Bláha, který už zřejmě byl dorozuměn s komunistickým vedením. Měl také výhodu, že věděl, na kolik hodin svolává Klinger svůj akční výbor, což mu umožnilo svolat svůj o hodinu dříve. Tím byl Klinger odstraněn z cesty.

Akční výbor ČOS začal hned shora. První, které odstranil, byl starosta Hřebík a náčelník Kavalír. Místo nich byl jmenován starostou br. Truhlář a náčelníkem člen náčelnictva mužů a známý komunist Penninger. Předseda Bláha přinesl s sebou už hotovou kandidátní listinu, na které jsem byla také já označená k odstranění. Když to však bylo oznámeno, některá ze zúčastněných sester prohlásila: „Vezměte na vědomí, že když nebude Provazníková náčelnicí, nebude slet.“ To přimělo akční výbor k revizi nařízeného rozhodnutí.

Bylo těžko pochopitelné, že v těchto akčních výborech byli také někteří dobří Sokolové, bláhové doufající, že budou moci každodenní vytrvalou prací vychovávat mládež v duchu, v jakém sami vyrůstali. Brzy se ale přesvědčili, že to není možné, že noví páni se musejí poslouchat. Komunisté hned využili sokolské kázně. Při nejbližších volbách uložili sokolským vzdělavatelům pracovat pro jednotnou kandidátní listinu. Byla to práce sice zbytečná, protože tam, kde jednotná kandidátka nezvítězila volbou, zvítězila dodatečnými škrty a úpravami nových mocipánů, ale někteří vzdělavatelé to přesto dělali. Nepochopitelné, ale bylo to tak. To vše mne přimělo k tomu, že jsem před jarní výborovou schůzí svolala ilegální schůzi členů předsednictva, o kterých jsem věděla, že je na ně opravdu spolehnouti. Vyložila jsem jim situaci, jak se právě před těmi volbami projevila. Prohlásila jsem, že nemůžeme takto pokračovat, že nemůžeme dopustit, aby sokolští činovníci sloužili komunistickým účelům. Jediné řešení je zrušení akčních výborů. Dohodli jsme se, že výboru předložím návrh na zrušení všech sokolských akčních výborů. Návrh byl přijat.

Ve společnosti jednoho z našich jednatelů jsem se druhý den setkala s ministrem vnitra Alexejem Čepičkou. Ten se do nás pustil, abychom si nemysleli, že to máme pod střechem. Dá do novin prohlášení, že toto usnesení byla tisková chyba, a že akční výbory budou pracovat dál. Na to jsem mu řekla, že v takovém případě předsednictvo, které navrhlo zrušení akčních výborů, musí celé resignovat. Protože bylo před sletem, zase to působilo. Čepička místo toho vytvořil při Národní frontě tzv. sokolskou komisi, která měla dohlížet na práci sokolských orgánů a sledovat, zdali nepáchá nějakou podzemní činnost.

Do náčelnictva žen akční výbor nezasáhl rušivě přímo, nikoho nevyloučil, jen prostě nadiktoval, o koho bude náčelnictvo rozšířeno. Přesto jsme ztratili dlouholetou spolupracovnici s. Vlastu Svobodovou, která resignovala, když se dověděla, že její manžel, Svatopluk Svoboda byl vyloučen z náčelnictva mužů.

PO PUČI

Slety byly přehlídkou kvalitativního i kvantitativního vzrůstu, tedy počtu členstva i jeho tělovýchovné úrovně za období od předcházejícího sletu. Toto však bylo období mimořádné, trvalo deset let a během té doby se nejen u nás, ale v celém světě mnoho událo. Evropa prošla hrůzami druhé světové války a všeho, co s ní souviselo. Po jejím skončení na jaře roku 1945 a po pádu nacismu, ne všechny evropské země byly opět svobodné. Jedna diktatura byla vystřídána druhou, poněvadž v zemích osvobozených Rudou armádou byl zaveden totalitní režim komunistický. Výjimkou bylo Československo, které si po tři roky ještě udrželo demokracii, byť již z části omezenou a vystavenou silnému tlaku zvenčí. Tento tlak se ovšem projevil i v poměrech vnitřních. Slabé povahy se nechaly snadno zastrašit, ba i koupit; silní jedinci byli ze svých míst odstraňováni, někdy i násilím či úskokem. Přesto se však během oněch tří let po válce v národě čím dál, tím více upevňovalo vědomí, že demokracie je jediná správná cesta. Takto smýšlející, uvědomělá část národa se přimykala stále více k Sokolu a proto byl první poválečný slet, připravovaný na léto 1948, očekáván s tak velkými nadějemi. Převratnými událostmi v únoru 1948 byly však veškeré naděje na svobodný, demokratický vývoj Československa zmařeny a přípravy na slet ohroženy.

Když byla oznámena změna vlády a akční výbory byly utvořeny i v Sokole, rozhořčení členstva bylo tak veliké, že v mnohých jednotách byl zastaven nácvik na slet. Bratři a sestry žádali, aby byl slet odvolán, a když viděli marnost takového požadavku, měli v úmyslu slet zmařit neúčastí. Uvažovali jsme o tom také v důvěrných rozhovorech s těmi, kterým jsme věřili. Věděli jsme, že komunistické vládě nesmírně záleží na konání sletu - chtěla tím ukázat světu, že se u nás „nic nestalo“. Vždyť Sokolové pořádají slet! Na tom jsme ovšem my zájem neměli, byly však jiné důvody pro pokračování ve sletových přípravách. A poněvadž tyto důvody nebyly u všech úplně stejné, ráda bych zde vysvětlila své úvahy a své důvody. Protože dnešním mladším čtenářům bude mnohé těžko pochopitelné, chtěla bych několika příklady uvést, jaká byla v té době atmosféra a jakými metodami se jednalo.

Brzy po zavedení akčního výboru v Sokole se mi telefonicky ohlásil mladý muž a oznámil mi, že mu bylo uloženo zavést se mnou „pohovory“. Žádal, abych si sama určila čas, který mi bude vyhovovat. Řekla jsem mu po pravdě, že v této době sletových příprav nemám prakticky žádný volný čas, poněvadž moje práce související s úřadem náčelnice mne plně zaneprázdnuje. Chodím domů většinou až kolem půlnoci, někdy i později. Odpověděl, že rád počká, a že přijde, až se mi to bude hodit. V tehdejší situaci mi bylo jasné, že trvalé odmítání bylo nemožné, a tak jsem ho konečně jednou pozvala na pozdní večerní hodinu po skončení denní práce.

Když přišel, vysvětlil mi, že je bývalý sazeč tiskárny, která tiskla moji knihu o táboření žen a dorostenek, a že se z tohoto titulu jaksi cítí schopným rozhovory se mnou vést. Dověděla jsem se od něho také, že nové předsednictvo jej ustanovilo mým „vychovatelem“ s úkolem udělat ze mne komunistku. Věděli dobře, že mne do strany nedostane formulář stranické přihlášky položený na můj psací stůl. Tak se to totiž tehdy běžně dělalo, nedávno před tím se to přihodilo sestře Děkanové. Věděli rovněž, že ani pod tlakem dobrovolně do strany nevstoupím a doufali tudíž, že mě tento „vychovatel“ přivede k tomu, abych se přece z vlastní vůle sama přihlásila.

V tehdejších poměrech bylo věru těžko odepřít. Trpělivě čekal každý den, a když nakonec přišel, začal s naivním vyprávěním. Na první schůzce mi říkal, že „ústava Sovětského svazu začíná zákonem, podle kterého je na území celého státu chléb zdarma.“ Na to jsem namítla, že jsem právě nedávno v Sovětském svazu byla a viděla tam všude stát fronty na chleba kolem celého bloku a všichni si ten chléb kupovali! Odpověděl, že to je poválečná situace, namítla jsem však, že zákon je zákon, a je-li teď po válce situace dočasně jiná, měl být zákon buď přizpůsoben, nebo změněn, eventuálně suspendován na nějaký čas; v každém případě, když jsem tam nedávno byla, neplatil.

Po květnových volbách a Gottwaldově volbě prezidentem - po Benešově abdikaci - jásal, jaké to byly krásné a svobodné volby, národ volil jednomyslně a jednotně!

Zeptala jsem se ho: „Vy jste volil svobodně? Já ne, já jsem volila pod dozorem. Čtyři lidé sledovali každé moje hnutí, aby z něho mohli usoudit, zda jsem dala jednotnou kandidátní listinu, či něco jiného.“ Takhle jsme si spolu pohrávali několik měsíců. Obyčejně jsem mu za několik minut řekla, že jsem po celodenní práci unavená, a že se mi chce spát, čímž rozhovor skončil. Trvalo to tak asi do června, kdy jsme oba byli na župním sletu v Trnavě a sešli jsme se na zpáteční cestě v témže vlaku. Můj „vychovatel“ zase začal hovor, ale to už jsem nebyla schopna snášet. Dala jsem mu to zřejmě najevo, nemohl to nevidět, a tak řekl, že mi tedy dává poslední otázku: „Jaký je rozdíl mezi Hitlerem a Stalinem, mezi komunismem a nacismem?“ Řekla jsem mu, že dohromady žádný, že je to v podstatě totéž. Tím byly konečně naše rozhovory skončeny a bylo mezi námi jasno.

Za války se nám stal slet symbolem všeho, za čím jsme šli. Dokonce jsme se zdravili slovy: „Bude zase slet!“ Po válce, když bylo stále jasnější, že se nad republikou hrozivě stmívá, stal se Sokol střediskem všech demokratických sil a slet symbolem naší víry ve vítězství demokracie a Masarykova humanismu. Proto ten velký přírůstek členstva, proto to horečné upnutí se k sletovým přípravám. Tyto přípravy nebyly snadné ani pro nás v ústředí, ani pro jednotlivce.

Viděla jsem, jak mladé ženy nelitovaly obětí, jen aby mohly na sletu cvičit. Večer vozily své malé děti k babičkám a v noci po cvičení si je zase odvážely domů. Viděla

jsem na sletu na Slovensku mladou maminku, která při řazení využila každé chvílky čekání na látání dětských punčošek! Byla jsem na župní nácvičné schůzi sletových skladeb v župě Valašské, kam sestry přijely ve sněhové bouři ze zapadlých pohorských dědin na lyžích, sněžnicích a jak se jinak dalo. Viděla jsem městské sokolovny zaplavené cvičenkami, které opakovaly, zdokonalovaly svá cvičení, jen aby slet vyjádřil lásku, se kterou ho připravovaly. Mělo všechno toto nadšení, všechny tyto oběti vyznít naprázdno, jako voda vylitá do písku? Často jsem si v té době vzpomínala na bratry vojáky, vracející se z pohraničních pevností, které museli v září 1938 vydat bez jediného výstřelu. Tenkrát jsem četla z jejich očí, z jejich obličejů, jaké to bylo trauma - mělo se to zase opakovat? To by nechalo další jizvu na národním charakteru. Mimo to bylo jasno, že Sokol po puči dlouho nepřežije. Když přes přípravy na slet, který si přála jak strana tak vláda, si troufali na tak drastické zásahy akčních výborů, co budou dělat po sletu, až pomínou ohledy na jeho úspěchy? Bylo mi jasné, že XI. slet bude rozloučením se Sokolem na dobu, jejíž délku jsme nemohli odhadnout. Ale ať bude jakkoliv dlouhá, chtěla jsem, aby to bylo rozloučení slavné a nezapomenutelné. Přála jsem si, aby vzpomínky na tento poslední slet před nástupem temna udržely v myslích pamětníků víru ve všechno, k čemu nás Sokol vedl a víru v konečné vítězství hodnot, ke kterým nás vychovával. A kdyby čekání mělo být delší než naše životy, přála jsem si, aby pamětníci tohoto sletu přenášeli svou víru a lásku na své děti vyprávěním o jeho kráse. Proto jsem chtěla mít slet a proto jsem ho chtěla mít co nejkrásnější a nejslavnější.

Dohodli jsme se tedy, že budeme v přípravách na slet pokračovat; přibyl k nim teď ještě úkol, přesvědčovat cvičící a pracovníky obrovské sletové organizace. Nakonec se i to podařilo, ale v dalších přípravách už nebyla ta radost, ta spontánnost, jako dříve.

Pučem přestala být ČOS svéprávným, demokratickým organismem. Z jejich demokraticky zvolených činovníků ponechaly akční výbory ve funkcích jen ty, kteří byli nepostradatelní k úspěšnému dokončení sletu. Jestliže chtěli slet uskutečnit, zbývala jim jediná metoda ústupové války, t.j. poslouchat v méně významných věcech a bránit změnám zásadní důležitosti, jak se dalo.

Změnilo se i zahraniční zastoupení na sletu. Na předcházejících sletech byli pravidelnými účastníky sokolské svazy slovanských národů, přihlásivších se k Sokolství ihned po jeho vzniku. Po druhé světové válce už zbyl v Evropě jediný sokolský svaz - ČOS. Kudy prošla Rudá armáda, postupující od Stalingradu na západ, všude rušila demokratická zřízení a všude rozpouštěla a zakazovala obnovu sokolských organizací. Americké sokolské svazy svou účast na sletu po puči odvolaly a komunistické režimy, dosazené v zemích osvobozených od nacismu, vyslaly na slet delegace sjednocené tělovýchovy, takové, jakou krátce po puči uzákonila v ČSR Gottwaldova vláda.

XI. SLET

Přípravy

Nejdůležitějším rozhodnutím prosincové výborové schůze bylo uspořádat slet za 2 a půl roku po pětiletém přerušení veškeré tělovýchovné činnosti. Byla tím spojena naléhavá žádost nejen Sokolů, ale celého národa. Náčelnictvo žen ČOS střízlivě uvažovalo, že po tak dlouhé nečinnosti nemůže být od tohoto sletu očekáván obvyklý vzrůst početní i obsahový. Ve vypisování soutěže na prostná výslovně žádalo, aby skladatelky přihlížely k poválečným možnostem. Narazilo ale na silnou vůli a pevné odhodlání cvičitelských sborů, které obeslaly soutěž velkým počtem návrhů, velmi hodnotných a náročnějších, než byly dřívější. Objevily se v nich nové, mladé talenty. Pro cvičení žákyň se spojila Zdena Teplá z Brna se skladatelem Jendou Seehákem z Vinohrad, který vlastně representoval už třetí generaci skladatelů hudebních doprovodů ke sletovým prostným. Připravil hudbu, ve které žákyně byly přede hrou připraveny na vnímání hudebního doprovodu a jeho vyjádření pohyby.

Vrcholným objevem soutěže byla Stáza Levá, která předložila návrh na taneční prostná dorostenek, hudebně doprovázený národními písněmi v úpravě Jaroslava Křičky a ve cvičebních úborech, navržených malířem Svolinským. Působivý, jásavý projev dívčího mládí nemohl být přijat pro všechny dorostenky pro vysokou náročnost pohybovou a byl přijat jen pro tělocvičně vyspělé dorostenky.

Jistým zklamáním byl návrh manželů Matějovcových pro dorostenky, který používal originálně bílých kroužků - jednak jako spojovacího prostředku, jednak k vytvoření nových možností pohybových i útvarových. Ale zklamal hlavně členky dorostového odboru nedostatkem vyjádření charakteru dorostového věku. V slzách to vyjádřila jedna členka dorostového odboru: „Toto cvičení by stejně dobře mohly cvičit padesátileté ženy, kde je tady něco, co by trochu povědělo o charakteru tohoto věku, přechodu z hravého dětství k uvědomělému a zodpovědnému ženství?“ Tento názor, hlavně členek dorostového odboru, přiměl náčelnictvo žen, aby požádalo manžele Matějovcovy, aby skladbu upravili podle přání projevených porotou. A Boženka Matějovcová, tenkrát už všeobecně uznávaná největší skladatelka sletových prostných, která měla za sebou úspěšný rej pro 30 tisíc žen z X. sletu, ta se nejen neurazila, ale pokorně slíbila, že se pokusí. A zakrátko přinesla s manželem přepracovaný návrh a předvedla dokonce nacvičenou skupinu dorostenek vinohradského Sokola v té formě, ve které potom strhovala na XI. sletu obecnostvo i cvičenky k nadšení.

Pro ženy vytvořila Boženka Matějovcová skladbu bohatou odvážnými změnami útvarů, které ještě tenkrát byly považovány za neproveditelné. V jednu chvíli rozdělila celou plochu cvičiště vertikálně a horizontálně ve čtyři pole, cvičící v rozmanitých směrech a tím vytvořila nečekané, překvapivé barevné efekty. Její změny útvarů vyvrcholily přeměnou cvičiště v šachovnici, utvořenou z velkých celků.

Náčelnictvo mužů mělo jiný problém. Dorost, nejtěžší zvládnutelná část sletových cvičenců, byl úplně nový, neměl za sebou, zejména v nižších ročnících, žádnou

sokolskou přípravu. Byla obava, že se bude muset jít velmi nízko v požadavcích na výcvik, má-li mít zabezpečeno dobré sletové provedení. Tento problém velmi úspěšně rozřešil br. Brejška, který složil cvičení pro dvě skupiny, cvičící současně. Jednu normální, pro dorostence starší 16 let a druhou hravou, ještě dětskou, pro dorostence pod 16 let. Ti pak podlézali starší dorostence ve stoji rozkročném, sedli si před ně se zkříženýma nohama a s rukama na ramenou sousedů se pohupovali ze strany na stranu, zatímco starší cvičili náročnější prostná. A k tomu si dorostenci hvízdali. To hvízdání pak uchvátilo celou republiku, znělo Prahou a všemi obcemi, ve kterých byly sokolské jednoty a těch bylo přes 3.000.

Velmi dobře také dopadla soutěž na prostná mužů, která objevila v Brně br. Medunu, znamenitého odborníka a teď také skladatele sletových prostných. Jeho skladba vynikala jak vysokou úrovní tělocvičnou, tak také působením estetickým.

Stejně jako skladatelé odpovědělo na ohlášení sletu cvičící členstvo. Deset let čekalo na XI. slet a za tu dobu vyrostl v symbol a stal se heslem odporu.

Když jsme na podzim 1946 poslaly do žup první dotazníky o účasti na sletových společných cvičeních, vrátila se odpověď: cvičících žen 100.000, slovy jednototísíc! Při plánovaných čtyřech hlavních sletových dnech mohlo sletišťe pojmout jen čtyřikrát 16.000, t.j. celkem 64.000 žen. Co s přebytečnými? V náčelnictvu se rozhostil smutek nadbytku! Vzpomínaly jsme s šibeničním humorem na Nerudův „Slamník“ (Kam s ním?), jenže ženy nebylo možno roznášet po kapsách v kornoutech, První návrh byl, aby se cvičenky jednotlivé rozhodly, chtějí-h cvičit prostná nebo rej. Z jednot zahřmělo bouřlivé ne! Každá cvičenka chtěla být v oficiálních sletových prostných a každá chtěla být v reji, který byl nejkrásnější, nejradostnější, nejodvážnější a nejrevolučnější sletovou skladbou vůbec. Autorka prostných, Boženka Matějovcová měla pohotovité řešení: „Ať cvičí prostná jen mladší sestry do určité věkové hranice, což jen prospěje vzhledu skladby.“ Ted se vzbouřily starší sestry, jako když píchne do vosího hnízda: „To tak! My to všechno nacvičíme a pak se budeme dívat?“ „Od svých 15 let jsem cvičila na každém sletu a teď, když je mi 70 si mám jít sednout na tribunu?“. Boženka, která už viděla v duchu cvičení provedené samými mladičkými dívčinami, štíhlými a ohebnými jako proutek, ustoupila na kompromisní řešení: dobrá, když ne věkovou hranici, omezme hranici váhou! - V zemi knedlíků a proslavených moučníků! Pochopitelně, zase by bylo mezi postiženými nejvíce starších a zasloužilých sester. Ted už to v jednotách povážlivě vřelo, byl nejvyšší čas převést problém na osvědčené pacifikum - humor.

Tenkrát Lidové noviny uveřejňovaly každou neděli v příloze kreslenou celostránkovou báji: nejčastěji ji kreslil Ondřej Sekora. Přednesla jsem Sekorovi sletový problém i můj návrh řešení: vyloučit nikoliv přes- početné cvičenky, nýbrž přespočetná kila. Výsledkem byla báje, která začínala skupinou sester podstatné váhy seskupenou kolem koně, resolutně hlásající: „ A já cvičit budu!“ Na druhém obrázku za okny padalo listí a sestry cvičily. Na třetím za okny padal sníh a sestry cvičily. Cvičily i když za okny řádily jarní deště, i když se stromy obalily květy - pokaždé o něco štíhlejší. A když se na stromech začervenaly třešně, byla každá jako proutek.

Vedle humoru se náčelnictvo uchýlilo k starému, osvědčenému prostředku - k přísným vylučovacím zkouškám. Snad trochu zapůsobilo i zklamání po puči, nakonec

zbylo jen právě těch šedesát Čtyři tisíc žen, právě tolik, aby každý sletový den cvičily jiné a aby se na každou dostalo. Zkoušky a obavy z vyloučení ještě zvýšily snahu cvičenek o dokonalý výkon, takže ze žup šel jeden hlas: Ženy jsou neselhávající jistoty. Však si tu jistotu pojistily. Tělocvičny nestačily, cvičilo se na kdejakém volném místě: v zasedací síni cvičily ženy, v knihovně cvičily ženy, v šatnách a na chodbách cvičily ženy. V Kr. Poli (Brno) si bratři stěžovali, že nenašli místo na výborovou schůzi, všude cvičily ženy, tak jim nezbylo než jít do hostince jako za starých, „zlatých“ časů, kdy ještě nebyla v každé čtvrti sokolovna.

U dorostenek to bylo snažší. Věková hranice byla dána čtyřmi ročníky a pro přebytečnou kila také dorostenky hlava nebolí. Bylo jich právě 48 tisíc, zase v každém ze tří dorosteneckých dnů jiné cvičenky. Nesmíme ovšem zamlčet důležitou okolnost: sestry i dorostenky cvičily prostná rády. Z počátku šlo o svědomitost, o zodpovědnost za úspěch sletu. Studovala jsem prostná v elektrice, připadlo mi, podívat se na sousedku a vidím, že má v ruce také prostná. Usmály jsme se na sebe, a v tom už se z druhé strany zubila třetí, rovněž mávající prostnými. Ale jak nácvik postupoval a začalo se cvičit s hudbou, to už nešlo o povinnost, to už se cvičilo s láskou.

Výsledkem bylo, že sletová cvičení žen a dorostenek představovala další krok vpřed. Medunova prostná pro muže byla cvičena se stejnou láskou jako u žen, musela se ale škrtnout dvě zvláštní čísla. Úspěch cvičení dorostenců byl vykoupen Brejškovým vtípným snížením požadavku pro mladší dorostence.

Vrcholem sletu měl být - a také byl - rej pro 30.000 cvičenek, což bylo první cvičení opakované na dalším sletu, a dále pak cvičení vyspělých žen s kuželi. Rej byl opakován nejen pro své umělecké a výchovné hodnoty, ale hlavně jako průkopnický čin v pojetí a tvorbě společných cvičení a jako ukazatel směru příštím generacím. Nejsilnějším dojmem byl jeho náhlý přechod ze zdánlivého chaosu v dokonalý řad dobrovolným odchodem přebytečných cvičenek. Byla to také zkouška zralosti sokolské výchovy.

Průběh

Během sletu hlas lidu velmi často projevoval opravdové smýšlení národa. Začalo to hned na počátku, při cvičení žákyň třetího stupně, které daly sletu heslo. Zacvičily vzorně svá prostná a pak si k nim přidaly, co cítily v srdcích: „Ať žije prezident Beneš!“ volaly hned po skončení prostných. První volání zaniklo v potlesku, ale děti volaly znovu a znovu. Dětské hlásky stoupaly k nebi jako protest, jako prosba, jako modlitba. Nejdříve je zachytila členská tribuna, odtud jako plamen přeskočily na ostatní tribuny a za okamžik celé sletišťe bouřilo čtvrt milionem hlasů: „Ať žije prezident Beneš!“

Viděla jsem, že je zle a proto jsem šla ihned po skončení cvičení žákyň do ministerské lóže. Chtěla jsem mluvit se členy vlády. Ti se ke mně hned shrnuli a vzrušeně se ptali, jak se to mohlo stát? Na to jsem klidně odpověděla: „Vždyť se nic nestalo. Někdo řekl dětem, že prezident Beneš je na tribuně a děti ho zdravily, na tom přece nebylo nic špatného. Beneš dostal od této vlády titul presidenta na doživotí,

který mu také za všechny jeho zásluhy patří. Kdyby tu opravdu byl, jistě bychom ho všichni zdravili“. Ministr školství Nejedlý se hned přidal: „No ovšem, ale zítra tu také nebude, bude tu Gottwald“. „Zítra nebudou děti nic volat“⁴⁴, odpověděla jsem. „Promluví k nim ještě než půjdou na cvičiště, řeknu jim, že prezident Beneš zde není a nebude tudíž důvod k volání.“ V první chvíli se zdálo, že členové vlády - bylo jich okolo mne asi sedm - jsou celkem uklidněni mým vysvětlením, ale přesto se potom objevili tajní všude tam, kde jsem se objevila já. Jeden byl trvale na náčelnickém můstku, druhý mne sledoval na každém kroku, třetí seděl celé noci na židli u dveří mé ložnice.

Asi o třicet let později se mi představil jeden uprchlíky jako bývalý člen mé osobní gardy, kterou podle jeho vyprávění sestavil na moji ochranu zesnulý Mirek Heller, syn místopředsedy ČOS Karla Hellera. Slíbil mi, že mi o tom něco napíše jako přílohu k mým pamětem, ale dodnes nic neposlal Asi má ještě příbuzné v Československu a bojí se o ně. Tedy zákroku té osobní gardy také nebylo třeba, byla jsem bezpečna do konce sletu. Slet se musel dokončit a beze mne to nešlo.

Vláda tedy předstírala, že je mým prohlášením uklidněna, ale policie byla ostražitější. Když jsem vycházela z vládní lóže. Čekali tam na mne dva členové tajné státní policie a zdvořile mě požádali, abych s nimi šla na malý pohovor na místní policejní stanici, umístěnou v prostorách sletišť. Odpověděla jsem stejně zdvořile, že ovšem s nimi půjdu, pánové však musí počkat, až si vyřídím ještě nějaké sletové záležitosti. Tož pánové čekali. Denní program zatím skončil a předsednictvo bylo shromážděno ve své místnosti nacházející se v pozadí tribuny. Požádala jsem starostu Truhláře, aby prohlásil shromáždění za mimořádnou schůzi a aby dal rozhodnout o mé žádosti odříci průvod žactva, plánovaný na zítřejší den. Bylo v těch dnech velice chladné počasí se studenými dešťovými přeháňkami. Děti se měly shromáždit, dojít z ubytoven až na shromaždiště, projít celou Prahou a bezprostředně pak přejít do odpoledního pořadu. Kdyby je za daného počasí stihla po cestě či během průvodu přeprška, bylo by v tom chladu nebezpečné pro jejich zdraví nechat je v mokřém cvičebním úboru ještě několik hodin. Truhlář vyhověl, ale komunisté vehementně protestovali proti odvolání průvodu; nakonec byl však můj návrh přijat. Teprve po skončení schůze jsem se odebrala s tajnými do jejich místnosti, kde ten „malý pohovor“ trval do jedné hodiny v noci! Byl tam se mnou celou dobu František Bláha, který mě zřejmě chtěl přesvědčit, že co dělá, je podle jeho mínění v zájmu Sokola. Stále mne ujišťoval, abych se nebála, že se mi nic nestane. Nebála jsem se, neboť jsem věděla, že se mi do konce sletu nic nestane, ale čekaly na mne všechny župní náčelnice, které měly vyslechnout pokyny pro příští den, a to mi vadilo. Pánové mermomocí chtěli vědět, jak došlo k volání žákyň. Marně jsem jim vykládala, že jim to říci nemohu, protože jsem u toho nebyla. Jak jsem mohla vědět já, na velitelském můstku, co se děje za celým cvičištěm, za mužskými šatnami v seřadišti žen? Tuto otázku musí položit těm, kteří tam byli. Víím, že

tam byly všechny nové členky náčelnictva, dosazené akčním výborem, ty ať jim to vysvětlí... Nechtěli tomu rozumět a proto se ten „malý pohovor“ protáhl až přes půlnoc.

Pak jsem se teprve mohla vrátit do místnosti náčelnictva žen, kde byly shromážděny župní náčelnice. Čekaly nejen na pokyny na příští den, ale chtěly také vědět, co se se mnou děje. Řekla jsem jim o usnesení předsednictva odvolat průvod a

žádala jsem je, aby po skončení naší schůzky jely přímo do župních ubytoven žákyň a oznámily vedoucím, že průvod nebude. Učinily to a nezapomněly sdělit, proč přicházejí tak pozdě. Tak se zpráva o mém výsledku rozšířila po všech župách a po celé Praze.

Druhý den se chlapani scházeli na sletišti. „Slyšeli jste, včera volaly holky a my nic? Dneska budeme volat my.“ Cvičitelům se podařilo je trochu pokrotit; tu a tam se ozvalo volání při cvičení, hlasitě se volalo v šatnách a na seřadištích, ale volání většinou zaniklo v potlesku obecenstva. Přesto zatýkala policie některé vedoucí hned v odchodových branách po cvičení. Když jsem druhý den šla ke kabině, ze které bylo řízeno řazení žákyň, zastoupil mi cestu člen tajné státní policie a se zřejmými rozpaky, skoro dojatě, mi vyřizoval vzkaz - dnes už nevím od koho, strany, vlády nebo policie, bylo to všechno jedno - od dnešních mocipánů: že jsem činěna zodpovědnou za všechny demonstrace, které by vznikly na cvičišti. Dodal k tomu: „Trhá mi to srdce, když vás slyším, jak s těmi dětmi mluvíte, ale rozkaz je rozkaz, jsem ve službě.“

Podobné vzkazy mi denně přinášel František Bláha, stále se ještě snažící vytvořit dorozumění mezi Sokolem a novou vládou. Mně se tím ale splnila velká touha, nad kterou jsem už vlastně udělala kříž: když už jsem se rozhodla zůstat v úřadu náčelnice a dokončit slet, chtěla jsem během sletu promluvit někde ke všem cvičitelkám a ke všem dorostenkám za účelem rozloučení; hlavně jsem jim ale chtěla vložit na srdce, aby nikdy nezapomněly, k čemu je Sokol vedl, aby zůstaly věrné sokolské myšlence, která zase jednou ožije. Při sestavování sletového programu se nenašlo pro takové shromáždění jiné místo, než Masarykův stadion, ale nakonec to pro nedostatek času úplně ztroskotalo. Nikdy se nenašla chvilka, kdy všechny cvičitelky by byly uvolněny k takové mimořádné schůzi, nemluvě o tom, jaký odpor by to asi bývalo vyvolalo u komunistů! A teď mi dali příležitost mluvit nejen k cvičitelkám a dorostenkám, ale také k žákyním a členkám!

Před každým nástupem jsem z velitelské kabiny seřadiště musela sdělit cvičícím, že prezident Beneš není přítomen a tedy není důvod ho zdravít. Přidala jsem výzvu, aby si nekazili svůj vlastní slet, neboť toto společné vystoupení ČOS, to ještě byl slet čistě sokolský; tam na cvičební ploše sletišť jsme byli jen bratři a sestry a naše mládež, jen Sokolové, kteří jsme byli před pučem. K posluchačkám se postupně připojili muži i dorostenci. Muži si řekli, že mám vlastně pravdu, cvičiště není na demonstrace, na demonstrace jsou ulice - a přenesli svou aktivitu jinam. Žákyně procházely pod velitelskou kabinou s hlavičkami zvrácenými vzad a s ukazováčky na rtech. Poslechly.

Vláda se tedy zdála být uklidněna mým vysvětlením, ale nikoliv ministr Čepička, Gottwaldův zeť a předseda t. zv. sokolské komise Národní fronty. Tato komise byla zřízena Národní frontou bez vědomí Sokola, když výbor obce sokolské zrušil všechny akční výbory. Jejím úkolem bylo na Sokoly dozírat a krotit je. Čepička začal svolávat schůze této komise, ve které byli hlavní sletoví činovníci, jakož i pražský policejní ředitel Hora a sekční šéf ministerstva vnitra a ideolog komunistické strany Gustav Bareš. Tam hledal možnosti nějakých opatření, jak zastavit demonstrace, které se přenesly na dorost, na členstvo a do ulic. Jeho horlivost se stupňovala s blížícím se datem členského průvodu. Na poslední neděli před průvodem chtěl dostat do všech novin - hlavně pražských - články od starých sokolských činovníků, jsooucích ještě v činnosti. Telefonoval mi asi čtyřikrát, aby se ujistil, že mu také napíšu článek. Medovým hlasem mluvil o tom, že protože píšu pro Lidovky (Lidové noviny), vyhradí

mi je a budu-li si přát, přetisknou to pak i jiné noviny. Článek s určitostí ode mne očekává. Řekla jsem mu, že nemá svědomí; jak může ode mne chtít, abych psala články, když vidí, co mám práce? Nemám ani minutu si sednout a klidně se nad článkem zamyslet! Odpověděl mi, že to sice uznává, ale nevyhovím-li, mohlo by to být vykládáno jako nedostatek dobré vůle. Na to jsem mu řekla, že kdo by chtěl vykládat mé odmítnutí jako nedostatek dobré vůle, je člověk zlé vůle a ten si na mne hůl vždycky najde. Nakonec jsem mu slíbila, že článek napíši, najdu-li čas; ten jsem ovšem nenašla.

Hned po sletu svolal Čepička další schůzi sokolské komise a vyžadoval, aby sokolští činovníci odsoudili sletové demonstrace. To už nám bylo všem jasné, co to znamená v komunistickém režimu. Znamenalo to vydat komunistické spravedlnosti - a tu už jsme v té době dobře znali - všechny, kdo se provinili a byli zjištěni. Truhlář, sedící vedle mne, si stále mumlal do vousů: „Pod kuratelou sloužit nebudu, pod kuratelou sloužit nebudu.“ Když ho ale Čepička vyzval, aby se vyjádřil, mluvil o povinné úctě k hlavě státu a o jejím nedostatku jako o věci, kterou nelze schvalovat. Podobně mluvili i všichni ostatní, když je Čepička jednoho po druhém vyzval ke slovu. Mně bylo úzko: „Pro Boha, co řeknu já? Jako ostatní mluvit nemohu a řeknu-li, že souhlasím s demonstranty, půjdu odsud s želízky na rukou!“ Když se Čepička s líbezným úsměvem obrátil na mne, že by rád slyšel také můj názor, teprve v tu chvíli mi napadla správná odpověď: „Pane ministře, budete překvapen“. To vzbudilo napětí. „Hledáte-li viníka sletových demonstrací," pokračovala jsem, „řeknu vám, kdo je ten viník." Hora, sekční šéf i ostatní se napnuli jako struny a já jsem pokračovala: „Viníkem je tajná státní policie." Hora vyskočil a všichni byli napjati, jak to vysvětlím. Pokračovala jsem klidně dál: „A co se vlastně stalo?" Opakovala jsem pak totéž, co jsem už řekla členům vlády hned po prvním volání žákyň. „Nic se nestalo, kdybyste mne byli nechali, byla bych to druhý den dětem řekla, že tam president Beneš není a bylo po volání. Místo toho jste nám prošpikovali šatny, seřadiště, ubikace a všechno tajnou policií."

Na to vyskočil Hora: „To není pravda, žádná tam nebyla." „Sama jsem jednoho vykázala ze seřadiště." „To nebyl náš člověk." „Ukázal mi odznak." „Ten byl falešný." „To tedy máte pěkný pořádek v tajné státní policii, když vám lidé běhají po ulicích s falešnými odznaky." Na to policejní ředitel přestal. „Do průvodu jste nám poslali falešné poradatele s falešnými páskami." „Žádné falešné pásky nebyly." Ted se vložil do hovoru také Bláha a prohlásil: „Ale vždyť víte, že jsme vám je dodali na váš rozkaz."

Výsledkem schůze bylo usnesení utvořit redakční skupinu, která sestaví prohlášení sokolské komise odsuzující viníky a jmenující všechny, kteří byli zjištěni jako jejich podněcovatelé. V té skupině byl František Bláha jediný sokolský člen; dále v ní byl Gustav Bareš a ještě třetí člen, jehož jméno už si nepamatuji. Nečekala jsem od té komise nic dobrého, a proto jsem svolala ještě před schůzí předsednictva schůzku těch sokolských členů předsednictva, kterým jsem plně důvěřovala. Nebyl v ní ovšem ani Truhlář, ani Bláha. Radili jsme se, co uděláme, kdyby návrh, předložený skupinou, byl pro nás nepřijatelný a byl snad předsednictvem před tím přece jen přijat. Rozhodli jsme se, že v takovém případě musí resignovat celé předsednictvo.

Přes všechny tyto vážné události, o kterých ani cvičenci, ani veřejnost ovšem nic nevěděli, pokračoval slet zdárně dále. Tělocvičným vrcholem byl rej třiceti tisíc cvičenek, o kterém jsem již psala v předešlé kapitole, a ovšem hlavně cvičení žen s kuželi od Alice Runtové, což bylo poslední tělocvičné vystoupení XI. sletu. Silně ten

den přšelo. Sestry byly promoklé, zkřehlé chladem, halenky se jim lepily na těla; daly se však do cvičení tělem i duší. Slzy jim tekly po tvářích, zuby měly zaťaté, aby zabránily hlasitému vzlyku nad loučením se sletem, se Sokolstvím, se vším, co vneslo do jejich životů tolik krásy a tolik štěstí. To nebylo cvičení, to byla bohoslužba a jejich zanícení a rozehvěnění se přenášelo na tribuny. Čtvrt miliónu diváků sledovalo jejich pohyby se zatajeným dechem, pilo očima krásu, kterou vytvářely a svíralo rty bolestí nad jejich odchodem. Ve vzduchu visela otázka: „Kdy se zase sejdeme? A co bude mezi tím?“ Proto to hrobové ticho ihned po doznění hudby a pak ta bouře nadšení, hrozící zbořit tribuny. Sestry musely cvičení opakovat! Poprvé v dějinách sletů se stalo, že se skladba ihned po dokončení opakovala. Vynutili si to ovšem diváci. Byl to poslední a nejsilnější dojem tělocvičné části sletu.

Sletové scény a dožínky

V programu XI. sletu chyběla zmínka o sletové scéně, která byla do té doby už od V. sletu považována za neodmyslitelnou součást sletových programů. Vlastní důvod k rozšíření sletových programů o divadelní scény byl hospodářský. Stavba tribun vyžadovala značného finančního nákladu, který měl být uhrazen výnosem vstupenek za několik dní. Bylo tedy uvažováno o zvýšení atraktivnosti programu také mimo sokolské kruhy; a to bylo úkolem takové divadelní scény. K tomu se tiše a nenápadně připojily důvody ideové a výchovné. Sokolstvo chtělo scénou připomenout národu bývalou státní samostatnost a probudit v něm touhu po její obnově. To se znamenitě podařilo při prvních dvou scénách, ještě pod vládou Habsburků, v říši rakousko-uherské. Na V. sletu r. 1907 bylo námětem Žižkovo vítězství nad králem Zikmundem na hoře Vítkově, znázorněné šachovým zápasem. R. 1912 představovala scéna situaci v Aténách po bitvě u Marathónu, tedy příklad nepatrného národa řeckého, který se ubránil obrovské přesile. Obě tyto scény z dob rakouského poddanství byly významným příspěvkem k převýchově, ke snaze vychovat nemyslicí „Čehony“, otrocky poslušné rakouské občany, v bojovníky za svobodu.

Čehona byla lidová, posměšná přezdívká pro občany tohoto typu, odvozená z verše rakouské hymny „Čeho nabyt občan pilný“> která byla lidově zpívána: „Čehona byl občan pilný...“ Tato přezdívká žila ještě dlouho v letech první republiky.

První sletové scény ve vlastním státu navazovaly na předcházející, přispívaly k převýchově národa odbojového v národ státotvorný a pomáhaly překonávat dětské nemoci politických stran v nových poměrech.

Pátá scéna při IX. sletu r.1932 byla cele využita k osvětlení a přiblížení osobnosti a učení Tyršova. Ukazovala na jeho základ v antice, demokracii a vlastenectví antických států a doplňovala tak oslavu 100. narozenin zakladatelových. Při X. sletu nastal jakýsi zlom. Jakoby se byla vyčerpala generace architektů prvních sletových scén, kteří těžili ze zvláštní situace vytvořené právě sletem: rozsáhlé plochy davů živých účastníků a obecenstva kolem dokola. Soutěžní návrhy na scénu X. sletu většinou řešily scénu více méně jako divadlo a vítězný návrh, nazvaný „Budovat a bráňit“ dokonce požadoval vybudování zvláštního jeviště a vyřazení jedné celé a části bočních tribun z hlediště. Také už nebylo potřeba rozšiřovat program sletů. Za posledních 30 let se tělocvičný

program sletů tak rozrostl, že by se bylo stěží našlo dost času pro scénu. Byly tedy spojeny dva požadavky jedním řešením: pro scénu bylo vybudováno jeviště na menším, tzv. Masarykově stadionu a scéna byla zařazena do pozdních večerních hodin. Byla tak úplně odtržena od sletu.

I přitažlivost scén jako divadla byla už nahrazena postupným vývojem prostných, které stále měnily obraz cvičiště a nakonec rej 30ti tisíc žen byl sám dokonalou sletovou scénou. Když jsme tedy připravovali program XI. letu, považovali jsme už scény za přežitek. Ale chybělo nám ve sletovém programu něco, co by vyjádřilo souvislost myšlenky a tělesné výchovy se svébytnou kulturou českého a slovenského národa, jak se jeví v jejich lidovém umění. Tak jsme došli k připojení dalšího sletového dne, věnovaného lidovému umění. Při hledání námětu mě zaujala myšlenka dožíněk, kterými v národě, do nedávná zemědělském, rodina i chasa oslavovala ukončení hlavních prací celého roku, žní, a děkovala hospodáři za jeho moudré vedení.

I my jsme sletem uzavírali období, tentokrát velmi dlouhé a nadmíru těžké, i my bychom měli poděkovat svému hospodáři - svému presidentovi, že nás vyvedl ze smrtelných nebezpečí. Sletový odbor přijal tuto myšlenku s nadšením a hned ji začal v hrubých rysech rozvádět. Básník Jaroslav Seifert sliboval, že napíše nejkrásnější verše svého života. Choreograf Národního divadla chtěl uvít věnec krásných mladých děvčat, která přinesou dožínkový věnec presidentovi do jeho lóže po rampě, která se musí přes noc postavit. Snili jsme o obrovské vlajce, která se snese na sletišťe odněkud z oblaků, viděli jsme v duchu, jak se nakonec připojí všechno obecnstvo z tribun, jak vnikne na cvičiště, spojí se s představiteli scény a jak obecnstvo odtančí do města a bude tančit - až do rána bílého - jak to chce slovácká písnička.

Zájem o účast přesahoval potřebu. Vedoucí tanců si pochvaloval, jaký nádherný materiál mu přichází v sokolských cvičenkách, inteligentní a uvědoměle spolupracující. Tiskly se dožínkové šátečky s dožínkovým věncem, které měly oživit tribuny. Nadšení se stupňovalo tak jako v tělocvičnách. Prvního ledna 1948 byly tělocvičny uzavřeny novým přihláškám, podle starého usnesení se odmítaly t. zv. Sletušky; členové, kteří chtěli cvičit na sletu, aniž prošli celou řádnou přípravou, nebyli 1. ledna už vůbec připuštěni k sletovému nácviku.

Radostná nálada stoupala, až do zimních sletových her. Přišel puč a všechno se změnilo, zhaslo nadšení pro dožínky - nemáme hospodáře, kterému bychom měli za co děkovat. Zájemců ubývalo, program byl seškrtán. Ani slet už nemohl být tím, čím byly slety minulé, ačkoliv byl vytoužen jako žádný předtím.

Reicin

„Generál“ Reicin měl na starosti zpravodajskou službu. Bylo to jméno, ze kterého šel strach, neboť se vědělo, že jeho ústy mluví Moskva. Byl to obyčejný „kmán“, ze kterého komunisté udělali postupem času generála a on dělal, co mu nařídili. Později byl spolu se Slánským a ostatními vedoucími strany postaven před soud a popraven. Komunisté se tak zbavovali nepohodlných lidí.

Reicin si mě jednou zavolal na kobereček, v souvislosti s dožínkami. Dožínky měly být po skončení sletu; v úterý byl průvod a den po průvodu měly být dožínky jako

jediný program. Sokolové tam měli sice také něco dělat, ale hlavní byly národopisné skupiny z rozmanitých krajů. Mělo to být zakončení sletu, na další den byl stanoven den armády, protože slet není jen záležitostí Sokola, ale celého národa. Řekla jsem mu, že to nejde, protože po armádě se nedá na cvičišti už nic dělat. Jezdí tam s tanky, což poškodí cvičiště natolik, že už žádné cvičení se nedá provést. Když však trval na tom, že to tak musí být, navrhla jsem, že tedy dožínky škrtneme. Už jsem v duchu jákala, ale to on zase nechtěl. Nakonec ustoupil s tím, že se dožínky nikde nebudou oznamovat jako zakončení sletu, což bude armádní den. Já za to ručím, že se to nikde nebude oznamovat. Řekla jsem, že já to nikde povídat nebudu, ale že nikomu nemohu zavřít ústa. A s tím jsme se rozešli.

Jelikož jsem s dožínkami neměla co dělat, byla jsem jako divák na tribuně. Noví vedoucí dožínek, dosazení po puči, pro mě poslali, abych přišla na velitelský můstek, protože mají připravené skupiny a nevědí, jak je dostat na cvičiště. Měli jsme tam dokonalý telefonní systém, tlapače a všechno možné, ale oni si ani nedali práci, aby si prostudovali všechna tato zařízení. Už mne z můstku nepustili, prosili, abych tam zůstala, že budou ještě potřebovat moji pomoc. Po skončení vystoupení hudba hrála k odchodu, ale cvičící se nehnuli, chtěli, abych přišla mezi ně. V té době bratři, kterým jsem říkala „armáda bez vůdce“, už měli komunistického náčelníka, a kde jsem se mezi nimi objevila,

nosili mě na ramenou; to chtěli udělat také po dožínkách. Představte si, jak bych asi byla dopadla, byla jsem odpovědná Reicinovi. Když už jsem si nevěděla rady, ohlásila jsem do mikrofonu: „XI. slet skončil, ať žije XII. slet!“, a zmizela jsem z můstku.

Jihoslované

Bylo to právě ve dnech sletu, kdy se situace a zdánlivá jednota v rodině sovětských satelitních režimů porouchala Titovým rozchodem s Kominformou. Početná výprava Jihoslovanů už byla v té době na cestě do Prahy. To byla zlá situace pro loutkovou vládu, která nesmí myslet a nedostala včas rozkazy z Moskvy. Návštěva byla přece sjednána vládou jako důkaz nerozborné pevnosti satelitní soustavy lidových demokracií. Vláda vypracovala podrobné pokyny o vítání a počtách poddaným velkého Tita. Co teď?

Nikdo se neodvážil něco měnit na instrukcích, poslušně vypracovaných podle nařízení Moskvy. A tak se stalo, že zástupci odbojového Tita byli vítáni se stejnými počty, jako zástupci států věrných Moskvě. Národ, který nemusel čekat na rozkazy z Moskvy, si našel odpověď na změněnou situaci okamžitě: Okázalou přízní k Jihoslovanům vyjadřoval svůj souhlas s jejich odbojem. Kdekoliv se Jihoslované objevili, volalo se „Zdrávo Tito!“ Vláda to nemohla zakázat, protože to bylo přesně v duchu včerejších rozkazů z Moskvy.

Korunu situaci však nasadil náčelník. Měl přece rozkaz vyjít Jihoslovanům všemožně vstříc. Nemohl tedy odepřít jejich vůdci požadavek, aby vystoupili v den průvodu. Chyba byla v tom, že už vystoupili jednou předtím, kdežto sovětské družstvo, které mělo podle vládního rozkazu určeno své vystoupení na průvodový den a tedy si nestěžovalo, zůstalo u jediného vystoupení. Bylo zle. Chudák soudruh náčelník měl nejlepší vůli to protektorům nahradit o sletových dožínkách, ale na neštěstí den před tím přšelo, sletové cvičiště, připravené pro tělocvik a ne pro akrobacii, rozmoklo a vedoucí sovětského cirkusu odmítl vystoupit.

Další chybu, kterou náčelník udělal, vlastně zavinila komunistická poslušnost.

Rozkaz zněl jasně: Jihoslovanům vyjít ve všem vstříc! Když vedoucí Jihoslovanů žádal, aby směl promluvit před jejich vystoupením, náčelník mu vyhověl; nemohl totiž chudák tušit, že vedoucí pronese dlouhou řeč na obhajobu Titova odboje proti Kominformě! A vláda i s presidentem (Gottwaldem) to musela vyslechnout i s potleskem, kterým za to obecenstvo řečníka pochválilo.

Průvod

Když na XI. sletu prošel Prahou průvod dorostu a pověděl s upřímností vlastní mládí své skutečné přesvědčení, nastal poplach v policejním štábu. Tušili, co mohou očekávat od průvodu členstva. Do schůze sokolské komise Národní fronty, která měla zabezpečit hladký průběh členských dnů, přišel policejní ředitel Hora s prohlášením: „Průvod je zabezpečen. Dodali jsme městskému rozhlasu hesla a písně, které budou nepřetržitě vysílány po celé cestě průvodu uličními tlampači a rozhlasovými auty.“ Ministr Čepička ho pochválil za prozíravost.

Avšak hlas lidu v průvodu XI. sletu byl tak silný, že přehlušil všechny tlampače a naprosto umlčel hlas policejních vládců Prahy. Tehdy se v pražských ulicích a na Staroměstském náměstí ukázalo, že Sokolstvo je stále ještě mluvčím národa, tam jsme se přesvědčili, že stále ještě je obojí jedno tělo, jedna duše. Tam jsme poznali, kolik nás je a jaká je v nás síla a odhodlání. Tady pochodoval celý národ, od dělníka po intelektuála, od zapadlé horské vesnice přes průmyslová střediska až po hlavní město. Češi, Moravané, Slováci, Slezané. Šel přes bezmocný řev amplionů, přes zoufalé úsilí policie, přes kordony konfidentů, přes uměle nasazené bojůvky, šel bez vůdce, veden jen svým přesvědčením nejlepším a nejspolehlivějším vůdcem. Těžce duněl jeho krok historickým náměstím, temně, jako vzdálená bouře zněl jeho hlas, když se nakonec všechna hesla slila do jediného jména, které se stalo symbolem: Beneš, Beneš, Beneš.

Policie i s kordonem konfidentů byla bezmocná. Kde se pokusila zakročit, narazila na takovou jednotu, že proti ní nic nezmohla. Několikrát se pokusila zatknout několik Sokolů v průvodu. Obecenstvo však prolomilo průvod a zatýkané zachránilo.

Ze slavnostní tribuny na Staroměstském náměstí bylo vidět vzadu v Pařížské třídě les amerických praporek nad hlavami průvodu. Policie spěchala naproti a snažila se praporky zabavit; vytáhla sice několik lidí z průvodu, ale nemohla odvést všechny; a vlajky zatím zmizely v rukávech. Teprve za Gottwaldovou tribunou vyletěly z rukávů a mávaly vstříc zahraničním hostům na sousední tribuně. A vzadu nové moře vlajek. Asi 160 bratrů a sester bylo pozatýkáno, ale to nemohlo zastavit ostatní. Z Pařížské třídy na náměstí hřmělo volání a hromadné skandování hesel, od vchodu na náměstí mrtvý klid. Řada za řadou šla mlčky, s odvrácenými nebo sklopenými hlavami, a když se za tribunou hlavy zvedly, v mnohém oku byla slza zahanbení a pokoření. Většina praporů spočívala klidně na ramenou praporčků, nebo stála hrdě vztyčená v toulcích a sklonila se teprve před hrobem Neznámého vojína.

Až tam bylo ticho, ale pak se hlavy zvedly a ze sevřených řad zněly pozdravy a hesla odhodlání. A s pobořených starobylých domů kolem náměstí, z jejich oken, říms, arkýřů a střech, odevšad to hřmělo a slévalo se s hlasy proudů, zaplňujících náměstí: Beneš, Beneš...

To už nebyla demonstrace, to byl odhodlaný vzdor, to byla přísaha. To byla řeč XI. sletu, kterou promluvil za porobený národ k celému světu. Ve jménu Benešově vyjádřil všechnu svou víru, víru v ideály, pro které tento Masarykův žák pracoval a bojoval, víru ve svobodu a demokracii, víru v konečné vítězství pravdy. A s vírou odhodlání za tyto ideály bojovat a znovu si je vybojovat. To je odkaz XI. sletu!

OLYMPIJSKÉ HRÝ V LONDÝNĚ

Prosincový výbor 1945 schválil návrhy obou cvičitelských sborů, aby ČOS vyslala družstva k olympijským hrám, plánovaným na rok 1948 v Londýně.

Bylo to rozhodnutí stejně odvážné jako XI. slet. Bylo za námi téměř pětileté přerušení veškeré organizované tělovýchovné činnosti. Věděli jsme, že jednotlivci si našli cestu do tělocvičen v Dělnických tělocvičných jednotách, ve sportovních klubech, v soukromých školách, kde se dalo. Ale mohl to být jen malý zlomek celkového počtu cvičenců, protože prozrazení nezákonné činnosti v protektorátě byla velmi nebezpečná věc. Materiální podmínky byly velmi nepříznivé, sokolovny byly v některých místech poškozené válkou nebo zanedbanou péčí, nářadí odcizené nebo poškozené a byl naprostý nedostatek materiálu k nápravě škod všeho druhu. Hlavně však u mužů byly cvičitelské sbory zbavené nejlepších vedoucích na všech úrovních, v jednotách i v župách, ale nejvíce v ČOS. Přesto obě náčelnictva a cvičitelské sbory se vrhly do práce s odhodláním čestně se závodů zúčastnit.

Pořádání závodů v tělocviku na O.H. bylo právo a zodpovědnost Mezinárodní tělocvičné federace FIG, říkali jsme jí fiž - Fédération internationale de gymnastique - ta ale zase musela respektovat programy olympijského výboru, který měl pro atletiku zvláštní vedení v Mezinárodním atletickém svazu. Tělocvičné závody při O.H. nesměly tudíž obsahovat atletické disciplíny a ty bývaly velmi často jazýčkem na váze ve prospěch Sokolů.

Pravidelný sled O.H. byl přerušen druhou světovou válkou. Poslední předválečné hry se konaly roku 1936 v Berlíně - 12 roků nebyly tedy žádné olympijské závody. Po Berlínu měly být O.H. v Japonsku v roce 1940. To už ale bylo Japonsko zapleteno ve válce ve východní Asii, a proto byly závody odvolány. Měla jsem na to památku z poslední schůze Mezinárodního olympijského výboru při příležitosti X. sletu v Praze, kde japonští delegáti rozdávali účastníkům vzorky olympijských medailí, zobrazujících slunce na půl v oceánu. Tato památka zůstala v mém psacím stole, zabaveném po mém odchodu. V roce 1944 byl již svět v jednom plameni.

Válka také přerušila spojení mezi bývalými representanty, kteří se už osobně znali. Vědělo se jenom, že zemřel předseda Mezinárodní tělocvičné federace, hrabě Adam Zamoyski, já jsem věděla, že Jadwiga Zamoyská, náčelnice, žije v nějaké vesnici u Zakopaného v Tatrách a vydělává si na živobytí pletením svetrů.

Náměstek předsedy, hrabě Goblet d'Alviella z Bruselu, svolal přežívající členy výboru k první schůzi do Ženevy na velikonoce roku 1946. Československo mělo ještě všechny tři delegáty předválečné. Členy výboru byli pokladník Vladimír Miller,

místopředseda technické komise mužů Klinger a místopředsedkyně ženské technické komise, Provazníková. Zdálo se tedy, že zastoupení nebude mít žádné problémy. Nemysleli jsme na to, že delegáti museli projet do Švýcarska přes Rakousko, které ještě v té době bylo obsazeno spojeneckými armádami. Bylo jednoduché řešení - letět - ale Miller za nic nechtěl svolit k letu, tak se bál. Nezbylo, nežli sehnat průjezdní visa: americké, sovětské, britské a návštěvní visum švýcarské, tedy 4 visa a čas byl krátký. Protože jsem jako jediná z delegace znala trochu anglicky, žádali mě bratři, abych vedla všechna jednání. Začala jsem s americkým konzulátem, který jsem považovala za nejsnadnější. Americké okupační úřady tenkrát zastupoval nadutý mladý Američan, chovající se ke všem žadatelům jako k chudým příbuzným. Když jsem žádala o urychlené vyřízení naší žádosti, kategoricky to odmítl a sdělil mi, že to bude až po velikonočních svátcích. Vysvětlovala jsem mu, že jde o mezinárodní schůzi, že po svátcích bude už po schůzi, ale on trval na svém a víc se mnou nechtěl mluvit. Naštěstí jsme měli od Jana Masaryka příslib, že kdykoliv bychom měli potíže se získáním letenky, nebo jakékoliv potíže pro delegaci ČOS, máme zavolat jeho kancelář, jeho sekretář má pokyny ve všem pomoci a vyhovět. Obrátila jsem se tedy na Masarykova sekretáře o pomoc a šla jsem k přednostovi amerických okupačních sil podruhé. „Ugly American“ byl rozrušen, že taková maličká země se opovažuje jemu, Američanovi, předpisovat nebo radit, co má dělat. Vyhovět ale musel a tak mi řekl, že visum dostaneme v sobotu ráno u vrátneho velvyslanectví, v den našeho odjezdu. Marně jsem mu vysvětlovala, že potřebujeme ještě další visa, která v sobotu už nemůžeme dostat, trval na svém a byl konec rozhovoru. Byla to bezvýchodná situace. Nakonec se nám podařilo Millera přemluvit, aby letěl. Teď jsme ale potřebovali letenku a tu jsme nemohli dostat, protože zbýval jen den nebo dva do odletu. Znovu jsem se obrátila na Masarykovu kancelář, ta opatřila letenky a já jsem šla potřetí k „ugly American“, aby nám vrátil pasy. Tak jsme mohli ještě včas opatřit visum a dostali jsme se do Ženevy včas.

První schůze Mezinárodní tělocvičné federace byla tristní: chyběl nejenom předseda, hrabě Zamoyski, náčelnice Jadwiga Zamoyská, ale chyběli zástupci všech slovanských zemí, protože ty všechny byly na cestě sovětské armády od Stalingradu k Berlínu. Kudy prošla Rudá armáda, tam bezohledně zrazoval Sovětský svaz ujednání z Jalty, že v každé osvobozené zemi budou zabezpečeny svobodné volby. Všude dosazoval připravené komunistické vlády, které mimo jiné rušily sokolské svazy a místo nich tvořily „fyskulturu“ podle sovětského modelu, pod státním dozorem. Ty všechny nebyly ve spojení s mezinárodní organizací.

Předsedou Mezinárodní tělocvičné federace byl zvolen hrabě Goblet d'Aviella z Bruselu, pokladníkem znovu Vladimír Miller, náčelníkem francouzský Švýcar pan Hugenin a náčelnicí Marie Provazníková. Předseda a předsedkyně technických komisí byli pověřeni úkolem připravit O.H. v Londýně na srpen 1948. Vedle XI. sletu to bylo značné zatížení nejen pro mne, ale i pro celé náčelnictvo ČOS. To totiž správně, demokraticky, chápalo mezinárodní funkci nejen jako úkol jednotlivce, ale také jako úkol organizace, kterou tento jednotlivec zastupuje. Náčelnictvo žen ihned utvořilo olympijskou komisi a zvolilo do ní sestru, které měly již zkušenosti v mezinárodním závodění a které také rozuměly vrcholnému výcviku tělocviku na náradí.

Ve všech zahraničních svazech jsme viděli, že i tam, kde členství bylo omezeno pouze na ženy, byli cvičitelé, vedoucí, soudci i činovníci, vesměs muži. Sokolské

pracovnice se snažily uvést mezinárodní závodění žen v soulad s Tyršovým pojetím tělocviku jako prostředku k výchově, tedy jako tělesnou výchovu. Dařilo se jim to až do druhé světové války, dokud měly vedení ve svých rukou a většina ostatních národů jim je svěřovala jako nejschopnějším. Po druhé světové válce, kdy ze slovanských národů zůstalo jedině Československo, vyvstala otázka, jak se za posledních 10 let, t.j. za doby válečné, vyvíjel tělocvik v ostatních národech. O tom jsme neměli téměř žádné informace.

Svolala jsem technickou komisi žen do Amsterdamu. Mezi přítomnými ovšem chybělo Německo, které nebylo po druhé světové válce do FIG přijato pro svou válečnou vinu. Podle mé paměti a pramenů mně dostupných se zdá, že olympijské hry v Berlíně v roce 1936 byly do té doby jedinou účastí Německa na mezinárodních tělocvičných závodech. Až do roku 1934 nebylo Německo členem FIG, nevím z jakého důvodu.

Při mezinárodních tělocvičných závodech v Budapešti roku 1934 se Německo přihlásilo za člena FIG, bylo přijato a hned na to dostalo v olympijském výboru příznáno uspořádání O.H. v Berlíně v roce 1936.

Ukázalo se, že v některých svazech se ženský tělocvik vyvíjel podobně, jako v Sokole. Byla to zejména snaha o zženštění pohybů jak v prostných, tak na náradí a obrácení pozornosti k drobnému náčiní. Při posuzování závodních výkonů byla také větší váha kladena na provedení výkonů a nikoliv výhradně na jejich nesnadnost. Velmi dobře jsme si rozuměly se zástupkyněmi Francie, Švédská a zejména Holandska. Osobně jsem se spřátelila a později snad všechny členky náčelnictva ČOS s holandskou delegátkou paní Van der Most. Pozvaly jsme ji pak několikrát do ČSR k uspořádání zvláštní cvičitelské školy pro cvičení prostných a s náčiním. Pomáhala také ve výcviku našeho družstva. Při jedné z těch škol jsme uspořádaly ve Vinohradském divadle zvláštní večer se sólovým vystoupením paní Van der Most a několika družstev také ve cvičení s náčiním.

Výhodou tenkrát bylo, že u dospělých bylo zavedeno a vžilo se rozdělení cvičenců a cvičební látky nejen podle věku, nýbrž také podle dosaženého stupně výcviku. Následkem toho jsme mohly vypsát závody žen IV. stupně výcviku, tedy středního oddílu, už začátkem února a podle jejich výsledků byly vyspělejší cvičenky zařazeny do župních výcvikových středisek. Zkoušky zdatnosti potom rozdělily všechny ostatní cvičenky a ty nejlepší, postoupivší do V. stupně, byly zařazeny do zvláštních výcvikových středisek olympijských v krajích. Dalším systémem závodů pak byly z těchto středisek vybírány závodnice do dvou zemských středisek, až nakonec zbylo 12 cvičenek, které se připravovaly na vlastní O.H. Poslední společný nácvik byl už samozřejmě a bez námitek mimo Tyršův dům, na státním cvičišti v Nymburce. V té době už I. družstvo mužů se připravovalo mimo ruch a napětí, které panovalo ve sletové době v Tyršově domě.

Konec sletu také znamenal konec mého bezpečí. Ale byla tu ještě jiná možnost úniku. Komunisté mi nemohli odepřít výjezdní doložku na cestu na olympijské hry, ve kterých jsem měla řídit tělocvičný závod žen. Při světové publicitě O.H. by to bylo vyvrátilo jejich tvrzení, že v ČSR šlo o pouhou změnu vlády z vůle většiny. Na to jsem spoléhala. Měla jsem platný pas do konce roku a poslala jsem jej už v květnu na ministerstvo vnitra, aby mi jej doplnili povolením k výjezdu. Když se pas nevracel, chodila tam moje sekretářka napřed jednou týdně, potom ob den a nakonec každý den.

Už jsem měla koupenou letenku do Londýna a výjezdní doložka ještě nebyla a pas také ne. Dostala jej má sekretářka těsně před zavřením úřadů, den před mým odletem do Londýna, Hned jsme telefonovaly visovému oddělení anglického konzulátu a dostaly jsme odpověď, že ještě nezavřeli, že mají rozkaz čekat, až přinesu pas a oni vyhotoví návštěvní visum pro Anglii. Nevím, jak anglický konzul k tomuto rozhodnutí došel, neznala jsem ho a také jsem ho o to nežádala. Musel tedy zakročit někdo, kdo viděl do komunistické hry. Bylo jasno, že komunisti počítali s tím, že už nestihnu visové oddělení anglického konzulátu, a že budou moci oznámit světu, že jsem neodletěla na O.H., protože jsem neměla anglické visum. Bud jak bud, to se jim nepodařilo.

Navečer před mým odletem svolal Čepička schůzi tak zvané sokolské komise Národní fronty, asi třikrát mi telefonoval, aby se ujistil, že opravdu do schůze přijdu. Slíbila jsem to a opravdu jsem měla v úmyslu do schůze jít, jako do všech předešlých. Když jsem se však vrátila do Tyršova domu, oznámili mi tam, že v Brně nechtějí dát úřady výjezdní povolení závodnici, která byla ohlášena jako členka čs. závodních družstev pro lehkou atletiku. Volala jsem tedy Brno. Byla jsem tenkrát, vzhledem k novému zákonu o sjednocení tělesné výchovy, nejvyšší vládkyní pro všechny sporty, tedy i pro lehkou atletiku. Na spojení s Brnem jsem čekala plné dvě hodiny - tenkrát bylo takové čekání normální. Když jsem takto ztratila dvě hodiny posledního večera, řekla jsem si, to už musí být po schůzi a nemá význam tam chodit, Neměla jsem ještě sbaleno a tak jsem se rozhodla, že to učiním. Ráno jsem se zastavila v kanceláři jednoho účastníka té včerejší schůze a ten mi řekl, že jsem měla dobrý čich, když jsem nepřišla. Čepička mě v té schůzi obvinil jako původce všech sletových demonstrací a prohlásil mě za nepřítel komunistického zřízení číslo jedna.

Na letišti jsem teprve zjistila, že se mnou poletí dr. Klinger. To už jsme se spolu nehněvali. Když jsme se vraceli o velikonocích 1946 ze ženevské schůze FIG, navrhl mi Klinger, abychom zakopali válečnou sekýru. Odpověděla jsem mu, že nemám co zakopávat, protože proti němu nic nemám, co bylo mezi námi, byly jen jeho útoky a moje obrana. Když teď není náčelníkem, nemůže mi uškodit a já nemám důvod se bránit.

Když jsme přiletěli do Londýna a visový úředník se mně ptal, jak dlouho hodlám v Anglii zůstat, Klinger stál za mými zády a poslouchal, co řeknu. Musela jsem říci, že tam zůstanu několik dní po O.H., už nevím, jak dlouho. Musela jsem letět do Londýna dříve než družstvo, abych dokončila poslední přípravy pro závody, zrevidovala přípravy, viděla všechna družstva a zjistila, že správně vykládají závodní řád a závodní sestavy. Prostě abych zabezpečila všechno, co bylo k závodům potřebí. Proč tam vlastně letěl Klinger, nevím. Nehnul se ode mne, dokud nepřijela celá výprava. Jednou po večeri se ale uchýlil do soukromí a anglická delegátka a jednatelka technické komise žen, miss Taylorová, se mě zeptala, jestli se vrátím domů. Když jsem řekla, že ne, dala mi papírek s adresou a telefonním číslem dr. Brownové, která mi nabízela zaměstnání v Panzer koleji, jejíž byla presidentkou.

Druhý den jsme se šli s Klingrem ohlásit československému velvyslanci, na jehož jméno si už nevzpomínám. Byl to příjemný člověk, sokol, na první pohled budil důvěru. Měl právě návštěvu, museli jsme tedy počkat v sousední místnosti. Klinger se dal do řeči s úředníkem, já s úřednicí. Byla to také sokolka a hned se ptala: „Vrátíš se domů?“ Zavrtěla jsem hlavou. „Proboha, tady to neříkej!“, ale už to bylo venku a rozuměly jsme si dobře. Velvyslanec nás přijal vlídně, s úsměvem, bratrsky. Klinger na

něj vyhrkl, že žádáme, aby vzal na vědomí, že se nechceme setkat se žádnými exulanty, že dal vrátnému v hotelu příkaz, aby žádnou takovou návštěvu k nám nepouštěl. Vyslanec zkameněl, zchladl, tohle od nás nečekal, to bylo jasné. Jinak minula návštěva společensky bezvadně. Velvyslanec zůstal v úřadě ještě nějaký čas, ale brzy resignoval, patrně chtěl získat čas, aby se pro exil nějak připravil.

Po zkušenostech z O.H. v Berlíně jsem doporučila uspořádat bezprostředně před závody krátkou soudcovskou školu pro všechny přihlášené soudkyně. Naše družstvo ochotně slíbilo, že udělá zkušební materiál pro účastnice tohoto kursu. Nebylo to právě ve prospěch družstva, ukazovat předem slabiny a přednosti příštím soudkyním, ale bylo důležitější zabezpečit spravedlivé soudcování a spravedlivý průběh závodu, nežli vítězství našeho družstva. Dala jsem tedy k tomu souhlas. Jedna z našich závodnic předvedla přeskok přes koně téměř dokonale a maďarská soudkyně, kterou jsem znala jako jednu z nejlépe odborně vzdělaných učitelek a cvičitelek maďarských a vůbec v celé technické komisi žen, dala za něj asi sedm bodů. Když jsem se jí zeptala, za co strhla ty tři body, nedovedla to odůvodnit, neměla ponětí o pravidlech. Viděli jsme, že to, co jsme považovaly u některých soudkyň za špatnou vůli, byla ve skutečnosti naprostá neznalost soudcování. Neznalost rozdílů v hodnotách a v ocenění nesnadnosti a provedení jednotlivých prvků.

Družstvo přijelo později a bylo vedeno profesorkou Kněnickou, militantní komunistkou, která byla prohlášena za vedoucí celé československé skupiny závodnic i soudkyň. Proti tomu se nedalo protestovat, resignovala jsem v poslední schůzi předsednictva ČOS před svým odjezdem a nová náčelnice nebyla dosud zvolena. Nová vedoucí už také nemohla nic změnit, protože závodní přihlášky už byly odeslány a tam byly pod mou pravomocí. Závodní družstvo i soudkyně zůstaly jednotná sokolská skupina, jen jedno se změnilo. Vedoucí družstva nebyla Nora Budeusová, která je dva a půl roku připravovala s velkým úspěchem, nýbrž Vlasta Děkanová, která získala na světovém mistrovství FIG v Praze v roce 1938 titul světové mistryně v ženském tělocviku. Byla odchovanka staré školy, vychována ještě mužskými cvičiteli a závodníky a neprošla vývojem, usilujícím o zženštění tělocviku žen. Měla velikou sílu a odvahu, ale byla tvrdá, její pohyby neměly měkkost, ladnost a vnitřní rytmus, o který bylo usilováno zejména po zřízení náčelnictva žen po první světové válce. Proto se už ani nezúčastnila vyhledávacích závodů pro londýnské olympijské družstvo a byla jenom asistentkou vedoucí.

Jak se k tomu dostala? Jednoho dne přišla mezi nás a ohlásila: „Tak už jsem tam taky.“ „Kde?“ „No ve straně.“ „Proč?“ „Dali mi přihlášku na stůl.“ Stala se tedy komunistkou nikoliv z přesvědčení nebo z kariérismu, věděla, že její sláva už pominula; bylo to jen ze slepé poslušnosti k vrchnosti. Komunisté však viděli v její přihlášce veliký úspěch a snažili se vytěžit z něj co nejvíce pro propagaci mezi neinformovanou veřejností. Ted měli tady komunisti světovou mistryni v ženském tělocviku a tím také patřičně, propagačně mávali.

Vyvrcholilo to tím, že na mně žádali, abych ji zařadila do olympijského družstva, několik týdnů před vlastním závodem! Tehdy už cvičilo jen 12 sester a z toho ty dvě poslední jsme udržovaly jenom proto, kdyby snad v poslední chvíli některá závodnice utrpěla úraz, nebo onemocněla. Chtěli, abych pro ni udělala místo vyřazením cvičenky, která se zúčastnila celé namáhavé přípravy, možná po léta, a která získala právo na účast v družstvu několika závodů, Marně jsem jim vysvětlovala, že její účast by

družstvo v každém případě poškodila. To na komunisty neplatilo. Ani v nářadovém tělocviku už by nezískala tolik bodů jako poslední náhradnice, protože byla nová hlediska pro posuzování a jí chyběla poslední průprava. I jako náhradnice by poškodila výsledek společného vystoupení družstva s kuželi, ve kterých by byla skutečně velkým kazem celkového výsledku. Nic na ně neplatilo, musela jsem tedy použít svou nejsilnější zbraň. Prohlásila jsem, že jako předsedkyně technické komise FIG nepřipustím už žádnou změnu přihlášek. Družstvo bude cvičit v tom složení, ve kterém bylo přihlášeno Obcí sokolskou a přijato technickou komisí žen FIG. Ustoupili tedy natolik, že na mně žádali, abych ji prohlásila za vedoucí družstva. Byl to stejně nesmyslný a nespravedlivý požadavek. Vedoucí, která pracovala na přípravě závodnic dva a půl roku, měla nyní ustoupit jen proto, že se Vlasta přihlásila do komunistické strany. V zájmu celé světové organizace i v zájmu ČOS jsem potřebovala pro závody ty nejlepší soudkyně a Nora Budeusová byla vynikající. Řekla jsem ji tedy, že družstvo je tak dobře připraveno, že už se na něm nic nemůže zkazit, ustoupila jsem nakonec a přijala Děkanovou jako vedoucí družstva, a Noru tím uvolnila pro soudcování. Za to jsme však později drazé zaplatily.

Jednou z největších nadějí družstva byla Zdena Veřmiřovská z Kopřivnice, mnohem mladší než Děkanová, která prošla celou přípravou a celým posledním vývojem ženského tělocviku. Vynikala nejen výkony na náradí, ale i ve cvičení s kuželi, které jsme potřebovaly pro cvičení celého družstva. Povinná sestava na kruzích končila přemetem u předhupu. Tento výkon, nejtěžší ze všech povinných sestav, ovládala Veřmiřovská dokonale, její přemet byl provedený přesně v mrtvém bodě, takže z něho dopadla kolmo na žíněnku a při dopadu se ani nezachvěla. Absolutních 10 bodů, to bylo nesporné. Při závodu, když Veřmiřovská cvičila, všechno ostatní stálo, všichni sledovali její výkon. Děkanová stála vedle místa doskoku a ve chvíli, kdy Veřmiřovská končila svůj přemet a padala v přesné kolmici v seskoku, nastavila jí ruku, jako to při tomto cviku děláme začátečníkům, aby nepřepadli. Veřmiřovská musela ze vzpažení zevnitř připažit a při tom se dotkla paže Děkanové. Celý přemet a doskok byl ohodnocen při soudcování čtyřmi body; dotykem cvičence se zachráncem byly však tyto čtyři body ztraceny. Veřmiřovská dosáhla jen posledního místa v družstvu.

Ztráta čtyř bodů těžce ohrozila celkový výsledek družstva. Po skončení závodů na náradí mělo maďarské družstvo lepší bodový výsledek než československé. Všechno tedy záleželo na poslední části závodu a to bylo cvičení celého družstva s náčiním.

V této době už bylo jisto, že československé družstvo půjde do této poslední části závodů bez Elišky Misákové, jedné z velkých nadějí. Hned po příjezdu do Londýna oznámila Eliška, že má bolesti hlavy a jakousi ztuhlost v šíji. Nora, která měla zkušenosti z rodiny, hned upozornila na možnost nákazy obrnou (poliem). Tenkrát byla v Praze epidemie obrny, pro kterou ještě tehdy nebylo léku. Poslední den před odjezdem mělo družstvo volno s přísným zákazem nekoupat se ve Vltavě. Eliška neuposlechla, šla se svým snoubencem na vltavskou plovárnu. Lékař skutečně zjistil, že jde o obrnu. Hned dostala železné plíce, ale nemoc se horšila. Právě, když se družstvo připravovalo k poslednímu Číslu s kuželi, přišel posel z nemocnice se vzkazem, že se zdá, že se Eliška blíží ke konci, chce-li ji ještě její rodná sestra Miloslava - také členka družstva - vidět, abychom ji co nejrychleji dopravily do nemocnice. Družstvo bylo připraveno k nástupu, nemohla jsem Miloslavu uvolnit, nemohla jsem to říct družstvu, které bylo ideální sesterský celek. Řekla jsem to jen Noře, která je doprovázela na

klavíru. Kdyby byla Nora neuměla skladbu tak dokonale z paměti, nebyla by ji asi zahrála, slzy jí tekly proudem, neviděla noty, neviděla družstvo. Dokonalé provedení skladby bylo oceněno deseti body! K slavnostnímu prohlášení vítězů nastoupilo pak Československé družstvo se smutečními páskami a s praporem zahaleným černým flórem.

Příští den, v neděli, byl uhašen olympijský oheň a sestra, kterou nemohu jmenovat, mi oznámila, že vedení čs. výpravy se usneslo, že družstvo zůstane v Londýně přes kremaci. Jí bylo uloženo, aby se za všechny rozloučila při kremaci s Eliškou Misákovou. Ujistila jsem ji, že mluvit nebude, protože Eliška zemřela uprostřed závodů za československou vlajku v nejtěžším závodě světa a za to jí tedy patří rozloučení její nejvyšší velitelkou a tou jsem dosud já.

Těsně před prohlášením vítězů mi někdo přinesl vzkaz dr. Klingera, že mám odletět v pondělí, a že má pro mne letenku. Odmítla jsem přijímat vzkazy. Na to se mne zeptal v neděli, při zakončení O.H. člen vedení, na jehož jméno si již nepamatuji, vím-li že mám odletět s Klingerem. Řekla jsem, že mi Klinger něco vzkazoval, ale já jsem odmítla vzkazy přijmout. „Ale odletíte s Klingerem“. „Neodletím.“ „Znamená to, že nechcete odletět?“ „Chci odletět, ale až já budu chtít, ne když mi to někdo nařídí.“ Po kremaci jsem oznámila hlavnímu vedoucímu čs. výpravy Františku Jeřábkovi, že neodletím ani s družstvem. To už bylo jasno, že vláda udělala Klingera osobně zodpovědným za můj návrat. Proto se chtěl vyhnout nepříjemné úloze nosiče mého odmítnutí a přenesl tento úkol na někoho jiného; byl jím nakonec František Jeřábek. Ukázalo se také, že několik členek družstva se také nechtělo vrátit. Těm prozradila jejich skutečná vedoucí, které si vážily a kterou měly rády, že byla na ni přenesena odpovědnost za návrat celého družstva. Připomněla jim, aby nezapomněly, že má dvě malé děti.

Drobných potyček s vedením výpravy bylo víc. Žádali mě a Klingera například, abychom ve volbách, konaných na schůzi výboru FIG, dali k dispozici své funkce ve prospěch Maďarů, aby zůstaly ve slovanských rukou. Na otázku, od kdy jsou Maďaři Slované, se trochu sice zarazili, až nakonec přišel někdo na to, že to jsou naši přátelé. Vysvětlila jsem jim, že FIG je demokratická organizace, kde se s funkcemi neobchoduje, a kde se také nedědí. Abych se pojistila pro nejhorší případ, odstěhovala jsem se z hotelu ještě před odjezdem družstva ke starostovi londýnského Sokola, Daňkovi. Od něho jsem se dověděla, že na recepci na rozloučenou s čs. výpravou nebyl pozván Sokol Londýn. Na můj dotaz velvyslanec odpověděl, že seznam hostů dostal od vedení výpravy. Vyhověl mojí žádosti, aby dodatečně telefonicky pozval činovníky Sokola Londýn. Chtěla jsem je mít na té recepci proto, abych se ujistila, že nářadí, na kterém se závodilo, zůstane Sokolu Londýn. Bylo zvykem ČOS, že kdykoliv se mezinárodní závody konaly v místě, kde byla sokolská jednota, nechalo se tam nářadí, které si družstvo přivezlo s sebou. Československé nářadí bylo totiž slavné, všechny národy chtěly závodit na vyhlášených Adamových výrobcích. Největší část nářadí zůstala v Londýně, ve správě starosty Daňka.

Před odjezdem jsem ještě svolala schůzi technické komise žen FIG a oznámila jim, že nemohu kandidovat na další volbu, protože se nevrátím do ČSR. Za svou nástupkyni jsem doporučila Noru Budeusovou. Byla zvolena jednomyslně, bez debaty, protože všichni znali a oceňovali její odborné vzdělání.

Ve středu, po odjezdu družstva jsem ještě navštívila dr. Ladislava Feierabenda,

bývalého člena čs. vlády v exilu, který mi byl neocenitelným rádcem, když jsem usilovala o získání amerického emigračního visa. S jeho manželkou Haničkou jsem udržovala přátelské styky občasné i po skončení studia a dokonce jsem jí přivezla nějakou maličkost od maminky, když jsem jela do Londýna. Proto jsem se na něho s důvěrou obrátila, když jsem nevěděla, jak se dostanu z Londýna do Ameriky, kde už jsem měla pracovní smlouvu. Amerika totiž měla tenkrát ještě kvótu na imigrační visa a v době O.H. bylo v Německu a v Itálii už tolik uprchlíků, žádajících o visum do Ameriky, že ti, kteří se přihlásili v srpnu jako já, měli vyhlídku na několik roků čekání.

Feierabendovi mě přivítali s otevřenou náručí, hledali mě totiž už od oběda, protože sami byli stále voláni žurnalisty, chtivými zpráv o mém odmítnutí návratu do ČSR. Dr. Feierabend mně odvezl k redaktorovi Josefu Jostenovi, v jehož bytě jsem pak měla první žurnalistickou konferenci. Byla jsem tedy politickým uprchlíkem. Druhý den byla tato zpráva ve všech světových novinách a svět tedy byl informován, že převrat v Československu nebyl z vůle národa, nýbrž že to byl puč.

DOZNÍVÁNÍ

Po skončení sletu už nic nebránilo straně a vládě, aby ukázala svou moc. Zatýkáni začalo vlastně už při cvičení žactva, kdy cvičitelé byli zatýkáni hned, jak prošli odchodovou branou cvičiště. Byli zatýkáni i bratři, kteří vůbec nebyli na sletu v Praze, pro podněcování k demonstracím. Z podněcování k demonstracím byla obviněna také tehdejší karlínská náčelnice, která z obavy o moji bezpečnost prosila členky své jednoty, aby při průvodu mlčely. Zatýkáni bylo tak rozsáhlé, že se konečně začaly otvírat oči i těm, kdo věřili, že Sokol bude moci žít pod komunistickou diktaturou. Dnes se to může zdát mnohým neuvěřitelné, ale oni nevědí, že tenkrát jsme o praktickém komunismu nic nevěděli. Po celou dobu druhé světové války byl Sovětský svaz uzavřen známou železnou oponou. Nebyla vůbec žádná komunikace, žádný styk, nic jsme nevěděli o životě v Sovětském svazu a lidé v Sovětském svazu nevěděli nic o Západu.

První poučení o životě v Sovětském svazu jsem získala teprve na olympijských hrách v Londýně, když mě dr. Vidimský upozornil na knihu „I chose freedom“, kterou jsem si hned koupila. Byla to první anglická kniha, kterou jsem přečetla. Lidé, kteří prošli 20ti lety v Československé demokratické republice nemohli uvěřit, že by se v jejich vlasti měla opakovat hrůzovláda podobná té, kterou prožili pod Hitlerem. Mimoto se tenkrát věřilo, že druhá světová válka nebyla ukončena, a že k jejímu dokončení musí dojít. Při vstupu USA do války prohlásil totiž prezident Roosevelt, že USA neustanou v boji proti diktaturám a totalitě, pokud nebudou všechny bez rozdílu v Evropě vyhlazeny. Na tom se stavěla víra, že dojde k utkání armád - západní a východní - někde na Labi a nedošlo-li k němu tenkrát, dojde k němu v krátké době. Sama jsem ještě v dalších letech opatřovala československé demokratické učebnice z doby před protektorátem, které pak byly mikrofilmovány pro Library of Congress, aby po očekávaném vítězství nad komunismem byly čs. školy ihned zásobeny

demokratickými učebnicemi.

O tom, co se dělo v Praze po mém odjezdu, jsem se dovídala jen od členek družstva a později od uprchlíků, kteří se dostali do Anglie. Odjela jsem z Prahy dva dny po schůzi předsednictva, které se usneslo většinou hlasů všech přítomných resignovat a vypsat schůzi výboru ČOS na srpen. Když přijelo družstvo, dověděla jsem se, že tato resignace nebyla přijata. Kým? Jediný, kdo mohl rozhodovat o resignaci předsednictva ČOS, byl výbor ČOS. Ten podle dosud platných stanov pořád ještě nebyl zrušen, ale také nebyl svolán. Podle vzkazu presidenta Beneše, který mi vyřizoval kancléř Smutný, měly všechny tělocvičné a sportovní svazy vstoupit do Sokola, který tedy měl být zachován. Protože komunistům tolik záleželo na provedení sletu, byla ponechána celá organizace ČOS v činnosti. Tady, při zamítnutí resignace předsednictva zřejmě rozhodoval někdo jiný a to mohla být jenom strana a vláda. Jednotliví členové předsednictva, sokolští členové, kteří nebyli vyakčňeni v únoru, resignovali později jednotlivě, prostě přestali fungovat, docházet do schůzí a vykonávat svůj úřad.

Ale župy nemlčely. Pokud se pamatuji, poslaly první protestní dopisy župa Moravskoslezská a Plzeňská a další župy následovaly. Protestovaly proti neoprávněnému zatýkání a proti zabavování sokolského majetku dopisem předsednictvu ČOS, o kterém nevěděli, že je ve stavu resignace, byť odmítnuté. Protestní dopisy ovšem už vyřizovali činovníci, dosazení akčním výborem v únoru a zatýkání pokračovalo.

Sama jsem zůstala v Londýně déle, než jsem očekávala. Dr. Feierabend mě seznámil s úředníkem amerického konzulátu a ten mi dal cenné rady pro mou žádost o „Non quota visum“⁴⁴. Byla jsem kvalifikována, protože jsem přecházela z pražské university zase na vysoké učiliště v Americe. Kontrakt měla pro mne už připravený presidentka Panzer College, dr. Margaret Brownová. Čekala jsem s důvěrou na brzké vyřízení, myslela jsem, že mě visum nemůže minout. V době čekání jsem se spřátelila s náčelnicí londýnské jednoty s. Derflerovou, obnovily jsme cvičení žen a já jsem čekala dál. Místo visa přišlo sdělení amerického konzulátu, že mně chybí jeden dokument. Má angličtina byla tenkrát více méně omezena na termíny, užívané ve spolkovém tělocvičném styku a tak jsem nerozuměla, co vlastně chtějí. Předložila jsem přece všechny dokumenty, až na affidavit. Ten byl normálně žádán ode všech žadatelů kromě těch, žádajících o visum mimo kvótu. Hádala jsem, že na mně možná také chtějí affidavit a napsala jsem o něj místostarostce amerického Sokola Bláže Čihákové, která mi jej ochotně poslala. Konzul jej pochválil, ale řekl, že to není to, co chtějí. Dlouho trvalo, než jsem pochopila, že žádají potvrzení, že jsem skutečně učila v posledních dvou letech před odjezdem z ČSR. Měla jsem jen jmenovací listinu pro vyučování v Tělovýchovném ústavu Karlovy university, ale ta byla z roku 1945; americké úřady chtěly mít potvrzeno, že jsem skutečně fungovala až do roku 1948. Pan konzul nemohl pochopit, že takové potvrzení nemohu dostat. „Proč byste je nedostala, když jste skutečně učila? Napište čs. úřadům, ať vám je vydají.“ Trvalo dlouho, než pochopil, že v diktatuře platí jiné zákony, než v demokracii, ale prohlásil, že bez tohoto dokumentu mi nemůže visum dát. Šla jsem znovu ke svému rádci, se kterým mne seznámil dr. Feierabend. Ten mi ale řekl, že pro mne nemůže nic udělat, rozhodnutí záleží teď jen na konzulovi a do toho mu nikdo nemůže mluvit. Byla jsem v koncích. Byla jsem v Anglii, měla jsem tam právo asyly, ale neměla jsem žádnou práci. Když jsem znovu šla ke konzulovi, viděla jsem od něho odcházet svého rádce. Nic mi sice

neslíbil, ale šel ho informovat. Vysvětlil mu situaci v ČSR a řekl mu, že má informace od bývalého člena Čs. vlády v exilu, a že podle jeho mínění si zasluhuji důvěru.

Konzul mě přivítal otázkou „Nemáte tady někoho, kdo by vám potvrdil, že jste skutečně učila na universitě až do svého odjezdu?“ To jsem měla, byl tam jako exulant bývalý ministr školství, Jaroslav Stránský, kterého jsem osobně znala. Konzul mi řekl, ať mi to tedy Stránský písemně potvrdí a na základě toho, že mi vystaví visum. Stránský se nesmírně divil, když jsem k němu s touto prosbou přišla. „To přece nemůže stačit, nemám tady žádný úřední papír, nemám tady žádné razítko. Kdo tomu bude věřit, že jsem byl ministrem školství?“ Přinesl ale obyčejný papír a napsal na něj: Já, Jaroslav Stránský ...atd., podepsal a povídal: „Jestli ti to přijmou, tak jsem papež!“ Oni to přijali, ale on se papežem nestal.

To už se pomalu chýlilo k vánocům. Visum jsem měla, šla jsem tedy na Cunard Lines, u kterých jsem měla deponováno 200 dolarů, nechaných v Americe před návratem ze zájezdu. U Cunard Lines mě vlídně přijali a řekli mi, že nejbližší loď, na kterou se mohu dostat, vypluje v dubnu, ale můj pas byl platný pouze do konce roku 1948. „Dříve nemáme místo.“ „Vraťte mi tedy peníze a já si koupím letenku.“ „Když máte peníze na letenku, můžeme vás přepravit první třídou, máme loď, která vyjíždí z Londýna 25. prosince a přijede do New Yorku 1. ledna, ale ta má jen první třídu.“ Mně bylo jedno, jestli mi z těch 200 dolarů něco vrátí nebo ne, hlavní bylo dostat se do Ameriky. Souhlasila jsem.

Pas byl platný do 31. prosince a nemohl být prodloužen, protože to byl československý pas. Musela jsem tedy znovu na Home office s žádostí, aby mi vystavili pas pro bezdomovce, kterému se říkalo Nansenův. Zase to trvalo několik dní, než mi ho vystavili a tak zbýval jeden den do odjezdu lodi. Spěchala jsem s novým i starým pasem na americký konzulát, aby mi přenesli visum do Nansenova pasu, konzulát byl však zavřený. Stěhovali se do nových místností a právě ten den byly stěhovány bedny s registraturami a neúřadovalo se pro strany. Honem jsem sehnala taxíka, jela do nových úřadoven a po velkém vysvětlování a přemlouvání jsem konečně našla ochotného úředníka, který moji žádost vyřídil. Konečně jsem mohla odjet!

Podle zákona o sjednocení jsem byla náčelnicí nejen ČOS, ale také celostátního svazu tělesné výchovy a sportu. To mi také vyneslo zajímavé dobrodružství. Přišli ke mně rodiče mladé a velmi nadané krasobruslařské závodnice Aji Vrzáňové. Stěžovali si, že nemohli dostat přiděl valut, aby Aja mohla pokračovat ve výcviku u svého londýnského trenéra. Ten se ale nabídl, že ji přijme jako svého hosta a nebude jí nic účtovat do té doby, než začne vydělávat jako profesionálka v krasobruslení. Československé úřady však na nich teď žádaly, aby zavolali dceru zpátky, protože v cizině budou smět trénovat jen závodnice, úřady určené. Stěžovali si, že Ajin výcvik je stál všechny rodinné úspory, a kdyby se teď měla vrátit, její výcvik by tím skončil. Krasobruslařství bylo jediné, k čemu se připravovala jako k svému povolání. Úřady mi nařídily, abych Aje vyřídila, že se musí vrátit a čekat, jestli jí tam Čs. úřady dovolí znovu jet. Rodiče naopak prosili, nevracet se, dokud nedostane vlastnoruční dopis od otce, k tomu ji vybízející. Řekli mi, že chtějí, aby se vrátila, ale až dokončí svůj výcvik, nebo dosáhne svého vrcholu. Vyřídila jsem jí oba vzkazy a Aja v Londýně zůstala. Před odjezdem družstva jsem přijala nabízené pohostinství londýnského starosty Sokola br. Daňka, který bydlel v Ascotu u Londýna.

Vrzáňová tedy zůstala v Londýně a později, když měla nějakou exhibici, poslala mi na ni pozvání, ale nevěděla moji adresu. V té době přinesl světový tisk senzační zprávu, že náčelnice Čs. družstva, které vyhrálo zlatou medaili, se nevrací do Československa, že jede do Ameriky. Aja byla přesvědčena, že jsem někde v Americe a poslala pozvání s adresou: Paní Marie Provazníková, Sokol USA, víc tam nebylo. Já jsem tu pohlednici dostala v anglickém Ascotu! Mezi poštovními zaměstnanci ve Spojených státech se našla nějaká dobrá duše, která si dala práci s vyhledáním adresy amerického Sokola a tam v Chicagu připsali moji novou adresu.

Mezinárodní komise Spojených národů pro uprchlíky měla už zřízeny v Německu a Itálii tábory pro uprchlíky z Československa. Tam se hned zřizovaly sokolské jednoty, takže zakrátko nebyl žádný tábor bez Sokola. Brzy došlo k ustavení župy dr. Edvarda Beneše, se starostou dr. Leopoldem Pospíšilem z Olomouce a náčelníkem Václavem Ženíškem z Plzně. V italském okrsku byl v čele student Janza a náčelníkem Vladislav Slavík z Rakovníka.

O tom, jak došlo k ustavení župy, mám jen kusé zprávy od účastníků. Alois Lysý, který byl asi čtvrtý místopředseda strany nár. soc. mi hrdě oznámil, že ustavení župy bylo projednáno s br. Hřebíkem ve schůzi strany národně socialistické, Br. Hřebík neprošel uprchlickými tábory, usídlil se v Bruselu a do táborů zajížděl na občasné návštěvy. S kým se radil, nevím, br. Ženíšek mi řekl: „S námi se neradil.“ Koho myslel slovy „s námi“, nevím, patrně župy. Měla jsem dojem, jak z Ženíškovy zprávy, tak ze zprávy Lysého, potvrzené rovněž Leopoldem Pospíšilem, že se radil jen s příslušníky své politické strany. Že byli zvoleni činovníci, kteří patřili k nár. soc. straně, to je konečně pochopitelné, protože mezi uprchlíky měli nár. socialisté značnou početní převahu proti ostatním stranám. Strana nár. soc. byla nejaktivnější a nejbojovněji se účastnila odporu proti pronikání komunistické moci v Československu. V důsledku toho byli členové této strany skutečně nejvíce ohroženi. V Sokole nebyli příslušníci strany lidové a sociálně demokratické, mající až do puče své vlastní tělocvičné organizace. Proto bylo v táborech více nár. socialistů než příslušníků jiných politických stran. To však nikterak neopravňovalo stranu k tomu, aby se usnášela o vytvoření župy. Když jsem vytkla Lysému, že do toho straně nic není, hájil se tím, že „...bez nás (t. j. nár. soc. strany) by se župa nikdy neutvořila.“ Ona by byla ale stejně vznikla, protože její hlavní činností tehdy byla činnost tělocvičná a ta vznikla v táborech hned po jejich vytvoření.

Vedle tělocvičné činnosti byla jediná starost všech uprchlíků získat affidavity. Měla jsem slíbeno řadu affidativů pro kandidáty, kteří by se byli mohli stát cvičiteli v jednotách nebo župách amerických. Žádala jsem tedy župní činovníky, aby mi poslali jména bratří, pro takový úřad kvalifikovaných. Výslovně jsem žádala o pečlivý výběr, protože na tom, jak se tito bratři osvědčí, záleží možnost získat další affidavity. Co jsem dostala, byly vesměs seznamy příslušníků nár. socialistické strany a z těch ze všech se dodneška udržel ve cvičitelské práci v Sokole Vladislav Slavík.

Další činností župy mimo tělocvik byly pomocné sokolské výbory a vydávání měsíčního časopisu, který redigoval Vojta Nevlud (pseudonym Duben). Každý měsíc mi posílal do Ameriky jeden výtisk, který jsem celý vysekala do blan, mimiografovala ve sklepě Husova domu v New Yorku a rozesílala na adresy jednot v Americe, jakož i činovníků, jejichž adresy jsem měla.

Ze sokolských pomocných výborů se nejdéle udržel newyorský. Ten se nespokojil hmotnou první pomocí, ale rozšířil ji na pomoc výchovnou. Na dotaz, co sokolské jednoty v IRO táborech nejvíce potřebují, dostal odpověď: papír, tužky a knihy. Snad ve všech táborech se utvořily české školy a ty neměly ani ty nejjzákladnější potřeby. Sokolský výbor v New Yorku začal proto vyrábět knížky pro školní četbu; první byly české pohádky a slabikáře. Nejvydatnějším pomocníkem byl br. V. J. Rott, bývalý majitel známého železářského velkoobchodu v Praze, který některé knížky dokonce ilustroval. Spolu jsme je pak ve sklepě Husova domu mimiografovali a v nákupním vozíčku vozili na poštu. Tento slabikář se dodnes používá v českých školách v New Yorku a v Sydney v Austrálii.

Ale vlastní činností župy nebyla jen osvěta. Ve všech jednotách se pilně cvičilo. Byla veřejná cvičení, dokonce župní slet, br. Ženíšek uspořádal týdenní cvičitelskou školu, některým jednotám dokonce sestry vyšily prapory, které po rozchodu jednot byly dány do úschovy br. Hřebíkoví do Chicaga. Celkem bylo v župě Dr. E. Beneše registrováno 2.000 členů, jejich kartotéku jsem poslala župě vídeňské před svým přesídlením na Západ. Jednoty se pomalu rozcházely, když členové dostávali přistěhovalecká visa do rozmanitých zemí. Poslední byla jednota „Valka“, která se ještě zúčastnila sletu „Odvážných Sokolů“, pořádaného pařížským Sokolem r. 1954.

V tělocvičné činnosti doznávalo ještě sletové nadšení, které si jeho účastníci odnášeli na cestu do exilu. To také vedlo k tomu, že, když se rozešly táborové jednoty, začaly se objevovat v cizině nové sokolské jednoty, založené už uprchlíky. Na návrh br. Hřebíka nebyly zakládány ve Spojených státech; tam bylo uprchlíkům doporučeno, aby vstupovali do místních českých nebo slovenských sokolských jednot. Jestli se nemýlím, mezi prvními nově založenými jednotami byla jednota Sydney v Austrálii, a ta také jediná vydržela až do dnešního dne. Řada dalších jednot, založených v Austrálii v době, kdy Amerika omezovala příliv uprchlíků kvotou, zanikla, když v Austrálii došlo k hospodářské krizi a americká kvóta byla zrušena.

Jediné místo, kde se mělo rozhodovat o založení župy, bylo ve shromáždění sokolských jednot. To se bohužel nestalo a to nám ublížilo v dalším vývoji, kdy někteří lidé - a byli mezi nimi i dobří sokolové - odmítali vstoupit do Sokola v zahraničí, protože měli dojem, že byl ovládán nár. socialistickou stranou. Patrně mezi těmito exulanty přežívalo politické stranictví, jednotící sokolská myšlenka se vžívala teprve ve společné tělocvičné činnosti. Mnoho lidí mi řeklo, že nevstoupí do spolku (Sokola), jehož starostou je Hřebík. To nám dlouho v exilu škodilo.

Rozchodem jednoty „Valka“ zanikla také župa Dr. E. Beneše, poslední vzdálené echo XI. sletu. V ní ještě, v jejím utvoření a v její činnosti doznávala snaha po jednotě, po vytvoření celku. Pracovalo se pro celek, pracovalo se jako celek. Župa Dr. E. Beneše byla jakýmsi přechodem mezi ČOS a Sokolem v zahraničí.

Tím také končí první díl československého Sokolstva. O tom, jak dále pracovalo Sokolství, nebo snaha udržet Sokolství, pojedná — dá-li Bůh — druhý díl.

ZÁVĚR

V prvních šedesáti letech bylo sokolství nejčistší. Členství v Sokole nepřinášelo žádné vedlejší výhody, naopak. Státním zaměstnancům bylo spíše brzdou postupu, studentům středních škol bylo zakázáno. Hlásili se k němu tedy jen ti, kdo opravdově přijímali jeho program. A z této opravdovosti vyrostla vzájemná důvěra i důvěra národa.

Není divu, že se jednotlivci chtiví moci pokoušeli strhnout na sebe tuto důvěru, zejména v dobách úspěchu rozmanitých diktatur téměř po celé Evropě. Některým se to i částečně podařilo předstíráním a nepřímými cestami, ale jen na tak dlouho, než se dostal ke slovu nejvyšší sokolský orgán, výbor ČOS. V něm bylo zastoupeno celé Sokolstvo, každý jednotlivý člen; v něm mluvili hlavně ti, kdo své sokolství projevovali činem, ti drobní a vytrvalí pracovníci, které Tyrš nazval „bratrstvem činu.“ Ti znali z každodenní práce a z pravdivých a všestranných zpráv sokolského tisku tep sokolského života, postřehli každou odchylku od směru vytýčeného Tyršem a v jeho duchu rozvíjeného v tělocvičnách. Výbor ČOS zrušil všechny chybné odchylky a volbami odstranil chybující činovníky.

Tak všechny složky sokolské myšlenky - idea, pracovní program, organizace a tisk - se navzájem doplňovaly a podporovaly a tím udržely sokolskou demokratičnost až do jejího násilného zániku. Tyršova cesta se osvědčila v demokratickém prostředí první republiky a umožnila jeho vrcholný rozvoj. Pomohla převést národ přes nejtěžší období jeho historie za cenu nesmírných obětí na životech a aktivně pomáhala znovu budovat demokracii až do jejího násilného zrušení.

Pokusila jsem se zachytit v drobných vzpomínkách, jak nás sokolství učili Tyršovi první spolupracovníci a žáci a jak jsem je prožívala v samém středu jeho nejvyššího vedení až do jeho konce v roce 1948. Jeho úspěchy i nezdary, vzestup i poklesky, vítězství i zklamání - to všechno rostlo přímo z kořenů, zasazených Tyršem a Fügnerem. To byl s k u t e č n ý S o k o l !

Těm, kdo chtějí upřímně pokračovat v Tyršově sokolství i v porobě a v cizině, mohu jen připomenout znovu a znovu opakovanou radu presidenta Tomáše G. Masaryka :

„DRŽTE SE TYRŠE ! JÁ BYCH Z NĚHO VYSOUKAL, CO SE DÁ.“

Marie Provazníková TO BYL SOKOL

Za redakční spolupráce Otilie Kabešové

vydalo České Slovo s podporou Společnosti pro vědy a umění

Obálku navrhl Ivan Binar

Vytiskl J.Schweigert Co.KG, München 21, BRD

© Copyright Marie Provazníková, U.S.A.

Mnichov 1988

Objednávky vyřizuje:

České Slovo, Postfach 86 06 04, D-8000 München 86, BRD

Obsah

| | |
|---|----------|
| TO BYL SOKOL..... | 1 |
| PŘEDMLUVA..... | 2 |
| KARLÍN..... | 5 |
| Tak vypadal Sokol, když jsem do něj vstoupila..... | 5 |
| TĚLOCVIČNÝ SPOLEK PANÍ A DÍVEK PRAŽSKÝCH..... | 9 |
| ZPĚT DO KARLÍNA - V. SLET..... | 10 |
| SŇATEK - STUDIUM..... | 13 |
| VNITŘNÍ VÝVOJ SOKOLA..... | 17 |
| PŘÍPRAVA K BOJI..... | 21 |
| PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA..... | 24 |
| SOKOL ZA PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY..... | 27 |
| 28. ŘÍJEN 1918..... | 38 |
| SVOBODNI, ALE..... | 40 |
| SLOVENSKO..... | 41 |
| VII. VALNÝ SJEZD..... | 50 |
| LUBLAŇSKÁ SOKOLOVNA — VÝVOJ V USA SVAZ SLOVANSKÉ SOKOLSTVO | 53 |

| | |
|--|------------|
| Lublaňská sokolovna..... | 54 |
| Olympijské hry..... | 55 |
| VNITŘNÍ VÝVOJ..... | 56 |
| TYRŠŮV DŮM..... | 56 |
| STÁLÁ CVIČITELSKÁ ŠKOLA..... | 60 |
| SPORTY..... | 64 |
| Plavání..... | 65 |
| Lyžování — Sokolská horská chata..... | 65 |
| Horská chata..... | 66 |
| Výletnictví..... | 69 |
| Táboření..... | 70 |
| Vodní sporty..... | 71 |
| ZAHRANIČNÍ STYKY..... | 72 |
| Jugoslávie..... | 73 |
| Dánsko..... | 74 |
| Z LETNÉ NA STRAHOV..... | 77 |
| VIII. SLET..... | 78 |
| OSNOVY A ZKOUŠKY ZDATNOSTI..... | 83 |
| IX. SLET A TYRŠOVY OSLAVY..... | 86 |
| PŘED BOUŘÍ..... | 96 |
| VZTAHY SE ZAHRANIČÍM. OLYMPIJSKÉ HRY..... | 100 |
| Rumunsko..... | 102 |
| Utkání s prezidentem..... | 104 |
| X. SLET..... | 105 |
| Přediletový rozestavný běh..... | 105 |
| Zimní sletové hry..... | 106 |
| ZÁJEZD DOROSTENEK DO DIJONU A PAŘÍŽE..... | 109 |
| PO SLETU..... | 111 |
| ZÁŘIJOVÁ MOBILIZACE..... | 113 |
| MNICHOV A JEHO NÁSLEDKY..... | 114 |
| PODZIMNÍ SCHŮZE VÝBORU ČOS..... | 116 |
| 15. BŘEZEN 1939..... | 120 |
| POD NOVÝM VEDENÍM..... | 123 |
| Jak se získávají činovníci..... | 126 |
| 1941 - 1942..... | 126 |

| | |
|-------------------------------|-----|
| Zastavení činnosti..... | 126 |
| Zatýkání sokolů..... | 128 |
| Bez ČOS..... | 131 |
| Atentát na Heydricha..... | 132 |
| Vaněk..... | 133 |
| RENDLÍČEK..... | 136 |
| PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ..... | 139 |
| Pražské povstání..... | 141 |
| ZÁSVIT SVOBODY..... | 146 |
| MOSKVA..... | 149 |
| Obnova ČOS..... | 154 |
| VIII. VALNÝ SJEZD 1947..... | 157 |
| ZÁJEZD DO USA..... | 157 |
| PO PUČI..... | 163 |
| XI. SLET..... | 166 |
| Přípravy..... | 166 |
| Průběh..... | 168 |
| OLYMPIJSKÉ HRY V LONDÝNĚ..... | 176 |
| DOZNÍVÁNÍ..... | 183 |
| ZÁVĚR..... | 187 |

Převedení textu do Wordu bylo provedeno v roce 2019 se záměrem připravit nové vydání. Rodina sestry Provazníkové nabídla, že by autorský honorář věnovala České obci sokolské. Protože nebyl nalezen nakladatel, Česká obec sokolská zvažovala vlastní vydání s tím, že text bude doplněn o aktivity Marie Provazníkové v exilu. Z finančních důvodů k tomu zatím nemůže dojít, takže se svolením rodiny tento text lze zveřejnit na internetu.

Při převodu textu do Wordu na mnoha místech došlo k přepisu písmen s háčky a čárkami do jiných písmen či symbolů, což jsem se snažil opravit. Jedinou zcela zásadní opravou je jméno autora knihy „Vojska generála Vlasova v Čechách“ (vydalo nakladatelství Vyšehrad v roce 1992). Je to Stanislav A. Auský, nikoliv Aust.

Vladimír Richter

Sokol Praha Král. Vinohrady

